

ผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

กนกทอง จาตุรงค์โชค

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์)

สาขาวิชาเอกการพยาบาลสาธารณสุข

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. 2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

.....

นางกนกทอง จาตุรงค์โชค

ผู้วิจัย

.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปัญญรัตน์ ลาภวงศ์วัฒนา,

Ph.D. (NURSING)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปาหนัน พิชยภิญโญ,

Ph.D. (NURSING)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....

ศาสตราจารย์ บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว. ออร์โทปิดิกส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

.....

รองศาสตราจารย์ วิณา เทียงธรรม,

ส.ค. (การพยาบาลสาธารณสุข)

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตร

พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

ผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาวิชาเอกการพยาบาลสาธารณสุข
วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2556

นางกนกทอง จาตุรงค์โชค

ผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศิริยุพา สนั่นเรืองศักดิ์,

ส.ค. (การพยาบาลสาธารณสุข)

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ วิณา เทียงธรรม,

ส.ค. (การพยาบาลสาธารณสุข)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปาหนัน พิชยฉิณโณ,

Ph.D. (NURSING)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์ บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว. ออร์โทปิดิกส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปัญญรัตน์ ลาภวงศ์วัฒนา,

Ph.D. (NURSING)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ พิทยา จารุพูนผล,

พ.บ., อ.ว. (ระบาดวิทยา)

คณบดี

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัญญารัตน์ ลาภวงศ์วัฒนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ป๋านัน พิชยภิญโญ อาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆด้วยความเมตตาและสนับสนุนให้กำลังใจตลอดการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างมาก

กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริยุพา สนั่นเรืองศักดิ์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. วิณา เทียงธรรม กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบความตรงของเครื่องมือวิจัย ให้คำแนะนำในการปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลให้มีความถูกต้องเหมาะสม

ขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่ทุกท่านในงานฝากครรภ์ หอผู้ป่วยสูติรีเวชกรรม และเวชกรรมสังคมโรงพยาบาลบ้านโป่ง ที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในการดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งมารดาวัยรุ่นทุกท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่ามาเข้าร่วมกิจกรรม

ท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา พี่ น้อง สามิ ลูกและเพื่อนพยาบาลที่ห่วงใยและสนับสนุนกำลังใจ คณาจารย์ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุข เจ้าหน้าที่ทุกท่านที่คอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาแนะนำเป็นอย่างดี ตลอดจนเพื่อนนักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุข ที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีคอยช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดมา

กนกทอง จาตุรงค์โชค

ผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก

EFFECTS OF MATERNAL ROLE ATTAINMENT PROMOTION PROGRAM FOR PRIMIPAROUS TEEN MOTHERS

กนกทอง จาคูรงค์ 5236300 PHPH/M

วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาวิชาเอกการพยาบาลสาธารณสุข

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ปัญญรัตน์ ลาภวงศ์วัฒนา, Ph.D. (NURSING),
ปาหนัน พิษยภิญโญ, Ph.D. (NURSING)

บทคัดย่อ

การตั้งครรภ์วัยรุ่นมีผลกระทบต่อบทบาทการเป็นมารดาและการเลี้ยงดูบุตร การส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรกสามารถปรับบทบาทการเป็นมารดาได้สำเร็จ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก กลุ่มตัวอย่างคือมารดาวัยรุ่นครั้งแรกอายุ 15-19 ปี เลือกโดยวิธีเฉพาะเจาะจงจากแผนกสูติรีเวชกรรมโรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คน กลุ่มเปรียบเทียบ 30 คน โดยผู้วิจัยให้การพยาบาลตามปกติร่วมกับการส่งเสริมความภาคภูมิใจ การสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก เรียนรู้การเลี้ยงดูทารก สร้างความพึงพอใจในการทำบทบาท วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Independent t-test, Repeated measures ANOVA วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การแจกแจงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบว่า หลังการทดลองมารดาวัยรุ่นครั้งแรกกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมระดับมากร้อยละ 90.0 มีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ในระยะติดตามผลคะแนนเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมระดับมากร้อยละ 96.7 มีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ส่วนความพึงพอใจในการเป็นมารดาในระยะติดตามผลของทั้ง 2 กลุ่มไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะว่าการจัดโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาควรส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นมีสัมพันธภาพกับบุตร เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ และในระยะหลังคลอดส่งเสริมสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในการเป็นมารดา เพื่อให้มารดาวัยรุ่นสามารถดำรงบทบาทมารดาได้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การดำรงบทบาทมารดา / ครรภ์แรก / มารดาวัยรุ่น

EFFECTS OF MATERNAL ROLE ATTAINMENT PROMOTION PROGRAM FOR PRIMIPAROUS TEEN MOTHERS

KANOKTONG JATURONGKACHOK 5236300 PHPH/M

M.Sc. (PUBLIC HEALTH) MAJOR IN PUBLIC HEALTH NURSING

THESIS ADVISORY COMMITTEE: PUNYARAT LAPVONGWATANA,
Ph.D. (NURSING), PANAN PICHAYAPINYO, Ph.D. (NURSING)

ABSTRACT

Teenage pregnancy affects the mothering role and infant care. So promoting maternal role attainment is needed for their adaptation phase. This study aimed to examine the effects of the maternal role attainment promotion program for primiparous teen mothers aged 15-19 years. The samples were included by purposive sampling from the Obstetrical Department, Banpong Hospital Rajchaburi. They were divided into an experimental group with 30 subjects and 30 subjects in the comparison group. The program consisted of the usual nursing care and promoting maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency in maternal role attainment and maternal role satisfaction. Data were analyzed by percentage, mean, standard deviation, independent t-test and repeated measures ANOVA.

The study revealed that, after the experiment, the experiment group had mean scores of maternal role attainment at 90.0. Maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency in maternal role attainment and maternal role satisfaction after the experiment were significantly higher than before and those in the comparison group. ($p < .05$). In the follow-up period, the mean scores of maternal role attainment was 96.7, with maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency in maternal role attainment significantly higher than the comparison group ($p < .05$). There was no significant difference in maternal role satisfaction between the two groups in the follow-up period. The results of this study assisted to facilitate the maternal role attainment promotion program. Further study is needed about mother-infant attachment and maternal role self-esteem in pregnancy, towards competency in the maternal role and maternal role satisfaction. It should be extended to follow their maternal role attainment.

KEY WORDS: MATERNAL ROLE ATTAINMENT / PRIMIPAROUS /
TEEN MOTHERS

195 pages

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ญ
สารบัญกราฟ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
คำถามการวิจัย	6
วัตถุประสงค์การวิจัย	6
สมมติฐานการวิจัย	6
ขอบเขตการวิจัย	7
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	7
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	10
ส่วนที่ 1 วิจารณ์และการเป็นมารดาวิจารณ์	10
ส่วนที่ 2 การดำรงบทบาทมารดา	16
ส่วนที่ 3 โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา	28
ส่วนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32
ส่วนที่ 5 การให้ความรู้รูปแบบปกติของโรงพยาบาล	37
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	40
ส่วนที่ 1 รูปแบบการวิจัย	40
ส่วนที่ 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	42
ส่วนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	46
ส่วนที่ 4 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ส่วนที่ 5 การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล	52
ส่วนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล	59
บทที่ 4 ผลการวิจัย	62
บทที่ 5 อภิปรายผล	100
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	115
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาไทย	120
บทสรุปแบบสมบูรณ์ภาษาอังกฤษ	135
รายการอ้างอิง	152
ภาคผนวก	159
ประวัติผู้วิจัย	195

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
4.1	จำนวนและร้อยละของมารดาวัยรุ่นจำแนกตามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล	63
4.2	จำนวนและร้อยละของการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมของมารดาวัยรุ่น ครรภ์แรก	71
4.3	จำนวนและร้อยละของความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่น ครรภ์แรก	72
4.4	จำนวนและร้อยละการมีสัมพันธภาพกับบุตรของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก	74
4.5	จำนวนและร้อยละสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่น ครรภ์แรก	75
4.6	จำนวนและร้อยละของความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่น ครรภ์แรก	77
4.7	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมของมารดา วัยรุ่นครรภ์แรก ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)	79
4.8	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลอง และกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)	80
4.9	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดา แยกเป็นแต่ละช่วงเวลา ของการทดลอง	81
4.10	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลอง และกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)	83
4.11	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา แยกเป็นแต่ละช่วงเวลา ของการทดลอง	84

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง		หน้า
4.12	เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกในแต่ละช่วงเวลาของการทดลองแยกตามกลุ่มการทดลอง	85
4.13	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)	87
4.14	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีสัมพันธภาพกับบุตร แยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง	87
4.15	เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกในแต่ละช่วงเวลาของการทดลองแยกตามกลุ่มการทดลอง	88
4.16	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)	90
4.17	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา แยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง	91
4.18	เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาในแต่ละช่วงระยะระหว่างของการทดลอง แยกตามกลุ่มการทดลอง	92
4.19	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)	94
4.20	เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา แยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง	95
4.21	เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในแต่ละช่วงระยะระหว่างของการทดลอง แยกตามกลุ่มการทดลอง	96
4.22	สรุปการทดสอบสมมติฐาน	98

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดการดำรงชีพทางมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991)	23
2.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย	39
3.1 รูปแบบการวิจัย	41
3.2 ฟังขั้นตอนการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	45
3.3 กระบวนการดำเนินการทดลองและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล	61

สารบัญกราฟ

กราฟ	หน้า
4.1 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง	82
4.2 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง	86
4.3 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตร ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มเปรียบเทียบในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง	89
4.4 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง	93
4.5 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง	97

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รายงานขององค์การอนามัยโลกในแต่ละปีมีการตั้งครรภ์หญิงวัยรุ่น อายุระหว่าง 15-19 ปี จำนวนถึง 16 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 11 ของการตั้งครรภ์ทั่วโลก ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการตั้งครรภ์ในหญิงวัยรุ่น ประมาณ 1 ล้านคนในแต่ละปี (May & Mahlmester, 1994: 197-211) คิดเป็น 41.5 ต่อสตรีตั้งครรภ์ 1,000 รายและร้อยละ 95 ของการคลอดบุตรในหญิงวัยรุ่นอยู่ในประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำถึงปานกลาง (WHO, 2011) พบว่าประเทศไทยมีอัตราการตั้งครรภ์และคลอดของหญิงวัยรุ่นสูงถึง 70 ต่อพันคน ของหญิงวัย 15-19 ปี ปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็น 90 ต่อพันหรือวันละเกือบ 200 คน ในขณะที่ค่าเฉลี่ยทั่วทวีปเอเชียอยู่ที่ 56 ต่อพันคนของหญิงวัย 15-19 ปี และค่าเฉลี่ยทั่วโลกอยู่ที่ 65 ต่อพันคนของหญิงวัย 15-19 ปี เท่านั้น (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2553) เมื่อวิเคราะห์อัตราการตั้งครรภ์วัยรุ่นและคลอดบุตร ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มอันดับเดียวกับอินเดีย บังกลาเทศ ซึ่งมีประชากรมากกว่าประเทศไทยหลายเท่า ขณะที่ประเทศญี่ปุ่น เกาหลี และจีน มีอัตราส่วนของมารดาวัยรุ่นเพียง 4-5 คนต่อพันคนของหญิงวัย 15-19 ปี และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในเอเชียที่มีการเปิดกว้างเรื่องเพศสัมพันธ์ ไทยมีอัตราการตั้งครรภ์สูงกว่ามาก

ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ระหว่างปี พ.ศ. 2548 ถึงปี พ.ศ.2552 สถิติการตั้งครรภ์ของวัยรุ่นอายุ 15-19 ปีมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น จาก 123,447 ราย เป็น 131,748 ราย หรือเฉลี่ยวันละ 361 ราย และพบว่าแต่ละปีอัตราตั้งครรภ์ค่อนข้างคงที่ ประมาณ 55-56 คนต่อประชากรหญิงวัยเดียวกัน 1,000 คน แต่แต่ละปีมีการแท้งประมาณร้อยละ 9 หรือประมาณ 12,000 ราย ขณะที่มารดาคลอดบุตรที่อายุระหว่าง 10-19 ปี มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 14.3 ในปี พ.ศ. 2548 เป็นร้อยละ 16 ในปี พ.ศ. 2552 (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2553) จากการติดตามผลการปฏิบัติราชการสาธารณสุขในส่วนภูมิภาคเขตตรวจราชการที่ 4 ประกอบด้วยจังหวัด ราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรีและจังหวัดนครปฐม ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 ข้อมูลบริการส่งเสริมสุขภาพขั้นพื้นฐานของประชากรในกลุ่มเป้าหมายอัตราหญิงตั้งครรภ์อายุต่ำกว่า 20 ปีคลอดบุตรเป้าหมายไม่เกินร้อยละ 10 ปี พ.ศ. 2550 ผลการดำเนินงานร้อยละ 17.3 ปี พ.ศ. 2551 ร้อยละ 16.9 ปี พ.ศ. 2552 ร้อยละ 17.8 ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ข้อมูลของศูนย์อนามัยที่ 4 ราชบุรี ตั้งแต่ 1 ตุลาคม ปี พ.ศ. 2552 ถึง 31 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2553

มีหญิงตั้งครรภ์ที่มารับบริการในโรงพยาบาลจังหวัดราชบุรี จำนวน 6,514 ราย เป็นหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นจำนวน 1,087 คน คิดเป็นร้อยละ 16.6 สถานการณ์ในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี มีนักเรียนนักศึกษา ตลอดจนผู้ใช้แรงงานมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากมีประชากรวัยรุ่นเพศหญิง อายุ 10-19 ปี จำนวนร้อยละ 14.3 (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย กรกฎาคม 2552) และข้อมูลการฝากครรภ์โรงพยาบาลบ้านโป่งในปี พ.ศ. 2553 พบว่ามารดาวัยรุ่นมารับบริการฝากครรภ์เพียงร้อยละ 25 โดยการมาฝากครรภ์ในช่วง 12 สัปดาห์แรกของการตั้งครรภ์ ยังต่ำกว่าเป้าหมาย ร้อยละ 50 ส่วนใหญ่ไม่ทราบหรือทราบเมื่ออายุครรภ์มากแล้ว ความกลัว ความอาย และบางครั้งไม่ทราบว่าหากมีปัญหาอย่างไร จึงไปฝากครรภ์ล่าช้าหรือไม่ฝากครรภ์เลย ปล่อยให้เงินเจ็บครรภ์แล้วจึงไปคลอดที่โรงพยาบาล ช่วงวัยที่มากลอดมากที่สุดคือช่วงวัยรุ่นตอนกลางและวัยรุ่นตอนปลาย คือช่วงอายุ 15-19 ปี พบร้อยละ 97.1 ของมารดาวัยรุ่นคลอดทั้งหมด เป็นการตั้งครรภ์แรกร้อยละ 85.1 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมและการศึกษาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นพบว่าเป็นการตั้งครรภ์ที่ไม่ได้วางแผน ร้อยละ 52.7 ซึ่งผลกระทบดังกล่าวนี้ในวัยรุ่นสูงกว่ามารดาที่อายุ ระหว่าง 20-30 ปี ผลที่ตามมาคือมีการทำแท้งมากขึ้นหรือพบการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สูงขึ้น (May & Mahlmester, 1994: 197-216) หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่ได้แต่งงานตามประเพณีและมักจะตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจ เนื่องจากไม่ได้คุมกำเนิดที่เหมาะสม เมื่อตั้งครรภ์แล้วและมีการดำเนินการตั้งครรภ์ต่อไปจนคลอดมีการวางแผนจะเลี้ยงบุตรเองหรือยกบุตรให้ผู้อื่นเลี้ยงดู (วรพงษ์ ภู่งศ์, 2548: 375-386) การตั้งครรภ์วัยรุ่นจะทำให้เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสุขภาพที่เป็นอันตรายทั้งมารดาและทารกได้มากกว่าวัยผู้ใหญ่ ที่พบบ่อยขึ้นได้แก่ ภาวะช็อคโลหิตจาง ภาวะความดันโลหิตสูงขณะตั้งครรภ์ ภาวะซีรษะไม่ได้สัดส่วนกับช่องเชิงกราน คลอดก่อนกำหนด เป็นต้น เมื่อมารดาวัยรุ่นคลอดบุตรจะได้เด็กที่น้ำหนักตัวน้อยกว่า 2,500 กรัม ซึ่งนำไปสู่ภาวะแทรกซ้อน เช่น ความผิดปกติในระบบประสาท ปัญญาอ่อน ชัก หูหนวก ตาบอด เป็นต้น มีอัตราตายสูง ผิดปกติแต่กำเนิด (สุวชัย อินทรประเสริฐ, 2530: 513-521) ก่อให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงทางจิตสังคม และภาวะสุขภาพที่ดีของมารดาและบุตร ทำให้อาจมีการปฏิเสธบุตร ไม่สนใจที่จะดูแลบุตร มีการเลี้ยงดูบุตรที่ผิดวิธี จากการที่มารดายังไม่เข้าใจถึงธรรมชาติและความต้องการของเด็ก ซึ่งปัญหาที่พบบ่อยคือ บุตรขาดความรักความเอาใจใส่จากมารดาทำให้นุตรเกิดการเจริญเติบโตไม่สมวัย เจ็บป่วย ตลอดจนบุตรอาจถูกทำร้าย และถูกทอดทิ้งในที่สุด (Cropley, 1979: 13-14)

การเป็นมารดาวัยรุ่นนั้นพบปัญหาทางจิตใจต้องเผชิญความเครียดสูงขึ้นโดยเฉพาะการตั้งครรภ์แรก จากเกิดวิกฤติของพัฒนาการช่วงวัยรุ่นและการเปลี่ยนสภาพจากผู้หญิงไปสู่การปรับบทบาทเป็นมารดา เป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเดิมและเป้าหมายชีวิตทั้งในส่วนบุคคลและครอบครัว (Mercer, 1981: 73-77; Rogan & Shmied, 1997: 877-885) ลักษณะครอบครัวไทยและการ

ดีตราทางสังคมของการเป็นมารดาวัยรุ่น ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างความต้องการในฐานะที่เป็นมารดาและความต้องการของวัยรุ่น (ฤดี ปุณบางกระดี, 2551) มารดาวัยรุ่นอาจมีข้อจำกัดเนื่องจากเป็นวัยรุ่นที่อยู่ระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่ต้องการความเป็นอิสระ ต้องการพึ่งพาตนเองและแสวงหาความเป็นเอกลักษณ์แห่งตน (Young, 1986: 259-272) รวมทั้งขาดการยอมรับจากครอบครัว เกิดความทุกข์ที่ต้องแยกจากกลุ่มเพื่อน ต้องออกจากโรงเรียน ต้องแต่งงานในขณะที่ทั้งสองฝ่ายยังไม่พร้อม ยังไม่ได้ประกอบอาชีพมีรายได้เป็นของตนเอง หรือประกอบอาชีพมีรายได้น้อย ดังนั้นจึงเกิดความคับข้องใจรู้สึกว่าการทำให้ตนเองยากลำบากจึงไม่สนใจดูแลทารก (รวิพร ประกอบทรัพย์, 2541) มารดาวัยรุ่นไม่มีความพร้อมทางด้านวุฒิภาวะ ทำให้ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง มีแนวโน้มที่จะตอบสนองความต้องการของตนเองก่อนจะตอบสนองความต้องการของบุตร (Mercer, 1981: 16) ขาดอิสระในการดำเนินชีวิต จึงมักพบว่ามารดาวัยรุ่นมีความลังเลที่จะยอมรับบุตร มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงดูทารกแรกเกิด ไม่มีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมของบุตร และไม่อดทนต่อพฤติกรรมบางอย่างของบุตร ไม่สามารถรับรู้หรือจดจำพฤติกรรมทารก จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของบุตรได้ (Howard & Sater, 1985: 399-404; Ruff, 1987: 249-253; วัจมาย สุขานวัฒน์, 2541) ทำให้เกิดความรู้สึกสับสน รู้สึกผิด ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองต่ำลง ขาดความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการเลี้ยงดูทารกและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก (Beck, 1998: 12-24) เมื่อทารกได้รับการตอบสนองไม่เหมาะสม หรือไม่ได้รับการตอบสนองจะมีผลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของทารกเมื่อเติบโตขึ้นได้ (Klaus & Kennell, 1982: 72-82) หากมารดาสามารถแสดงคำรับบทบาทมารดาให้สำเร็จคล่องด้วยดีมารดาจะมีความสุข มีความภูมิใจ และเลี้ยงดูบุตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้บุตรได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างถูกต้องเหมาะสม บุตรจะมีการเจริญเติบโตที่ดี (Reeder, Martin & Koniak, 1992: 421)

การดำรงบทบาทมารดาจะบรรลุความสำเร็จต้องใช้ศักยภาพและความสามารถระดับสูงในการปรับตัวทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและการเรียนรู้บทบาทต่างๆ สอดคล้องกับการศึกษาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1981, 341-344; 1985: 198) ซึ่งกล่าวว่าความสำเร็จของการแสดงบทบาทการเป็นมารดา เป็นกระบวนการที่มารดาต้องปฏิบัติบทบาทและผสมผสานพฤติกรรม การเป็นมารดาเข้ากับบทบาทใหม่ที่มารดาสร้างขึ้น โดยจะแสดงถึงเอกลักษณ์ของการเป็นมารดา (Maternal identity) มารดาที่เริ่มเข้าสู่ระยะการเป็นวัยรุ่นช่วงแรกจะต้องการพึ่งพามารดาตนเองหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในชีวิตที่คล้ายกับมารดาตนเอง (Mercer, 1985: 198-204; Mercer, 2004: 226-232) พฤติกรรมการเป็นมารดาของวัยรุ่นช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่เอกลักษณ์ใหม่ตั้งแต่ตั้งครรภ์ตลอดจนถึงปีแรก เป็นช่วงเวลาที่ไม่นั่นนอนซึ่งจะจูงใจให้มารดาแสวงหาข้อมูลข่าวสารและความ

ช่วยเหลือ ชนิดของการดูแลช่วยเหลือที่ได้รับจะมีผลระยะยาวกับตัวมารดาเองและบุตร เมอร์เซอร์ (Mercer, 1981: 71; Mercer, 1985: 74-76) กล่าวว่า การดำรงบทบาทมารดาจะประสบผลสำเร็จคู่ลงด้วยดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ ปัจจัยด้านบุคคล (individual factors) และปัจจัยด้านสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อม (situation/environment factors) โดยปัจจัยด้านบุคคล ซึ่งได้แก่ ด้านมารดาและทารก เป็นลักษณะพื้นฐานทางร่างกาย จิตใจและสังคมของบุคคล ปัจจัยด้านมารดา ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส การรับรู้ประสบการณ์คลอด ชนิดของการคลอด สภาพจิตใจของมารดา ลักษณะภายในบุคคล ความขัดแย้งและความตึงเครียดในบทบาท อึดอัด โทษณ์ ทศนคติต่อการเลี้ยงดูบุตร ประสบการณ์การเลี้ยงดูบุตรและประสบการณ์การเลี้ยงดูในวัยเด็ก ปัจจัยด้านทารก ได้แก่ อุปนิสัยของทารก ภาวะสุขภาพ ความสามารถในการเรียนรู้ และความสามารถในการตอบสนอง ส่วนปัจจัยด้านสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม ครอบครัว สัมพันธภาพของกลุ่มสมรส ความเครียดจากเหตุการณ์ต่างๆ (Sheehan, 1981: 19; Walker, 1986: 352-355; Mercer & Ferketich, 1990: 73; Mercer, 1994: 38) การสนับสนุนให้บุคคลในครอบครัวที่ใกล้ชิดมารดา เป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่สำคัญ มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้การดำรงบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Mercer, 1986: 9-32; อุดมวรรณ ภาวะเวช, 2532)

เป้าหมายการให้บริการด้านอนามัยแม่และเด็ก มีจุดมุ่งหมายในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยแม่และเด็กนับตั้งแต่การดูแลก่อนคลอด ระยะคลอด หลังคลอดและบริการเพื่อสุขภาพเด็ก การพัฒนามาตรฐานบริการวัยรุ่นในสถานบริการ จึงมีเป้าหมายและแนวทางการดูแลมารดาวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์และคลอดบุตร เน้นส่งเสริมพัฒนาให้มีทักษะในการเป็นมารดา คือ ดูแลตัวเองและเลี้ยงลูกได้ (กรมอนามัย, 2553) สำหรับบริการนั้นจะสอนแนะนำมารดาเมื่อมาฝากครรภ์ จนมาคลอด และก่อนที่จะออกจากโรงพยาบาลเป็นการเตรียมมารดา ก่อนกลับบ้าน จากการศึกษาความรู้แก่มารดาในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาลบ้านโป่ง โดยทั่วไปจะแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการดูแลครรภ์ตามคู่มือสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก เมื่อคลอดบุตรแนะนำการปฏิบัติตนหลังคลอด ตรวจหลังคลอด กุมภ์กำเนิด การเลี้ยงดูทารกให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อาบน้ำ ดูแลตาและสะดือ รับภูมิคุ้มกันโรคตามช่วงอายุ กิจกรรมเป็นการบรรยาย สอนสุขศึกษารายกลุ่มเมื่อเตรียมพร้อมกลับบ้าน การให้ข้อมูลและการดูแลช่วยเหลือการเลี้ยงดูบุตรที่ให้กับมารดาในโรงพยาบาลมีเวลาจำกัด ในปัจจุบันมารดาและทารกอยู่พักฟื้นในโรงพยาบาลสั้นลงเพียง 2-3 วัน ซึ่งมารดาไม่สามารถปรับบทบาทการเป็นมารดา ปฏิบัติกิจกรรมการดูแลทารก การเรียนรู้และตอบสนองพฤติกรรมทารกได้ และจากการทบทวนวรรณกรรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาในกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยเสี่ยงยังไม่กว้างขวางนัก มีจำกัดเฉพาะการรับรู้การปรับบทบาทการเป็นมารดาโดยวัดผลลัพธ์ด้านมารดาหรือด้านทารกด้าน

เดียว อีกทั้งมีการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาเฉพาะช่วงตั้งครรภ์ไม่มีการติดตามต่อเนื่องจนถึงหลังคลอด มารดาที่มีบุตรคนแรกจะขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตร หากมารดาวัยรุ่นไม่สามารถสร้างปรับบทบาทการเป็นมารดามักจะเกิดความขัดแย้ง ความคับข้องใจ และความตึงเครียดในบทบาทตามมา (Mercer, 1986: 9-32) การเป็นมารดาวัยรุ่นครั้งแรกเป็นการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการและวุฒิภาวะที่ต้องเน้นการเรียนรู้บทบาทพฤติกรรมใหม่และฝึกทักษะในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีความสามารถในการปฏิบัติบทบาทมารดา และผสมผสานพฤติกรรมการแสดงบทบาทมารดาเข้ากับบทบาทอื่นๆ ได้อย่างมีความสุข มีความพึงพอใจ สามารถแสดงเอกลักษณ์ของการเป็นมารดาและดำรงบทบาทมารดาได้ (Mercer, 1985: 198-204)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นแรกตามแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991: 24) เพื่อให้มารดาวัยรุ่นยอมรับบทบาทการเป็นมารดา ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ต่อเนื่องมาจนถึงระยะหลังคลอด โดยแบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมสู่บทบาท (Anticipatory stage) ในระยะตั้งครรภ์ โดยการเรียนรู้บทบาทและฝึกบทบาทการเป็นมารดา การสร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์ ฝึกทักษะเลียนแบบการเลี้ยงดูทารก ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบ (Formal stage) เมื่อมารดาคลอดทารกออกมาแล้วแสดงบทบาทตามการชี้แนะและความคาดหวังจากบุคคลอื่น ให้คำปรึกษา ร่วมกับครอบครัว สร้างความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและบุตร การเรียนรู้และตอบสนองพฤติกรรมทารก การดูแลสุขภาพทารก สอนทักษะการผ่อนคลายความเครียด ทำกิจกรรมกลุ่มเรียนรู้เพิ่มความรูสึกมีคุณค่าในการเป็นมารดา ระยะพัฒนาบทบาทเป็นของตนเอง (Informal stage) การแสดงบทบาทมารดาที่คิดว่าเหมาะสมกับตนโดยไม่ต้องอาศัยการชี้แนะจากผู้อื่น ติดตามเยี่ยมบ้านประเมินความก้าวหน้าการดำรงบทบาทมารดาในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การส่งเสริมพัฒนาการ การสังเกตอาการผิดปกติของทารก การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นการเผชิญปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงดูบุตร ให้กำลังใจและสร้างความเชื่อมั่นจากการสนับสนุนของครอบครัว จนถึงระยะการรับบทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง (Personal stage) ซึ่งอยู่ในช่วง 1 เดือนระยะหลังคลอด ติดตามประเมินสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก สมรรถนะในการเป็นมารดา ความมั่นใจและความพึงพอใจในการดูแลบุตร ให้กำลังใจและส่งเสริมความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา เพื่อให้มารดาวัยรุ่นแรกสามารถแสดงบทบาทที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ผลการวิจัยนี้จะเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นแรกดำรงบทบาทมารดาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดสายสัมพันธ์ระหว่างมารดาวัยรุ่นและบุตร สามารถที่จะดูแลบุตรได้ซึ่งมีผลดีต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุตรต่อไป

คำถามการวิจัย

โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ทำให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรกมีการดำรงบทบาทมารดาดีขึ้นหรือไม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อเปรียบเทียบความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ก่อนการทดลอง กับหลังการทดลอง และระยะติดตามผล
2. เพื่อเปรียบเทียบความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ระหว่างกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา กับกลุ่มที่ได้รับการพยาบาลรูปแบบปกติก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล

สมมติฐานการวิจัย

1. ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา มารดาวัยรุ่นครั้งแรก กลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ
  - 1.1 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ในระยะหลังการทดลอง
  - 1.2 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ในระยะติดตามผล

2. ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา มารดาวัยรุ่นครั้งแรก กลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาดีกว่าก่อนได้รับโปรแกรม

2.1 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกในกลุ่มทดลอง ระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

2.2 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกในกลุ่มทดลอง ระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

2.3 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกในกลุ่มทดลอง ระยะติดตามผลไม่แตกต่างกับระยะหลังการทดลอง

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Design) เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ในมารดาวัยรุ่นครั้งแรกอายุ 15-19 ปี อายุครรภ์ 36-37 สัปดาห์ที่มาฝากครรภ์และคลอดในโรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ระยะเวลาระหว่างเดือนกรกฎาคม 2555 ถึงเดือนธันวาคม 2555

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1. โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา หมายถึง กิจกรรมส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรก มีปฏิสัมพันธ์กับทารกและเรียนรู้การกระทำบทบาท โดยผ่านกระบวนการกระทำภายในของมารดา ได้แก่ ประสิทธิภาพของมารดา ความภาคภูมิใจในตนเอง การปรับบทบาทให้สอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อมและความต้องการของกลุ่มบทบาทคือทารก ทำให้มารดามีความพึงพอใจกับเอกลักษณ์การเป็นมารดาของตนเอง

ในการวิจัยนี้โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ที่จัดให้กับมารดาวัยรุ่นครั้งแรก เพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ผ่านกิจกรรม 4 ครั้งๆ ละ 1 ชั่วโมง โดย

กิจกรรมที่ใช้มาจากแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) ซึ่งประกอบด้วย 4 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ระยะเตรียมตัวสู่บทบาทการเป็นมารดา เมื่ออายุครรภ์ 36-37 สัปดาห์ จินตนาการและความคาดหวังที่มีต่อทารกในครรภ์ พัฒนาการลูกในครรภ์ การสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ เตรียมการและฝึกทักษะเลียนแบบการเลี้ยงดูลูก ระยะที่ 2 ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่นในระยะหลังคลอด 24-48 ชั่วโมง สร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดา วัยรุ่นและทารก การดูแลทารกและการสังเกตพฤติกรรมทารก การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การผ่อนคลายความเครียด การสนับสนุนของครอบครัว ระยะที่ 3 ระยะพัฒนาบทบาทที่เป็นของตนเอง ติดตามเยี่ยมบ้านประเมินความก้าวหน้าการดำรงบทบาทมารดาในชีวิตประจำวัน และสังเกตพฤติกรรมและการตอบสนองทารก การส่งเสริมพัฒนาการ ให้กำลังใจและสร้างความเชื่อมั่นจากการสนับสนุนของครอบครัว และระยะที่ 4 ระยะการรับบทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง เมื่อมาตรวจหลังคลอด 4 สัปดาห์ ติดตามประเมินความสามารถและการมีสัมพันธภาพที่ดีกับลูก การเลี้ยงดูลูก เรียนรู้พฤติกรรมและการตอบสนองความต้องการของลูก ส่งเสริมภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

2. การดำรงบทบาทมารดา (Maternal role attainment) หมายถึง กระบวนการที่มารดา มีความสามารถในการเป็นบทบาทมารดาเป็นผลสำเร็จ และสามารถผสมผสานพฤติกรรมบทบาทมารดา เข้ากับบทบาทอื่นๆ ได้อย่างมีความสุขและพอใจกับการเป็นมารดาของตนเอง (Mercer, 1981) ลักษณะแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่

2.1 ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา (Maternal role self-esteem) หมายถึง ความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่าค้นพบและภูมิใจในความสามารถด้านต่างๆ ความภูมิใจในความสามารถปฏิบัติบทบาทการเป็นมารดาของตนเอง มีความมั่นใจยอมรับความสามารถตนเอง การประสบความสำเร็จในการดูแลบุตรและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประเมินโดยใช้แบบสอบถามความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ผู้วิจัยประยุกต์มาจากแนวคิดความภาคภูมิใจในตนเองของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1965) ร่วมกับบททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องให้ สอดคล้องกับมารดาวัยรุ่น แบบสอบถามเป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับตั้งแต่ 1-4 รวม จำนวน 20 ข้อ มีคะแนนรวมอยู่ในช่วง 20-80 คะแนน คะแนนรวมมาก หมายถึง มีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดามาก

2.2 การมีสัมพันธภาพกับบุตร (Maternal-Infant attachment) หมายถึง อารมณ์ความรู้สึกและพฤติกรรมของมารดาที่แสดงออกถึง การยอมรับบุตร มีสัมพันธภาพที่ดีและเอาใจใส่บุตร ความผูกพันระหว่างแม่กับลูกได้อยู่ใกล้ชิด อุ้ม กอด สัมผัส การได้ยินเสียง การประสานสายตา การเคลื่อนไหวตามจังหวะ และให้ลูกดูนม เป็นความร่วมมือระหว่างมารดาและทารกในการแสดงพฤติกรรมตอบสนองที่ดีซึ่งกันและกัน ผู้วิจัยประยุกต์มาจากแนวคิดความผูกพัน

ระหว่างมารดาทารกของคลอสและเคนเนลล์ (Klaus & Kennell, 1982: 72-82) แบ่งการแสดงออกพฤติกรรมมารดาเป็น 6 คือ ด้านการรับรู้ต่อหน้าตาร่างกายทารก ความสนใจและความผูกพันซึ่งกันและกัน การสัมผัสโอบอุ้มทารก การยอมรับเป็นบุคคลของทารก การยอมรับตนเองมากขึ้น และการเตรียมการเลี้ยงดูทารก แบบสอบถามเป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับตั้งแต่ 1-4 รวมจำนวน 20 ข้อ มีคะแนนอยู่ในช่วง 20-80 คะแนน คะแนนรวมมาก หมายถึง มารดามีสัมพันธภาพกับบุตรมาก

2.3 สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา (Competency of maternal role attainment) หมายถึง ความสามารถของมารดาเกี่ยวกับทักษะการปฏิบัติ เช่น ความสามารถในการอาบน้ำ การอุ้ม การให้นมเป็นต้น ทักษะในทางปัญญา คือความสามารถในการเข้าใจสภาพอารมณ์และไวต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุตร และสามารถของมารดาในการตอบสนองความต้องการของทารกได้อย่างเหมาะสม ในการวิจัยครั้งนี้ วัดผลโดยใช้แบบสอบถามสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ผู้วิจัยประยุกต์มาจากแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) แบบสอบถามเป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ตั้งแต่ 1-4 จำนวน 20 ข้อ มีคะแนนรวมอยู่ในช่วง 20-80 คะแนน คะแนนรวมมาก หมายถึง มารดามีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดามาก

2.4 ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา (Maternal role satisfaction) หมายถึง ความรู้สึกของมารดาที่มีต่อการกระทำบทบาทการเป็นมารดา ยอมรับบทบาทที่เกิดจากการกระทำและได้รับการตอบสนองที่ดีจากทารก รู้สึกกลมกลืนสอดคล้องกับบทบาท รู้สึกสบายใจมีความสุขและยินดีที่ได้ทำบทบาทมารดา ในการวิจัยครั้งนี้ประเมินโดยใช้แบบวัดของรัสเซลล์ (Russell, 1974) แปลและปรับปรุงเป็นภาษาไทยโดยนิลุบล รุจิระประเสริฐ (2539) ประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ข้อและผู้วิจัยประยุกต์เพิ่มเติมจากแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) เพิ่มอีก 10 ข้อ รวมแบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด 20 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ตั้งแต่ 1-4 จำนวน 20 ข้อ มีคะแนนรวมอยู่ในช่วง 20 - 80 คะแนน คะแนนรวมมาก หมายถึง มารดามีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดามาก

3. มารดาวัยรุ่นครั้งแรก หมายถึง มารดาวัยรุ่นตอนกลางและตอนปลาย อายุ 15 - 19 ปี ตั้งครรภ์แรก มารับบริการฝากครรภ์และคลอดในโรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

4. การสนับสนุนจากครอบครัว หมายถึง การที่มารดาวัยรุ่นครั้งแรกได้รับจากบุคคลในครอบครัวที่อยู่ใกล้ชิด เช่น สามี บิดา มารดาของตนเอง บิดา มารดาของสามี พี่ ป้า น้าอาของตนเอง พี่ ป้า น้า อาของสามี ในการช่วยเหลือประคับประคองด้านอารมณ์ การให้ข้อมูลข่าวสาร วัตถุสิ่งของหรือแรงงาน และให้คำปรึกษาอย่างเพียงพอ ส่งเสริมให้มารดาเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติบทบาทของการเป็นมารดาได้อย่างเหมาะสม สามารถดำรงบทบาทมารดาสำเร็จ

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก โรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและรวบรวมวรรณกรรม ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

ส่วนที่ 1 วัยรุ่นและการเป็นมารดาวัยรุ่น

ส่วนที่ 2 การดำรงบทบาทมารดา

ส่วนที่ 3 โปรแกรมการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา

ส่วนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 5 การให้ความรู้รูปแบบปกติของโรงพยาบาล

ส่วนที่ 1 วัยรุ่นและการเป็นมารดาวัยรุ่น

ความหมายของวัยรุ่น

วัยรุ่น หมายถึง วัยเจริญเติบโตซึ่งเป็นระยะของช่วงชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงจากเด็กไปเป็นผู้ใหญ่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะปรากฏให้เห็นทางร่างกายอย่างชัดเจน รวมทั้งด้านจิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาด้วย ถือเอาความพร้อมทางด้านร่างกายเป็นเครื่องตัดสิน (Nielsen, 1991: 384; Steinberg, 1993: 5)

องค์การอนามัยโลก (WHO 2004 อ้างในกรมสุขภาพจิต, 2547) ได้ให้ความหมายวัยรุ่นว่าเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการทางด้านร่างกาย เริ่มตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงของอวัยวะเพศจนกระทั่งมีวุฒิภาวะทางเพศอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการด้านจิตใจโดยเปลี่ยนจากเด็กเป็นผู้ใหญ่และมีการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมโดยจากพึ่งผู้อื่นมาเป็นประกอบอาชีพ และมีรายได้ของตนเอง แบ่งกลุ่มวัยรุ่นเป็น 3 ระยะ คือ วัยรุ่นตอนต้น อายุระหว่าง 10-15 ปี วัยรุ่นตอนกลาง อายุระหว่าง 16-19 ปี วัยรุ่นตอนปลาย อายุระหว่าง 20-24 ปี

อาภาพร เฝ้าวัฒนา (2552) ได้สรุปพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในวัยรุ่นไว้ 3 ระยะ คือ วัยรุ่นตอนต้น โดยเพศหญิงอายุระหว่าง 10-12 ปี และเพศชายอายุระหว่าง 13-14 ปี วัยรุ่นตอนกลาง อายุตั้งแต่ 14 ปี ถึงอายุ 15-17 ปี และวัยรุ่นตอนปลาย อายุระหว่าง 18-20 ปี

สุชา จันทรเฒ (2542: 136-137) ให้ความหมายวัยรุ่นว่าเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่างรวดเร็วจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ โดยถือเอาเกณฑ์ความพร้อมของวุฒิภาวะทางเพศเป็นจุดเริ่มต้นและความพร้อมทางด้านสังคมเป็นจุดสิ้นสุด ได้แบ่งช่วงอายุของวัยรุ่นออกเป็น 3 ระยะ คือ วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) ตั้งแต่อายุ 13-15 ปี วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) ตั้งแต่อายุ 15-18 ปี วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) ตั้งแต่อายุ 18-21 ปี ส่วนพัฒนาการของวัยรุ่นแบ่งได้เป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. พัฒนาการด้านร่างกาย การเจริญเติบโตจะเห็นได้เด่นชัดมากคือ จะมีน้ำหนักและส่วนสูงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในเด็กหญิงเริ่มมีลักษณะทางเพศทุติยภูมิเกิดขึ้น คือ มีสะโพกและทรวงอกขยายขึ้น รังไข่เริ่มทำงานและมีประจำเดือน นับเป็นจุดเริ่มต้นของวุฒิภาวะทางเพศ

2. พัฒนาการด้านอารมณ์ วัยรุ่นมักมีอารมณ์รุนแรงและเปลี่ยนแปลงง่าย เปิดเผยตรงไปตรงมา มีความรู้สึกไวต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว มักแสดงออกถึงความชอบและไม่ชอบอย่างรุนแรง ต้องการความอิสระ ชอบพึ่งตนเอง จึงมักขัดแย้งกับผู้ใหญ่และฝ่าฝืนกฎที่วางไว้ วัยรุ่นยังต้องการการตัดสินใจเองและต้องการยอมรับจากเพื่อนกลุ่มเดียวกันและผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของรูปร่างหน้าตาของตนเอง

3. พัฒนาการด้านสังคม วัยรุ่นมักต้องการให้ตนเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม พยายามทำให้เข้ากลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน พยายามเลียนแบบพฤติกรรมของเพื่อนหรือตามแฟชั่น มีการเลียนแบบ ท้าทาง ความประพฤติ สำนวนการพูดหรือสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม วัยรุ่นไม่ชอบรวมกลุ่มกับสมาชิกในครอบครัว กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลมากกว่า มักขาดอายุและกลัวการเข้าสังคม

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา เป็นช่วงที่สติปัญญาเจริญสูงสุด เซลล์สมองพัฒนาเต็มที่ มีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลมากขึ้น เรียนรู้จากประสบการณ์โดยการลองผิดลองถูก แต่ขาดการไตร่ตรองถึงผลได้ผลเสีย

5. พัฒนาการทางด้านเพศ วัยรุ่นมีพัฒนาการด้านเพศที่สำคัญ มีการพัฒนาของระบบอวัยวะสืบพันธุ์ ทำให้ผลิตเซลล์สืบพันธุ์ได้ และมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะเพศ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของเต้านม รูปร่าง รวมทั้งเสียงแตกในเพศชายจากฮอร์โมนเทสโทสเตอโรน เป็นต้น

นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ฮอร์โมนเพศยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์พัฒนาการทางด้านจิตสังคมของวัยรุ่น ซึ่งมีอยู่ 4 ด้าน ดังนี้ (Neinstein, 2002: 3-51)

1. การต่อสู้ของความต้องการระหว่างการเป็นอิสระและการพึ่งพิง (independent-dependent struggle)
2. สนใจในรูปลักษณ์ของตนเอง (body image concern)
3. ต้องการการยอมรับจากเพื่อน (peer group involvement) และเริ่มวิถีชีวิตของตนเอง
4. กำลังพัฒนาบุคลิกภาพ ความนับถือตนเอง จริยธรรม และความถนัดส่วนตนในด้านอาชีพ (Identity development)

วัยรุ่นในช่วงวัยที่เป็นวัยที่อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ มีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย อารมณ์และสติปัญญา คือ มีรูปร่างเติบโตแบบผู้ใหญ่ มีวุฒิภาวะทางเพศแต่ระดับความคิด สติปัญญาการตัดสินใจแก้ปัญหายังไม่มีความรอบคอบ ใจร้อน วัยรุ่นตอนกลาง หมายถึง วัยรุ่นที่มีอายุประมาณ 15-17 ปี มีการเปลี่ยนแปลงร่างกายอย่างต่อเนื่อง วัยนี้เริ่มมีการวางแผนชีวิตในอนาคตของตนเองอย่างชัดเจนมากขึ้น สามารถแยกความจริงกับความคิดเพื่อฝันได้ แต่ยังมีอารมณ์หวั่นไหวง่ายไม่มั่นคงมีความคิดเพื่อฝันเกี่ยวกับความรัก มีการเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อหรือการตัดสินใจได้ง่ายตลอดเวลาโดยคำนึงถึงเหตุผลน้อย การยึดถือความคิดของตนเองเป็นใหญ่ลดลง (Mercer, 1985: 49-76; Old et al., 1996) ส่วนวัยรุ่นตอนปลาย หมายถึงวัยรุ่นที่อายุประมาณ 18-19 ปี จะพัฒนาต่อสู่วัยผู้ใหญ่ ระยะนี้วัยรุ่นมีอารมณ์ที่คงที่มากขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น เพิ่มความรับผิดชอบ ในพฤติกรรมของตนเองรวมทั้งผลที่เกิดจากการกระทำของตน มีการปรับตัวดีขึ้น (Schuster & Ashburn, 1992 : 533) มีการคิดวิเคราะห์ปัญหาหรือการตัดสินใจคำนึงถึงความเป็นจริงมากขึ้น ขณะที่การยึดถือความคิดหรือเหตุผลของตนเองเป็นใหญ่ลดลงมากต้องการอิสระมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นมีหลายช่วงวัย ทั้งวัยรุ่นตอนต้น วัยรุ่นตอนกลาง และวัยรุ่นตอนปลาย ซึ่งวัยรุ่นแต่ละช่วงวัยมีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกัน เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาอย่างรวดเร็ว และซับซ้อนทั้งทางร่างกาย จิตใจ มีผลทำวัยรุ่นต้องเรียนรู้ถึงการปรับตัวบทบาทเพื่อที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การเข้าสู่วัยรุ่นของแต่ละคนนั้นแตกต่างกันตามความพร้อมของร่างกายและการมีวุฒิภาวะทางอารมณ์แต่ละบุคคล และมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป วัยรุ่นตอนกลางและตอนปลายเริ่มมีการกำหนดเป้าหมายในชีวิต มีการพิจารณาเกี่ยวกับการศึกษา การประกอบอาชีพและมีทักษะสังคมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ วัยรุ่นตอนกลางและตอนปลายจะมีการปรับตัวดีขึ้นถ้าได้รับความเข้าใจความช่วยเหลือในการปรับตัว ต้องการคำปรึกษาจากผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดเกี่ยวกับการตัดสินใจ การแก้ปัญหาและการกำหนดเป้าหมายในชีวิต (Mercer, 1990; Old et al., 1996)

การเป็นมารดาวัยรุ่น

มารดาวัยรุ่นหมายถึง มารดาที่มีช่วงอายุระหว่าง 13-19 ปี (Olds et al., 1996; WHO, 2004) มีพัฒนาการด้านจิตใจ อารมณ์ อยู่ในพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเอง (Identity) และด้านสติปัญญาอยู่ในขั้นพัฒนาการคิดอย่างเป็นนามธรรมและความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Concrete/Formal Operational Thought) แต่บางครั้งยังมีการยึดถือเหตุผลของตนเองเป็นใหญ่ (Egocentrism) (Steinberg, 1993, 5; ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549: 336-340) การปรับบทบาทเป็นมารดาทำให้วัยรุ่นมีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปมากเพราะมารดาไม่เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายเท่านั้น ยังมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและการเปลี่ยนแปลงด้านบทบาทอีกด้วย โดยเฉพาะบทบาทการเป็นมารดาที่ต้องดูแลตนเองและดูแลทารกในครรภ์ เนื่องจากบุตรที่เกิดมาใหม่จะอยู่ในสภาพที่ต้องพึ่งพามารดาตลอดเวลาทำให้มารดาจำเป็นต้องแสดงบทบาทการเป็นมารดาโดยทุ่มเทเวลา แรงกาย ตลอดจนแรงใจให้กับบุตรเกือบหมดในการที่จะดูแลบุตรและตอบสนองบุตรอย่างเหมาะสม

เจนเซนและโบแบค (Jensen & Bobak, 1985 : 776) กล่าวว่ามารดาต้องมีพัฒนาการเกี่ยวกับความรับผิดชอบในบทบาทต่างๆ โดยมารดาจะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีอยู่เดิมและจะเพิ่มพฤติกรรมใหม่ เพื่อส่งเสริมให้บทบาทหน้าที่การเป็นมารดาต้องปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมในแต่ละระยะ ในบรรดาภาระหน้าที่ดังกล่าวการเลี้ยงดูบุตรเป็นงานที่สำคัญที่สุด มารดาจะต้องปรับตัวทั้งด้านร่างกาย จิตใจและการปรับตัวตามความเป็นจริงในบทบาทของการเป็นมารดา

โบแบค และเจนเซน (Bobak & Jensen, 1993 อ้างในทัศนีย์ หลีค้วน, 2547 : 25-26) ได้อธิบายว่า มารดาที่จะประสบความสำเร็จในการปรับตัว จะมีพฤติกรรมที่แสดงความสามารถในการปฏิบัติตามพัฒนาการ (developmental tasks) และความรับผิดชอบต่อบทบาทมารดา ดังนี้

1. มารดาจะปรับตัวในการยอมรับบุตรของตนเอง โดยการปรับความคิดเกี่ยวกับบุตรให้ตรงกับความเป็นจริงในด้านลักษณะทั่วไป เพศ นิสัย และสภาพร่างกายของบุตร ถ้าบุตรที่เกิดมามีความแตกต่างจากบุตรที่เคยคาดหวังนึกฝันไว้อย่างมาก มารดาอาจจะยอมรับบุตรของตนล่าช้าหรือบางคนอาจไม่ยอมรับบุตรเลย โดยจะสังเกตได้ว่ามารดามีความผิดหวังในเพศของบุตร เคร่า โศก ไม่มองบุตรหรือมองแต่ไม่แสดงความรู้สึกใดๆ ขาดความสนใจบุตร ปฏิเสธการอุ้มบุตรหรือถ้าอุ้มก็จะไม่สัมผัสลูกคลำบริเวณใบหน้า แขน ขา ไม่ซักถามเกี่ยวกับบุตร ตัดสินใจไม่เลี้ยงบุตรด้วยนมตนเอง (Pilliteri, 1995 : 108) ในทางตรงข้ามถ้ามารดายอมรับบุตรได้ จะสังเกตได้ว่ามารดาสนใจดูแลบุตร มีความสุขที่ได้สัมผัสพูดคุยกับบุตรบุตรและตัดสินใจเลี้ยงบุตรด้วยนมตนเอง

2. มารดายอมรับว่าบุตรของตนเป็นบุคคลหนึ่งซึ่งแยกออกจากตนเองและเป็นบุคคลที่มีความต้องการพึ่งพาและการดูแลอย่างมาก

3. มารดาต้องปฏิบัติกิจกรรมการดูแลบุตรและตอบสนองความต้องการของบุตรตามระยะพัฒนาการและตามความเหมาะสม ได้แก่ การดูแลเรื่องอาหาร ความสะอาดของร่างกาย การขับถ่าย การนอน ตลอดจนกิจกรรมตอบสนองความต้องการของบุตรที่เหมาะสมตามสภาวะของบุตร ถึงแม้จะอยู่ในวัยที่ยังไม่รู้เรื่องแต่การพูดคุย อุ้ม พกหิ้ว รับบุตร การอุ้มชูกอดรัดให้ความอบอุ่นแก่ทารก นอกจากนี้ต้องดูแลสุขภาพของบุตรให้เหมาะสมโดยเฉพาะการสังเกตอาการผิดปกติ การป้องกันอุบัติเหตุ และการรับภูมิคุ้มกันโรคตามเกณฑ์อายุ

4. มารดาจะต้องสร้างกฎเกณฑ์ประเมินที่จะใช้ประเมินความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการดูแลทารก ได้แก่

4.1 การตอบสนองของบุตร มารดาจะแปลการตอบสนองของบุตรที่มีต่อตนเองว่าเป็นสิ่งที่แสดงถึงคุณภาพในการเลี้ยงดูบุตรของตนเอง ซึ่งการตอบสนองของบุตร ได้แก่ การร้องไห้ของบุตรซึ่งเกิดจากสาเหตุหลายอย่าง มารดาต้องรับรู้และตอบสนองความต้องการของบุตรให้เหมาะสม การที่บุตรมีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นจากการเลี้ยงดู

4.2 ความสามารถในการดูแลบุตร ความเชื่อมั่นในตนเองของมารดา จะช่วยพัฒนาความสามารถในการดูแลบุตร โดยเฉพาะมารดาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมตนเองจะมีความรู้สึกว่าได้ช่วยเหลือให้มีความสุขแก่บุตรของตนเองอย่างมาก ทำให้เกิดความภาคภูมิใจรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและส่งผลให้แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อไป

4.3 ความเห็นของบุคคลใกล้ชิด โดยการนำความเห็นหรือคำแนะนำจากสามี มารดาของตนเอง มารดาของสามี บุคลากรในวิชาชีพที่เกี่ยวข้องและมีความรู้ทางการแพทย์ มาร่วมในการประเมินความสามารถและพฤติกรรมของตนเองและบุตร

5. มารดาจะต้องปรับตัวในบทบาทต่างๆ เช่น บทบาทการเป็นมารดา บทบาทการทำงานและบทบาททางสังคม เป็นต้น ผู้ที่จะเป็นมารดาที่ดีได้นั้นต้องมีความพร้อมเพื่อที่จะรับทารกไว้เป็นสมาชิกในครอบครัว มีวุฒิภาวะมีความมั่นใจสามารถมองปัญหาได้ตรงกับความจริง มีอิสระในการตัดสินใจด้วยตนเอง สามารถดูแลปกป้องคุ้มครองและตอบสนองความต้องการของทารกอย่างเหมาะสม ซึ่งการทำหน้าที่ตามบทบาทต่างๆเหล่านี้จำเป็นต้องใช้เวลาและพลังงานอย่างมาก โดยทั่วไปแล้ว มารดาจะรู้สึกดีใจและมีความสุขที่ได้คลอดบุตรออกมาและปกติ จากนั้นจะเกิดความรักความผูกพันกับบุตรมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็อาจมีความกังวลใจต่อสภาพใหม่หลังคลอดของตนและถ้าเป็นบุตรคนแรกเกิดความกังวลสงสัยว่าจะสามารถเลี้ยงดูบุตรได้ดีเพียงใด

มารดาวัยรุ่นไม่มีความพร้อมทางด้านวุฒิภาวะ ทำให้ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางมีแนวโน้มที่จะตอบสนองความต้องการของตนเองก่อนจะตอบสนองความต้องการของบุตร (Mercer, 1980: 16) มารดาวัยรุ่นต้องมีความรับผิดชอบเลี้ยงดูทารกเช่นเดียวกับมารดาผู้ใหญ่ ขณะที่ยังมีการ

พัฒนาการตามวัยของตนอย่างต่อเนื่อง ทำให้มารดาวัยรุ่นเกิดความเครียดรู้สึกขัดแย้งอย่างมาก ต้องอาศัยการพึ่งพาจากบุคคลอื่น จากการศึกษาที่ต้องปฏิบัติบทบาทการเป็นมารดาในขณะเดียวกันก็ต้องปฏิบัติบทบาทของการเป็นวัยรุ่น (Olds et al., 1996)

จะเห็นได้ว่า มารดาวัยรุ่นเป็นสถานการณ์การเป็นมารดาที่มีความซับซ้อนมากและมีตัวอย่างการปรับบทบาทมารดาให้เห็นน้อยกว่าวัยรุ่นผู้ใหญ่ การเปลี่ยนแปลงสู่บทบาทมารดา มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และวัฒนธรรมและพฤติกรรมแสดงบทบาทมารดา ขึ้นอยู่กับอายุ มารดาวัยรุ่นแสดงบทบาทมารดาแตกต่างจากวัยรุ่นผู้ใหญ่ (จิราพร วรวงษ์, 2537) มารดาวัยรุ่นครั้งแรกต้องอาศัยการพึ่งพาจากบุคคลอื่น ทำให้มารดาเผชิญความยากลำบากในการปรับตัวสู่บทบาทมารดา และประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา การเป็นมารดาวัยรุ่นในระยะเริ่มต้นบางคนปฏิเสธการตั้งครรภ์ มารดาวัยรุ่นตอนต้นมักจะไปฝากครรภ์ช้าหรืออาจไม่ไปฝากครรภ์เลย ซึ่งมารดาวัยรุ่นตอนต้นจะยังคงมีลักษณะยึดตนเองเป็นใหญ่ (Self Center) ไม่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์เพียงพอที่จะยอมรับการเป็นบุคคลของบุตรและให้การเลี้ยงดูบุตรภายหลังคลอดได้ ในขณะที่วัยรุ่นตอนกลางบางคนที่ได้รับการปฏิเสธการตั้งครรภ์จากบุคคลในครอบครัว หรือคนอื่นๆ ก็อาจแสดงอาการรู้สึกสูญเสียคุณค่าในตนเอง โกรธ เสียใจและรู้สึกผิดหวังไม่กล้ายอมรับบุตร และเริ่มบทบาทการเป็นมารดาช้า (Rubin, 1967 : 237-245) ส่วนมารดาวัยรุ่นตอนปลายมีวุฒิภาวะมากกว่ามารดาที่อายุน้อย รวมทั้งมีความรับผิดชอบ มีความมั่นคงในอารมณ์สามารถรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและมีการเรียนรู้ มารดาวัยรุ่นกลุ่มที่มีอายุมากขึ้นจะมีความภาคภูมิใจในตนเองเพิ่มขึ้น ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองจากการประเมินว่าตนเองเป็นคนมีศักยภาพ มีความสามารถที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จได้ มีความเชื่อมั่นในตนเองพึ่งตนเองได้ มีความเข้มแข็งและมีความปรารถนาที่จะเป็นคนมีคุณค่าและมีประโยชน์ในมุมมองของผู้อื่น มารดาวัยรุ่นในระยะนี้จะประสบความสำเร็จในการปรับบทบาทของตนเอง ความรู้สึกและจิตใจของมารดาวัยรุ่นรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถพอในการเลี้ยงดูทารก ส่งผลทำให้มารดาตอบสนองความต้องการของบุตรได้ สามารถให้ความสุขแก่บุตรของตนเองได้เกิดความภาคภูมิใจ การส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาตั้งแต่ตั้งครรภ์ได้รับการยอมรับจากครอบครัวและสามี มารดาวัยรุ่นจะสามารถเตรียมตัวเพื่อการดำรงบทบาทมารดาต่อไปได้ (Mercer, 1991)

ส่วนที่ 2 การดำรงบทบาทมารดา

การตั้งครรภ์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทจากบทบาทการเป็นภรรยาไปสู่บทบาทการเป็นมารดา การเปลี่ยนแปลงบทบาทนี้ถือว่าเป็นช่วงสำคัญที่ทำให้หญิงตั้งครรภ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับบทบาทใหม่ ซึ่งแสดงถึงการมีวุฒิภาวะเป็นผู้ใหญ่ (Zabielski, 1994 : 2-36) การเป็นมารดาเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ (Learned Behavior) ซึ่งพัฒนาขึ้นพร้อมกับประสบการณ์การปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตรและการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ (Self Image) และบทบาทการเป็นมารดาของตนเอง บทบาทการเป็นมารดาจะเริ่มตั้งแต่การตั้งครรภ์และการเกิดของบุตรคนแรก เป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทที่สำคัญในชีวิตของผู้หญิง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทภรรยาอย่างเดียวไปสู่บทบาทการเป็นมารดาที่ต้องรับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรเพิ่มขึ้น พฤติกรรมของมารดาประกอบด้วย การมีสัมพันธภาพกับบุตร การสร้างทักษะในการเลี้ยงดูบุตร การตอบสนองอารมณ์ และส่งเสริมพัฒนาการของบุตร ซึ่งมารดาต้องมีความตั้งใจในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุตรและนำบุตรเข้าเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนรอบครัว (Reeder, 1983:421)

การดำรงบทบาทมารดานั้นเป็นกระบวนการต่อเนื่องระยะยาวตั้งแต่ตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอดและพัฒนาโดยกระบวนการเรียนรู้ไปตลอดการตั้งครรภ์ (Rubin, 1976 : 237-245) ซึ่งมารดาจะบรรลุความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาหรือดำรงบทบาทมารดาได้ (Maternal role attainment) ก็ต่อเมื่อมารดามีความสุขกับการแสดงเอกลักษณ์การเป็นมารดา (Maternal identity) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ (Mercer, 1981 : 73; Koniak-Griffin, 1993 : 257-262)

1. การเลียนแบบพฤติกรรมการเป็นมารดา (Mimacy) เป็นพฤติกรรมที่มารดา นำมาปรับบทบาทของตนเอง โดยการเลียนคำพูด การกระทำหรือพฤติกรรมง่ายๆ ที่อาจจดจำแบบอย่างจากมารดาของตนเอง สตรีตั้งครรภ์หรือมารดาคนอื่นๆ
2. การฝึกบทบาท (Role play) เป็นการทดลองฝึกทำบทบาทมารดาในการเลี้ยงดูบุตร
3. การจินตนาการ (Fantasy) เป็นการพัฒนาด้านความรู้ความเข้าใจในบทบาทของมารดา โดยการเตรียมจินตนาการถึงการแสดงบทบาทของตนเองในอนาคตว่าตนเองควรมีพฤติกรรมและปฏิบัติบทบาทการเป็นมารดาอย่างไรกับบุตรของตนเอง
4. การเลือกแบบอย่างบทบาทที่เหมาะสมกับตนเอง (Dedifferentiation) ค้นหาและเลือกแบบอย่างบทบาทใหม่ที่เหมาะสมกับตนเอง หรือปฏิเสธแบบอย่างบทบาทที่ไม่เหมาะสมและเลือกแบบอย่างใหม่ต่อไป
5. การยอมรับบทบาทใหม่ (Grief work) มารดาเกิดความรู้สึกสูญเสียบทบาทและแนวทางการดำเนินชีวิตแบบเดิมไปสู่บทบาทใหม่การเป็นมารดา

6. การแสดงเอกลักษณ์การเป็นมารดา (Identity) พฤติกรรมการแสดงบทบาทมารดา ได้แก่ ระยะเวลาที่มารดาค้นพบรูปแบบการทำงานบทบาทมารดาที่เหมาะสมกับตนเอง มีความมั่นใจในการแสดงบทบาทที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และสามารถผสมผสานบทบาทมารดากับบทบาทอื่นจนกระทั่งมารดาพึงพอใจมีความสุขกับการเป็นมารดา

เมอร์เซอร์ (Mercer, 1985) ได้ศึกษาการดำรงบทบาทมารดา ภายใต้กรอบแนวคิดพื้นฐานของรูบิน (Rubin, 1976 : 237-245) และทฤษฎีบทบาททางสังคมของมนุษย์ของธอร์นตันและนาร์ดี (Thronton & Nardi, 1975 cited in Mercer, 1981) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีบทบาทเป็นลำดับขั้นต่อเนื่องอย่างต่อเนื่อง เมอร์เซอร์ได้ศึกษาพบว่าความสามารถในการดำรงบทบาทการเป็นมารดา เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์และพัฒนาการ (development) เป็นกระบวนการซึ่งมารดาสามารถกระทำบทบาท และผสมผสานพฤติกรรมการเป็นมารดาเข้ากับบทบาทใหม่ที่มารดาสร้างขึ้น การที่มารดาดำรงบทบาทมารดาเป็นผลสำเร็จและสามารถผสมผสานพฤติกรรมบทบาทมารดาเข้ากับบทบาทอื่นๆ ได้อย่างมีความสุขและพอใจกับการเป็นมารดาของตนเองโดยจะเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์และดำเนินต่อเนื่องไปจนถึงจุดสิ้นสุดที่มารดาสามารถแสดงบทบาทมารดาที่มีลักษณะเฉพาะ (Maternal identity) มีการพัฒนาอย่างก้าวหน้าเป็น 4 ระยะได้แก่

1. ระยะเตรียมสู่บทบาทการเป็นมารดา (Anticipatory stage) เกิดขึ้นในระยะตั้งครรภ์ เป็นระยะของการเตรียมปรับตัว รับรู้ทางจิตสังคมเพื่อเข้าสู่บทบาทใหม่ การเรียนรู้ความคาดหวังของสังคม โดยจินตนาการ (fantasy) และคาดการณ์บทบาทของตนกับบุตรที่อยู่ในครรภ์ และเริ่มมีการฝึกบทบาท (role play) คู่มือครูเป็นบางครั้ง สิ่งแวดล้อมภายนอก (ecosystem) ที่สนับสนุนให้มารดาเรียนรู้การปรับตัวในระยะนี้ คือ สังคมในการทำงานและโรงพยาบาลทำให้มารดามีความรู้เพิ่มขึ้นจาก 1) การพูดคุยกับเพื่อนร่วมงาน หรือกลุ่มมารดาที่ได้รับการสอนด้วยกัน 2) การศึกษาและการอ่านประสบการณ์การเล่นแบบอย่างบทบาท (role modeling experiences) โดยการสังเกต และเลียนแบบคนอื่นๆ

2. ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น (Formal stage) เริ่มต้นตั้งแต่ทารกคลอดและทราบว่าคู่บทบาทตนในเวลานี้คือบุตรที่ต้องการการเลี้ยงดูจากตน โดยมารดาจะเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทการเป็นมารดา ระยะนี้ เกิดจากปัจจัยภายในตัวมารดา คือ ความคาดหวังของบุคคลอื่น ร่วมกับมโนทัศน์ต่อบทบาท (role concept) ของตนเอง รับรู้ถึงความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญยิ่งภาคภูมิใจในตนเอง โดยอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมระยะนี้มารดาจะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น ร่วมกับตามความคาดหวังของบุคคลที่ใกล้ชิดในครอบครัว เช่น มารดาตนเองหรือบุคคลที่อยู่พัฒนาบทบาทตามการชี้แนะโดยตรงจากผู้ที่มีประสบการณ์ซึ่งอยู่ในเครือข่ายสังคมของตน (Gottlieb, 1987:) ได้แก่ สามี เพื่อน บุคคลใกล้ชิด และบุคคลอื่นทั่วไป (Rubin, 1967b; Mercer, 1985, 1986) มี

ผลต่อการเรียนรู้บทบาทในระยะแรกภายหลังคลอด ร่วมกับการที่มารดาได้รับการแนะนำอย่างเป็นทางการ (formal) เป็นช่วงระยะเวลา 2 สัปดาห์แรก ทำให้มารดามีการรับรู้ แสวงหาและคัดเลือกพฤติกรรมบทบาทมารดาที่เหมาะสม

3. ระยะพัฒนาบทบาทที่เป็นของตนเอง (Informal stage) มารดาจะพัฒนาวิธีเผชิญกับบทบาทในลักษณะเฉพาะกับวิถีชีวิตของตนเอง โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต และเป้าหมายในอนาคต ส่วนใหญ่ มารดาเรียนรู้บทบาทจากพฤติกรรมบุตร สื่อสัญญาณของบุตรที่แสดงออกมา มารดาสามารถตอบสนองความต้องการของบุตรได้เหมาะสม และเริ่มพัฒนาเอกลักษณ์การเป็นมารดาของตนเอง เมอร์เซอร์ (Mercer, 2004) ได้อธิบายว่าระยะนี้เป็นการคุ้นเคยในการเป็นครอบครัวใหม่ โดยเริ่มเมื่อมารดาสามารถพัฒนาวิธีการเผชิญปัญหากับบทบาทในลักษณะที่เฉพาะของตนเอง ซึ่งไม่ได้เกิดจากการชี้แนะจากบุคคลอื่นอีกต่อไปและพัฒนาเป็นรูปแบบของตนเอง (individual style) สะท้อนให้เห็นถึงการพิจารณาคัดเลือกบทบาทที่เหมาะสมกับตนเอง ตามแนวคิดของรูบิน (Rubin, 1967a) อยู่ในช่วง 2 สัปดาห์ถึง 4 เดือนซึ่งเกิดก่อนที่มารดาจะมีความสำเร็จในเอกลักษณ์การเป็นมารดา (Mercer, 1994)

4. ระยะการรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน (Personal stage) เป็นระยะสุดท้ายของการปรับเปลี่ยนบทบาทมารดา ระหว่าง 1 - 4 เดือนหลังคลอด ซึ่งเป็นระยะที่มารดาค้นพบเอกลักษณ์รูปแบบการเป็นมารดาของตนเอง จะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและบุตร จากประสบการณ์ตรงขณะปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Rubin, 1967) ด้วยการเรียนรู้ที่จะสื่อสาร สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี และเข้าใจพฤติกรรมความต้องการของบุตร การเลี้ยงดู และตอบสนองความต้องการของบุตร การเลี้ยงดูบุตรที่ตนรู้สึกว่ามี ความมั่นใจ มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้น พึงพอใจกับการดำรงบทบาทมารดาและรู้สึกกลมกลืนไปกับบทบาทมารดาที่ตนค้นพบ มารดาสามารถแสดงบทบาทมารดาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมไว้วางใจความชำนาญประสบการณ์ เมอร์เซอร์ (Mercer, 1981, 1985) อธิบายว่าระยะนี้ระบบของมารดาได้รับการพัฒนาขึ้นจากการคิดรู้ (cognitive operations) ประเมินความสามารถรับรู้ของตนเองในการให้ความหมายบทบาทมารดา การรับรู้พฤติกรรมของบุตร ความผูกพันทางอารมณ์กับบุตร และมีความรู้สึกกลมกลืน พึงพอใจในการดำรงบทบาทมารดา

เมอร์เซอร์ (Mercer, 1985 : 198-204; 1986 : 24) ได้ศึกษากระบวนการดำรงบทบาทมารดา พบว่ามารดาจะมีบทบาทหน้าที่ที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองและปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ กระบวนการดังกล่าวสามารถประเมินได้ทั้งความรู้สึนึกคิดหรือการรับรู้ของมารดาต่อการแสดงบทบาทการเป็นมารดาและพฤติกรรมการเป็นมารดาจาก 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การมีสัมพันธ์ภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดา (ศรีสมร ภูมณสกุล, อรพรรณ สมบูรณ์ทรัพย์ และอุษา ศิริวัฒนโชค, 2547 : 28-38) ดังนี้

1. การมีสัมพันธภาพกับบุตร (Maternal-Infant Attachment) เป็นการกระทำหรือความรู้สึกของมารดาที่มีต่อบุตร โดยการแสดงการยอมรับบุตร การมีความรัก ความผูกพันที่มีต่อบุตร การดูแลเอาใจใส่และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตร จากกระบวนการเลี้ยงดู มารดาสามารถสร้างสัมพันธภาพกับทารกได้ทีละเล็กละน้อย ก่อให้เกิดความรักใคร่และคุ้นเคยและมีพัฒนาการเรื่อยๆ พัฒนาไปทีละขั้นต่อเนื่องกันไป มารดาจะเริ่มมีสัมพันธภาพกับบุตรในครรภ์ตั้งแต่เริ่มวางแผนการตั้งครรภ์ เมื่อทารกในครรภ์เริ่มดิ้นมารดาจะรู้สึกผูกพันกับทารกในครรภ์มากขึ้นและในไตรมาสท้ายๆ ของการตั้งครรภ์ มารดาจะคิดฝัน จินตนาการเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะของบุตรอย่างเป็นจริงเป็นจังมากขึ้น ตลอดระยะการตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอด โดยคลอสและเคนเนลล์ (Klaus & Kennell, 1982 : 72 - 82) ได้ศึกษาพบว่ามารดาสามารถแสดงการมีสัมพันธภาพกับบุตรได้ตั้งแต่วันแรกของชีวิตบุตร โดยเน้นช่วงระยะเวลาตั้งแต่บุตรเกิดจนชั่วโหม่งแรกหลังคลอด ซึ่งเน้นในช่วงเวลาสั้นๆ หลังคลอดเรียกว่า sensitive period ในช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่มารดาและทารกอยู่ในสภาพที่พร้อมจะตอบสนองและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้เป็นอย่างดี มารดาจะแสดงพฤติกรรมด้วยการมองสำรวจร่างกายทารก มองสบตา การสัมผัสใกล้ชิด การกอดรัดอุ้มบุตรให้มีความรักความอบอุ่น เอาใจใส่ดูแล การพูดคุยหยอกล้อและการให้เวลากับบุตรอย่างสม่ำเสมอ มีความรู้สึกที่ต้องการให้การดูแลบุตร มารดาจะเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมบุตรและตอบสนองตามที่บุตรต้องการ มารดามีความเต็มใจและตั้งใจในการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมตนเอง ทำให้บุตรได้รับความรัก ความอบอุ่น และภูมิคุ้มกันทางน้ำนม ในขณะที่เด็กกับบุตรจะแสดงพฤติกรรมความผูกพันตอบสนองมารดา ทำให้มารดามีความรักความผูกพันจุดสำคัญของการสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกคือความรู้สึกที่เกิดขึ้นขณะทารกดูดนมมารดา การเลี้ยงลูกด้วยนมมารดาจะตอบสนองความต้องการอาหารของทารกทำให้ทารกเกิดความพึงพอใจ นับเป็นรากฐานความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งระหว่างมารดาและทารก (Klaus & Kennell, 1982 : 72-87)

2. สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา เป็นความสามารถและความมั่นใจในการแสดงพฤติกรรมการเป็นมารดา (Maternal role competency/confidence) ซึ่งทักษะในบทบาทจะต้องประกอบด้วยทักษะการปฏิบัติ (motor skill) คือ การดูแลบุตรในเรื่องการให้อาหาร การจับถ่าย ความสุขสบาย การดูแลผิวหนัง การจัดการเล่นและกิจกรรมและการดูแลสุขภาพ (Gottlieb, 1987: 20-35) และทักษะในทางปัญญา (cognitive skill) คือความสามารถในการเข้าใจในสื่อสัญญาณของทารกว่ามีความหมายความต้องการการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดด้วยการโอบอุ้ม กอดรัดทารก การสัมผัสอย่างอบอุ่น ซึ่งจะทำให้ทารกมีความสุข นอกจากนี้ทารกแรกเกิดจะแสดงพฤติกรรมขึ้นไปถึงความต้องการและมารดาจะเรียนรู้พฤติกรรมการแสดงออกของทารก (นุชนารถ บุญมาศ, 2543) ทำให้มารดาแปลพฤติกรรมของทารกว่าเป็นการตอบสนองต่อตนจากการเลี้ยงดู มารดาจะเกิด

ความรู้สึกที่ดีต่อบุตร รับรู้พฤติกรรมทารกแรกเกิดในทางที่ดี เมื่อมารดามีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการปฏิบัติกิจกรรมดูแลบุตรนั้นคือมีความมั่นใจในการแสดงบทบาทการเป็นมารดาในการเลี้ยงดูบุตรต่อไป (Mercer & Ferketich, 1995 : 333-343; Walker, Crain & Thomson, 1986 : 352-355) มารดาสามารถกระทำหรือแสดงความรู้สึกได้เหมาะสมในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ในการดูแลบุตร เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจต่อบุตร ได้แก่

2.1 การให้อาหาร อาหารที่เหมาะสมสำหรับบุตรแรกเกิด คือนมมารดา เพราะมีประโยชน์หลายอย่างสารอาหารครบถ้วน มีภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อ ย่อยง่าย ทารกไม่ค่อยแพ้ สะอาดและประหยัด (Pilliteri, 1992 : 689-690) ทารกสามารถมองเห็นได้ยินเสียง ได้กลิ่น รู้สึกล้มผัส และรู้รสตั้งแต่แรกคลอด ทำให้พร้อมที่จะรับการกระตุ้น ดังนั้นเพื่อให้ทารกแรกเกิดมีพัฒนาการและเจริญเติบโตได้ดีที่สุด จึงให้ทารกได้มาอยู่กับมารดาและเริ่มหัดดูดนมมารดาเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ โดยในระยะ 2-3 วันแรกหลังคลอดเป็นระยะสำหรับกระตุ้นให้นมมารดาเริ่มหลั่งเร็วที่สุดและหลังได้มากที่สุด (วิระพงษ์ ฉัตรานนท์, 2531 : 133-135)

2.2 การดูแลความสะอาดร่างกาย ทำความสะอาดร่างกายบุตรทุกวัน อาบน้ำวันละ 1 ครั้ง ก่อนอาบน้ำควรเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ให้พร้อม เลือกสถานที่ให้เหมาะสม เตรียมน้ำอุ่นทดสอบโดยใช้หลังมือหรือข้อศอก การอาบน้ำเริ่มเช็ดตา หน้า สระผมก่อนที่จะอาบน้ำบริเวณแขน ขา ลำตัว ถ้าสะดือยังไม่หลุดเช็ดทำความสะอาดด้วยแอลกอฮอล์ 70 เปอร์เซ็นต์จนกว่าสะดือจะหลุด แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพผิวหนังของบุตร อุณหภูมิของอากาศและสิ่งแวดล้อม

2.3 การดูแลการขับถ่าย ในระยะแรกเกิดบุตรจะถ่ายอุจจาระและปัสสาวะบ่อย ดังนั้นมารดาควรหมั่นสังเกตอยู่เสมอและเปลี่ยนผ้าอ้อมทุกครั้งที่บุตรถ่าย ล้างด้วยน้ำสะอาด และเช็ดให้แห้งทุกครั้ง ถ้าปล่อยไว้จะเกิดความผิดปกติหรือระคายเคืองผิวหนังเกิดเป็นแผลได้ง่าย (Pilliteri, 1992 : 675)

2.4 การนอนของบุตร ในระยะ 2-3 วันหลังคลอด ทารกแรกเกิดมักนอนหลับเกือบตลอดเวลาจะตื่นเฉพาะเวลาที่หิวหรือถ่ายอุจจาระปัสสาวะ เมื่อโตขึ้นระยะในการนอนอาจน้อยลง โดยทั่วไปบุตรในระยะแรกเกิดถึง 1 เดือน จะนอนวันละประมาณ 12 ถึง 16 ชั่วโมง (Olds et al., 1996) มารดาควรจัดสถานที่และบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การนอนของบุตร ควรเป็นห้องที่โล่ง อากาศถ่ายเทดี มีแสงแดด แสงสว่างส่องถึง หลังบุตรดูนอนหลับควรจัดท่านอนตะแคงขวา เพื่อให้การไหลของน้ำนมลงสู่ลำไส้ได้ดีขึ้น ช่วยในการย่อยและป้องกันการสำรอกออกมา ส่งเสริมพัฒนาการจากการให้บุตรนอนมาก ๆ ไม่รบกวนโดยไม่จำเป็น

2.5 การตอบสนองความต้องการของบุตรที่เหมาะสมตามสภาวะของบุตร เช่น การอาการร้องของเด็กตั้งแต่แรกเกิด เพราะการร้องให้เป็นการติดต่อสื่อสารอย่างเดียวของบุตร

มารดาจึงต้องมีความละเอียดในการสังเกตการร้องของบุตรว่าบุตรต้องการอะไร โดยทั่วไปสาเหตุการร้องไห้ของบุตรเนื่องจากความหิว ความกลัว ความเจ็บปวด ความต้องการการโอบอุ้มสัมผัส (Cohen & Goirand, 1982 : 173-176) พฤติกรรมทารกตามกระบวนการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เป็นการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมแบบธรรมชาติ พฤติกรรมของทารก แต่ละคนจะแตกต่างกันออกไป การตอบสนองพฤติกรรมทารกเป็นการกระตุ้นพัฒนาการอย่างหนึ่ง ได้แก่

1) การแสดงความสนใจเมื่อทารกร้องไห้ ซึ่งมีผลทำให้เขาเกิดความอบอุ่นทั้งร่างกายและจิตใจ เกิดความเชื่อมั่นในผู้เลี้ยงดู

2) แสดงความรัก โดยการอุ้ม กอดรัด การสัมผัสอย่างนุ่มนวลเป็นการกระตุ้นปลายประสาท ส่งผลไปยังระบบประสาทส่วนกลาง ทำให้มีการเจริญเร็วขึ้น การศึกษาในปัจจุบันพบว่า การสัมผัสและการให้มีการเคลื่อนไหว มีความจำเป็นต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของทารกเป็นอย่างมาก

3) แนะนำมารดาถึงวิธีสัมผัสทารก โดยเริ่มให้มารดาคลำ รวบรวมร่างกายของทารก สัมผัสด้วยปลายนิ้วอย่างแผ่วเบาที่บริเวณใบหน้า แขน ขา ต่อจากนั้นเริ่มใช้ฝ่ามือสัมผัสตามตัวทารก และในที่สุดก็ให้โอบอุ้มมาแนบลำตัว แล้วลูบผม กอดแก้มของตนเองกับแก้มของทารก

4) กระตุ้นให้บิดามีส่วนร่วมในการดูแลทารก

5) แนะนำวิธีการอุ้มโดยให้อุ้มไว้แนบอกด้านซ้าย ทำให้ทารกสามารถ ฟังเสียงการเต้นของหัวใจมารดาได้ง่าย ซึ่งทารกจะรู้สึกอบอุ่นและคุ้นเคยกับเสียงนี้ ตั้งแต่ออยู่ในครรภ์มารดา มีผลทำให้เกิดความเชื่อมั่นไว้วางใจต่อสิ่งแวดล้อมตั้งแต่เกิด

6) แนะนำมารดาถึงวิธีการให้นมแม่ การอาบน้ำ การเช็ดตา การดูแลสะดือ การนำทารกมาตรวจตามนัด และเปิดโอกาสให้มารดาซักถามปัญหาต่างๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการเลี้ยงดูทารก สามารถปรับตัวกับบทบาทการเป็นมารดาที่ดีและตอบสนองความต้องการของทารกแรกเกิดได้ถูกต้อง

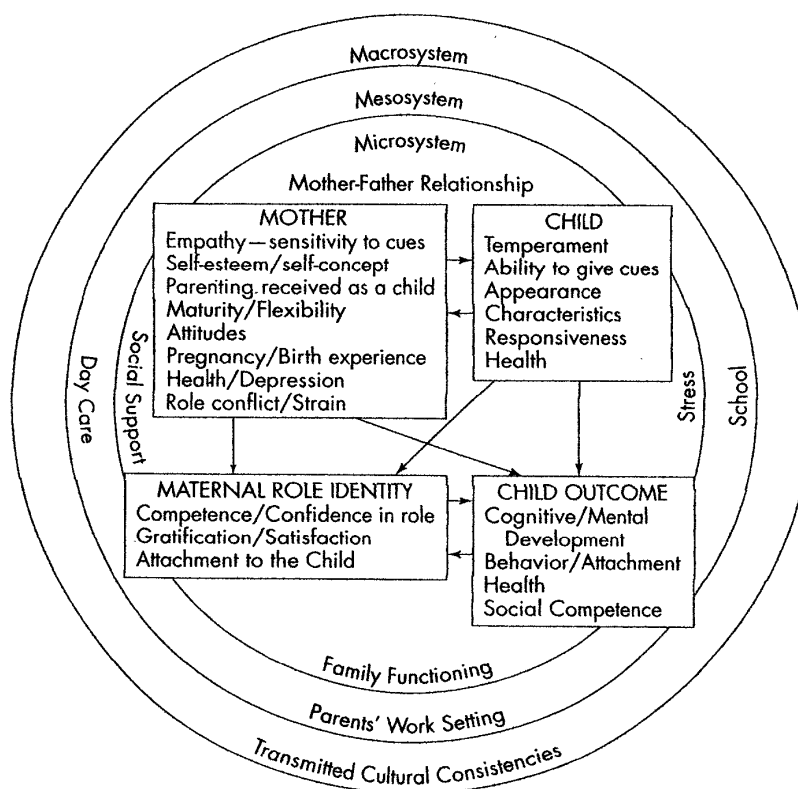
2.6 การดูแลสุขภาพของบุตร โดยการสังเกตอาการผิดปกติของบุตร เช่น มีไข้ ซึม ไม่ดูดนม ท้องอืด ท้องเสีย เป็นต้น จัดการปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบุตร รีบพาไปพบแพทย์ ดูแลความปลอดภัยและป้องกันอุบัติเหตุ และการนำบุตรมารับภูมิคุ้มกันโรคตามเวลาอันสมควร เพื่อให้บุตรมีร่างกายแข็งแรงมีภูมิคุ้มกันโรค ปลอดภัยจากการเจ็บป่วย

2.7 การจัดการเล่นและกิจกรรมสำหรับบุตร การส่งเสริมพัฒนาการบุตร ด้วยการจัดหาวัสดุเครื่องเล่นและประสบการณ์เพียงพอแก่บุตร ทำให้บุตรเจริญเติบโตอย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ วิธีการส่งเสริมพัฒนาการในทารกแรกเกิด ได้แก่ การอุ้มบุตรบ่อยๆ เท่าที่

จะทำได้ และขณะอุ้มควรจับแขนทารกให้เอื้อมแตะใบหน้าผู้อุ้มเพื่อเป็นการช่วยพัฒนาการเอื้อมคว้า (กรรณิการ์ วิจิตรสุคนธ์, 2532: 89-105)

3. ความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดา (Gratification/Satification in the maternal role) เป็นความรู้สึกของมารดาที่มีต่อการกระทำบทบาทการเป็นมารดา โดยมารดามีการยอมรับบทบาท มีความรู้สึกสบายใจ รู้สึกภาคภูมิใจและมีความสุขที่เกิดจากการได้ทำบทบาทหน้าที่มารดา ความยินดีในการมีสัมพันธภาพกับบุตรและได้รับการตอบสนองที่ดีจากบุตร จึงทำให้มารดารู้สึกพึงพอใจ ที่รู้สึกว่าตนเองเกิดความกลมกลืนและสอดคล้องกับบทบาท เกิดความรู้สึกด้านบวกตลอดระยะเวลาของการเป็นมารดา (Koniak - Griffin, 1993: 258) มารดาที่สังเกตพฤติกรรมของบุตรและมีแนวโน้มเชื่อว่าตนเองเป็นมารดาที่ดี สามารถทำให้บุตรหยุดร้องไห้ได้หรือมารดาแปลการตอบสนองจากการอึดของบุตรได้ มารดาจะรู้สึกพอใจกับบทบาทการเป็นมารดาของตนเอง การประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มารดาจะรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถในการให้นมบุตร ดูแลบุตร และความสามารถด้านอื่นๆ เพิ่มขึ้นในระยะ 9-14 สัปดาห์หลังคลอด (Fowles, 1998 : 83-94) ความพึงพอใจในบทบาทมารดาเป็นแรงจูงใจให้มีความพากเพียรในการปฏิบัติบทบาท (Mercer, 1995)

กระบวนการดำรงบทบาทมารดาดังกล่าวสามารถประเมินได้ทั้งความรู้สึกนึกคิดหรือ การรับรู้ของมารดาต่อการแสดงบทบาทการเป็นมารดาและพฤติกรรมการเป็นมารดา โดยผู้วิจัยคาดว่า การส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ คลอดและระยะหลังคลอด ประกอบด้วย การมีสัมพันธภาพกับบุตร การสร้างทักษะในการเลี้ยงดูบุตร การตอบสนองอารมณ์ ส่งเสริมพัฒนาการของบุตร สามารถส่งเสริมความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา กระบวนการดำรงบทบาทมารดา จะเป็นสิ่งบ่งชี้ตั้งแต่ระยะแรกถึงการดำรงบทบาทมารดาที่ราบรื่นต่อไปในอนาคต (Reeder, Matin & Koniak, 1992 : 606) ตามแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) ดังแผนภูมิที่ 2.1

แผนภูมิที่ 2.1 กรอบแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991)

ที่มา: “Maternal Role: Model and Consequences” Symposium, International Research Conference, Council of Nurse Researchers and the American Nurses Association, Los Angeles, Oct, 1991.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงบทบาทมารดา

เมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) นำเสนอกรอบแนวคิดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงบทบาทมารดา ได้แก่ ปัจจัยด้านตัวบุคคลคือมารดาและทารก และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม (Mercer, 1986: 9-32; Koniak-Griffin, 1993)

ปัจจัยด้านมารดา คือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของมารดา (ผู้ทำบทบาท) ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส รายได้เฉลี่ยของครอบครัว ความพร้อมของมารดา ความมั่นใจในการทำบทบาท ภาวะด้านจิตใจ บุคลิกภาพมารดา ความขัดแย้งในบทบาท ภาวะตึงเครียดต่อบทบาทมารดา ภาวะสุขภาพของมารดา การรับรู้ประสบการณ์การคลอด (Mercer, 1986: 73-76) ความรู้สึกลึกซึ้งมีคุณค่าในตนเองของมารดา (Mercer & Ferketich, 1995 : 38)

อายุของมารดา มารดาที่มีอายุน้อยกว่าจะมีวุฒิภาวะมากกว่า ซึ่งวุฒิภาวะเป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวและทนต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่างๆ ของชีวิต มารดาวัยรุ่นยังไม่มีความพร้อมทางด้านวุฒิภาวะและขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของทารก นอกจากนั้นมารดาวัยรุ่นยังมีความต้องการด้านการพัฒนาการของตนเอง เช่น วัยรุ่นจะยึดถือความต้องการตนเองมากกว่าความต้องการของผู้อื่น ซึ่งจากคุณลักษณะดังกล่าวอาจเป็นเหตุให้มารดาวัยรุ่นเกิดความขัดแย้งและสับสนในการทำบทบาทมากกว่ามารดาที่เป็นผู้ใหญ่ เมอร์เซอร์ (Mercer, 1986b) ศึกษาความสำเร็จของการดำรงบทบาทมารดาในมารดาที่มีอายุในช่วง 15-42 ปี พบว่ามารดาที่มีอายุระหว่าง 20-42 ปี มีการปรับตัวและมีความสุขต่อการทำบทบาทมารดาได้ดีกว่ามารดาที่มีอายุระหว่าง 15-19 ปี จากรายงานการศึกษา (สุริดา, 2531 : 13-16) พบว่ามารดาวัยรุ่นส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมในการมีบุตร มีปัญหาด้านสุขภาพจิตวิตกกังวลเกี่ยวกับบุตร และพฤติกรรม การเลี้ยงดูบุตรไม่เหมาะสม และมารดาวัยรุ่นมักขาดความพร้อมในบทบาท โดยการสังเกตพบว่ามารดาที่มีอายุน้อยกว่า 19 ปี มีพฤติกรรมการอุ้มทารกและการตอบสนองทารกน้อยกว่ามารดาที่อายุมากกว่า 19 ปี (Jones, 1980 : 578-580)

ระดับการศึกษา มารดาที่มีระดับการศึกษาสูงจะแสวงหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ การเป็นมารดาและการเลี้ยงดูบุตรช่วยให้มีความพร้อมในการเป็นมารดา สามารถพัฒนา ด้านสติปัญญา และมีความสามารถในการปรับตัว และรับรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ง่ายขึ้น มารดาที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามีความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงบทบาทการเป็นมารดาเป็นภาวะวิกฤติน้อยกว่ามารดาที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า (Russell, 1974 : 67-75)

สถานภาพสมรส เนื่องจากมารดาต้องมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ภายในครอบครัว จากสามี-ภรรยา เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อ-แม่-ลูก ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีของคู่สมรสเป็นแหล่งสนับสนุนที่สำคัญด้านจิตใจที่มีผลต่อการทำบทบาทมารดา จากการศึกษา (วัจมาย สุชวนวัฒน์, 2541) พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในการทำบทบาทมารดา สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสที่ดีจะส่งเสริมให้มารดามีความมั่นคงทางอารมณ์ มีกำลังใจที่จะเผชิญปัญหาและมีการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาได้อย่างเหมาะสมเหมาะสม มารดาที่แต่งงานและจดทะเบียนสมรสจะมีความรู้สึกลบอุ่น มั่นคง จะมีภาวะจิตสังคมนึกว่ามารดาที่แต่งงานโดยไม่จดทะเบียนสมรส หรือหย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ (Zigel, E.E & Cranley, M.S, 1984 : 469)

รายได้เฉลี่ยของครอบครัว มีผลต่อการรับรู้บทบาทการเป็นมารดา มารดาที่มีรายได้ น้อยมักมีความวิตกกังวลต่อฐานะ เศรษฐกิจของครอบครัวภายหลังคลอดบุตร เมอร์เซอร์ (Mercer, 1981) พบว่ารายได้ของครอบครัวมีผลต่อการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดา

ความพร้อมของมารดา (Maturity/Flexibility) พัฒนาการทางร่างกายและจิตใจที่เหมาะสมตามอายุ จะทำให้มารดามีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะปรับบทบาทและพฤติกรรมการเป็นมารดาได้เหมาะสมกว่าผู้ที่มีการพัฒนาการไม่ดีหรือวุฒิภาวะยังไม่พร้อมที่จะเผชิญต่อรับผิดชอบ จากการรับภาระอันเกิดจากการแต่งงานและบทบาทการเป็นมารดาได้ภาวะอารมณ์มารดาวัยรุ่นจะอดทนต่อพฤติกรรมมารดาน้อยกว่ามารดาผู้ใหญ่ (Bobak, 1993; Mercer, 1991; Potts & Horner, 2002) การตั้งครรภ์เป็นช่วงเวลาสำคัญในการเริ่มต้นบทบาทการเป็นมารดา มารดาวัยรุ่นยังไม่มีความพร้อมทางด้านวุฒิภาวะและขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการของทารก นอกจากนั้นมารดาวัยรุ่นยังคงมีความต้องการด้านการพัฒนาการของตนเอง เช่น วัยรุ่นจะยึดถือความต้องการตนเองมากกว่าความต้องการของผู้อื่น ซึ่งจากคุณลักษณะดังกล่าวอาจเป็นเหตุให้มารดาวัยรุ่นเกิดความขัดแย้งและสับสนในการทำบทบาทหน้าที่ของมารดามากกว่ามารดาที่เป็นผู้ใหญ่ จากรายงานการศึกษา (สุริดา, 2531) พบว่ามารดาวัยรุ่นส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมในการมีบุตร มีปัญหาด้านสุขภาพจิตวิตกกังวลเกี่ยวกับบุตร และพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรไม่เหมาะสม

ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา เป็นปัจจัยสำคัญในการปรับตัวต่อการเป็นมารดา ประสบการณ์ในอดีต และความคาดหวังต่อความเข้าใจพฤติกรรมของทารกและการดูแลทารกสามารถทำนายความภาคภูมิใจในบทบาทมารดาและสัมพันธภาพระหว่างมารดากับบุตร จากรายงานการศึกษา (Walker, Crain & Thompson, 1986 : 352-355) มารดาที่มีความภาคภูมิใจในตนเองได้รับการสนับสนุนทางสังคมและการรับรู้พฤติกรรมทารกดี จะสามารถแสดงบทบาทการเป็นมารดาได้ดีขึ้น (รัตติยา หาญกล้า, 2544) มารดาที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองจะมีการตอบสนองต่อทารกที่ดี ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นรากฐานของภาวะสุขภาพจิตสังคมและบอกถึงคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่ส่งเสริมและคงไว้ซึ่งอัตมโนทัศน์ของแต่ละบุคคล

ภาวะด้านจิตใจ และบุคลิกภาพมารดา ได้แก่ ความมั่นใจในตนเอง และภาวะซึมเศร้า มารดาที่มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองจะมีการตอบสนองต่อทารกที่ดีและความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำนายความสามารถในการแสดงพฤติกรรมบทบาทมารดาในระยะหลังคลอด และเมื่อ 8 เดือนหลังคลอด ซึ่งความสามารถในการทำบทบาทมารดามีความสัมพันธ์กับความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารก (Mercer & Ferketich, 1994b) นอกจากนั้นจากการศึกษาพบว่ามารดาที่มีภาวะซึมเศร้าจะมีพฤติกรรมตอบสนองความต้องการของทารกไม่เหมาะสม (Beck, 1998 : 12-21) และมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสามารถในการดูแลบุตร (competence) ความมั่นใจ และความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา (Fowles, 1998 : 83-94)

ภาวะสับสนของบทบาทและภาวะเครียดต่อบทบาท (Role conflict/Strain) ภาวะเครียดต่อบทบาทเป็นภาวะที่มารดาไม่มีความรู้สึกไม่มีพลังอำนาจ รู้สึกผิด สูญเสียและโกรธ (Nystrom &

Ohrling, 2004 : 913-930) ในมารดาที่ต้องการความก้าวหน้าทางอาชีพการงาน และอาจเสี่ยงต่อความรู้สึกขัดแย้งในบทบาทระหว่างความต้องการทำงานกับความต้องการทำบทบาทมารดา

ภาวะสุขภาพมารดา (Health/Depression) สุขภาพและความแข็งแรงของมารดา ขึ้นอยู่กับภาวะแทรกซ้อนในระยะตั้งครรภ์ และชนิดของการคลอด ถ้ามารดามีสุขภาพดีจะสามารถเลี้ยงดูทารกและรับฟังคำสอนจากบุคลากรในทีมสุขภาพได้เร็ว มารดาก็จะสามารถปรับบทบาทของตนเองได้เร็วขึ้น ระยะที่อยู่ที่โรงพยาบาลมารดาต้องการกำลังใจ การสนับสนุนให้เกิดความมั่นใจว่าทำได้ ถูกต้องสามารถเป็นมารดาที่ดีได้ มารดาที่มีปัญหาด้านสุขภาพอาจมีผลกระทบต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและความสามารถในการเลี้ยงดูบุตร (Koniak-Griffin, 1993 : 257-262)

การรับรู้ประสบการณ์การคลอดและประสบการณ์ในการเลี้ยงดูทารก มารดาที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตร อาจมีผลต่อการประเมินตนเองในการทำบทบาทมารดา และมีความสามารถในการดูแลตนเองและบุตร โดยเฉพาะมารดาที่มีบุตรคนแรกจะขาดความมั่นใจในการแสดงบทบาทการเป็นมารดา (Reeder et al, 1992 : 421) มารดาวัยรุ่นที่เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กมีค่าเฉลี่ยความคลุมเครือในบทบาทน้อยกว่ามารดาวัยรุ่นที่ไม่เคยได้รับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็ก

ปัจจัยด้านทารก เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของทารก การตอบสนองของบุตร และภาวะสุขภาพของบุตร ได้แก่ ภาวะด้านอารมณ์ พฤติกรรมของทารก ภาวะสุขภาพของทารก เป็นต้น (Konick-Griffin, 1993; Mercer, 1986, 2004)

ภาวะด้านอารมณ์และพฤติกรรมทารกจะมีผลต่อพัฒนาการทางจิตใจอย่างไรยังขึ้นอยู่กับพ่อแม่ว่ามีลักษณะที่เข้ากันได้กับบุตรหรือสามารถปรับตัวให้เข้ากับพื้นอารมณ์ของบุตรได้หรือไม่ด้วย มารดาที่มีบุตรเลี้ยงง่ายจะมีความรู้สึกที่ดีต่อตัวเอง และมีการรับรู้ที่ดีต่อการเลี้ยงดูบุตร ทั้งนี้เพราะมารดาตอบสนองความต้องการของบุตรตามการรับรู้ และการแปลความหมายของภาวะทางอารมณ์ของบุตร ซึ่งหากทารกแสดงพฤติกรรมที่ดี มารดาจะเกิดความรักความผูกพันกับบุตรและดูแลเอาใจใส่ทารกอย่างใกล้ชิด (Mercer, 1986b) การรับรู้พฤติกรรมทารกแรกเกิดที่ดีมีผลทางบวกต่อความสามารถในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาครรภ์แรก (วัจมาย สุขชนวัน, 2541; สุพรรณิ สุ่มเล็ก, 2538) และพบว่าทารกที่เลี้ยงง่ายหรือมีปัญหาด้านพฤติกรรมน้อยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการทำบทบาทมารดา

ภาวะสุขภาพทารกและการสนองตอบของทารก สุขภาพของทารกเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างความคุ้นเคยและสร้างสัมพันธภาพต่อมารดา ทารกที่มีปัญหาสุขภาพหรือทารกที่คลอดก่อนกำหนดอาจต้องแยกจากมารดา ทำให้มารดาขาดโอกาสในการเรียนรู้พฤติกรรม

ของทารกและมีภาวะเสี่ยงต่อปัญหาในการทำบัพบาทมารดาและพบว่าทารกที่สุขภาพดี ขบวนการของการสร้างความคุ้นเคยในขั้นตอน eye-to-eye contact จะนานกว่าทารกที่คลอดก่อนกำหนด (May, A.K, Mahlmeister, R.L, 1994 : 793) สุขภาพทารกแรกเกิดที่มีน้ำหนักน้อยมีความสัมพันธ์ทางลบกับการแสดงบัพบาทมารดา (นิลุปบล รุจิรประเสริฐ, 2539) ถ้าทารกมีการสนองตอบทางบวกต่อมารดา เช่น ชกตัวแนบอกมารดาเมื่อถูกอุ้ม หันหน้ามองสบตามารดาเมื่อมารดาสัมผัสหรือพูดคุย หรือหันหน้าไปตามเสียงมารดา หรือรับรู้แสดงถึงความพอใจเมื่อมารดาสัมผัสหรือพูดคุย มารดาจะรู้สึกผูกพันต่อทารกและมั่นใจในบทบาทของความเป็นมารดามากขึ้น (Zigel, E.E. and Cranley, M.S., 1984 : 469)

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม (Social support) และภาวะเครียด (Stress) (Mercer, 1981 : 73) ได้แก่ สภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดมารดาและทารกมากที่สุดคือ ครอบครัว สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส

การสนับสนุนทางสังคม (Social support) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และความมั่นใจในการทำบัพบาทมารดา (Mercer, 1991) จากการศึกษาพบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดา (Nystrom, Ohrling, 2004; ปิยะนันท์ ลิ้มเรืองรอง, 2540) มีความสัมพันธ์กับความรักความผูกพันระหว่างมารดาและทารก เพิ่มความรู้สึกรักใคร่ในตัวทารกมากขึ้น เป็นปัจจัยทำนายความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา (เพ็ญญา ภักดีวงษ์, 2549; ศรีสมร ภูมณสกุล, 2543) แหล่งสนับสนุนทางสังคมที่สำคัญต่อความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา ได้แก่ การสนับสนุนมารดาตนเอง (Mercer, 1985b) สามิ เพื่อน ญาติ และบุคลากรทางสุขภาพ เมอร์เซอร์ (Mercer, 2004) ศึกษาพบว่า การปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดา ได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ของมารดาเกี่ยวกับการได้รับการสนับสนุนทางสังคม การสนับสนุนในด้านจิตใจความรู้สึกที่มาจากผู้ใกล้ชิดหรือคู่ครองจะมีส่วนสัมพันธ์กับความรู้สึกอบอุ่นใจของมารดา วัยรุ่น โดยรวมไปถึงพฤติกรรมที่ดีขึ้นในทางที่ยอมรับและเลี้ยงดูทารก ความพึงพอใจที่มารดาวัยรุ่นได้รับการเอาใจใส่และการสนับสนุน รวมไปถึงความรู้สึกกดดันและความกังวลใจน้อยลงอีกด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของ รัศมี ศรีนนท์, นิสากร เขาวรัตน์และรุ่งทิพย์ ไชโยยิ่งยงค์ (2549) พบว่าการสนับสนุนจากคู่สมรสช่วยส่งเสริมให้มารดาหลังคลอดแสดงบทบาทการเป็นมารดาในระยะหลังคลอดได้ดียิ่งขึ้น

ภาวะเครียด เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะตั้งครรภ์ หรือก่อนการคลอดบุตร อาจเป็นภาวะเครียดที่ทำให้มารดามีความกังวล ระยะหลังคลอดมารดาที่ยังอ่อนเพลีย เหน็ดเหนื่อยจากการคลอด จะส่งผลกระทบต่อ การดูแลตนเอง พฤติกรรม การเป็นมารดา และการเลี้ยงดูบุตร

ส่งผลให้มารดามีทัศนคติและการทำบทบาทมารดาลดลง (Mercer, 1991) และมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะผูกพันระหว่างมารดาและทารก และอาการเหนื่อยล้าที่เกิดขึ้นเป็นเวลานานอาจส่งผลให้เกิดอาการซึมเศร้าหลังคลอด (บุญตา สุขวดี, 2545) ถ้าได้รับการช่วยเหลือดูแลความสุขสบายทางร่างกายจากบุคลากรในทีมสุขภาพ ได้รับการเอื้ออาทรให้กำลังใจจากสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนร่วมงาน จะทำให้สภาพร่างกายแข็งแรงมีสภาพจิตใจที่ดีแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในระยะหลังคลอด

จะเห็นได้ว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงบทบาทมารดานั้นมีหลายปัจจัยที่จะส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกให้บรรลุความสำเร็จ จะต้องใช้ศักยภาพและความสามารถระดับสูงในการปรับบทบาท ดังนั้นการเตรียมความพร้อมเพื่อดำรงบทบาทมารดาจึงมีความสำคัญมากทั้งในระยะก่อนคลอดและหลังคลอด ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำนวยความสามารถในการแสดงพฤติกรรมบทบาทมารดา และความสามารถในการทำบทบาทมารดาที่มีความสัมพันธ์กับความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารกที่เป็นคู่บทบาท (Mercer, 1994 b) สำหรับมารดาวัยรุ่นควรเสริมสร้างและพัฒนาการความภาคภูมิใจในตนเองที่ถือได้ว่าเป็นการดำรงบทบาทมารดาด้านเจตคติควบคู่ไปกับการแสดงบทบาทมารดา ให้มารดาวัยรุ่นมีความรับผิดชอบทักษะชีวิตและทักษะทางสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานด้านบุคลิกภาพที่สำคัญที่มารดาวัยรุ่นควรได้รับการพัฒนาอย่างจริงจัง และเป็นปัจจัยที่พยาบาลสาธารณสุขสามารถส่งเสริมเพื่อให้เกิดการดำรงบทบาทมารดาได้

ส่วนที่ 3 โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา

การส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาพัฒนาจากแนวคิดของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) ผู้วิจัยนำมาดัดแปลงเป็นโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา โดยการส่งเสริมการสร้างสัมพันธภาพกับทารก ปฏิบัติกิจกรรมการดูแลทารก การเรียนรู้และตอบสนองพฤติกรรมทารก ส่งเสริมพัฒนาการทารก การผ่อนคลายความเครียดและการส่งเสริมความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรกดำรงบทบาทมารดาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา มีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา สามารถผสมผสานบทบาทมารดาเข้ากับบทบาทอื่นๆ มีความมั่นใจในการแสดงพฤติกรรมการเป็นมารดาและพึงพอใจในการเป็นมารดา โดยมีวิธีการดังนี้

ระยะเตรียมสู่บทบาทการเป็นมารดา (Anticipatory stage) ช่วงอายุครรภ์ 36-37 สัปดาห์ โดยการให้มารดาจินตนาการและคาดหวังต่อการก่อกำเนิดทารกในครรภ์ สร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์ ฝึกทักษะการพูดและการมีปฏิสัมพันธ์กับทารกในครรภ์อย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาของการตั้งครรภ์ มารดาจะรับรู้ว่าการก่อกำเนิดทารกในครรภ์เป็นบุคคลหนึ่งที่แยกจากตน (May, 1994 : 197) เมื่อลูกดิ้นเริ่มมีการยอมรับทารกและมีความรักใคร่ผูกพันกับทารกในครรภ์ (Pillitteri, 1995 : 108) กิจกรรมถ่ายทอดความรู้พัฒนาการลูกน้อยในครรภ์ ฝึกเลียนแบบการเลี้ยงดูทารก กิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับมารดาที่ได้รับการสอนด้วยกัน เพื่อการตระหนักรู้และส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ผู้วิจัยมอบหนังสือคู่มือแม่วัยรุ่นและการดูแลลูกเพื่อนำกลับไปทบทวนฝึกปฏิบัติ

ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น (Formal stage) ระยะหลังคลอด 1-3 วัน ผู้วิจัยสร้างสัมพันธภาพกับทารกหลังคลอด ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มารดาและทารกอยู่ในสภาพที่พร้อมจะตอบสนองและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้เป็นอย่างดี (พรณพิไล ศรีอาภรณ์, 2531 : 20) ส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างมารดากับทารก จากการสัมผัสใกล้ชิดเรียนรู้จากกลิ่นกายทารก ประสานสายตากับทารก ฟังเสียงร้องของทารก ส่งเสียงพูดคุยหยอกล้อกับทารก เลี้ยงบุตรด้วยนมตนเอง จะทำให้มารดามีความรักความผูกพัน มีพัฒนาการของสัมพันธภาพกับทารกอย่างต่อเนื่องและมีทักษะในการดูแลทารก ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการเลี้ยงดูทารกและสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก (Klaus & Kennell, 1976 : 71-83) ให้มารดาเรียนรู้พฤติกรรมทารกและตอบสนองพฤติกรรมทารกจากการเลี้ยงดู มารดาจะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อบุตรรับรู้พฤติกรรมทารกแรกเกิดในทางที่ดี กิจกรรมการฝึกทักษะปฏิบัติกิจกรรมการดูแลทารก ผู้วิจัยสาธิตถ่ายทอดความรู้และให้มารดาวัยรุ่นแสดงพฤติกรรมปฏิบัติการดูแลทารก ฝึกปฏิบัติกิจกรรมการดูแลทารกตามคำแนะนำ เช่น การทำความสะอาดของร่างกายอาบน้ำ เช็ดตาสะดือทารก การอุ้มทารก การเลี้ยงลูกด้วยนมตนเอง ดูแลการขับถ่าย การนอนของทารก การให้ความรู้มารดาครรภ์แรกเกี่ยวกับคุณลักษณะทางพฤติกรรมของทารก สามารถเพิ่มคุณภาพการมีปฏิสัมพันธ์และการปรับตัวในวิธีการปฏิบัติบทบาทระหว่างมารดากับบุตรได้ (Anderson, 1981 : 196-199) ผู้วิจัยใช้แบบอย่างที่ดีจากสื่อวีดิทัศน์ หุ่นทารก โมเดลเต้านม คู่มือมารดาวัยรุ่นและการเลี้ยงดูทารกที่น่าสนใจ เรียนรู้และตอบสนองพฤติกรรมทารกตามสภาวะของทารกตามระยะพัฒนาการและความเหมาะสม การจัดการกับอารมณ์และความเครียด ส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นจัดการกับปัญหาของตนเองในชีวิตประจำวันให้สามารถดำรงบทบาทการเป็นมารดาได้ เพื่อช่วยลดโอกาสเสี่ยงของการเกิดภาวะซึมเศร้าระยะหลังคลอด ฝึกการผ่อนคลายความเครียดให้มีความรู้สึกสบายใจ และส่งเสริมการปฏิบัติพัฒนากิจการเป็นมารดา ให้มีความมั่นใจในการดำรงบทบาทการเป็นมารดาได้ดีมารดาจะเชื่อมั่นว่าตนเองมีความรู้เรื่องหน้าที่ของมารดาในการเลี้ยงดู

บุตร (Jensen & Bobak, 1991 อ้างใน วิไลพรรณ สวัสดิ์พาณิชย์, 2544: 32) ผู้วิจัยจัดกิจกรรมกลุ่ม การสนับสนุนจากครอบครัวที่อยู่ใกล้ชิดมารดา ให้มีส่วนร่วมสร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ และทักษะการดูแลสุขภาพมารดา รวมทั้งการดูแลบุตร การปรับตัวในบทบาทมารดา การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การส่งเสริมสุขภาพและดูแลต่อเนื่อง และผู้วิจัยมอบสมุดจดบันทึกพฤติกรรมสร้างปฏิสัมพันธ์กับทารก เมื่อกลับไปอยู่บ้านจะช่วยให้มารดาเฝ้าสังเกตพฤติกรรม พัฒนาการและสุขภาพบุตร การจดบันทึกเกี่ยวกับความสำเร็จที่ได้รับสิ่งที่ทำได้ดีกระทำเป็นเวลาติดต่อกัน

ระยะพัฒนาบทบาทที่เป็นของตนเอง (Informal stage) เป็นช่วงระยะเวลา 2 สัปดาห์แรกหลังคลอด มารดาเรียนรู้บทบาทในระยะแรกภายหลังคลอด ทำให้มารดามีการรับรู้ แสวงหาและคัดเลือกพฤติกรรมบทบาทมารดาที่เหมาะสมกับตนเอง ผู้วิจัยเยี่ยมบ้านให้บริการปรึกษารายบุคคล การพัฒนาบทบาทตามการชี้แนะโดยตรงจากบุคลากรทางสุขภาพหรือบุคคลอื่นๆ ของมารดาแต่ละคน ได้แก่ สามี มารดา เพื่อน บุคคลใกล้ชิด และบุคคลอื่นทั่วไป (Rubin, 1967b; Mercer, 1985, 1986) การสนับสนุนจากกลุ่มช่วยเหลือส่งเสริมให้มารดาหลังคลอดแสดงบทบาทการเป็นมารดาในระยะหลังคลอดได้ดียิ่งขึ้น (รัศมิ ศรีนนท์, นิสากร เขาวรัตน์และรุ่งทิพย์ ไชโยยิ่งยงค์, 2549) ความรู้สึกที่มาจากผู้ใกล้ชิดหรือผู้ครองจะมีส่วนสัมพันธ์กับความรู้สึกอบอุ่นใจของมารดาวัยรุ่น โดยรวมไปถึงพฤติกรรมที่ดีขึ้นในทางที่ยอมรับและเลี้ยงดูทารก เพิ่มความรู้สึกรักใคร่ในตัวทารกมากขึ้น (Mercer, 2004) ความพึงพอใจที่มารดาวัยรุ่นได้รับการเอาใจใส่และการสนับสนุน ยังพบอีกว่า รวมไปถึงความรู้สึกกดดันและความกังวลใจน้อยลงอีก การสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยทำนายความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา (เพ็ญนภา ภักดีวงศ์, 2549; ศรีสมร ภูมณสกุล, 2543) ร่วมกับการที่มารดาได้รับการแนะนำอย่างเป็นทางการ (formal) และเปิดโอกาสให้มารดาได้ดูแลทารกด้วยตนเองจัดการกับปัญหาในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้มารดาเลี้ยงทารกด้วยนมตนเอง แก้ปัญหาต่างๆ จากการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะช่วยเพิ่มความรักความผูกพันระหว่างมารดาและทารกมากยิ่งขึ้น การใช้คำพูดชมเชยตนเอง การให้สิ่งที่มีความหมายและความสำคัญต่อตนเองเมื่อได้กระทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมาย (Klaus & Kennell, 1976 : 71-83) วิธีการดังกล่าวเป็นการพัฒนาการของความภาคภูมิใจในตนเอง จะช่วยให้มารดาวัยรุ่นดำรงบทบาทมารดาของตนเองได้ เพื่อติดตามดูความตั้งใจของเอกลักษณ์ในบทบาทของมารดาในระยะสั้น รวมทั้งศักยภาพในระยะยาว

ระยะการรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน (Personal stage) ระยะหลังคลอด

1 เดือน โดยให้มารดาแสดงบทบาทที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง สร้างสัมพันธภาพกับทารกอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมพัฒนาการเพิ่มความสามารถในแต่ละช่วงวัยของทารกต้องมีความพร้อมจากทารกเองและได้รับการส่งเสริมจากมารดาและครอบครัว เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมตาม การปฏิบัติกิจกรรมการดูแลบุตรโดยวิธีการให้ข้อมูลความรู้ร่วมกับการสาธิตแสดงพฤติกรรม และให้มารดาปฏิบัติกิจกรรมการดูแลบุตรจนกระทั่งเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติการดูแลบุตรนั้น คือความมั่นใจในการแสดงพฤติกรรมการเป็นมารดา (Mercer & Ferketich, 1994 : 38-43) ใช้การสนับสนุนของครอบครัวใช้คำพูดชักจูงเป็นการกระตุ้นทางร่างกายและทางอารมณ์ สามารถเพิ่มคุณภาพการมีปฏิสัมพันธ์และการปรับตัวในวิธีการปฏิบัติบทบาทระหว่างมารดากับบุตรได้ ผู้วิจัยจัดกิจกรรมกลุ่มให้มารดาแสดงความคิดเห็นที่เหมาะสม เป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการความภาคภูมิใจในตนเองของมารดา ได้เห็นตัวแบบหรือประสบการณ์ของมารดาวัยรุ่นคนอื่น มารดาวัยรุ่นจะมีแบบอย่างสามารถนำไปใช้ในการดำรงบทบาทมารดาในชีวิตประจำวันได้ (ปิยพร กองเงิน, 2545) และเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง นอกจากนั้นให้มารดาเรียนรู้ความต้องการและการตอบสนองความต้องการของทารก โดยการแสดงออกในกลุ่มการเรียนรู้ร่วมกันเอง จนกระทั่งเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติการดูแลบุตรนั้น คือความมั่นใจในการแสดงพฤติกรรมการเป็นมารดา (Mercer & Ferketich, 1984: 38-43) ผู้วิจัยใช้คู่มือการดูแลสุขภาพทารกและการบันทึกพัฒนาการทารกในช่วงแต่ละวัย เพื่อติดตามดูความตั้งใจของเอกลักษณ์ในบทบาทของมารดาในระยะสั้น รวมทั้งศักยภาพในระยะยาว การบันทึกมีประโยชน์แสดงผลสะท้อนที่อาจมีต่อการดำรงบทบาทมารดา มารดาวัยรุ่นสามารถแสดงความรู้สึกในสิ่งที่ตนเองประทับใจในการเป็นมารดาและการเลี้ยงดูบุตรให้ประสบความสำเร็จ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาผลโปรแกรมการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ในทุกระยะของกระบวนการพัฒนาความสำเร็จการดำรงบทบาทมารดา (Mercer, 1986, 1986, 1995) และในทุกองค์ประกอบของความสำเร็จการดำรงบทบาทมารดา จากการทบทวนวรรณกรรมที่กล่าวมาข้างต้น การเตรียมพร้อมตั้งแต่ระยะเข้าสู่บทบาทมารดา จะช่วยส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกดำรงบทบาทมารดาได้เหมาะสม เกิดสัมพันธภาพที่ดีกับบุตร มีความรู้ความเข้าใจพฤติกรรมทารกแรกเกิด มีความพร้อมจากการได้ฝึกปฏิบัติทักษะการดูแลทารก ส่งเสริมพัฒนาการทารกตามวัย เมื่อมารดาวัยรุ่นกลับไปดูแลทารกที่บ้านเองจะเพิ่มความสามารถในสมรรถนะของตนเองในการดูแลบุตร จัดกิจกรรมการเผชิญปัญหาลดความเครียดในการเลี้ยงดูบุตร โดยเยี่ยมบ้านติดตามความสามารถและการแก้ปัญหาของมารดาวัยรุ่นที่บ้าน การเยี่ยมบ้านจะมีผลต่อการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นการส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นมีความมั่นใจตนเองสามารถเป็น

ที่พึงของตนได้ พยายามดูแลต่อเนื่องร่วมกับครอบครัวของมารดาวัยรุ่นหรือการให้บริการโทรศัพท์สายตรงเมื่อมารดาต้องการคำปรึกษาเป็นสิ่งสำคัญ นอกเหนือจากการนัดตรวจสุขภาพตามปกติ (นฤมล วิบุโธ, 2550 : 47-59) เมื่อมารดาวัยรุ่นครั้งแรกดำรงบทบาทมารดาได้แล้วจะเกิดเอกลักษณ์บทบาทมารดา คือสัมพันธ์ภาพที่ดีกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดา เป็นการเพิ่มความภาคภูมิใจในตนเองมารดาวัยรุ่น ได้รับการดูแลฟื้นฟูสภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม จะทำให้กลับคืนสู่สภาพปกติเร็วขึ้น (สุวรรณ เรืองกาญจน์เศรษฐ์, 2551) สรุปได้ว่าการดำรงบทบาทมารดาเป็นกระบวนการที่มารดาและทารกมีความสัมพันธ์ที่ดี ถ้ามารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกสามารถดำรงบทบาทมารดาได้อย่างเหมาะสมและราบรื่นจะทำให้มารดามั่นใจในการแสดงบทบาทการเป็นมารดา มีความภาคภูมิใจในความสามารถของตนเอง และสามารถปรับบทบาทตามระยะการแสดงบทบาทจากการตามรูปแบบผู้อื่น มารดาจะมีความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในระยะต่อไป ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และมีภาวะสุขภาพดี รวมทั้งการแสดงออกทางด้านอารมณ์และพฤติกรรมที่เหมาะสม

ส่วนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิมล สุชวนวัฒนา (2541) ศึกษาพบว่ามารดาวัยรุ่นหลังคลอดมีสัมพันธ์ภาพกับบุตรมีความสามารถและความมั่นใจในการแสดงพฤติกรรมการเป็นมารดา และมีความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดา มีการรับรู้พฤติกรรมทารกที่ดีมีผลทางบวกต่อความสามารถในการดำรงบทบาทมารดาในมารดาครั้งแรก และสอดคล้องกับการศึกษาของรัสมิ อ่อนละมัย (2546) พบว่ามารดาที่คลอดทารกน้ำหนักน้อยมีสัมพันธ์ภาพกับบุตร มีความสามารถและความมั่นใจในการแสดงพฤติกรรมการเป็นมารดาอยู่ในระดับค่อนข้างดี และมีความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดาอยู่ในระดับดี และคล้ายกับการศึกษาของสุพรรณิ สุ่มเล็ก (2538) ที่พบว่า การรับรู้พฤติกรรมทารกมีผลโดยตรงทางบวกกับความสามารถในการดำรงบทบาทมารดาได้เหมาะสม การเข้าใจพฤติกรรมบุตรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อความมั่นใจของมารดาในการกระทำบทบาทมารดาหลังคลอด โดยความเข้าใจพฤติกรรมและการตอบสนองระหว่างมารดาและบุตรมีความสัมพันธ์ทางบวกต่อการรับรู้ความสามารถและความมั่นใจในการเป็นมารดา

กฤษณา พูลเพิ่ม (2543) ศึกษาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของการเป็นมารดา ในระยะตั้งครรภ์ของหญิงครรภ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูง และมีการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของการเป็นมารดาในระยะตั้งครรภ์อยู่ในระดับดี เมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติชนิดการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนพบว่าความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง รายได้ของครอบครัวและความตั้งใจในการมีบุตร เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางบวกและสามารถร่วมทำนายการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของการเป็นมารดาในระยะตั้งครรภ์ของหญิงครรภ์แรกได้ ร้อยละ 32 ($p < .05$) และการศึกษาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของศรีสมร ภูมณสกุล (2542) พบว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และคุณลักษณะของบุตร เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการดำรงบทบาทมารดา ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อคุณลักษณะบุตรก็คือ ลักษณะงาน สัมพันธภาพสมรส และการสนับสนุนทางสังคม นอกจากนี้สัมพันธภาพสมรส และการสนับสนุนทางสังคมก็ยังมีอิทธิพลโดยตรงในทางบวกต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

รุ่งทิพย์ ไชยโยียงยงค์ (2544) ศึกษาผลของการพยาบาลระบบสนับสนุนและให้ความรู้ต่อการดำรงบทบาทมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก โดยในกลุ่มทดลองจะได้รับการสอนเกี่ยวกับการให้นมบุตร การทำความสะอาด พฤติกรรมและความต้องการของทารก การเจริญเติบโตและความต้องการของทารก และการดูแลทารก ร่วมกับการพยาบาลตามปกติ หลังจากนั้นวัดการดำรงบทบาทมารดาเปรียบเทียบกับทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า มารดาในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่มีคะแนนการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมในแต่ละด้านอยู่ที่ระดับค่อนข้างดี ซึ่งจากการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนนการดำรงบทบาทมารดา พบว่า มารดาในกลุ่มทดลองมีคะแนนการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมและคะแนนการดำรงบทบาทมารดาในด้านการมีสัมพันธภาพบุตร และด้านความสามารถและความพึงพอใจในการเป็นมารดาหลังได้รับการพยาบาลระบบสนับสนุนและให้ความรู้ มากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t=2.17, 2.63, p < .05$ ตามลำดับ) ปัจจุบันมีการพยาบาลระบบสนับสนุนและให้ความรู้ มาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพยาบาล เพื่อส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก

สิวพร พานเมือง (2545) ศึกษาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนจากมารดาต่อการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก ศึกษาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง การสนับสนุนจากมารดาและการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกเป็นอย่างไรและต้องการ ศึกษาปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยของครอบครัว ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และการสนับสนุนจากมารดา กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก ที่มาตรวจหลังคลอดที่โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น โรงพยาบาลมหาสารคาม โรงพยาบาลร้อยเอ็ด จำนวน 150 ราย ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาโดย

รวมอยู่ในระดับค่อนข้างดี ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง การสนับสนุน จากมารดาโดยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างดี การสนับสนุนจากมารดาสามารถทำนายการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาได้ร้อยละ 14.7 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีข้อเสนอแนะว่าพยาบาลควรส่งเสริมมารดาวัยรุ่นให้ได้รับ การสนับสนุนจากมารดาเพื่อให้มีการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาได้อย่างดี

ปิยะพร กองเงิน (2545) ศึกษาผลของการให้ความรู้แก่ครอบครัวโดยใช้กระบวนการกลุ่ม พบว่า กิจกรรมกลุ่มให้ผลส่งเสริมสร้างสรรค์ทางจิตวิทยา มีการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ มีการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น เปิดเผยจิตใจอย่างธรรมชาติ แสดงพฤติกรรมที่ตรงกับความรู้สึกของตนเอง มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเจตคติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เมื่อสมาชิกกลุ่มมีความรู้สึกที่ตนเองได้รับการยอมรับด้วยความจริงใจจากสมาชิกในกลุ่ม ก็จะทำให้เขาเกิดความมั่นใจในตนเองกล้าเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เขาเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง นั่นคือ การพัฒนาเจตคติเชิงบวกต่อตนเอง บุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัว การรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครอบครัว บุคคลใกล้ชิดในครอบครัวช่วยเพิ่มความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรกปรับตัวบทบาทการเป็นมารดาจนสามารถดำรงบทบาทมารดาได้ จะส่งผลให้ทารกได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจได้อย่างเหมาะสม จึงควรจัดความรู้เสริมองค์ประกอบต่างๆ เพื่อเอื้ออำนวยให้มารดาวัยรุ่น ประสบผลสำเร็จทางการเรียนรู้การดูแลบุตร ได้มองเห็นคุณค่าในตนเองสูงขึ้น

ทัศนีย์ หลีควั่น (2547) ศึกษาผลของการให้ความรู้แก่มารดาวัยรุ่นหลังคลอดโดยใช้กระบวนการกลุ่มต่อความรู้และการตอบสนองต่อสัญญาณทารก กลุ่มตัวอย่างอายุ 15-19 ปี หลังคลอดบุตรคนแรกโรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เปรียบเทียบการให้ความรู้รูปแบบเดิมของโรงพยาบาลและกลุ่มทดลองเพิ่มการให้ความรู้ตามแผนการสอนและคู่มือการสื่อสารสัญญาณทารก ผลการวิจัยพบว่า มารดาวัยรุ่นหลังคลอดครั้งแรกกลุ่มที่ได้รับการให้ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารสัญญาณทารกและการตอบสนองต่อสัญญาณทารกสูงกว่ากลุ่มมารดาที่ให้ความรู้รูปแบบเดิมของโรงพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีค่าเฉลี่ยคะแนนการตอบสนองต่อสัญญาณทารกสูงกว่ากลุ่มมารดาที่ให้ความรู้รูปแบบเดิมของโรงพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

รัชณี ครองระวะ (2548) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก โดยใช้กรอบแนวคิดความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาของ เมอร์เซอร์มาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกในระยะหลังคลอด 6-10 เดือน ที่พบบุตรมารับวัคซีนที่คลินิกเด็กดีโรงพยาบาลนครปฐมจำนวน 92 คน ผลการศึกษา พบว่า ความฉลาดทางด้านอารมณ์ สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส และความใกล้ชิดสนิท

สนมกับมารดาของมารดาวัยรุ่น มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากการวิจัยมีข้อเสนอแนะว่า พยาบาลในหน่วยฝากครรภ์และหน่วยหลังคลอดควรมีการประเมินและให้การช่วยเหลือในการปฏิบัติบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่น โดยเฉพาะในมารดาวัยรุ่นที่มีความฉลาดทางอารมณ์ต่ำสัมพันธ์ภาพระหว่างคู่สมรสไม่ดีและความใกล้ชิดสนิทสนมกับมารดาไม่ดี เพื่อให้มารดาวัยรุ่นมีความเข้าใจปัญหาของตนเอง สามารถขอความช่วยเหลือจากแหล่งประโยชน์ อันได้แก่ สามียะและมารดาของตนเองในการปฏิบัติบทบาทการเป็นมารดา เพื่อช่วยให้ประสบความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาได้ต่อไป

เพ็ญภา กักดวงศ์ (2548) ศึกษาการพัฒนาโมเดลความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของทฤษฎีเมอร์เซอร์ ในมารดาไทยที่ติดเชื้อเอชไอวี พัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุของความสัมพันธ์ระหว่าง การรับรู้ตราบาป สุขภาพของมารดา สุขภาพของทารก การสนับสนุนทางสังคม ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ภาวะซึมเศร้าของมารดา และความสำเร็จการดำรงบทบาทมารดา กลุ่มตัวอย่างคือมารดาที่ติดเชื้อเอชไอวี อายุ 18 ปีขึ้นไป อยู่กับทารกอายุ 3-12 เดือน จำนวน 263 ราย พบว่า แบบจำลองเชิงโครงสร้าง มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถอธิบายความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาได้ร้อยละ 17 ปัจจัยที่มีอิทธิพลโดยตรงในทางบวกต่อการดำรงบทบาทมารดา คือ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองและการรับรู้การสนับสนุนทางสังคม ส่วนการรับรู้ตราบาปมีอิทธิพลทางอ้อมในทางลบต่อการดำรงบทบาทการเป็นมารดา

มนต์ตรา พันธุ์พัก และคณะ (2551) ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ความพึงพอใจในบทบาทมารดา ความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารก และการเจริญเติบโตของทารก แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองกลุ่มละ 30 คู่ โดยกลุ่มควบคุมได้รับการพยาบาลตามปกติและกลุ่มทดลองได้รับการพยาบาลตามปกติร่วมกับโปรแกรมการเสริมบทบาทการเป็นมารดาจากผู้วิจัยสอน สาธิตและฝึกปฏิบัติในเรื่องการเรียนรู้พฤติกรรมทารกและเรียนรู้ถึงการสร้างปฏิสัมพันธ์กับทารกโดยการกระตุ้นด้วยเสียง การมองและการนวดสัมผัสทารก รวมทั้งให้มารดาสาธิตกลับกับหุ่นทารกในระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น หลังคลอดให้มารดาสร้างปฏิสัมพันธ์กับทารกตามโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดา ผลการวิจัยพบว่าคะแนนความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 6 สัปดาห์ ความพึงพอใจในบทบาทของมารดาและความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารกและการเจริญเติบโตของทารกในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม และทารกในกลุ่มทดลองมีน้ำหนักตัวและส่วนสูงที่เพิ่มขึ้นที่ 6 สัปดาห์หลังคลอดมากกว่ากลุ่มควบคุม

อดิศา ศรีสมบุรณ์ (2553) ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาต่อความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์ ในแผนกฝากครรภ์ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ อุบลราชธานี โดยส่งเสริมจินตนาการเกี่ยวกับบทบาทการเป็นมารดา ให้ความรู้และฝึกทักษะการสร้างสัมพันธภาพทารก และการดูแลทารก มีการอภิปรายกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และติดตามเยี่ยมทางโทรศัพท์ พบว่าความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาเมื่อ 4 สัปดาห์หลังคลอดของกลุ่มทดลองมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แอนเดอร์สัน (Anderson, 1981 : 196-199) เปรียบเทียบผลของการใช้วิธีการพยาบาลเฉพาะ (Specific Strategies) ต่อคุณภาพการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาใหม่กับบุตรภายหลังคลอด เป็นวิธีการให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของทารกแรกเกิดร่วมกับการสาธิตแสดงพฤติกรรมและการปฏิบัติการดูแลทารก ผลการศึกษาพบว่า การให้ความรู้มารดาใหม่เกี่ยวกับคุณลักษณะทางพฤติกรรมของทารก สามารถเพิ่มคุณภาพการมีปฏิสัมพันธ์และการปรับตัว ในวิธีการปฏิบัติบทบาทระหว่างมารดากับบุตรได้

ไวท์เทรทท์ และคณะ (White-Traute, et al., 2002) ศึกษาพบว่า ในทารกคลอดก่อนกำหนดที่ได้รับการกระตุ้นการได้ยิน การสัมผัส การมองเห็นและการเคลื่อนไหว ครั้งละ 15 นาที วันละ 2 ครั้ง ทำ 5 วัน ต่อสัปดาห์ พบว่ามารดามีการเพิ่มขึ้นของความรู้สึกตัวในช่วง 5 นาทีแรกของการปฏิบัติ และลดระยะเวลาของการนอนโรงพยาบาลลง 1.6 สัปดาห์ เมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < .05$ และสามารถดูคนมได้มากขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p = .0001$ ซึ่งในการศึกษามารดาทุกคนจะได้รับการพยาบาลตามปกติร่วมกับโปรแกรมการลดความเครียด

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด สรุปได้ว่าการดำรงบทบาทมารดาเป็นการกระทำร่วมกับความรู้สึกนึกคิด ซึ่งมารดาต้องปฏิบัติบทบาทและผสมผสานพฤติกรรมการเป็นมารดาเข้ากับบทบาทที่มารดาสร้างขึ้น มารดาจะรู้สึกมีความสุข เกิดความมั่นใจและพึงพอใจในการแสดงบทบาท สามารถแสดงเอกลักษณ์การแสดงบทบาทได้ การส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาเริ่มตั้งแต่ตั้งครรภ์โดยการส่งเสริมให้มารดาและทารกมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตั้งแต่ในระยะเริ่มแรก สร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์และหลังคลอด วิธีการให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของทารกแรกเกิดร่วมกับการสาธิตแสดงพฤติกรรมตอบสนองทารกและการปฏิบัติการเลี้ยงดูทารกช่วยเหลือให้คำแนะนำแสดงตัวอย่างการทำบทบาทมารดาให้มารดาได้เลียนแบบฝึกบทบาท การได้เห็นตัวแบบหรือประสบการณ์ของผู้อื่น ใช้คำพูดชักจูงเป็นการกระตุ้นทางร่างกายและการกระตุ้นทางอารมณ์ สามารถเพิ่มคุณภาพการมีสัมพันธภาพกับบุตร สามารถช่วยส่งเสริมความรักใคร่

ผูกพันระหว่างมารดาและทารก และการปรับตัวในวิธีการปฏิบัติบทบาทระหว่างมารดากับบุตร ส่งเสริมพัฒนาการทารก เรียนรู้และตอบสนองพฤติกรรมทารก การผ่อนคลายความเครียด กิจกรรมสนับสนุนให้มารดามีความมั่นใจในการทำบทบาทมารดา มีความพึงพอใจในบทบาทมารดา และส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง กระตุ้นเสริมสร้างทักษะการเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการบุตร ตามช่วงวัยและการสนับสนุนของครอบครัว และความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารกของมารดาครั้งแรกได้เป็นอย่างดี เพื่อให้มารดาวัยรุ่นสามารถค้นพบรูปแบบการทำบทบาทมารดาที่เหมาะสมกับตนเอง เกิดความตั้งใจและมีการปฏิบัติส่งเสริมสุขภาพทารกได้ต่อไป

ส่วนที่ 5 การให้ความรู้รูปแบบปกติของโรงพยาบาล

การให้ความรู้ คำแนะนำในรูปแบบเดิมของโรงพยาบาลบ้านโป่ง ในแผนกฝากครรภ์ เป็นการให้ความรู้รายกลุ่ม และใช้สื่อวีดิทัศน์ เกี่ยวกับการปฏิบัติตนขณะตั้งครรภ์ การสังเกตอาการผิดปกติของตนเองและบุตรในครรภ์ ในแผนกหลังคลอดเป็นการให้ความรู้โดยการสอนรายกลุ่ม ก่อนกลับบ้าน ให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวหลังคลอดและการดูแลทารกในเรื่องที่มารดายังไม่ทราบ จำไม่ได้หรือยังปฏิบัติไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในช่วง 6 สัปดาห์หลังคลอด ในเรื่องอาหารที่ควรรับประทานและอาหารที่ควรหลีกเลี่ยง การทำความสะอาดร่างกายและอวัยวะสืบพันธุ์ภายนอก การพักผ่อนและการทำกิจกรรม การบริหารร่างกาย การมีประจำเดือน การงดมีเพศสัมพันธ์หลังคลอดอย่างน้อย 4 สัปดาห์ การวางแผนครอบครัว และการนัดมาตรวจหลังคลอด 6 สัปดาห์ อาการผิดปกติที่ต้องมาพบแพทย์ คำแนะนำในเรื่องการเลี้ยงดูบุตร ได้แก่ การดูแลเรื่องอาหาร ความสะอาดของร่างกาย การขับถ่าย การนอนของบุตร นอกจากนี้ต้องดูแลสุขภาพของบุตรให้เหมาะสมโดยเฉพาะการสังเกตอาการผิดปกติ การป้องกันอุบัติเหตุ และการนำบุตรไปรับภูมิคุ้มกันโรคตามเกณฑ์อายุ

ดังนั้นที่กล่าวมาข้างต้นการเป็นมารดาเป็นพัฒนาการที่สำคัญของผู้หญิง การดำรงบทบาทมารดาเป็นกระบวนการสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก มีทักษะในการดูแลทารก และมีความสุขในการทำบทบาทมารดา ซึ่งความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านมารดา ปัจจัยด้านทารก และสภาพแวดล้อม การดำรงบทบาทมารดา (maternal role attainment) เป็นพัฒนาการของมารดาที่เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดากับทารกและมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของทารกโดยเฉพาะในขวบปีแรกหลังคลอด (Mercer & Ferketich, 1991 : 268-280) ส่งผลให้ทารกมีพัฒนาการที่ดี ด้านสติปัญญาและภาษามีแนวคิดการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ผู้วิจัยเชื่อว่าโปรแกรมการส่งเสริมการดำรงบทบาท

มารดา โดยการเตรียมพร้อมมารดาไว้รุ่นครรภ์แรกโดยตลอดตั้งแต่ทารกอยู่ในครรภ์มารดา จนถึงหลังคลอด จากการสนับสนุนเพียงพอในเรื่องกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารก การเรียนรู้พฤติกรรมทารก รับรู้พฤติกรรมสื่อสัญญาณที่ทารกแสดงออก สามารถตอบสนองความต้องการของทารกได้อย่างเหมาะสม การเลี้ยงดูทารก พัฒนาการ การช่วยเหลือแก้ปัญหาการปรับบทบาทจากการเยี่ยมบ้าน โดยได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว พยาบาลสาธารณสุขมีบทบาทสอน แนะนำและช่วยเหลือให้คำปรึกษา มารดาไว้รุ่นจะรับรู้ว่าการปฏิบัติของตนสามารถตอบสนองทารกได้ถูกต้องจึงเกิดความมั่นใจในการดูแลทารก สร้างความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ทำให้มารดาเผชิญความยากลำบากในการปรับตัวสู่บทบาทมารดา จนสามารถยอมรับบทบาทการเป็นมารดาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตตนและประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ประกอบด้วย 4 ระยะ ดังนี้

1. ระยะเตรียมสู่บทบาทการเป็นมารดา อายุครรภ์ 36-37 สัปดาห์
  - จินตนาการและคาดหวังต่อการเกิดทารกในครรภ์รายบุคคล
  - เรียนรู้พัฒนาการทารกในครรภ์ ฝึกการสร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์
  - ฝึกทักษะเลียนแบบการเลี้ยงดูทารกเป็นรายกลุ่ม
2. ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น หลังคลอด 24-48 ชั่วโมง
  - สร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกรายบุคคล
  - เรียนรู้วิธีการตอบสนองพฤติกรรมทารก
  - สอนสาธิตย้อนกลับการปฏิบัติกิจกรรมการดูแลทารก
  - การอภิปรายกลุ่มย่อยร่วมกับการสนับสนุนของครอบครัว
  - ฝึกทักษะผ่อนคลายความเครียด
  - บันทึกพฤติกรรมสร้างสัมพันธภาพกับทารกและดูแลสุขภาพทารก
3. ระยะพัฒนาบทบาทเป็นของตนเอง หลังคลอด 2 สัปดาห์
  - เชื่อมบ้านรายบุคคล ช่วยเหลือการเผชิญปัญหา
  - ทบทวนการสร้างสัมพันธภาพกับทารก
  - ให้ข้อมูลความรู้ผ่านการสังเกตพฤติกรรมการสื่อสารทารก

การส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตของทารก ผ่านการบรรยาย ชมวิดีโอ สืบค้น ศึกษาคู่มือ

  - การสนับสนุนของครอบครัว
4. ระยะการรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน หลังคลอด 4 สัปดาห์
  - อภิปรายกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเลี้ยงดูทารก
  - เรียนรู้พฤติกรรมและการตอบสนองความต้องการของบุตรตามพัฒนาการ

การดำรงบทบาทมารดา

- ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา
- การมีสัมพันธภาพกับบุตร
- สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา
- ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก โดยมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 รูปแบบการวิจัย

ส่วนที่ 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ส่วนที่ 4 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

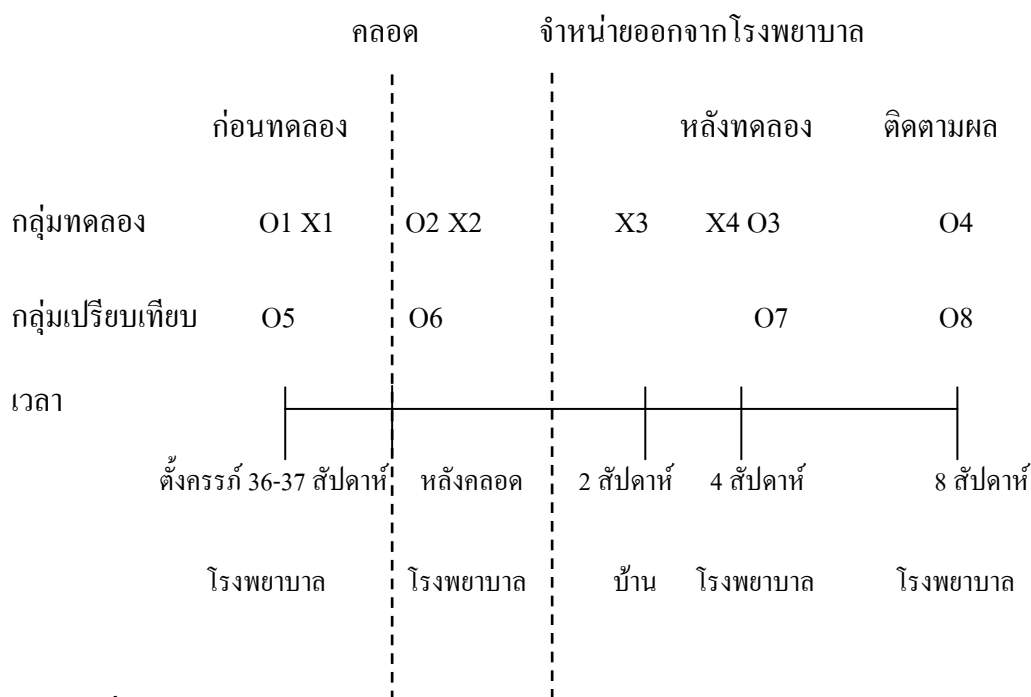
ส่วนที่ 5 การดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ส่วนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก โดยแบ่งกลุ่มการศึกษาเป็น 2 กลุ่ม คือมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาเป็นกลุ่มทดลอง (Experimental Group) และมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับการพยาบาลรูปแบบเดิมของโรงพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ประจำการเป็นกลุ่มเปรียบเทียบ (Comparison Group) วัดผลก่อนการทดลอง หลังการทดลองทันทีและระยะติดตามผลวัดซ้ำอีก 1 เดือน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีรูปแบบดำเนินการวิจัยดังแผนภูมิที่ 3.1 ดังนี้

แผนภูมิที่ 3.1 รูปแบบการวิจัย

O หมายถึง การประเมินการดำรงบทบาทมารดา

O1, O5 หมายถึง การประเมินความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกก่อนการทดลองระยะตั้งครรถ์ ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

O2, O6 หมายถึง การประเมินการดำรงบทบาทมารดา โดยใช้แบบสอบถามการมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ระยะก่อนการทดลอง ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

O3, O7 หมายถึง การประเมินการดำรงบทบาทมารดา โดยใช้แบบสอบถามความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ระยะหลังการทดลอง

O4, O8 หมายถึง การประเมินการดำรงบทบาทมารดา โดยใช้แบบสอบถามความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา และความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ระยะติดตามผลหลังการทดลอง 1 เดือน

การที่ O1, O5 ก่อนการทดลอง ไม่มีการประเมินสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา เนื่องจากตามแนวคิดการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดานั้น ระยะหลังคลอดบุตรมีทารกเป็นคู่บทบาทมารดาจึงจะเกิดการปรับตัวบทบาทในการเป็นมารดา จึงประเมินหลังคลอดบุตร

X1, X2, X3, X4 หมายถึง โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกในกลุ่มทดลอง ประกอบด้วยกิจกรรม 4 ครั้งคือ

X1 หมายถึง โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาที่โรงพยาบาล ระยะการเตรียมตัวสู่บทบาทการเป็นมารดาในช่วงตั้งครรภ์ โดยให้มารดาวัยรุ่นจินตนาการและความคาดหวังที่มีต่อทารกในครรภ์รายบุคคล เรียนรู้พัฒนาการทารกในครรภ์ สร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์ ฝึกทักษะเลียนแบบการเลี้ยงดูทารกเป็นรายกลุ่ม

X2 หมายถึง โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาที่โรงพยาบาลระยะหลังคลอด ระยะการแสดงบทบาทตามรูปแบบของผู้อื่น โดยสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก รายบุคคล ได้แก่ การสัมผัส สบตา พูดคุย อุ้ม โอบกอดทารก เรียนรู้วิธีการตอบสนองพฤติกรรมทารก การปฏิบัติกิจกรรมการดูแลทารก การอภิปรายกลุ่มย่อยร่วมกับการสนับสนุนจากครอบครัว ฝึกทักษะการผ่อนคลายความเครียด บันทึกพฤติกรรมการสร้างสัมพันธภาพกับทารกและดูแลสุขภาพทารก

X3 หมายถึง โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาที่บ้าน ระยะการพัฒนบทบาทที่เป็นของตนเอง โดยเยี่ยมบ้านรายบุคคลช่วยเหลือการเผชิญปัญหา ทบทวนการสร้างสัมพันธภาพกับทารก ให้ข้อมูลความรู้ผ่านการสังเกตพฤติกรรมการสื่อสารทารก การส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตของทารก การสนับสนุนจากครอบครัว

X4 หมายถึง โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาที่โรงพยาบาล ระยะการรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน โดยติดตามเยี่ยมเมื่อมาตรวจหลังคลอดในโรงพยาบาล อภิปรายกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การเลี้ยงดูทารก ส่งเสริมพัฒนาการทารก และให้กำลังใจส่งเสริมความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

ส่วนที่ 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้คำนวณขนาดตัวอย่างจากสูตรของ Twisk (2003 : 281) วัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาในระยะการติดตามอย่างต่อเนื่อง สมการสามารถบ่งชี้ความสัมพันธ์ระหว่างการวัดซ้ำ ดังสมการดังนี้

$$N = \frac{(Z_{(1-\alpha/2)} + Z_{(1-\beta)})^2 \sigma^2 (r+1) [1+(T-1) \rho]}{v^2 r T}$$

เมื่อ	N	= จำนวนกลุ่มตัวอย่างต่อหนึ่งกลุ่ม
	r	= อัตราส่วนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ
	$Z_{(1-\alpha/2)}$	= ค่าสถิติมาตรฐานใต้โค้งปกติที่สอดคล้องกับระดับความเชื่อมั่น $(1-\alpha) = 95\%$
	$Z_{(1-\beta)}$	= ค่าสถิติมาตรฐานใต้โค้งปกติที่อำนาจทดสอบ $(1-\beta) = 80\%$
	T	= จำนวนครั้งของการวัดซ้ำ
	v	= ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของผลลัพธ์ระหว่าง 2 กลุ่ม
	σ	= ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความพึงพอใจบทบาทการเป็นมารดา
	ρ	= ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนการวัดซ้ำแต่ละครั้ง

จากงานวิจัยที่ใกล้เคียงกันของ มนต์ตรา พันธุ์พัก (2551) ซึ่งศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดา ต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารก และการเจริญเติบโตของทารก ซึ่งผลของค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจบทบาทมารดากลุ่มทดลอง = 37.23 ส่วนค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจบทบาทมารดากลุ่มเปรียบเทียบ = 33.63 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความพึงพอใจบทบาทการเป็นมารดา (SDc) = 4.90 แทนค่าในสูตรได้ดังต่อไปนี้

$$v = \text{ความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของผลลัพธ์ระหว่าง 2 กลุ่ม} = 37.23 - 33.63 = 3.6$$

$$\alpha = \text{โอกาสที่จะเกิด type I error} = 0.05 \text{ (2 - sided), } z_{0.025} = 1.96$$

$$\beta = \text{โอกาสที่จะเกิด type II error} = 0.2, \text{ } z_{0.2} = 0.84$$

$$\text{แทนค่า } N = \frac{(1.96 + 0.84)^2 (4.9)^2 (1+1) [1 + (2-1) (0.5)]}{(3.6)^2 (1) (2)}$$

$$N = 21.8$$

จากสมการได้ขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้น้อยกว่ากลุ่มละ 22 คน เพื่อป้องกันความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลและการสูญหายของกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 20 ผู้วิจัยจึงได้เพิ่มกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบอย่างละเท่าๆ กัน จำนวนกลุ่มละ 30 คน

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ มารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์แรกอายุ 15-19 ปี จังหวัดราชบุรี ระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนธันวาคม 2555

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ มารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์แรกอายุ 15-19 ปี อายุครรภ์อยู่ระหว่าง 36-37 สัปดาห์ มาฝากครรภ์และคลอดในโรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

เกณฑ์คัดเข้าของกลุ่มตัวอย่างคือ (Inclusion criteria)

1. มารดาวัยรุ่นตั้งครรภ์แรกอายุ 15-19 ปี ที่มีอายุครรภ์อยู่ระหว่าง 36-37 สัปดาห์
2. สามารถอ่าน เขียนภาษาไทยได้
3. สมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมและลงนามยินยอมในเอกสารเข้าร่วมการวิจัย มารดาที่อายุต่ำกว่า 18 ปี ต้องขออนุญาตจากผู้ปกครอง

เกณฑ์คัดออกของกลุ่มตัวอย่างคือ (Exclusion criteria)

1. มารดามีภาวะแทรกซ้อนระหว่างตั้งครรภ์
2. มารดาไม่ตั้งใจที่จะเลี้ยงทารกด้วยตนเองหลังคลอดอย่างน้อย 6 สัปดาห์

เกณฑ์การยุติการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างคือ (Discontinuation criteria)

ด้านมารดา

1. ในระยะคลอดมีระยะห่างจากการเข้าโปรแกรมครั้งแรกน้อยกว่า 2 สัปดาห์ เพราะต้องมีช่วงเวลาที่มารดาปรับบทบาทการเป็นมารดา
2. มีภาวะแทรกซ้อนระยะคลอดและหลังคลอด
3. สมัครใจเข้าร่วมโปรแกรมครั้งแรกแล้วต่อมายกเลิกหรือขอลถอนตัวเนื่องจากรู้สึกอึดอัดใจไม่สบายใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและตอบแบบสอบถาม

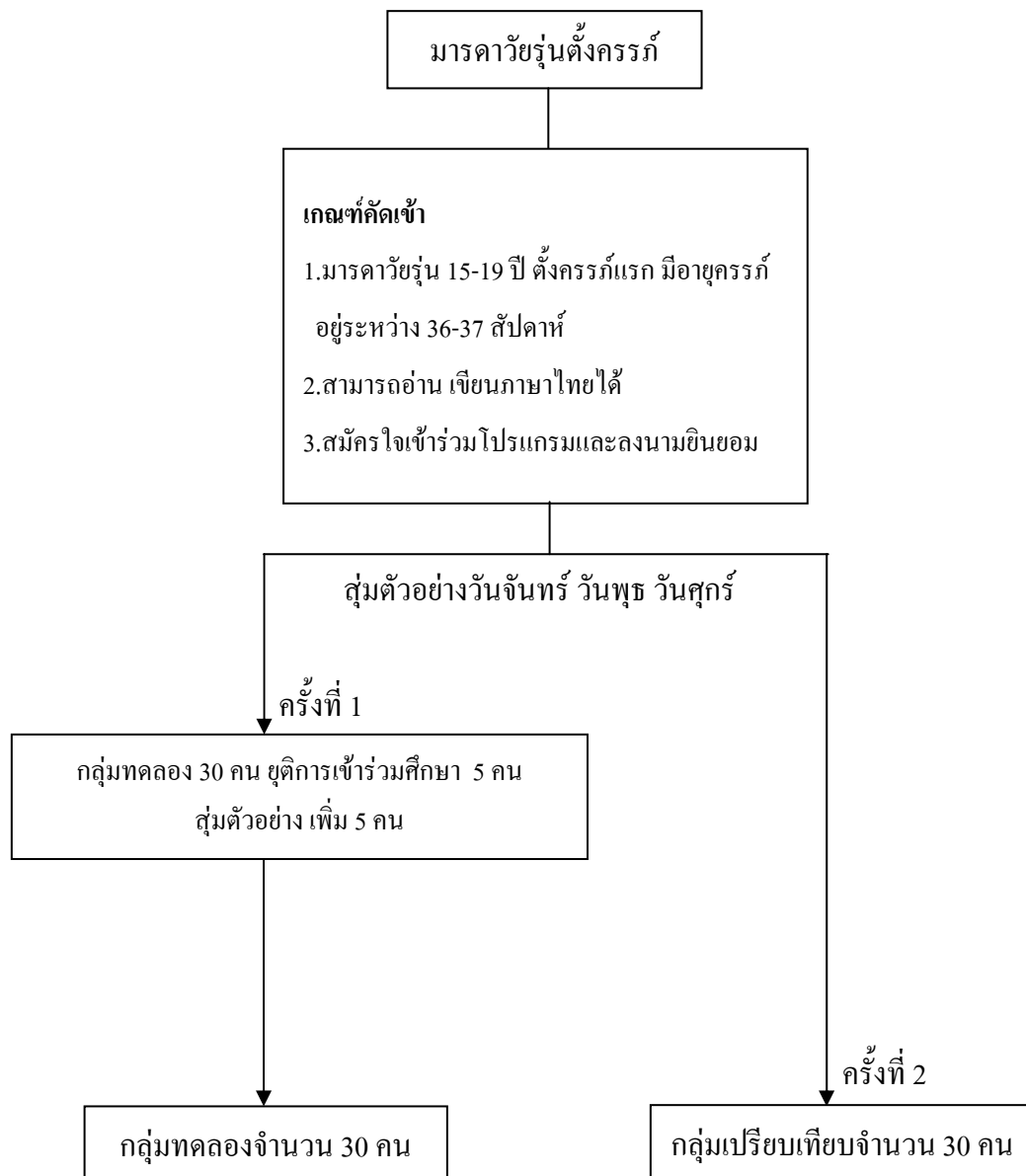
ด้านทารก

1. แรกเกิดมีน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม หรือมากกว่า 4,000 กรัม
2. มีความพิการแต่กำเนิด หรือเจ็บป่วย
3. ไม่ได้อยู่กับมารดาที่ห่อผู้ป่วยหลังคลอด

การเลือกกลุ่มตัวอย่างให้เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

การเลือกกลุ่มตัวอย่างมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มาฝากครรภ์แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนดในวันจันทร์ วันพุธและวันศุกร์ มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกตามขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้รวมจำนวนกลุ่มทดลองที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ 30 คน มีคุณสมบัติ

ตามเกณฑ์และยินยอมเข้าร่วมการวิจัยสุ่มตัวอย่างครั้งที่ 1 จัดเข้ากลุ่มทดลองก่อน ดำเนินการทดลองจนเก็บข้อมูลในกลุ่มทดลองแล้วเสร็จ จึงเริ่มดำเนินการกับกลุ่มเปรียบเทียบ สุ่มตัวอย่างครั้งที่ 2 แบบเดียวกับเกณฑ์การคัดเข้า 30 คน หลังจัดเข้าเป็นกลุ่มเปรียบเทียบ

แผนภูมิที่ 3.2 ขั้นตอนการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ในระหว่างการเก็บข้อมูลมีการยุติการเข้าร่วมศึกษาของกลุ่มทดลอง จำนวน 5 คน รายละเอียด ดังนี้

1) ระยะเตรียมสู่บทบาทการเป็นมารดา ระยะตั้งครรภ์ ในระหว่างการทำกิจกรรมตามแผนกิจกรรมครั้งที่ 1 ช่วงระยะเวลาดังกล่าวโรงพยาบาลมีกิจกรรมให้หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นพบนักจิตวิทยาคลินิกและเข้าร่วมโครงการวิจัยของผู้วิจัยจำนวน 1 ครั้ง รวมทั้งสิ้นที่หญิงตั้งครรภ์ต้องมาเข้าร่วมกิจกรรมในระยะตั้งครรภ์จำนวน 2 ครั้ง นอกเหนือจากการฝากครรภ์ตามนัด ทำให้กลุ่มทดลองไม่สะดวกเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 3 คน ผู้วิจัยจึงสุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์คัดเข้ากลุ่มทดลองเพิ่มอีก 3 คน

2) ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น ระยะหลังคลอดในโรงพยาบาล กลุ่มทดลองที่เหลือจำนวน 30 คน มีภาวะแทรกซ้อนระหว่างคลอดและสูติแพทย์ได้พิจารณาให้สิ้นสุดการตั้งครรภ์ด้วยการผ่าตัดคลอดทางหน้าท้องจำนวน 1 คน นอกจากนั้นกลุ่มทดลองหลังคลอดมีบุตรแรกเกิดน้ำหนักน้อย จึงต้องถูกแยกกับมารดาภายหลังคลอด จำนวน 1 คน ผู้วิจัยจึงสุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์คัดเข้ากลุ่มทดลองเพิ่มอีก 2 คน

ดังนั้น มีจำนวนกลุ่มทดลองทั้งสิ้น 30 คน เข้าร่วมการวิจัยจนจบโปรแกรมการทดลอง

ส่วนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี 2 ประเภท ประกอบด้วย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่

1.1 โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ซึ่งผู้วิจัยประยุกต์จากแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) และจากการทบทวนความรู้เกี่ยวกับการดำรงบทบาทมารดาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาลมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรม 4 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมสู่บทบาทการเป็นมารดา ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบของผู้อื่น ระยะพัฒนาบทบาทที่เป็นของตนเองและระยะการรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน เป็นแผนกิจกรรมการสอนประกอบซีดี โปรแกรม Microsoft Powerpoint

1.2 คู่มือเรื่องแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก เพื่อให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีความรู้ความเข้าใจและฝึกทักษะปฏิบัติการเลี้ยงดูลูก

1.3 สมุดบันทึกพฤติกรรมทารก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ประกอบด้วยข้อคำถามให้เลือกตอบหรือเติมข้อความสั้นๆ จำนวน 16 ข้อ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ครอบครัว แหล่งที่มารายได้ครอบครัว จำนวนคนที่พึงพิง รายได้ของครอบครัว การพักอาศัยอยู่ร่วมกัน ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก สัมพันธภาพกับคู่สมรส ความรู้สึกต่อการตั้งครรภ์ ผู้เลี้ยงดูบุตร การวางแผนการเลี้ยงดูบุตร การให้นมบุตร การคุมกำเนิด ความเครียดขณะตั้งครรภ์ ใช้แบบประเมินและวิเคราะห์ความเครียดด้วยตนเองตามสมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก สำหรับข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของสามี ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ แหล่งที่มารายได้ ข้อคำถามมีจำนวน 4 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามการดำรงบทบาทมารดาโดยรวม ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ที่ผู้วิจัยประยุกต์จากแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) ประกอบด้วยคะแนนรวมจากแบบสอบถามความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา และความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา

เกณฑ์การแบ่งคะแนนการดำรงบทบาทมารดา แบ่งเป็น 3 ระดับ แบบอิงเกณฑ์ ของบลูม และคณะ (Bloom et al, 1971: 47) ดังนี้

ช่วงคะแนน	ระดับการดำรงบทบาทมารดา
256.0 - 320.0 คะแนน (80.0-100.0%)	มีการดำรงบทบาทมารดาในระดับมาก
192.0 - 255.9 คะแนน (60.0-79.9%)	มีการดำรงบทบาทมารดาในระดับปานกลาง
80.0 - 191.9 คะแนน (0.0-59.9%)	มีการดำรงบทบาทมารดาในระดับน้อย

2.1 แบบสอบถามความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ผู้วิจัยประยุกต์จากแนวคิดความภาคภูมิใจในตนเองของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1965) ร่วมกับทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับมารดาวัยรุ่น ประกอบด้วย ความรู้สึกที่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีต่อตนเอง และความรู้สึกที่เปรียบเทียบกับผู้อื่น จากการประเมินว่าตนเองเป็นคนมีความสามารถเป็นแม่ที่ดี มีความสามารถที่จะกระทำสิ่งต่างๆเกี่ยวกับลูกให้สำเร็จได้ มีความเชื่อมั่นในตนเองพึงตนเองได้ เข้มแข็งภาคภูมิใจในการเป็นมารดา จำนวน 20 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ตั้งแต่ไม่เป็นความจริงเลย เท่ากับ 1 คะแนน ถึงเป็นความจริงมากที่สุด 4 คะแนน โดยข้อคำถามด้านลบจะให้คะแนนตรงกันข้าม และนำมาคิดรวมกันเป็นคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา มีค่าคะแนนอยู่ในช่วง 20 - 80 คะแนน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนน	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
เป็นความจริงมากที่สุด	ให้ 4 คะแนน	1 คะแนน
เป็นความจริงส่วนมาก	ให้ 3 คะแนน	2 คะแนน
เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย	ให้ 2 คะแนน	3 คะแนน
ไม่เป็นความจริงเลย	ให้ 1 คะแนน	4 คะแนน

เกณฑ์การแบ่งคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา แบ่งเป็น 3 ระดับ แบบอิงเกณฑ์ของบลูมและคณะ (Bloom et al, 1971: 47) ดังนี้

ช่วงคะแนน	ระดับความภาคภูมิใจ
68.0 - 80.0 คะแนน (80.0-100.0%)	มีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาอย่างมาก
56.0 - 67.9 คะแนน (60.0-79.9%)	มีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาระดับปานกลาง
20.0 - 55.9 คะแนน (0.0-59.9%)	มีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาเล็กน้อย

2.2 แบบสอบถามการมีสัมพันธภาพกับบุตร ผู้วิจัยประยุกต์จากแนวคิดความผูกพันระหว่างมารดาทารกของคลอสและเคนเนลล์ (Klaus & Kennell, 1976) แบ่งการแสดงออกพฤติกรรมมารดาเป็น 6 ด้าน คือ ด้านการรับรู้ต่อหน้าตาร่างกายทารก ความสนใจและความผูกพันซึ่งกันและกัน การสัมผัสโอบอุ้มทารก การยอมรับเป็นบุคคลของทารก การยอมรับตนเองมากขึ้น และการเตรียมการเลี้ยงดูทารก แบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด 20 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ตั้งแต่ไม่เป็นความจริงเลยเท่ากับ 1 คะแนน ถึงเป็นความจริงมากที่สุด 4 คะแนน โดยข้อคำถามด้านลบจะให้คะแนนตรงกันข้าม และนำมาคิดรวมกันเป็นคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตร มีค่าคะแนนอยู่ในช่วง 20 - 80 คะแนน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนน	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
เป็นความจริงมากที่สุด	ให้ 4 คะแนน	1 คะแนน
เป็นความจริงส่วนมาก	ให้ 3 คะแนน	2 คะแนน
เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย	ให้ 2 คะแนน	3 คะแนน
ไม่เป็นความจริงเลย	ให้ 1 คะแนน	4 คะแนน

เกณฑ์การแบ่งคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตร แบ่งเป็น 3 ระดับ แบบอิงเกณฑ์ของบลูมและคณะ (Bloom et al, 1971: 47) ดังนี้

ช่วงคะแนน	ระดับการมีสัมพันธภาพกับบุตร
68.0 - 80.0 คะแนน (80.0-100.0%)	มีสัมพันธภาพกับบุตรอย่างมาก

56.0 - 67.9 คะแนน (60.0-79.9%)	มีสัมพันธภาพกับบุตรระดับปานกลาง
20.0 - 55.9 คะแนน (0.0-59.9%)	มีสัมพันธภาพกับบุตรระดับน้อย

2.3 แบบสอบถามสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ผู้วิจัยประยุกต์จากแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอเซอร์ (Mercer, 1991) เกี่ยวกับทักษะการปฏิบัติ เช่น ความสามารถในการอาบน้ำ การอุ้ม การให้นม เป็นต้น ทักษะในทางปัญญา คือความสามารถในการเข้าใจสภาพอารมณ์และไวต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของบุตร และสามารถของมารดาในการตอบสนองความต้องการของทารกได้อย่างเหมาะสม แบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด 20 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ตั้งแต่ไม่เป็นความจริงเลย เท่ากับ 1 คะแนน ถึงเป็นความจริงมากที่สุด 4 คะแนน โดยข้อคำถามด้านลบจะให้คะแนนตรงกันข้าม และนำมาคิดรวมกันเป็นคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา มีค่าคะแนนอยู่ในช่วง 20 - 80 คะแนน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนน	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
เป็นความจริงมากที่สุด	ให้ 4 คะแนน	1 คะแนน
เป็นความจริงส่วนมาก	ให้ 3 คะแนน	2 คะแนน
เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย	ให้ 2 คะแนน	3 คะแนน
ไม่เป็นความจริงเลย	ให้ 1 คะแนน	4 คะแนน

เกณฑ์การแบ่งคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา แบ่งเป็น 3 ระดับ แบบอิงเกณฑ์ของบลูมและคณะ (Bloom et al, 1971: 47) ดังนี้

ช่วงคะแนน	ระดับสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา
68.0 - 80.0 คะแนน (80.0-100.0%)	มีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาในระดับมาก
56.0 - 67.9 คะแนน (60.0-79.9%)	มีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาในระดับปานกลาง
20.0 - 55.9 คะแนน (0.0-59.9%)	มีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาในระดับน้อย

2.4 แบบสอบถามความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา เป็นความรู้สึกของมารดาที่มีต่อการกระทำบทบาทการเป็นมารดาของตนเอง ยอมรับบทบาทที่เกิดจากการกระทำ และได้รับการตอบสนองที่ดีจากทารก รู้สึกกลมกลืนสอดคล้องกับบทบาท รู้สึกสบายใจมีความสุข และยินดีที่ได้ทำบทบาทมารดา ประเมินโดยใช้แบบวัดของรัสเซลล์ (Russell, 1974) แปลและปรับปรุงเป็นภาษาไทยโดยนิลบล รุจิประเสริฐ (2539) ประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ข้อและผู้วิจัยประยุกต์เพิ่มเติมจากแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอเซอร์ (Mercer, 1991) เพิ่มอีก 10 ข้อ รวม

แบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด 20 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ตั้งแต่ไม่เป็นความจริงเลยเท่ากับ 1 คะแนน ถึงเป็นความจริงมากที่สุด 4 คะแนน โดยข้อคำถามด้านลบจะให้คะแนนตรงกันข้าม และนำมาคิดรวมกันเป็นคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา มีค่าคะแนนอยู่ในช่วง 20 - 80 คะแนน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

เกณฑ์การให้คะแนน	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
เป็นความจริงมากที่สุด	ให้ 4 คะแนน	1 คะแนน
เป็นความจริงส่วนมาก	ให้ 3 คะแนน	2 คะแนน
เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย	ให้ 2 คะแนน	3 คะแนน
ไม่เป็นความจริงเลย	ให้ 1 คะแนน	4 คะแนน

เกณฑ์การแบ่งคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา แบ่งเป็น 3 ระดับ แบบอิงเกณฑ์ของบลูมและคณะ (Bloom et al, 1971: 47) ดังนี้

ช่วงคะแนน	ระดับความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา
68.0 - 80.0 คะแนน (80.0-100.0%)	มีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในระดับมาก
56.0 - 67.9 คะแนน (60.0-79.9%)	มีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในระดับปานกลาง
20.0 - 55.9 คะแนน (0.0-59.9%)	มีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในระดับน้อย

ส่วนที่ 4 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าตำรา เอกสารต่างๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวิทยานิพนธ์ร่วมกับการศึกษาข้อมูลพื้นฐานแนวคิดและวิธีการในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก
2. ดำเนินการสร้างแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดเนื้อหาและวิธีการสอนโดยการมีกิจกรรมรายบุคคลและกิจกรรมกลุ่ม คู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก สมุดบันทึกพฤติกรรมทารกให้ครอบครัว
3. นำแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญซึ่งประกอบด้วยกุมารแพทย์ 1 ท่าน อาจารย์พยาบาลด้านการพยาบาลสูติศาสตร์ 1 ท่าน อาจารย์ด้านอนามัยครอบครัว 1 ท่าน อาจารย์ด้านสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ 1 ท่าน และพยาบาลชำนาญ

การด้านการพัฒนาการเด็ก 1 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องด้านรูปแบบโครงสร้างและเนื้อหา โดยผู้วิจัยนำเนื้อหาามาปรับแก้อีกครั้งตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาก่อนนำไปใช้ในกลุ่มทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นให้ครอบคลุมกับเนื้อหาโดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าวิธีการในการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก จากตำราและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์ ร่วมกับข้อมูลพื้นฐานจากมารดาวัยรุ่นครั้งแรกที่ห้องฝากครรภ์ หอผู้ป่วยหลังคลอดและการมารับบริการที่คลินิกสุขภาพเด็กดี
2. กำหนดขอบเขตและโครงสร้างของเนื้อหาให้ครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษา นำมาสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยและถูกต้องตามหลักเกณฑ์การให้คะแนน
3. ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อขอคำแนะนำและแก้ไข หลังปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ซึ่งประกอบด้วยกุมารแพทย์ 1 ท่าน อาจารย์พยาบาลด้านการพยาบาลสูติศาสตร์ 1 ท่าน อาจารย์ด้านอนามัยครอบครัว 1 ท่าน อาจารย์ด้านสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ 1 ท่าน และพยาบาลชำนาญการด้านการพัฒนาการเด็ก 1 ท่าน พิจารณาตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ความตรงของโครงสร้าง และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำมาคำนวณดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content Validity Index) ได้เท่ากับ 0.84 หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะมาพิจารณาและปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง
4. ตรวจสอบความเที่ยงของเครื่องมือ (Reliability) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของภาษารวมทั้งประเมินเวลาที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงแล้ว นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นมารดาวัยรุ่นอายุ 15-19 ปี ที่นำบุตรอายุ 2 เดือน มารับวัคซีน ณ คลินิกสุขภาพเด็กดี โรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 30 คนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่นในแต่ละส่วน โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามแต่ละส่วนดังนี้ คือ ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา เท่ากับ 0.77, 0.71, 0.87 และ 0.86 ตามลำดับ

ส่วนที่ 5 การดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะเตรียมการก่อนการทดลอง

1. ทำหนังสือถึงขออนุมัติในการดำเนินการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล หลังจากผ่านกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดลเอกสารรับรองเลขที่ MUPH 2012-172
2. ทำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยถึงผู้อำนวยการ โรงพยาบาลบ้านโป่งเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลและดำเนินการวิจัย โดยมีวิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หน่วยฝักครรภ์ ในวันจันทร์ วันพุธและวันศุกร์ เวลา 8.00น.-12.00น.
3. ผู้วิจัยประสานงานกับหัวหน้าหน่วยฝักครรภ์เก็บรวบรวมข้อมูลและทำการวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและรายละเอียดขั้นตอนการวิจัย ขอความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ ดำรวจเวชระเบียนผู้ป่วยและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดที่หน่วยฝักครรภ์
4. หลังจากที่ได้ได้รับความยินยอมจากมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกและผู้ปกครอง เก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มทดลองเสร็จแล้วจึงเริ่มเก็บข้อมูลในกลุ่มเปรียบเทียบ โดยมีวัตถุประสงค์ป้องกันการปนเปื้อนของแผนการทดลองจากกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีการพบปะพูดคุยกันหรือกลุ่มเปรียบเทียบได้เห็นกิจกรรมของกลุ่มทดลองโดยบังเอิญและป้องกันไม่ให้กลุ่มเปรียบเทียบและญาติเกิดความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งอาจมีผลต่ออคติและความร่วมมือในการวิจัย ส่งผลให้การศึกษาวิจัยคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากกลุ่มตัวอย่างในการเข้าร่วมการศึกษาและดำเนินการเก็บข้อมูลตามแบบประเมินความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาในกลุ่มทดลองก่อนการทดลอง

ระยะดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษารวมระยะเวลาทั้งสิ้น 5 เดือน ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1. ระยะดำเนินการทดลองในกลุ่มทดลอง

ผู้วิจัยแนะนำตนเอง บอกวัตถุประสงค์ของการวิจัย ระยะเวลาในการวิจัยและขั้นตอนของการวิจัยในครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบประเมินการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ซึ่งประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา โดยใช้เครื่องมือในการทำกิจกรรม ดังนี้

1) แผนการจัดกิจกรรมการสอนประกอบซีดี Program Microsoft Powerpoint ที่จัดทำขึ้นโดยผู้วิจัย

2) คู่มือแม่ข่ายรุ่นและการเลี้ยงดูลูก ที่จัดทำขึ้นโดยผู้วิจัย

3) สมุดบันทึกพฤติกรรมทารก ที่จัดทำขึ้นโดยผู้วิจัย

4) สมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

5) วิถีทัศน์การเจริญเติบโตของทารกในครรภ์และการเลี้ยงดูทารกแรกเกิด กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

6) หุ่นทารก

7) โมเดลเต้านม

การดำเนินกิจกรรมในกลุ่มทดลองใช้เวลาครั้งละ 60 นาที โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ครั้งที่ 1 การเตรียมตัวสู่บทบาทการเป็นมารดา ระยะตั้งครรภ์ 36-37 สัปดาห์ มีวัตถุประสงค์เพื่อจินตนาการและความคาดหวังที่มีต่อทารกในครรภ์ พัฒนาการลูกในครรภ์ การสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ เตรียมการและฝึกทักษะเลียนแบบการเลี้ยงดูลูก โดยมีกิจกรรม

ชั้นนำ (10 นาที)

1. ผู้วิจัยกล่าวต้อนรับและแนะนำตนเอง ให้มารดาวัยรุ่นแนะนำตนเองและข้อมูลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ ผู้วิจัยบอกวัตถุประสงค์และขั้นตอนการทำกิจกรรม

2. ผู้วิจัยสอบถามมารดาวัยรุ่นประเด็น “การเตรียมตัวเป็นมารดา ควรเรียนรู้อะไรบ้าง” และให้มารดาวัยรุ่นร่วมกันแสดงความคิดเห็น

ขั้นดำเนินกิจกรรม (45 นาที)

การจินตนาการและความคาดหวังที่มีต่อทารกในครรภ์ (20 นาที)

1. ผู้วิจัยให้มารดาวัยรุ่นจินตนาการนึกถึงลักษณะ เพศและพัฒนาการของทารกในครรภ์ โดยดูลูกเด็กทารกน่ารักและใช้มือลูบท้องตนเอง แล้วพูดกับลูกในครรภ์และสังเกตจากการดิ้นของทารก

2. ผู้วิจัยซักถามมารดาวัยรุ่น 1-2 คน ให้บอกถึงการจินตนาการและความคาดหวังในลักษณะ เพศ และพัฒนาการของทารกในครรภ์ และบอกความรู้สึกเมื่อลูกในครรภ์ตอบสนอง

3. ผู้วิจัยให้มารดาวัยรุ่นดูวิถีทัศน์เรื่อง การเจริญเติบโตของทารกในครรภ์และสรุปพัฒนาการของทารกในครรภ์ตามช่วงอายุครรภ์ 36-37 สัปดาห์

การสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ (10 นาที)

1. ผู้วิจัยให้มารดาวัยรุ่นอภิปรายประเด็น “การสร้างสัมพันธภาพระหว่างแม่และลูกในครรภ์ต้องทำอย่างไรบ้าง” ให้มารดาวัยรุ่นเขียนใบงาน
2. ผู้วิจัยให้มารดาวัยรุ่นอภิปรายประเด็น “ถ้าพ่อแม่มีการสื่อสารกับลูกในท้องครรภ์ จะเกิดประโยชน์ต่อลูกในครรภ์อย่างไร” สุ่มถามมารดาวัยรุ่น 1-2 คน
3. เปิดโอกาสให้มารดาวัยรุ่นร่วมสรุปการสร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์
4. ผู้วิจัยมอบสมุดคู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก ให้มารดาวัยรุ่นบันทึกการสร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์เมื่อกลับไปอยู่บ้าน เพื่อส่งให้ผู้วิจัยในครั้งต่อไป

เตรียมการและฝึกทักษะเลียนแบบการเลี้ยงดูลูก (15 นาที)

1. ผู้วิจัยกล่าวนำเข้าสู่กิจกรรมว่า “แม่ตั้งครรภ์ใกล้คลอดแล้ว ได้เตรียมการเลี้ยงดูลูก และการเตรียมของใช้สำหรับลูกอย่างไร”
2. วิจัยบรรยายเรื่องการเตรียมการเลี้ยงดูลูก และสาธิตวิธีการอุ้มลูกท่าต่างๆ การใส่ผ้าอ้อม
3. เปิดโอกาสให้มารดาวัยรุ่นแสดงวิธีปฏิบัติการเลี้ยงดูลูกกับหุ่นทารก ได้แก่ การอุ้มลูก การเปลี่ยนผ้าอ้อม

ขั้นสรุป (5 นาที)

1. ผู้วิจัยสรุปการเตรียมความพร้อมในการเป็นมารดา ในระยะตั้งครรภ์ตามคู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก

ครั้งที่ 2 การแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น ระยะหลังคลอด 24-48 ชั่วโมง มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาวัยรุ่นและทารก การดูแลทารกและการสังเกตตอบสนองพฤติกรรมทารก การเลี้ยงดูด้วยนมแม่ การผ่อนคลายความเครียด การสนับสนุนของครอบครัว โดยมีกิจกรรม

ขั้นนำ (5 นาที)

1. ผู้วิจัยแนะนำตนเอง
2. เปิดโอกาสให้มารดาวัยรุ่นบอกเกี่ยวกับข้อมูลการคลอด เช่น การคลอด อาการรบกวนและไม่สบายต่างๆ และข้อมูลเกี่ยวกับลูก เช่น เพศ พฤติกรรมลูก ภาวะสุขภาพลูก

ขั้นดำเนินกิจกรรม (50 นาที)

สร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาวัยรุ่นและทารก และการสังเกตตอบสนองพฤติกรรมทารก การเลี้ยงดูด้วยนมแม่ (20 นาที) โดยมีกิจกรรม

รายบุคคล

1. ผู้วิจัยนำลูกมาให้มารดาวัยรุ่นกอดสัมผัส สบตา พูดคุยเพื่อสร้างสัมพันธภาพ
2. ผู้วิจัยถามมารดาวัยรุ่นประเด็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูก “คุณแม่มีความรู้สึกอย่างไรเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับลูก” ให้มารดาพูดถึงความรู้สึกที่ผ่านมา

รายกลุ่ม

1. ทบทวนการสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก
2. ผู้วิจัยสุ่มถามมารดาวัยรุ่น 1-2 คน เกี่ยวกับวิธีการและการตอบสนองพฤติกรรมลูกขณะสร้างสัมพันธภาพกับมารดาและลูก ให้มารดาวัยรุ่นเขียนลงในในงาน
3. ผู้วิจัยสรุปประเด็นการสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตรตามคู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก
4. ผู้วิจัยสุ่มถามมารดาวัยรุ่น 2-3 คน บอกประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และการวางแผนการเลี้ยงดูลูกอย่างไร
5. ให้มารดาวัยรุ่นฝึกทักษะเรื่อง การอุ้มลูกคุณนุอย่างถูกวิธี การอุ้มลูกคุณนุท่าต่างๆ
6. เปิดโอกาสให้มารดาวัยรุ่นพูดถึงอุปสรรคในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และวิธีการแก้ไขที่ผ่านมา ผู้วิจัยช่วยเหลือแม่วัยรุ่นร่วมกันเสนอแนวทางแก้ไข

การผ่อนคลายความเครียด (20 นาที)

1. เปิดโอกาสให้มารดาวัยรุ่นพูดถึงสิ่งที่ทำให้เกิดความเครียด เกี่ยวกับการเป็นมารดาและการดูแลลูก เช่น ความรู้สึกไม่สุขสบาย ความวิตกกังวลบทบาทการทำหน้าที่มารดา การร้องการให้นมทารก เป็นต้น
2. ผู้วิจัยบรรยายและสาธิตวิธีการผ่อนคลายความเครียด และให้มารดาวัยรุ่นฝึกทักษะการจัดการกับอารมณ์และการผ่อนคลายความเครียด

การสนับสนุนของครอบครัว (10 นาที)

1. ผู้วิจัยสุ่มถามมารดาวัยรุ่นและคนในครอบครัว 1-2 ครอบครัวว่า “บุคคลในครอบครัวที่มีความสำคัญต่อคุณแม่มากที่สุดคือใคร” และ “คุณแม่ต้องการให้บุคคลในครอบครัวดูแลช่วยเหลือสนับสนุนเรื่องอะไรบ้าง”
2. ผู้วิจัยยกตัวอย่างรูปภาพมารดาทารกและครอบครัว การสนับสนุนจากครอบครัว
3. ให้มารดาวัยรุ่นและครอบครัว สรุปประเด็นที่มารดาวัยรุ่นต้องการเพิ่มเติมจากการสนับสนุนของครอบครัวและสิ่งที่ครอบครัวจะสนับสนุนได้เพื่อส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา

ขั้นสรุป (5 นาที)

1. ผู้วิจัยสรุปหมวดหมู่ประเด็นความรู้และทบทวนการเรียนรู้การแสดงบทบาทตามรูปแบบและความคาดหวังของบุคคลอื่นทั้งหมด
2. ผู้วิจัยมอบสมุดบันทึกพฤติกรรมทารกและมอบหมายให้มารดาช่วยบันทึกพฤติกรรมทารกจากการสังเกต แล้วนัดหมายครั้งต่อไป

ครั้งที่ 3 การพัฒนาบทบาทที่เป็นของตนเอง ระยะหลังคลอด 2 สัปดาห์ ติดตามเยี่ยมบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินความก้าวหน้าการดำรงบทบาทมารดาในชีวิตประจำวัน และสังเกตพฤติกรรมและการตอบสนองทารก แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นการเผชิญปัญหาและการแก้ปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงดูบุตร การส่งเสริมพัฒนาการ ให้กำลังใจและสร้างความเชื่อมั่นจากการสนับสนุนของครอบครัว โดยมีกิจกรรม ดังนี้

ขั้นนำ (5 นาที)

1. ผู้วิจัยแนะนำตนเองชี้แจงวัตถุประสงค์การเยี่ยมบ้าน อธิบายกิจกรรม

ขั้นดำเนินกิจกรรม (45 นาที)

สังเกตและการตอบสนองพฤติกรรมทารก (20 นาที)

1. ผู้วิจัยซักถามปัญหาการเลี้ยงดูลูกที่ผ่านมา
2. ผู้วิจัยเสนอวิธีทัศนเรื่องการเลี้ยงดูทารกแรกเกิด
3. ผู้วิจัยให้มารดาช่วยบันทึกสังเกตและตอบสนองพฤติกรรมลูก ตามใบงาน
4. เปิดโอกาสให้มารดาช่วยเล่าอาการผิดปกติของบุตรจากการสังเกต แสดงความคิดเห็นจากสมุดบันทึกพฤติกรรมทารกที่ผ่านมา
5. ผู้วิจัยตอบคำถามข้อสงสัย อธิบายการสังเกตอาการผิดปกติของบุตรสรุปพฤติกรรมบุตรที่มารดาช่วยยังไม่ทราบ

การส่งเสริมพัฒนาการ (15 นาที)

1. ผู้วิจัยเปิดประเด็น “คุณแม่คิดว่าการส่งเสริมพัฒนาการทารกด้านต่างๆ มีความสำคัญต่อลูกอย่างไรและมีวิธีใดจึงเหมาะสม”
2. ผู้วิจัยสรุปประเด็นการส่งเสริมพัฒนาการทารกจากคู่มือแม่ช่วยดูแลและการเลี้ยงดูลูกและสมุดสุขภาพแม่และเด็ก

การสนับสนุนของครอบครัว (15 นาที)

1. ผู้วิจัยให้มารดาช่วยและครอบครัว ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการเผชิญปัญหาการเลี้ยงดูบุตร ให้ครอบครัวชื่นชมให้กำลังใจ

ขั้นสรุป (5 นาที)

1. ผู้วิจัยสรุปหมวดหมู่ประเด็นความรู้และทบทวนการพัฒนาบทบาทการเป็นมารดา
2. เปิดโอกาสให้มารดาวัยรุ่นซักถามในประเด็นที่สงสัยเกี่ยวกับการพัฒนาบทบาทการเป็นมารดาที่ต้องการทราบเพิ่มเติม ผู้วิจัยอธิบายเพิ่มเติม
3. ผู้วิจัยให้มารดาบันทึกสมุดบันทึกพฤติกรรมทารกอย่างต่อเนื่อง

ครั้งที่ 4 การรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน ระยะหลังคลอด 4 สัปดาห์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้มารดาวัยรุ่นมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุตร การเลี้ยงดูบุตร เรียนรู้พฤติกรรมและการตอบสนองความต้องการของบุตรตามพัฒนาการ ส่งเสริมภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

ขั้นนำ (5 นาที)

1. ผู้วิจัยแนะนำตนเอง
2. ให้มารดาวัยรุ่นแนะนำตนเองและเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับ การสร้างสัมพันธภาพกับบุตรเพื่อการตระหนักรู้ตนเองจากสมุดบันทึกพฤติกรรมทารก

ขั้นดำเนินกิจกรรม (50 นาที)

สัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตร (20 นาที)

1. ผู้วิจัยทบทวนการสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตร
2. ผู้วิจัยสุ่มมารดา 1-2 คน อธิบายการสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตรว่า “คุณแม่มีวิธีการเลี้ยงดูและสร้างสัมพันธภาพกับลูก อย่างไร” รวมทั้งให้แสดงให้กลุ่มดู
3. ผู้วิจัยสุ่มถามมารดาวัยรุ่น 2-3 คน ออกมาเล่าและเขียนสรุปในใบงาน และชมเชยที่ตอบคำถาม

การเลี้ยงดูลูก เรียนรู้พฤติกรรมและการตอบสนองความต้องการของลูก (20 นาที)

1. ผู้วิจัยทบทวนการสังเกตพฤติกรรมลูก และการตอบสนองความต้องการลูกจากกิจกรรมการนวดสัมผัสทารก
2. ผู้วิจัยให้มารดาวัยรุ่นรวมกลุ่มอภิปรายถึงประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จจากการเป็นมารดาการเลี้ยงดูบุตรและเขียนในใบงาน
3. ผู้วิจัยเลือกตัวแทนมารดาวัยรุ่น 1-2 คน มาเล่าประสบการณ์ที่สำเร็จ จากการเป็นมารดา การเลี้ยงดูลูก และผู้วิจัยช่วยสรุป

ส่งเสริมภาคภูมิใจในการเป็นมารดา (10 นาที)

1. ผู้วิจัยคัดเลือกสมุดบันทึกของมารดาวัยรุ่นที่บันทึกครบถ้วนสม่ำเสมอเป็นตัวอย่างแก่มารดาวัยรุ่นคนอื่นในกลุ่ม ให้มารดาวัยรุ่นเจ้าของสมุดอ่าน

2. ผู้วิจัยแจกกระดาษรูปหัวใจ ให้มารดาวัยรุ่นเขียนพันธะสัญญาใจและนำไปติดบน

Flip chart

ขั้นสรุป (5 นาที)

1. ผู้วิจัยสรุปกิจกรรมทั้ง 4 ครั้ง รวมเรียกว่าการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา
2. เปิดโอกาสให้มารดาวัยรุ่นสอบถาม ถ้ามีประเด็นความรู้ที่ต้องการทราบ เพิ่มเติม

อธิบายในแต่ละประเด็นความรู้ให้แก่กลุ่มทราบ

2. ระยะดำเนินการทดลองในกลุ่มเปรียบเทียบ

ผู้วิจัยสร้างสัมพันธภาพกับกลุ่มตัวอย่าง แจกวัสดุประสงค์และขั้นตอนการวิจัย และขอความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบประเมินความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาในครั้งที่ 1 ระยะตั้งครรภ์ 36-37 สัปดาห์ และนัดหมายมารดาเพื่อเก็บข้อมูลความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในสัปดาห์ที่ 4 และสัปดาห์ที่ 8

ระยะหลังการทดลอง

1. ผู้วิจัยดำเนินการในกลุ่มทดลอง ดังนี้

1.1 ในสัปดาห์ที่ 4 และ 8 ผู้วิจัยดำเนินการให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา หลังตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลผู้วิจัยแจ้งให้ทราบว่าสิ้นสุดการวิจัยและกล่าวขอบคุณ

1.2 นำข้อมูลไปจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

2. ผู้วิจัยดำเนินการในกลุ่มเปรียบเทียบ ดังนี้

2.1 ในสัปดาห์ที่ 4 และ 8 ผู้วิจัยดำเนินการให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา หลังจากนั้นผู้วิจัยให้ความรู้ แนะนำการดูแลสุขภาพมารดาหลังคลอดและการส่งเสริมพัฒนาการทารก ใช้เวลาประมาณ 60 นาที ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของแบบสอบถามและกล่าวขอบคุณมารดาที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัย พร้อมทั้งให้มอบคู่มือแม่วัยรุ่นและการดูแลลูก สมุดบันทึกพฤติกรรมทารก

2.2 นำข้อมูลไปจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

1. ขออนุญาตการทำวิจัยในมนุษย์จากคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล โดยเสนอโครงร่างวิจัยต่อคณะกรรมการจริยธรรมพิจารณา ได้รับอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหิดล เอกสารรับรองเลขที่ MUPH 2012-172
2. นำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดลถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี เพื่อขออนุญาตทำโครงการและเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์การพิจารณาทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ขออนุญาตมารดาวัยรุ่นครั้งแรกที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการวิจัย ขออนุญาตจากผู้ปกครองของมารดาในกลุ่มตัวอย่างที่อายุต่ำกว่า 18 ปี โดยคำนึงถึงสิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยอธิบายรายละเอียดให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล และระยะเวลาของการวิจัย พร้อมทั้งชี้แจงให้ทราบถึงสิทธิของกลุ่มตัวอย่าง การเก็บความลับของข้อมูลโดยไม่มีการเปิดเผยชื่อในผลของการทำวิจัย แยกใบลงนามยินยอมเข้าร่วมการวิจัยออกจากแบบสอบถาม และจะสรุปผลในภาพรวมไม่มีการเปิดเผยชื่อและนามสกุลที่แท้จริง เมื่อมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการทำวิจัยกลุ่มตัวอย่างสามารถสอบถามผู้วิจัยได้ตลอดเวลา
4. มารดาวัยรุ่นครั้งแรกที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย มีสิทธิ์ในการถอนตัวออกจากการวิจัยได้ก่อนที่การศึกษาการศึกษาวิจัยจะเสร็จสิ้นลง โดยไม่ต้องให้เหตุผลหรือคำอธิบายใดๆ และไม่มีผลต่อการดูแลในโรงพยาบาลบ้านโป่งแต่อย่างใด

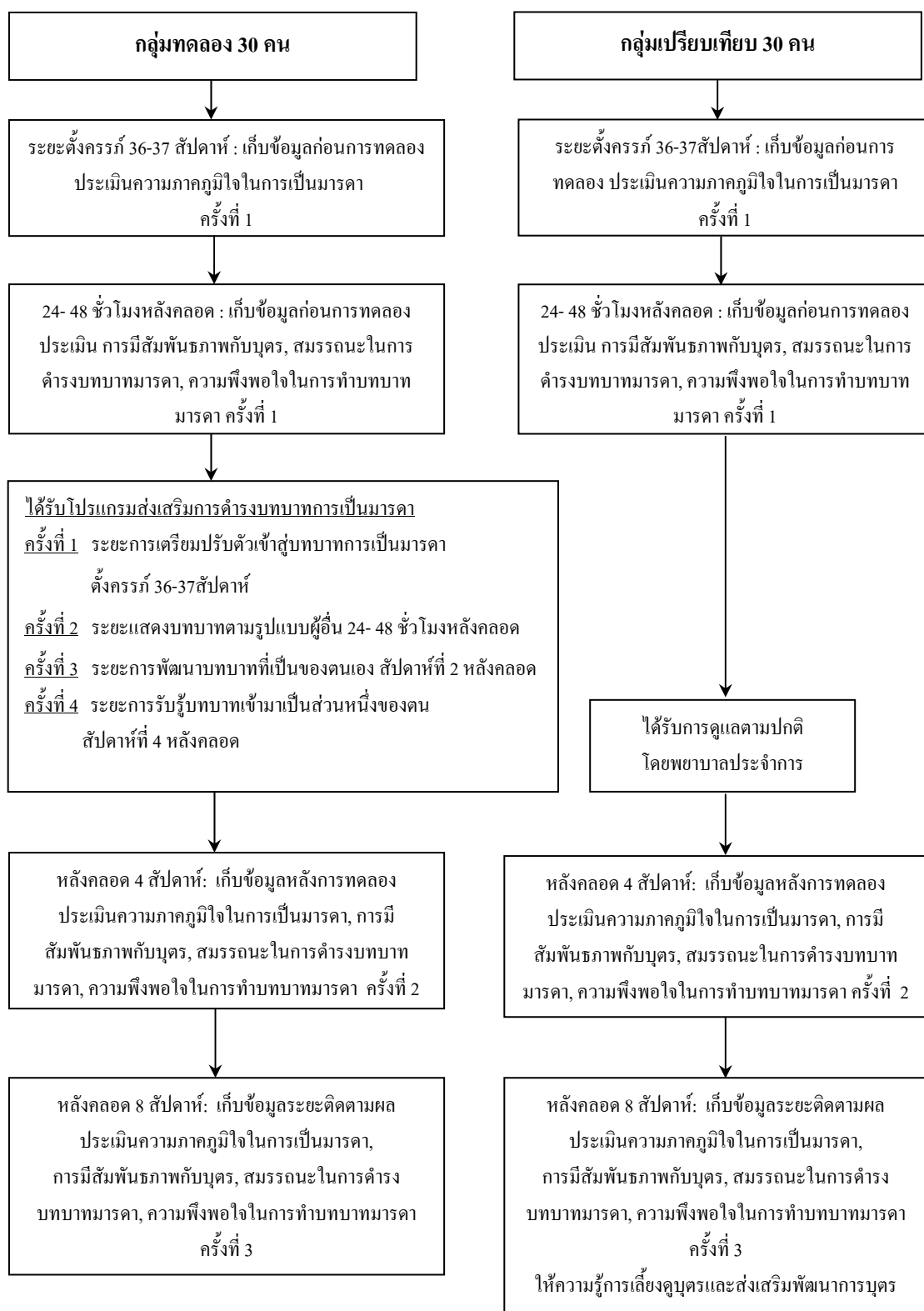
ส่วนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/FW (Statistical Package for the Social Science for Windows version 18) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สถิติที่วิเคราะห์ มีดังนี้

1. ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างนำเสนอวิเคราะห์ ด้วยการแจกแจงความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. คะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดา ก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดา ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในบทบาทการเป็น

มารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ด้วยการทดสอบค่าที (Independent t-test) ก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล

4. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล โดยใช้วิธีวิเคราะห์แบบ Repeated Measure ANOVA

แผนภูมิที่ 3.3 กระบวนการดำเนินการทดลองและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) แบบ 2 กลุ่ม เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้เป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกอายุ 15-19 ปี อายุครรภ์ 36-37 สัปดาห์ ที่มาฝากครรภ์และคลอดบุตรในโรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มเปรียบเทียบ 30 คน ดำเนินการศึกษาตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม 2555 วัดผลก่อนการทดลอง หลังการทดลองทันทีและวัดผลซ้ำอีก 1 เดือน ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 ค่าเฉลี่ยของการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ในเรื่อง

ส่วนที่ 2.1 การดำรงบทบาทมารดา

ส่วนที่ 2.2 ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

ส่วนที่ 2.3 การมีสัมพันธภาพกับบุตร

ส่วนที่ 2.4 สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา

ส่วนที่ 2.5 ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ และภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ ในเรื่อง

ส่วนที่ 3.1 การดำรงบทบาทมารดา

ส่วนที่ 3.2 ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

ส่วนที่ 3.3 การมีสัมพันธภาพกับบุตร

ส่วนที่ 3.4 สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา

ส่วนที่ 3.5 ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา

ส่วนที่ 4 ทดสอบสมมติฐาน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของมารดาวัยรุ่นจำแนกตามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล

คุณลักษณะส่วนบุคคล	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ		p-value
	(n = 30)		(n = 30)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ข้อมูลมารดา					
อายุ (ปีเต็ม)					0.563 ^a
15-17 ปี	10	33.3	15	50.0	
18-19 ปี	20	66.7	15	50.0	
$\bar{X} \pm S.D.$	17.3 $\pm$ 1.4		17.2 $\pm$ 1.5		
การศึกษา					
เรียนจบการศึกษา	28	93.3	26	86.7	0.506 ^b
ประถมศึกษา	2	6.7	5	16.7	
มัธยมศึกษาตอนต้น	15	50.0	13	43.3	
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	10	33.3	8	26.7	
ปวส./อนุปริญญา	1	3.3	0	0.0	
เรียนไม่จบ	2	6.7	4	13.3	
สถานภาพสมรส					
โสด	0	0.0	1	3.3	0.969 ^c
คู่	27	90.0	26	86.7	
หย่า	0	0.0	1	3.3	
แยกกันอยู่	3	10.0	2	6.7	

a = ค่า p-value จากสถิติ Independent t- test

b = ค่า p-value จากสถิติ Chi-square test

c = ค่า p-value จากสถิติ Fisher's exact test

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของมารดาวัยรุ่นจำแนกตามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ		p-value
	(n = 30)		(n = 30)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
สัมพันธภาพกับคู่สมรส					0.740 ^c
ไม่ดี	3	10.0	4	13.4	
แยกกันอยู่	2	6.7	2	6.7	
เลิกกัน	1	3.3	2	6.7	
ดี	27	90.0	26	86.6	
อาชีพก่อนการตั้งครรภ์					0.387 ^b
ไม่มีอาชีพ	23	76.6	22	73.4	
ว่างงาน	10	33.3	14	46.7	
นักเรียน/นักศึกษา	13	43.3	8	26.7	
มีอาชีพ	7	23.4	8	26.6	
รับจ้างทั่วไป	4	13.4	1	3.3	
ค้าขาย	1	3.3	5	16.7	
พนักงาน/ลูกจ้างบริษัท	2	6.7	1	3.3	
เกษตรกร	0	0.0	1	3.3	
รายได้ของครอบครัวต่อเดือน					0.268 ^a
ต่ำกว่า 5,000 บาท	8	26.7	9	30.0	
5,001 - 10,000 บาท	19	63.3	18	60.0	
สูงกว่า 10,000 บาท	3	10.0	3	10.0	
$\bar{X} \pm S.D.$	8577.1 $\pm$ 5274.1		7920.0 $\pm$ 3540.7		
Median	7,000		7,250		
Min - Max	4,000 - 32,000		4,000 - 20,000		

a = ค่า p-value จากสถิติ independent t- test

b = ค่า p-value จากสถิติ chi-square test

c = ค่า p-value จากสถิติ Fisher's exact test

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของมารดาวัยรุ่นจำแนกตามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ		p-value
	(n = 30)		(n = 30)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
แหล่งที่มาของรายได้ครอบครัว*					
หาด้วยตนเอง	4	13.4	5	17.1	
สามี	21	91.0	20	84.2	
พ่อแม่ ผู้ปกครอง	11	36.7	7	23.8	
คนที่พึ่งพิงรายได้ของครอบครัว*					
ไม่มี	14	46.7	20	66.7	
มี	16	53.3	10	33.3	
พ่อแม่	12	40.0	6	20.0	
ปู่ย่า, พี่น้อง	4	13.3	4	13.3	
ปัจจุบันพักอาศัยอยู่ด้วยกัน*					
สามี	19	52.8	19	63.3	
พ่อแม่ ผู้ปกครอง	15	50.0	10	33.4	
ญาติพี่น้อง	2	6.6	1	3.3	
ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก					0.503 ^b
ไม่มี	19	63.3	22	73.3	
มี (น้อง หลาน)	11	36.7	8	26.7	
ความรู้สึกต่อการตั้งครรภ์					0.610 ^b
ไม่มีความต้องการที่จะตั้งครรภ์	5	16.7	8	26.7	
ตั้งครรภ์ หรือไม่ตั้งครรภ์ก็ได้	15	50.0	14	46.6	
ตั้งใจที่จะตั้งครรภ์	10	33.3	8	26.7	

b = ค่า p-value จากสถิติ chi-square test

* = ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของมารดาวัยรุ่นจำแนกตามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	กลุ่มทดลอง (n = 30)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n = 30)		p-value
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
การวางแผนผู้ช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตร					
เลี้ยงเอง	30	100.0	26	86.7	
ปู่ย่า ตายาย	0	0.0	3	10.0	
ญาติ ระบุ (ปู่)	0	0.0	1	3.3	
การวางแผนหลังคลอดบุตร					0.185 ^b
เลี้ยงดูบุตร	20	66.7	18	60.0	
เรียนหนังสือต่อ	2	6.7	4	13.3	
หางานทำ	8	26.6	8	26.7	
การวางแผนการให้นมบุตร					0.283 ^c
นมแม่อย่างเดียว	13	43.3	14	46.7	
นมแม่และนมผสม	17	56.7	15	50.0	
นมผสมอย่างเดียว	0	0.0	1	3.3	
การวางแผนการคุมกำเนิด					
ไม่ต้องการคุมกำเนิด	2	6.7	0	0.0	
ต้องการคุมกำเนิด (โดยวิธี)	18	93.3	30	100.0	
กินยาเม็ดคุมกำเนิด	10	33.3	13	43.3	
ฉีดยาคุมกำเนิด	13	43.3	15	50.0	
สามีใช้ถุงยางอนามัย	5	16.7	2	6.7	

b = ค่า p-value จากสถิติ chi-square test

c = ค่า p-value จากสถิติ Fisher's exact test

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของมารดาวัยรุ่นจำแนกตามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ		p-value
	(n = 30)		(n = 30)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ความเครียดในขณะตั้งครรภ์					0.927 ^a
เครียดน้อยกว่าปกติ (0-5)	5	16.7	1	3.3	
เครียดระดับปกติ (6-17)	21	70.0	23	76.7	
เครียดสูงกว่าปกติ เล็กน้อย (18-25)	4	13.3	6	20.0	
$\bar{X} \pm S.D.$	10.9 $\pm$ 4.9		12.5 $\pm$ 5.0		
Min - Max	5 - 25 คะแนน		5 - 25 คะแนน		

a = ค่า p-value จากสถิติ independent t- test

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของมารดาวัยรุ่นจำแนกตามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ		p-value
	(n = 27)		(n = 26)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ข้อมูลสามมี					
การศึกษาของสามมี					0.502 ^b
เรียนจบการศึกษา	24	88.9	21	81.5	
ประถมศึกษา	1	3.7	1	3.7	
มัธยมศึกษาตอนต้น	13	48.2	15	59.3	
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	3	11.1	5	18.5	
ปวส./อนุปริญญา	7	25.9	0	0.0	
เรียนไม่จบ	3	11.1	5	18.5	
อาชีพของสามมี					0.059 ^b
ไม่มีอาชีพ	5	18.5	4	15.4	
ว่างงาน/อยู่กับพ่อแม่	2	7.4	2	7.7	
นักเรียน/นักศึกษา	3	11.1	2	7.7	
มีอาชีพ	22	81.5	22	84.6	
รับจ้างทั่วไป	11	40.7	9	34.6	
ค้าขาย	3	11.1	2	7.7	
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	1	3.7	2	7.7	
พนักงาน/ลูกจ้างบริษัท	6	22.3	8	30.8	
เกษตรกร	1	3.7	1	3.8	

b = ค่า p-value จากสถิติ chi-square test

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของมารดาวัยรุ่นจำแนกตามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล (ต่อ)

คุณลักษณะส่วนบุคคล	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ		p-value
	(n = 27)		(n = 26)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
รายได้ของสามีต่อเดือน					0.373 ^a
ไม่มีรายได้	3	11.1	2	7.7	
มีรายได้	24	88.9	24	92.3	
ต่ำกว่า 5,000 บาท	6	22.2	12	46.2	
5,000 - 10,000บาท	16	59.3	12	46.2	
สูงกว่า 10,000บาท	2	7.4	0	0.0	
$\bar{X} \pm S.D.$	6496.8 $\pm$ 4248.9		5253.8 $\pm$ 2899.5		
Median	7,000		5,000		
Min - Max	0 - 20,000		0 - 9,000		
แหล่งที่มาของรายได้ของสามี*					
งานอาชีพ	20	74.1	17	65.4	
พ่อแม่ ผู้ปกครอง	6	22.2	9	34.6	
อื่นๆ (ญาติ)	1	3.7	0	0.0	

a = ค่า p-value จากสถิติ independent t- test

* = ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

จากตารางที่ 4.1 การเปรียบเทียบข้อมูลประชากรของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม พบว่า มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีอายุใกล้เคียงกัน มารดาในกลุ่มทดลองมีอายุอยู่ในช่วง 15-19 ปี เฉลี่ย 17.3 ± 1.4 ปี กลุ่มเปรียบเทียบมีอายุอยู่ในช่วง 15-19 ปี เฉลี่ย 17.2 ± 1.5 ปี ทั้งสองกลุ่มมีระดับการศึกษาใกล้เคียงกัน โดยมีการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 50.0 ในกลุ่มทดลอง และร้อยละ 43.3 ในกลุ่มเปรียบเทียบ สถานภาพสมรสของมารดาวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่มีสภาพสมรสคู่ คิดเป็นร้อยละ 90.0 และร้อยละ 86.7 ตามลำดับ การมีสัมพันธภาพกับคู่สมรสส่วนใหญ่ทั้งสองกลุ่มคิดเป็นร้อยละ 90.0 และร้อยละ 86.6 ตามลำดับ อาชีพก่อนการตั้งครรภ์ของกลุ่มทดลองเกือบครึ่งหนึ่งเป็นนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 43.3 ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบเกือบครึ่งหนึ่งว่างงาน/ไม่มีอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 46.7 มารดาวัยรุ่นทั้งสองกลุ่ม

ส่วนใหญ่มีรายได้ครอบครัวใกล้เคียงกัน โดยมีรายได้ครอบครัวอยู่ในช่วง 4,000 - 32,000 บาท เฉลี่ย $8,577.1 \pm 5,274.1$ บาทต่อเดือนในกลุ่มทดลอง และ 4,000 - 20,000 บาท เฉลี่ย $7,920.0 \pm 3,540.7$ บาทต่อเดือนในกลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบเกินกว่าครึ่งมีแหล่งที่มาของรายได้ครอบครัวจากสามี คิดเป็นร้อยละ 91.0 และร้อยละ 84.2 ตามลำดับ กลุ่มทดลองมีคนที่พึ่งพิงรายได้ของครอบครัวคือพ่อแม่ คิดเป็นร้อยละ 40.0 ในกลุ่มเปรียบเทียบไม่มีคนที่พึ่งพิงรายได้ของครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 66.7 การพักอาศัยทั้งสองกลุ่มคล้ายคลึงกัน โดยพักอาศัยที่เดียวกับสามี คิดเป็นร้อยละ 52.8 และร้อยละ 63.3 ตามลำดับ ทั้งสองกลุ่มไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก คิดเป็นร้อยละ 63.3 ในกลุ่มทดลองและร้อยละ 73.3 ในกลุ่มเปรียบเทียบ ความรู้สึกต่อการตั้งครรภ์ของทั้งสองกลุ่มคล้ายคลึงกัน โดยรู้สึกว่าการตั้งครรภ์หรือไม่ตั้งครรภ์ก็ได้ คิดเป็นร้อยละ 50.0 ในกลุ่มทดลอง และร้อยละ 46.6 ในกลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองทั้งหมดจะเลี้ยงดูบุตรเองคิดเป็นร้อยละ 100.0 ในขณะที่กลุ่มเปรียบเทียบจะเลี้ยงดูบุตรเองคิดเป็นร้อยละ 86.7 สองในสามของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบวางแผนเลี้ยงดูบุตรหลังคลอดคิดเป็นร้อยละ 66.7 และร้อยละ 60.0 ตามลำดับ ทั้งสองกลุ่มมีการวางแผนให้นมบุตรใกล้เคียงกัน โดยกลุ่มทดลองวางแผนให้นมแม่และนมผสม คิดเป็นร้อยละ 56.7 กลุ่มเปรียบเทียบวางแผนให้นมแม่และนมผสมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.0 ด้านการวางแผนคุมกำเนิดของทั้งสองกลุ่มวางแผนนิตยาคุมกำเนิดหลังคลอด คิดเป็นร้อยละ 43.3 และร้อยละ 50.0 ตามลำดับ การประเมินความเครียดในขณะตั้งครรภ์ทั้งสองกลุ่มมีคะแนนใกล้เคียงกัน โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนอยู่ในระดับปกติ คิดเป็นร้อยละ 70.0 เฉลี่ย 10.9 ± 4.9 คะแนนและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนอยู่ในระดับปกติ คิดเป็นร้อยละ 76.7 เฉลี่ย 12.5 ± 5.0 คะแนนตามลำดับ

ข้อมูลด้านสามีพบว่า การศึกษาของสามีทั้งสองกลุ่มใกล้เคียงกัน อยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 50.0 และร้อยละ 57.8 ตามลำดับ ทั้งสองกลุ่มมีอาชีพรับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 40.0 และร้อยละ 34.6 ตามลำดับ รายได้รวมของสามีทั้งสองกลุ่มใกล้เคียงกัน โดยมีรายได้อยู่ในช่วง 0 - 20,000 บาท เฉลี่ย $6,496.8 \pm 4,248.9$ บาท/เดือนในกลุ่มทดลองและ 0 - 9,000 บาท เฉลี่ย $5,253.8 \pm 2,899.5$ บาท/เดือนในกลุ่มเปรียบเทียบ แหล่งที่มาของรายได้ของสามีทั้งสองกลุ่มมาจากการงานอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 74.1 และร้อยละ 65.4 ตามลำดับ

จากการเปรียบเทียบคุณลักษณะส่วนบุคคลของมารดาวัยรุ่นแรกระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบพบว่า มีความคล้ายคลึงกันในทุกด้าน

ส่วนที่ 2 ค่าเฉลี่ยของการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกก่อนการ ทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

2.1 การดำรงบทบาทมารดาโดยรวม

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

การดำรงบทบาทมารดา	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ	
	(n = 30)		(n = 30)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ก่อนการทดลอง (80 - 320 คะแนน)				
ระดับมาก (256.0 - 320.0)	21	70.0	18	60.0
ระดับปานกลาง (192.0 - 255.9)	9	30.0	12	40.0
ระดับน้อย (80.0 - 191.9)	0	0	0	0
Mode ± S.D.	242 ± 2.08		250 ± 2.05	
Min - Max	214 - 304		203 - 287	
หลังการทดลอง				
ระดับมาก	27	90.0	19	63.3
ระดับปานกลาง	3	10.0	11	36.7
ระดับน้อย	0	0	0	0
Mode ± S.D.	289 ± 1.78		65.6 ± 7.5	
Min - Max	235 - 318		220 - 304	
ระยะติดตามผล				
ระดับมาก	29	96.7	22	73.3
ระดับปานกลาง	1	3.3	8	26.7
ระดับน้อย	0	0	0	0
Mode ± S.D.	283 ± 1.37		281 ± 2.51	
Min - Max	251 - 310		208 - 308	

จากตารางที่ 4.2 พบว่าก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดาโดยรวม 242 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.08 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 250 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.05 โดยทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนความพึงพอใจอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 70.0 และร้อยละ 60.0 ตามลำดับ

หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดามากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 289 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.78 โดยมีคะแนนการดำรงบทบาทมารดาในระดับมากเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 90.0 ซึ่งมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 242 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.31 และมีคะแนนการดำรงบทบาทมารดาอยู่ในระดับมากร้อยละ 63.3

ระยะติดตามผล กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดามากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 283 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.37 มีคะแนนการดำรงบทบาทมารดาอยู่ในระดับมากเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 96.7 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 281 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.51 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนการดำรงบทบาทมารดาอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 73.3

2.2 ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา		กลุ่มทดลอง (n = 30)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n = 30)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ก่อนการทดลอง (20 - 80 คะแนน)					
ระดับมาก	(68.0 - 80.0)	4	13.4	4	13.4
ระดับปานกลาง	(56.0 - 67.9)	18	60.1	21	70.0
ระดับน้อย	(20.0 - 55.9)	8	26.5	5	16.6
$\bar{X} \pm S.D.$		60.2 $\pm$ 6.9		60.9 $\pm$ 7.3	
Min - Max		49 - 75		40 - 77	

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นแรก (ต่อ)

ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ	
	(n = 30)		(n = 30)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
หลังการทดลอง				
ระดับมาก	23	76.7	10	33.3
ระดับปานกลาง	7	23.3	17	56.7
ระดับน้อย	0	0.0	3	10.0
$\bar{X} \pm S.D.$	69.9 $\pm$ 5.1		65.5 $\pm$ 7.2	
Min - Max	58 - 80		49 - 78	
ระยะติดตามผล				
ระดับมาก	23	76.7	9	30.1
ระดับปานกลาง	7	23.3	19	63.3
ระดับน้อย	0	0.0	2	6.6
$\bar{X} \pm S.D.$	71.6 $\pm$ 5.0		65.6 $\pm$ 7.5	
Min - Max	61 - 80		44 - 77	

จากตารางที่ 4.3 พบว่าก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาใกล้เคียงกัน กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 60.2 คะแนน และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.9 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 60.9 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.3 ทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนความภาคภูมิใจอยู่ในระดับมากร้อยละ 13.4

หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดามากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 69.9 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.1 โดยมีคะแนนความภาคภูมิใจอยู่ในระดับมากจากก่อนการทดลองร้อยละ 13.4 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 76.7 ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 65.5 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.2 และมีคะแนนความภาคภูมิใจอยู่ในระดับมากเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็นร้อยละ 33.3

ระยะติดตามผล กลุ่มทดลองยังคงมีคะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดามากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 71.6 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.0 และยังคงมีคะแนนความภาคภูมิใจอยู่ในระดับมากร้อยละ 76.7 ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 65.6 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.5 และมีคะแนนความภาคภูมิใจอยู่ในระดับมากลดลงเหลือร้อยละ 30.1

2.3 การมีสัมพันธภาพกับบุตร

ตารางที่ 4.4 จำนวนและร้อยละการมีสัมพันธภาพกับบุตรของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

การมีสัมพันธภาพกับบุตร	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ		
	(n = 30)		(n = 30)		
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
ก่อนการทดลอง (20 - 80 คะแนน)					
ระดับมาก (68.0 - 80.0)	10	33.3	14	46.7	
ระดับปานกลาง (56.0 - 67.9)	20	66.7	16	53.3	
ระดับน้อย (20.0 - 55.9)	0	0.0	0	0.0	
$\bar{X} \pm S.D.$	68.9 $\pm$ 5.5		66.0 $\pm$ 6.2		
Min - Max	56 - 78		54 - 74		
หลังการทดลอง					
ระดับมาก	25	83.3	14	46.7	
ระดับปานกลาง	4	13.4	15	50.0	
ระดับน้อย	1	3.3	1	3.3	
$\bar{X} \pm S.D.$	70.9 $\pm$ 5.6		66.3 $\pm$ 6.2		
Min - Max	53 - 80		53 - 77		
ระยะติดตามผล					
ระดับมาก	27	90.0	16	53.3	
ระดับปานกลาง	3	10.0	12	40.1	
ระดับน้อย	0	0.0	2	6.6	
$\bar{X} \pm S.D.$	72.6 $\pm$ 3.7		67.1 $\pm$ 6.4		
Min - Max	63 - 79		52 - 77		

จากตารางที่ 4.4 พบว่าก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยการมีสัมพันธภาพกับบุตรใกล้เคียงกันคือ 68.9 คะแนน และ 66.0 คะแนน ตามลำดับและมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.5 และ 6.2 ตามลำดับ โดยทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรอยู่ในระดับมากร้อยละ 33.3 และร้อยละ 46.7 ตามลำดับ

หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการมีสัมพันธภาพกับบุตรมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 70.9 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.6 โดยมีคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรอยู่ในระดับมากเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 83.3 ซึ่งมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบที่มีคะแนนเฉลี่ย 66.3 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.2 และมีคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรอยู่ในระดับเท่าเดิมร้อยละ 46.7

ระยะติดตามผล กลุ่มทดลองยังคงมีคะแนนเฉลี่ยการมีสัมพันธภาพกับบุตรมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 72.6 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 3.7 และมีคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรอยู่ในระดับมากเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 90.0 ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกับหลังการทดลองคือ 67.1 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.4 และมีคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรอยู่ในระดับมากร้อยละ 53.3

2.4 สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา

ตารางที่ 4.5 จำนวนและร้อยละสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา		กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ	
		(n = 30)		(n = 30)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ก่อนการทดลอง (20 - 80 คะแนน)					
ระดับมาก	(68.0 - 80.0)	16	53.4	12	40.0
ระดับปานกลาง	(56.0 - 67.9)	14	46.6	14	46.6
ระดับน้อย	(20.0 - 55.9)	0	0.0	4	13.4
$\bar{X} \pm S.D.$		67.9 $\pm$ 5.9		64.5 $\pm$ 6.5	
Min - Max		58 - 80		50 - 74	

ตารางที่ 4.5 จำนวนและร้อยละสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นแรก (ต่อ)

สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ	
	(n = 30)		(n = 30)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
หลังการทดลอง				
ระดับมาก	23	76.8	11	36.6
ระดับปานกลาง	5	16.6	15	50.0
ระดับน้อย	2	6.6	4	13.4
$\bar{X} \pm S.D.$	71.3 $\pm$ 6.5		65.0 $\pm$ 7.6	
Min - Max	54 - 80		50 - 79	
ระยะติดตามผล				
ระดับมาก	27	90.0	20	66.7
ระดับปานกลาง	3	10.0	9	30.0
ระดับน้อย	0	0.0	1	3.3
$\bar{X} \pm S.D.$	72.9 $\pm$ 4.6		69.3 $\pm$ 6.0	
Min - Max	63 - 80		55 - 78	

จากตารางที่ 4.5 พบว่าก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาใกล้เคียงกันคือ 67.9 คะแนน และ 64.5 คะแนน ตามลำดับ และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.9 และ 6.5 ตามลำดับ โดยทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนสมรรถนะอยู่ในระดับมากร้อยละ 53.4 และร้อยละ 40.0 ตามลำดับ

หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 71.3 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.5 โดยมีคะแนนสมรรถนะอยู่ในระดับมากเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 76.8 ซึ่งมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบที่มีคะแนนเฉลี่ย 65.0 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7.6 และมีคะแนนการมีสมรรถนะอยู่ในระดับมากลดลงเป็นร้อยละ 36.6

ระยะติดตามผล กลุ่มทดลองยังคงมีคะแนนเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา 72.9 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 4.6 และมีคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาอยู่ในระดับมากเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 90.0 ส่วน

กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 69.3 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.0 และมีคะแนนสมรรถนะอยู่ในระดับมากร้อยละ 66.7

2.5 ความพึงพอใจในการทำบทบาทมรดา

ตารางที่ 4.6 จำนวนและร้อยละของความพึงพอใจในการทำบทบาทมรดาของมรดาวัยรุ่นครั้งแรก

ความพึงพอใจในการทำบทบาทมรดา	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ	
	(n = 30)		(n = 30)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ก่อนการทดลอง (20 - 80 คะแนน)				
ระดับมาก (68.0 - 80.0)	17	56.7	12	40.0
ระดับปานกลาง (56.0 - 67.9)	12	40.0	15	50.0
ระดับน้อย (20.0 - 55.9)	1	3.3	3	10.0
$\bar{X} \pm S.D.$	67.7 $\pm$ 6.2		63.9 $\pm$ 7.0	
Min - Max	49 - 77		48 - 79	
หลังการทดลอง				
ระดับมาก	26	86.7	14	46.7
ระดับปานกลาง	3	10.0	14	46.7
ระดับน้อย	1	3.3	2	6.6
$\bar{X} \pm S.D.$	71.0 $\pm$ 6.2		65.6 $\pm$ 7.5	
Min - Max	48 - 79		48 - 79	
ระยะติดตามผล				
ระดับมาก	20	66.7	18	60.1
ระดับปานกลาง	10	33.3	10	33.3
ระดับน้อย	0	0.0	2	6.6
$\bar{X} \pm S.D.$	71.3 $\pm$ 3.5		68.8 $\pm$ 8.3	
Min - Max	61 - 80		45 - 80	

จากตารางที่ 4.6 พบว่าก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทสมมติ 67.7 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.2 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 63.9 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7.0 โดยทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 56.7 และร้อยละ 40.0 ตามลำดับ

หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทสมมติ มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 71.0 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.2 โดยมีคะแนนความพึงพอใจอยู่ในระดับมากเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 86.7 ซึ่งมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 65.6 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.5 และมีคะแนนความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ร้อยละ 46.7 มากกว่าก่อนการทดลอง

ระยะติดตามผล กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทสมมติ มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 71.3 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.5 มีคะแนนความพึงพอใจอยู่ในระดับมากลดลงเป็นร้อยละ 66.7 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 68.8 คะแนน มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 8.3 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนความพึงพอใจอยู่ในระดับมากคิดเป็นร้อยละ 60.1

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่น ครรภ์แรก ก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล ระหว่างกลุ่มทดลองและ กลุ่มเปรียบเทียบ และภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

3.1 การดำรงบทบาทมารดาโดยรวม

จากการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณสมบัติ Compound symmetry สำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำโดยใช้ Mauchly's Test of Sphericity พบว่า Mauchly's Test $W = .836$ และมีค่า $p - value = .006$ ซึ่งหมายความว่าข้อมูลไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นดังนั้นจึงต้องปรับค่าสถิติด้วยวิธี Greenhouse - Geisser

ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)

การดำรงบทบาทมารดา	SS	df	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม					
กลุ่ม	11344.672	1	11344.672	13.324	.001
ความคลาดเคลื่อน (1)	4938.656	58	851.442		
ภายในกลุ่ม					
เวลา	11810.544	1.718	6874.109	28.648	< .001
เวลา*กลุ่ม	1035.744	1.718	602.836	2.512	.094
ความคลาดเคลื่อน (2)	23911.711	99.651	239.955		

จากตารางที่ 4.7 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F \text{ test} = 13.324$; $p - value = .001$) แต่ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างเวลากับกลุ่ม ($F \text{ test} = 2.512$; $p - value = .094$) หมายถึง การทดลองมีอิทธิพลต่อการดำรงบทบาทมารดาในแต่ละช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ดังนั้นจึงต้องพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ แยกเป็นแต่ละช่วงเวลา

ตารางที่ 4.8 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดาโดยรวม แยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

การดำรงบทบาทมารดา	กลุ่มทดลอง		กลุ่มเปรียบเทียบ		t-value	df	p-value
	(n=30)		(n=30)				
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
ก่อนการทดลอง	66.2	5.2	63.8	5.1	1.750	58	.085
หลังการทดลอง	70.8	4.4	65.6	5.7	3.881	58	< .001
ระยะติดตามผล	72.1	3.4	67.7	6.2	3.385	58	.001

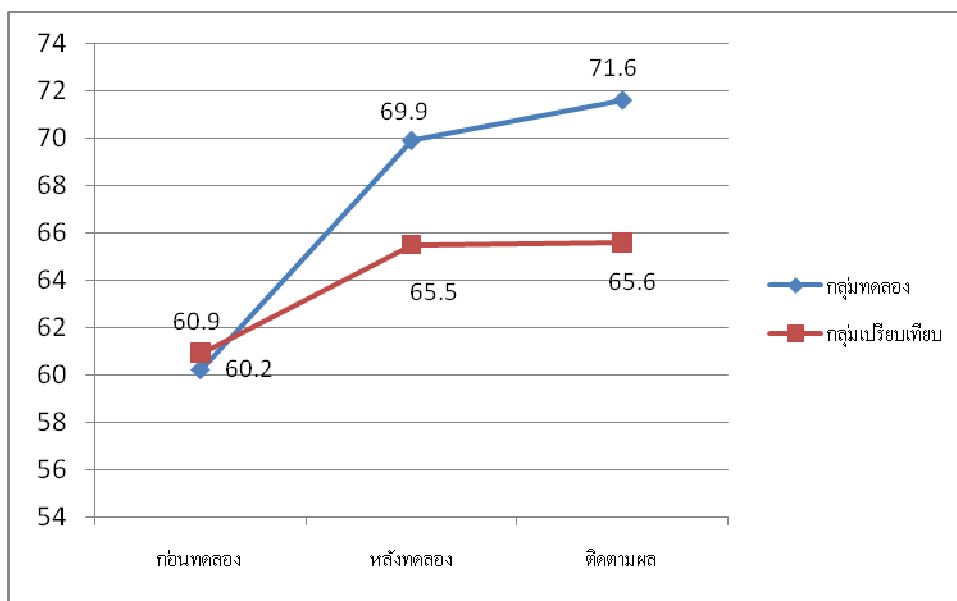
จากตารางที่ 4.8 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบแยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลองพบว่า ก่อนการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีค่าเฉลี่ยคะแนนโดยรวมการดำรงบทบาทมารดาใกล้เคียงกัน (p-value = .085) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 66.2 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.2 และกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 63.8 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.1 หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนโดยรวมการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value = < .001) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 70.8 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.4 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 65.6 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.7 และระยะติดตามผลกลุ่มทดลองยังคงมีค่าเฉลี่ยคะแนนโดยรวมการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value = .001) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 72.1 คะแนน กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 67.7 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบเท่ากับ 3.4 และ 6.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.9 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนการดำรงบทบาทมารดาโดยรวม ของมารดา
วัยรุ่นครั้งแรกในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง แยกตามกลุ่มการทดลอง

การดำรงบทบาทมารดา		Mean Difference	Std. Error	p-value
กลุ่มทดลอง				
หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	4.617	.766	< .001
ติดตามผล	ก่อนการทดลอง	5.917	.989	< .001
ติดตามผล	หลังการทดลอง	1.300	.756	.096
กลุ่มเปรียบเทียบ				
หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	1.775	1.168	.139
ติดตามผล	ก่อนการทดลอง	3.850	1.091	.001
ติดตามผล	หลังการทดลอง	2.075	.680	.005

จากตารางที่ 4.9 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของคะแนนการดำรงบทบาทมารดาโดยรวม ในแต่ละช่วงเวลาแยกตามกลุ่มการทดลองโดยใช้สถิติ Repeated measure ANOVA ภายในกลุ่มทดลองพบว่า คะแนนการดำรงบทบาทมารดาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) ระยะติดตามผลยังคงมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) และระยะติดตามผลกับหลังการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .096$) และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนการดำรงบทบาทมารดาในกลุ่มเปรียบเทียบพบว่า คะแนนการดำรงบทบาทมารดาหลังการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกันกับก่อนการทดลอง ($p\text{-value} = .139$) ระยะติดตามผลมีคะแนนการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .001$) และระยะติดตามผลมีคะแนนการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .005$)

กราฟที่ 4.1 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

จากกราฟที่ 4.1 พบว่าก่อนทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดาใกล้เคียงกัน แต่ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดาเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ในระยะติดตามผล กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าหลังการทดลองและยังคงสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าคะแนนการดำรงบทบาทมารดา ยังคงอยู่ในระยะติดตามผล

3.2 ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

จากการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณสมบัติ Compound symmetry สำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำโดยใช้ Mauchly's Test of Sphericity พบว่า Mauchly's Test $W = .864$ และมีค่า $p\text{-value} = .015$ ซึ่งหมายความว่าข้อมูลไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นดังนั้นจึงต้องปรับค่าสถิติด้วยวิธี Greenhouse – Geisser

ตารางที่ 4.10 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)

ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา	SS	df	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม					
กลุ่ม	156.817	1	156.557	6.329	.015
ความคลาดเคลื่อน (1)	1437.070	58	24.777		
ภายในกลุ่ม					
เวลา	2312.711	1.758	1315.805	40.158	< .001
เวลา*กลุ่ม	365.733	1.758	208.081	6.351	.004
ความคลาดเคลื่อน (2)	3340.222	101.443	32.765		

จากตารางที่ 4.10 ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมกลุ่มทดลองมีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (F test = 6.329; p -value = .015) โดยค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาทั้งสามช่วงเวลาของกลุ่มทดลอง เท่ากับ 67.2 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.9 ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา รวมทั้งสามช่วงเวลาของการทดลองเท่ากับ 64.0 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.8 (ดังภาคผนวก ข) และพบปฏิสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างเวลากับกลุ่ม (F test = 6.351; p -value = .004) หมายถึงการทดลองมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาในแต่ละช่วงเวลาไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงต้องพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ แยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

ตารางที่ 4.11 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา แยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

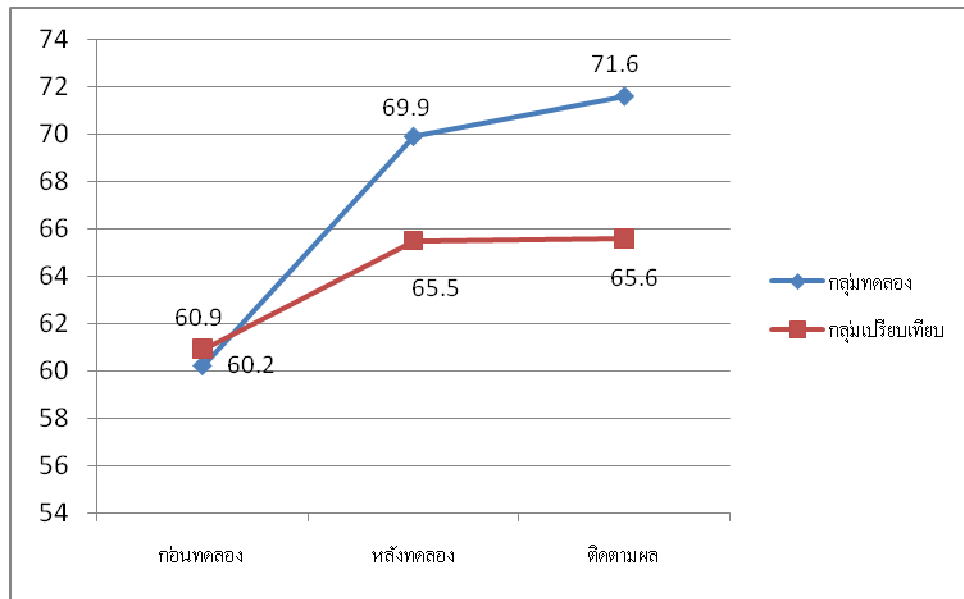
ความภาคภูมิใจ ในการเป็นมารดา	กลุ่มทดลอง (n=30)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n=30)		t-value	df	p-value
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
ก่อนการทดลอง	60.2	6.9	60.9	7.3	-.380	58	.705
หลังการทดลอง	69.9	5.1	65.5	7.2	2.729	58	.008
ระยะติดตามผล	71.6	5.0	65.6	7.5	3.591	58	.001

จากตารางที่ 4.11 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบแยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลองพบว่า ก่อนการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .705$) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 60.2 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.9 และกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 60.9 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.3 หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .008$) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 69.9 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.1 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 65.5 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.2 และระยะติดตามผลกลุ่มทดลองยังคงมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .001$) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 71.6 คะแนน กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 65.6 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบเท่ากับ 5.0 และ 7.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.12 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาของมารดา
วัยรุ่นครั้งแรกในแต่ละช่วงเวลาของการทดลองแยกตามกลุ่มการทดลอง

ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา		Mean Difference	Std. Error	p-value
กลุ่มทดลอง				
หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	9.700	1.381	< .001
ติดตามผล	ก่อนการทดลอง	11.333	1.570	< .001
ติดตามผล	หลังการทดลอง	1.633	1.052	.131
กลุ่มเปรียบเทียบ				
หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	4.567	1.515	.005
ติดตามผล	ก่อนการทดลอง	4.667	1.604	.007
ติดตามผล	หลังการทดลอง	.100	1.165	.932

จากตารางที่ 4.12 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ในแต่ละช่วงเวลาแยกตามกลุ่มการทดลองโดยใช้สถิติ Repeated measure ANOVA ภายในกลุ่มทดลองพบว่า คะแนนความภาคภูมิใจหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) ระยะติดตามผลยังคงมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) และระยะติดตามผลกับหลังการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .131$) และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความภาคภูมิใจในกลุ่มเปรียบเทียบพบว่า คะแนนความภาคภูมิใจหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .005$) ระยะติดตามผลมีคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .007$) และระยะติดตามผลกับหลังการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .932$)

กราฟที่ 4.2 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

จากกราฟที่ 4.2 พบว่าก่อนทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาใกล้เคียงกัน แต่ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ในระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าหลังการทดลองและยังคงสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ยังคงอยู่ในระยะติดตามผล

3.3 การมีสัมพันธภาพกับบุตร

จากการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณสมบัติ Compound symmetry สำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำโดยใช้ Mauchly's Test of Sphericity พบว่า Mauchly's Test $W = .957$ และมีค่า $p\text{-value} = .283$ ซึ่งหมายความว่าข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น

ตารางที่ 4.13 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลอง และกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)

การมีสัมพันธภาพกับบุตร	SS	df	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม					
กลุ่ม	845.000	1	845.000	14.802	< .001
ความคลาดเคลื่อน (1)	3310.978	58	57.086		
ภายในกลุ่ม					
เวลา	172.811	2	86.406	4.255	.016
เวลา*กลุ่ม	52.300	2	26.150	1.288	.280
ความคลาดเคลื่อน (2)	2355.556	116	20.307		

จากตารางที่ 4.13 ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมกลุ่มทดลองมีสัมพันธภาพกับบุตรแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F \text{ test} = 14.802$; $p\text{-value} < .001$) โดยค่าคะแนนเฉลี่ยรวมทั้งสามช่วงเวลาของการทดลองของกลุ่มทดลอง เท่ากับ 70.8 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.3 และกลุ่มเปรียบเทียบเท่ากับ 66.4 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.4 (ดังภาคผนวก ข) แต่ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างเวลากับกลุ่ม ($F \text{ test} = 1.288$; $p\text{-value} = .280$) หมายถึงการทดลองมีอิทธิพลต่อการมีสัมพันธภาพกับบุตรในแต่ละช่วงเวลาใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 4.14 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีสัมพันธภาพกับบุตร แยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

การมีสัมพันธภาพ กับบุตร	กลุ่มทดลอง (n=30)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n=30)		t-value	df	p-value
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
ก่อนการทดลอง	68.9	5.5	66.0	6.2	1.901	58	.062
หลังการทดลอง	70.9	5.6	66.3	6.2	2.998	58	.004
ระยะติดตามผล	72.6	3.7	67.1	6.4	4.063	58	< .001

จากตารางที่ 4.14 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีสัมพันธภาพกับบุตร ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบแยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลองพบว่า ก่อนการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการมีสัมพันธภาพกับบุตรใกล้เคียงกับกลุ่มเปรียบเทียบ ($p\text{-value} = .062$) โดยกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 68.9 คะแนน และ 66.0 คะแนน ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบเท่ากับ 5.5 และ 6.2 ตามลำดับ หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .004$) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 70.9 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.6 มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบที่มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 66.3 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.2 และระยะติดตามผลกลุ่มทดลองยังคงมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 72.6 คะแนน กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 67.1 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบเท่ากับ 3.7 และ 6.4 ตามลำดับ

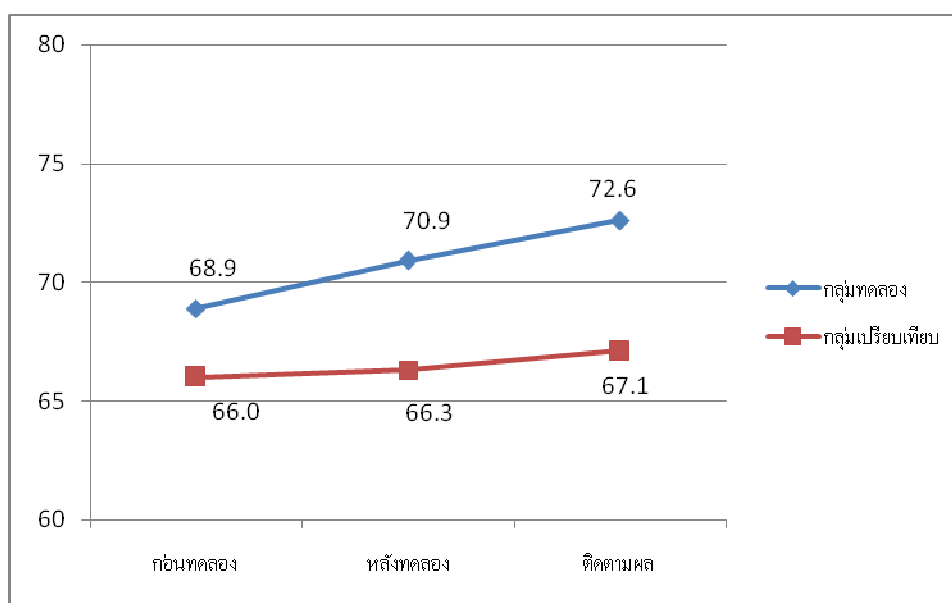
ตารางที่ 4.15 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตร ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ในแต่ละช่วงเวลาของการทดลองแยกตามกลุ่มการทดลอง

การมีสัมพันธภาพกับบุตร		Mean Difference	Std. Error	p-value
กลุ่มทดลอง				
หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	2.067	.700	.006
ติดตามผล	ก่อนการทดลอง	3.700	.902	< .001
ติดตามผล	หลังการทดลอง	1.633	.872	.071
กลุ่มเปรียบเทียบ				
หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	.367	1.557	.815
ติดตามผล	ก่อนการทดลอง	1.100	1.498	.469
ติดตามผล	หลังการทดลอง	.733	1.179	.539

จากตารางที่ 4.15 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตร ในแต่ละช่วงเวลาแยกตามกลุ่มการทดลองโดยใช้สถิติ Repeated measure ANOVA ภายในกลุ่มทดลองพบว่า หลังการทดลองมีคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรมากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .006$) ระยะติดตามผลยังคงมีคะแนนมากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) ระยะติดตามผลและหลังการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .071$) และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตร ในกลุ่มเปรียบเทียบพบว่า หลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกับก่อนการทดลอง ($p\text{-value} = .815$) ระยะติดตามผลกับก่อนการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .469$) และระยะติดตามผลกับหลังการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .539$)

กราฟที่ 4.3 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตร ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

จากกราฟที่ 4.3 พบว่าก่อนการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการมีสัมพันธภาพกับบุตรใกล้เคียงกับกลุ่มเปรียบเทียบ แต่ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ และระยะติดตามผลกลุ่มทดลองยังมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าหลังการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรยังคงอยู่ในระยะติดตามผล

3.4 สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา

จากการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณสมบัติ Compound symmetry สำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำโดยใช้ Mauchly's Test of Sphericity พบว่า Mauchly's Test $W = .689$ และมีค่า $p - value < .001$ ซึ่งหมายความว่าข้อมูลไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น ดังนั้นจึงต้องปรับค่าสถิติด้วยวิธี Greenhouse-Geisser

ตารางที่ 4.16 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)

สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา	SS	df	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม					
กลุ่ม	888.889	1	888.889	12.532	.001
ความคลาดเคลื่อน (1)	29.644	58	.511		
ภายในกลุ่ม					
เวลา	719.878	1.526	471.802	15.023	< .001
เวลา*กลุ่ม	80.811	1.526	52.963	1.686	.197
ความคลาดเคลื่อน (2)	2779.311	88.497	31.406		

จากตารางที่ 4.16 ผลการศึกษาพบว่าโดยรวมกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F \text{ test} = 12.532$; $p\text{-value} = .001$) โดยคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ทั้งสามช่วงเวลาของกลุ่มทดลองเท่ากับ 70.7 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.5 ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาทั้งสามช่วงเวลาของการทดลองเท่ากับ 66.3 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.1 (ดังภาคผนวก ข) และไม่พบปฏิสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างเวลากับกลุ่ม ($F \text{ test} = 1.686$; $p\text{-value} = .197$) หมายถึงการทดลองมีอิทธิพลต่อสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาในแต่ละช่วงเวลาใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 4.17 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา แยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

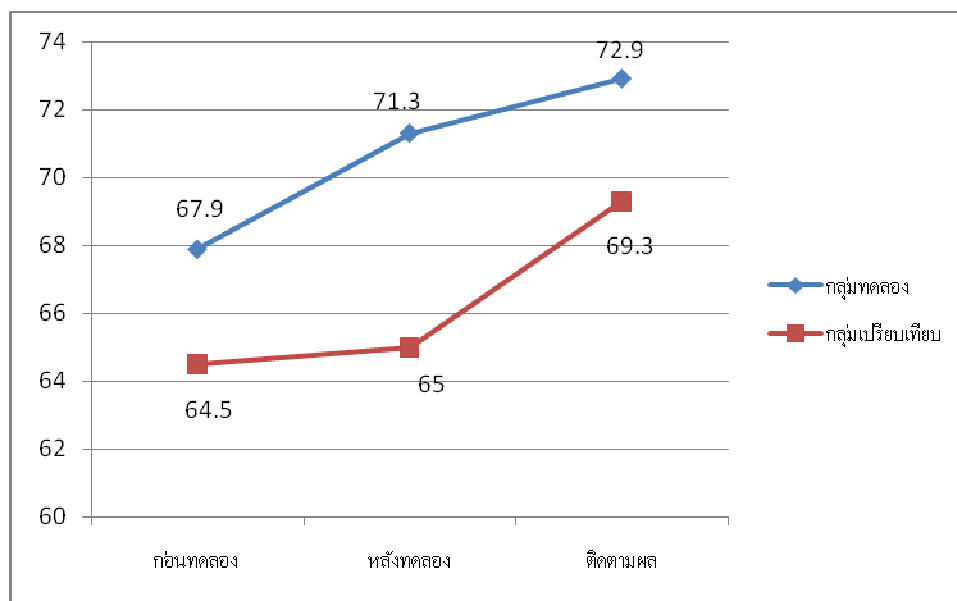
สมรรถนะในการดำรง บทบาทมารดา	กลุ่มทดลอง (n=30)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n=30)		t-value	df	p-value
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
ก่อนการทดลอง	67.9	5.9	64.5	6.5	2.083	58	.042
หลังการทดลอง	71.3	6.5	65.0	7.6	3.437	58	.001
ระยะติดตามผล	72.9	4.6	69.3	6.0	2.625	58	.011

จากตารางที่ 4.17 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบแยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลองพบว่า ระยะก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .042$) โดยกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 67.9 คะแนน และ 64.5 คะแนน ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบเท่ากับ 5.9 และ 6.5 ตามลำดับ หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .001$) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 71.3 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.5 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 65.0 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.6 และระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .011$) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 72.9 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.6 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 69.3 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.0

ตารางที่ 4.18 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ในแต่ละช่วงระยะระหว่างของการทดลอง แยกตามกลุ่มการทดลอง

สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา		Mean Difference	Std. Error	p-value
กลุ่มทดลอง				
หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	3.433	1.283	.012
ติดตามผล	ก่อนการทดลอง	5.000	1.006	< .001
ติดตามผล	หลังการทดลอง	1.567	1.042	.144
กลุ่มเปรียบเทียบ				
หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	.467	1.790	.796
ติดตามผล	ก่อนการทดลอง	4.733	1.388	.002
ติดตามผล	หลังการทดลอง	4.267	.843	< .001

จากตารางที่ 4.18 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ในแต่ละช่วงเวลาแยกตามกลุ่มการทดลองโดยใช้สถิติ Repeated measure ANOVA ภายในกลุ่มทดลองพบว่า หลังการทดลองมีคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .012$) ระยะติดตามผลมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) และระยะติดตามผลกับหลังการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .144$) และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในกลุ่มเปรียบเทียบพบว่า หลังการทดลองกับก่อนการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .796$) ระยะติดตามผลมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .002$) และมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$)

กราฟที่ 4.4 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

จากกราฟที่ 4.4 พบว่าก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบเล็กน้อย แต่หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นอย่างชัดเจน และสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ส่วนในระยะติดตามผลกลุ่มทดลองยังคงมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าหลังการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ยังคงอยู่ในระยะติดตามผล

3.5 ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา

จากการทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณสมบัติ Compound symmetry สำหรับการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำโดยใช้ Mauchly's Test of Sphericity พบว่า Mauchly's Test $W = .976$ และมีค่า $p - value = .507$ ซึ่งหมายความว่าข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้น

ตารางที่ 4.19 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (between group) และภายในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ (within group)

ความพึงพอใจในการ ทำบทบาทมารดา	SS	df	MS	F	p-value
ระหว่างกลุ่ม					
กลุ่ม	672.800	1	672.800	7.608	.008
ความคลาดเคลื่อน (1)	5129.400	58	88.438		
ภายในกลุ่ม					
เวลา	551.033	2	275.517	12.022	< .001
เวลา*กลุ่ม	60.433	2	30.217	1.318	.272
ความคลาดเคลื่อน (2)	2658.533	116	22.918		

จากตารางที่ 4.19 ผลการศึกษาพบว่าโดยรวมกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F_{test} = 7.608$; $p\text{-value} = .008$) โดยคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาทั้งสามช่วงเวลาของกลุ่มทดลอง เท่ากับ 70.0 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.0 ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาทั้งสามช่วงเวลาของการทดลองเท่ากับ 66.1 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.5 (ดังภาคผนวก ข) แต่ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างเวลากับกลุ่ม ($F_{test} = 1.318$; $p\text{-value} = .272$) หมายถึงการทดลองมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในแต่ละช่วงเวลาใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 4.20 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา แยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

ความพึงพอใจในการทำ บทบาทมารดา	กลุ่มทดลอง (n=30)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n=30)		t-value	df	p-value
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.			
ก่อนการทดลอง	67.7	6.2	63.9	7.0	2.184	58	.033
หลังการทดลอง	71.0	6.2	65.6	7.5	2.980	58	.004
ระยะติดตามผล	71.3	3.5	68.8	8.3	1.501	58	.139

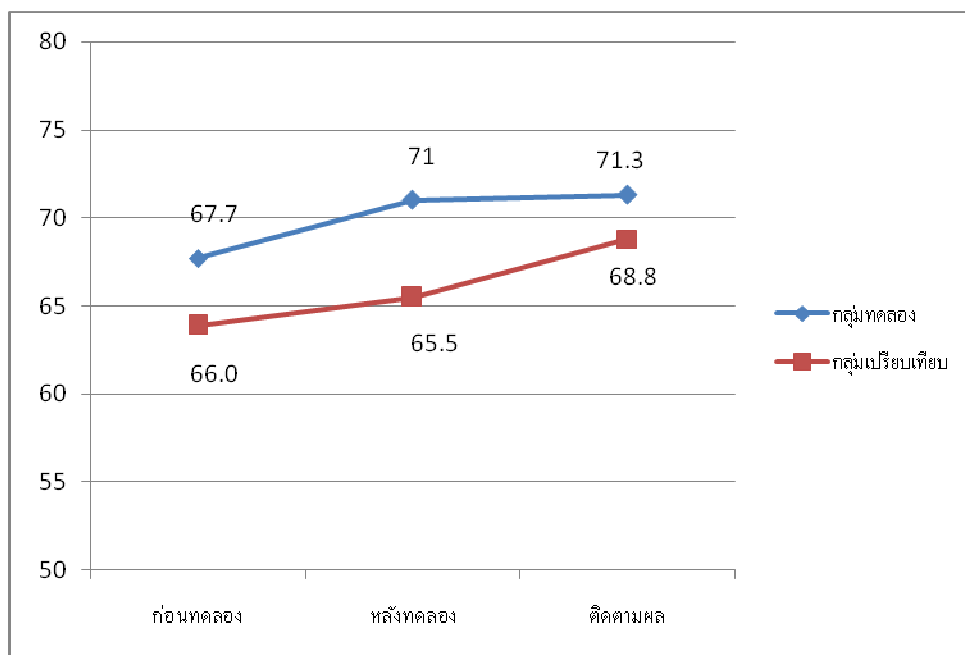
จากตารางที่ 4.20 เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบแยกเป็นแต่ละช่วงเวลาของการทดลองพบว่า ระยะก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .033$) โดยกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ย 67.7 คะแนน และ 63.9 คะแนน ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบเท่ากับ 6.2 และ 7.0 ตามลำดับ หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .004$) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 71.0 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.2 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 65.6 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.5 และระยะติดตามผลกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .139$) โดยกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 71.3 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.5 กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 68.8 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 8.3

ตารางที่ 4.21 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในแต่ละช่วงระยะระหว่างของการทดลอง แยกตามกลุ่มการทดลอง

ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา		Mean Difference	Std. Error	p-value
กลุ่มทดลอง				
หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	3.267	1.023	.003
ติดตามผล	ก่อนการทดลอง	3.633	1.243	.007
ติดตามผล	หลังการทดลอง	.367	1.199	.762
กลุ่มเปรียบเทียบ				
หลังการทดลอง	ก่อนการทดลอง	1.700	1.288	.196
ติดตามผล	ก่อนการทดลอง	4.900	1.397	.001
ติดตามผล	หลังการทดลอง	3.200	1.240	.015

จากตารางที่ 4.21 เมื่อพิจารณาความแตกต่างของคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ในแต่ละช่วงเวลาแยกตามกลุ่มการทดลองโดยใช้สถิติ Repeated measure ANOVA ภายในกลุ่มทดลองพบว่าหลังการทดลองมีคะแนนความพึงพอใจสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .003$) ระยะติดตามผลมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .007$) และระยะติดตามผลกับหลังการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .762$) และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความพึงพอใจในกลุ่มเปรียบเทียบพบว่า หลังการทดลองกับก่อนการทดลองมีคะแนนใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .196$) ระยะติดตามผลมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .001$) และมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .015$)

กราฟที่ 4.5 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบาทนารดา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบในแต่ละช่วงเวลาของการทดลอง

จากกราฟที่ 4.5 พบว่ากลุ่มทดลองก่อนทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบาทนารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ แต่ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเล็กน้อยสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ เมื่อมารดาได้เลี้ยงดูบุตรเองจะเกิดความมั่นใจพึงพอใจในการทำบาทนารดาทั้งสองกลุ่ม ในระยะติดตามผล กลุ่มทดลองยังมีคะแนนเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าหลังการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

ส่วนที่ 4 ทดสอบสมมติฐาน

จากผลการวิจัยข้างต้น นำมาสรุปผลการทดสอบสมมติฐาน ดังตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 สรุปการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	ผล
1. ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ	
1.1 หลังการทดลอง	
การดำรงบทบาทมารดาโดยรวม	ยอมรับสมมติฐาน
- ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
- การมีสัมพันธภาพกับบุตร	ยอมรับสมมติฐาน
- สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
- ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
1.2 ระยะติดตามผล	
การดำรงบทบาทมารดาโดยรวม	ยอมรับสมมติฐาน
- ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
- การมีสัมพันธภาพกับบุตร	ยอมรับสมมติฐาน
- สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
- ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา	ปฏิเสธสมมติฐาน

ตารางที่ 4.22 สรุปการทดสอบสมมติฐาน (ต่อ)

สมมติฐาน	ผล
2. ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา มารดาวัยรุ่นครั้งแรก ระยะเวลาหลังการทดลอง และระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาดีกว่าก่อนการทดลอง	
2.1 ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง	
การดำรงบทบาทมารดาโดยรวม	ยอมรับสมมติฐาน
- ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
- การมีสัมพันธภาพกับบุตร	ยอมรับสมมติฐาน
- สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
- ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
2.2 ก่อนการทดลองและระยะติดตามผล	
การดำรงบทบาทมารดาโดยรวม	ยอมรับสมมติฐาน
- ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
- การมีสัมพันธภาพกับบุตร	ยอมรับสมมติฐาน
- สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
- ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
2.3 หลังการทดลองและระยะติดตามผล	
การดำรงบทบาทมารดาโดยรวม	ยอมรับสมมติฐาน
- ความภาคภูมิใจในตนเอง	ยอมรับสมมติฐาน
- การมีสัมพันธภาพกับบุตร	ยอมรับสมมติฐาน
- สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา	ยอมรับสมมติฐาน
- ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา	ยอมรับสมมติฐาน

บทที่ 5

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ที่ได้รับแผนการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาตามรูปแบบที่กำหนดต่อความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา และความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา โดยโปรแกรมประยุกต์ใช้แนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลตามสมมติฐานซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ลักษณะโดยทั่วไปของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก

มารดาวัยรุ่นครั้งแรกในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ อายุเฉลี่ย 17.3 ปี และ 17.2 ปี ตามลำดับ มารดาวัยรุ่นจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีสถานภาพสมรสคู่ สัมพันธภาพกับคู่สมรสดี มารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองก่อนการตั้งครรภ์เป็นนักเรียน/นักศึกษา มากกว่ามารดาวัยรุ่นกลุ่มเปรียบเทียบซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพ/ว่างงาน รายได้รวมของครอบครัวทั้งสองกลุ่มมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 7,000 บาทและ 7,250 บาท ตามลำดับ แหล่งที่มาของรายได้ครอบครัวทั้งสองกลุ่มมาจากสามี รองลงมาคือจากพ่อแม่ผู้ปกครอง คนที่พึ่งพิงรายได้ของครอบครัวมากที่สุดทั้งสองกลุ่มคือพ่อแม่ แต่เมื่อทำการพิจารณาผู้ที่พึ่งพิงรายได้ของครอบครัวในแต่ละคนพบว่า มารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองมีปู่ย่า และพี่น้องที่พึ่งพิงรายได้ของครอบครัวมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ (ภาคผนวก ข) และมารดาวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มพักอาศัยอยู่กับสามี รองลงมาพักอาศัยที่เดียวกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ทั้งสองกลุ่มไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก จำนวนครึ่งหนึ่งของกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ว่าตั้งครรภ์หรือไม่ตั้งครรภ์ก็ได้กลุ่มเปรียบเทียบเกือบครึ่งหนึ่งมีความรู้สึกเหมือนกัน กลุ่มทดลองทั้งหมดวางแผนจะเลี้ยงดูบุตรเองมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบที่จะเลี้ยงดูบุตรเองและให้ปู่ย่าตายายและญาติช่วยเลี้ยงดู มารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองวางแผนหลังคลอดบุตรจะเลี้ยงบุตรและบางส่วนจะหางานทำเนื่องจากแยกกันอยู่กับสามีต้องเลี้ยงดูตนเองเช่นเดียวกับกลุ่มเปรียบเทียบ ทั้งสองกลุ่มมีการวางแผนการให้นมบุตรโดยให้นมแม่และนมผสมควบคู่กัน การ

วางแผนการคุมกำเนิดส่วนใหญ่ฉีดยาคุมกำเนิด การประเมินความเครียดในขณะตั้งครรภ์มีความเครียดอยู่ในระดับปกติทั้งสองกลุ่ม

ข้อมูลด้านสามีของมารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สามีของมารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองเกือบครึ่งหนึ่งมีอาชีพรับจ้างทั่วไปมากกว่าสามีของมารดาวัยรุ่นกลุ่มเปรียบเทียบซึ่งมีอาชีพรับจ้างทั่วไปหนึ่งในสามรายได้โดยเฉลี่ยของสามีทั้งสองกลุ่ม 7,000 บาท และ 5,000 บาทต่อเดือน ตามลำดับ แหล่งที่มาของรายได้สามีทั้งสองกลุ่มจากงานอาชีพ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่ามารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีลักษณะโดยทั่วไปใกล้เคียงกับมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในการศึกษาอื่นๆ คือ มีอายุเฉลี่ย 15-19 ปี ซึ่งข้อมูลจากกระทรวงสาธารณสุข พบว่า ในปี 2554 อัตราการคลอดของวัยรุ่นหญิงอายุ 15-19 ปี อยู่ที่ 69.8 คนต่อวัยรุ่นหญิง 1,000 คน ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มารดาวัยรุ่นส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมในการมีบุตร มีความรู้เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ว่าตั้งครรภ์หรือไม่ตั้งครรภ์ก็ได้ มีความกังวลเกี่ยวกับบุตร (สุริดา ฉายาลักษณ์, 2533: 13-16) จากการศึกษาพบว่ามารดาวัยรุ่นวางแผนเลี้ยงดูบุตรเอง ซึ่งอาศัยอยู่กับสามีมีรายได้จากงานอาชีพของสามี ส่วนหนึ่งจะกลับไปเรียนหนังสือ มารดาวัยรุ่นจำนวน 5 คน ประกอบอาชีพก่อนตั้งครรภ์หลังคลอดวางแผนจะกลับไปทำงานต่อ สำหรับมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกเมื่อตั้งครรภ์จะมีความยากลำบากและต้องอาศัยการพึ่งพาจากบุคคลอื่น เพราะมารดาวัยรุ่นไม่ได้เตรียมพร้อมในการเป็นมารดามาก่อน รวมทั้งขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงดูทารกแรกเกิด ต้องปรับตัวกับเหตุการณ์และบทบาทใหม่ (วัจมาย สุขวนวัฒน์, 2541) จึงมีการวางแผนการให้นมบุตรโดยให้นมแม่และนมผสมมากกว่าให้นมแม่อย่างเดียว

ทดสอบสมมติฐาน

1. ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

1.1 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ในระยะหลังการทดลอง

1.2 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ในระยะติดตามผล

2. ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก กลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาดีกว่าก่อนได้รับโปรแกรม

2.1 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลอง ระยะเวลาหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

2.2 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลอง ระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

2.3 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลอง ระยะติดตามผลไม่แตกต่างกับระยะหลังการทดลอง

ผลการศึกษายกย่องให้โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาแก่มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก สามารถอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

การดำรงบทบาทมารดา

ผลการวิจัย ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมพบว่า กลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 13.324$; $p\text{-value} = .001$) (ตารางที่ 4.7) ก่อนทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดาโดยรวมใกล้เคียงกัน ($t = 1.750$; $p\text{-value} = .085$) ระยะเวลาหลังทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดาเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบพบว่าระยะหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) (ตารางที่ 4.8) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการดำรงบทบาทมารดาภายในกลุ่มทดลอง ระยะก่อนทดลองกับระยะหลังทดลองพบว่าระยะหลังการทดลองมีคะแนนการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) (ตารางที่ 4.9) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2

ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 6.329$; $p\text{-value} = .015$) (ตารางที่ 4.10) ก่อนการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .705$) ระยะเวลาหลังทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบพบว่าระยะหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .008$) (ตารางที่ 4.11) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1.1 และระยะติดตามผลพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบพบว่า กลุ่มทดลองยังคงมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .001$) (ตารางที่ 4.11) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1.2

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาภายในกลุ่มทดลอง ระยะก่อนทดลองกับระยะหลังทดลองพบว่า ระยะหลังการทดลองมีคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) (ตารางที่ 4.12) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.1 ระยะติดตามผลมีคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบคะแนนระยะก่อนทดลองกับระยะติดตามผลพบว่า ระยะติดตามผลมีคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) (ตารางที่ 4.10) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.2 และระยะหลังการทดลองกับระยะติดตามผลมารดาวัยรุ่นครั้งแรกมีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .131$) (ตารางที่ 4.12) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.3

หลังการทดลองและระยะติดตามผล กลุ่มทดลองมีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ และภายในกลุ่มทดลองระยะหลังการทดลองมารดาวัยรุ่นครั้งแรกมีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาดีกว่าก่อนการทดลอง และระยะติดตามผลมารดาวัยรุ่นครั้งแรกยังคงมีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาไม่แตกต่างกับระยะหลังการทดลอง แสดงให้เห็นถึงโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา สามารถเพิ่มความภูมิใจในการเป็นมารดาได้ โดยผู้วิจัยให้ความรู้ สาคิดและฝึกปฏิบัติการสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ การเรียนรู้และตอบสนองพฤติกรรมทารกในครรภ์ ฝึกประสบการณ์การเล่นแบบอย่างบทบาทการเป็นมารดา ปฏิบัติการดูแลทารกใช้หุ่นจำลองทารก รูปภาพทารกน่ารักประกอบการบรรยายเพื่อรับรู้ความต้องการบุตร ให้ความสนใจเอาใจใส่และความรับผิดชอบต่อการดูแลบุตร ด้านร่างกาย จิตใจ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การขับถ่าย การดูแลความสุขสบาย การดูแลผิวหนัง จากกระบวนการทั้งหมดทำให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรกรู้สึกถึงคุณค่าในตนเองมากขึ้น เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาตั้งแต่

ตั้งครรภ์ ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับมารดาวัยรุ่นคนอื่นและบุคคลใกล้ชิดในครอบครัว เรียนรู้และตอบสนองพฤติกรรมของบุตร มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้พูดคุยกับกลุ่มมารดาที่ได้รับการสอนด้วยกัน และศึกษาหาความรู้จากคู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก หลังคลอดบุตรมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกสังเกตและจดบันทึกเกี่ยวกับความสำเร็จที่ได้กระทำในสมุดบันทึกพฤติกรรมทารก ซึ่งจัดทำตามช่วงพัฒนาการของทารกโดยใช้ข้อความที่อ่านง่ายพร้อมภาพประกอบสีสันสวยงาม ติดตามเยี่ยมบ้านเพื่อส่งเสริมกำลังใจในสิ่งที่มีมารดาวัยรุ่นประสบความสำเร็จในการกระทำตามบทบาทที่สังคมคาดหวังได้ ให้มารดาารู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญ มีประโยชน์ การยอมรับสภาพความเป็นมารดาของตน จนทำให้เกิดการยอมรับความสามารถตนเอง มีความมั่นใจในตนเองประสบความสำเร็จในการดูแลบุตร

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา รายชื่อ (ภาคผนวก ฅ) พบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงความภาคภูมิใจในการเป็นมารดามากขึ้น ทั้งความรู้สึกที่มีต่อตัวเอง และความรู้สึกที่เปรียบเทียบกับผู้อื่น ได้แก่ มีความสามารถเป็นแม่ที่ดีได้ (ร้อยละ 76.6) มีความภูมิใจในการเป็นแม่ (ร้อยละ 80.0) กลุ่มทดลองมีระดับความรู้สึกหรือความคิดเห็น “เป็นความจริงมากที่สุด” มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลเกือบทุกข้อ ยกเว้นในระยะหลังการทดลอง มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองมีระดับความรู้สึกหรือความคิดเห็น “เป็นความจริงมากที่สุด” ต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบเพียงเล็กน้อย ได้แก่ การรังเกียจหรือตำหนิจากผู้อื่น (ร้อยละ 73.3) ไม่ประสบผลสำเร็จในการเลี้ยงดูลูก (ร้อยละ 0.0) และระยะติดตามผล มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองมีระดับความรู้สึกหรือความคิดเห็น “เป็นความจริงมากที่สุด” ต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบเพียงเล็กน้อย ได้แก่ ตนเองไม่มีประโยชน์ (ร้อยละ 67.7) การทำสิ่งที่ผิดพลาดเรื่อยมาเช่นการตั้งครรภ์ครั้งนี้ (ร้อยละ 43.3) ทั้งนี้เนื่องมาจากมีมารดาวัยรุ่น 3 รายไม่มีความพร้อมที่จะตั้งครรภ์ แยกทางกับสามี ต้องอาศัยอยู่กับพ่อแม่ มีน้องและหลานที่พึ่งพิงรายได้ครอบครัว จึงขาดคุณค่าในตัวเองอีกทั้งไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงเด็กมาก่อน ตามแนวคิดของรูบิน (Rubin, 1961) ในระยะ Letting go การปรับตัวช่วงปลายสัปดาห์ที่ 2 หลังคลอด มารดาต้องการความสัมพันธ์กับสามีเพื่อร่วมกันปรึกษาหารือช่วยเหลือกระทำกิจกรรมร่วมกัน ส่งผลให้เกิดความรู้สึกสับสน คับข้องใจ วิตกกังวลไม่มั่นใจในการเลี้ยงดูบุตรให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วโดยรวมมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองมีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดามากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นตัวแทนที่สำคัญในการเป็นมารดาในระยะแรกหลังคลอด และเป็นตัวแทนที่สำคัญของสัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตรด้วย (Mercer & Ferketich, 1990) ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ทำให้กระบวนการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา โดย

การฝึกกล้าแสดงออกที่เหมาะสมเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง ให้บุคคลได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นความรู้สึกร่วมทั้งสนองความต้องการด้านต่างๆของตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ สิวาพร พานเมือง (2546) พบว่าความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยร่วมทำนายการปรับตัวในบทบาทมารดาวัยรุ่น จากกระบวนการทั้งหมดทำให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรกรู้สึกถึงคุณค่าในตนเองมากขึ้นเกิดความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา เช่นเดียวกับการศึกษาของ ปิยะพร กองเงิน (2545) ที่ได้ศึกษาพบว่า การให้ความรู้แก่ครอบครัวโดยใช้กระบวนการกลุ่มให้ผลส่งเสริมสร้างสรรค์ทางจิตวิทยา เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ มีการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมากขึ้นเปิดเผยจริงใจอย่างธรรมชาติ แสดงพฤติกรรมที่ตรงกับความรู้สึกของตนเอง มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเจตคติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เห็นได้ว่า ในการศึกษาที่มารดาวัยรุ่นครั้งแรกมีความรู้สึกรู้สึกว่าตนเองได้รับการยอมรับด้วยความจริงใจจากสมาชิกในครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลสำคัญโดยเฉพาะพ่อแม่ ช่วยให้กำลังใจยามท้อแท้ ให้คำปรึกษาแนะนำในการเลี้ยงบุตร ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองกล้าเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ นอกจากนั้นบางส่วนเห็นว่าสามีควรสนับสนุนช่วยเหลือเพื่อการเรียนรู้ บุตรไปพร้อมๆ กัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

การมีสัมพันธภาพกับบุตร

ผลการวิจัย ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมโดยรวมพบว่า กลุ่มทดลองมีสัมพันธภาพกับบุตรแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 14.802$; $p\text{-value} < .001$) (ตารางที่ 4.13) ระยะก่อนการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .062$) (ตารางที่ 4.14) ระยะหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในขณะที่กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบพบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .004$) (ตารางที่ 4.14) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1.1 และระยะติดตามผลพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบพบว่า กลุ่มทดลองยังคงมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) (ตารางที่ 4.14) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1.2

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีสัมพันธภาพกับบุตรภายในกลุ่มทดลองพบว่า ระยะหลังการทดลองมีคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

($p\text{-value} = .006$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.1 (ดังตารางที่ 4.15) ระยะติดตามผลยังคงมีคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.2 (ดังตารางที่ 4.15) และระยะติดตามผลมีคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรไม่แตกต่างกับระยะหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .071$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.3

หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีสัมพันธภาพกับบุตรเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าก่อนการทดลองแสดงให้เห็นถึงโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ช่วยส่งเสริมการการมีสัมพันธภาพกับบุตรของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกได้ โดยผู้วิจัยให้ความรู้พัฒนาการและการเจริญเติบโตของทารกในครรภ์ เริ่มให้มารดาสร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์ในไตรมาสท้ายๆ ของการตั้งครรภ์ เมื่อทารกอยู่ในครรภ์เริ่มดิ้นมารดาจะรู้สึกผูกพันกับทารกในครรภ์มากขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ให้มารดาวัยรุ่นคิดฝันจินตนาการเกี่ยวกับเพศบุตร บุคลิกลักษณะของบุตรในครรภ์ อย่างเป็นจริงเป็นจังมากขึ้นตลอดระยะการตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอด ให้สมุดคู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูกมีข้อมูลวิธีการสร้างสัมพันธภาพกับบุตรเพื่อทบทวนและนำไปปฏิบัติต่อจะพัฒนาสัมพันธภาพกับบุตรที่ละขั้นต่อเนื่องกันไป หลังคลอดผู้วิจัยส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรกกระทำเกี่ยวกับความรัก ความห่วงใย ความผูกพันที่มีต่อบุตรด้วยเอาใจใส่ดูแลบุตร กอดรัดอุ้มชูบุตร เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ให้ความรักความอบอุ่นกับบุตร สัมผัสใกล้ชิด พูดยกยอถ้อยคำกับบุตร และการใช้เวลากับบุตรอย่างสม่ำเสมอ ตามแนวคิดของคลอสและเคนเนลล์ (Klaus & Kennell, 1982) ที่พบว่ามารดาสามารถแสดงการมีสัมพันธภาพกับบุตรได้ตั้งแต่วันแรกของชีวิตบุตร โดยเฉพาะช่วงเวลาหลังคลอดบุตรช่วงแรกเป็นช่วงเวลาที่ดีสำหรับการมีสัมพันธภาพต่อกัน แม้ว่ามารดาวัยรุ่นที่คลอดจะเผชิญกับความเจ็บปวดและเหนื่อยล้ากับการคลอด ดังนั้นเมื่อได้รับการบรรเทาความเจ็บปวดและพักผ่อนอย่างเพียงพอ จะเป็นช่วงเวลาที่เหมาะแก่การส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและทารก

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์การมีสัมพันธภาพกับบุตรรายข้อ (ภาคผนวก ฉ) ภายหลังทดลองพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงการมีสัมพันธภาพกับบุตรมากขึ้น ข้อคำถามที่กลุ่มทดลองมีระดับความรู้สึกหรือความคิดเห็น “เป็นความจริงมากที่สุด” สูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบจำนวน 18 ข้อ จากข้อคำถาม 20 ข้อ ได้แก่ มีความสุขเมื่อได้อุ้มลูก (ร้อยละ 93.3) อยู่ใกล้ชิดเพื่อให้ลูกปลอดภัย (ร้อยละ 83.3) ยกเว้นข้อคำถาม เรื่องการหาความรู้เพิ่มเติมจากการอ่านหนังสือหรือสืบค้นจากอินเทอร์เน็ตเพื่อดูแลลูก (ร้อยละ 10.0) อุ้มลูกแนบอกและมองสบตากับลูกเมื่อให้นมลูก (ร้อยละ 53.3) กลุ่มเปรียบเทียบมีระดับความรู้สึกหรือความคิดเห็น “เป็นความจริงมากที่สุด” (ร้อยละ 23.3) มากกว่ากลุ่มทดลอง (ร้อยละ 63.3) ทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ใน

การศึกษาเป็นกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายพบว่ากลุ่มทดลองส่วนใหญ่อายุ 18-19 ปี เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ การพัฒนาของครอบครัวมาเป็นผู้ประกอบอาชีพและรับผิดชอบตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1990) พบว่าฐานะทางเศรษฐกิจรายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการปรับบทบาทการเป็นมารดา แต่มารดาวัยรุ่นยังต้องการการให้คำปรึกษาจากผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดเกี่ยวกับการตัดสินใจ การแก้ปัญหาและการกำหนดเป้าหมายในชีวิต เนื่องจากกลุ่มทดลองและสามีมีอาชีพรับจ้าง หลังคลอดบุตรวางแผนกลับไปทำงานเพื่อประกอบอาชีพจึงมีข้อจำกัดการหาความรู้เพิ่มเติม ถึงแม้จะมีการวางแผนเลี้ยงดูบุตรเองแต่มารดาวัยรุ่นยังคงวางแผนเลี้ยงบุตรด้วยนมแม่และนมผสมเพื่อจะกลับไปทำงานต่อมารดาที่มีปัญหาในการสร้างสัมพันธภาพกับบุตรพบว่ามีความยากลำบากในการประสบความสำเร็จในการสร้างเอกลักษณ์การเป็นมารดา (Mercer, 1995) แต่มีมารดาวัยรุ่นบางคนวางแผนการบีบเก็บน้ำนมให้บุตรเมื่อต้องไปทำงาน และนำบุตรไปให้มารดาตนเองเลี้ยง เมื่อกลับบ้านก็จะเลี้ยงเองซึ่งส่งผลต่อการมีสัมพันธภาพกับบุตร

การส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีสัมพันธภาพกับบุตรดีกว่าก่อนการทดลอง และดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ เป็นไปตามแนวคิดของรูบินและเมอร์เซอร์ (Rubin, 1967; Mercer, 1985) ที่พบว่ามารดาสามารถสร้างสัมพันธภาพกับทารกได้ทีละเล็กละน้อย ก่อให้เกิดความรักใคร่คุ้นเคยมีพัฒนาการเรื่อยๆ และจะค่อยพัฒนาไปทีละขั้นต่อเนื่องกันไปตั้งแต่ไตรมาส ที่ 1 และ 2 ของการตั้งครรภ์ ระยะแรกคลอดเป็นระยะที่มารดาสามารถควบคุมตนเองและพร้อมที่จะกระทำบทบาทใหม่ มารดาในระยะหลังคลอดจะมีความพร้อมและกระตือรือร้นในการดูแลบุตร แสดงการยอมรับบุตร มีความรัก ดูแลเอาใจใส่และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตร จากกระบวนการเลี้ยงดูบุตร ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงสู่บทบาทมารดาในระยะนี้มารดาจะมีการพัฒนาความผูกพันกับบุตรอย่างต่อเนื่อง มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่มีการพัฒนาความผูกพันกับบุตรและการเรียนรู้การทำบทบาทมารดาจึงบรรลุความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาหรือดำรงบทบาทการเป็นมารดาได้ เช่นเดียวกับการศึกษาของ สุพรรณิ สุ่มเล็ก (2538) ที่ศึกษาพบว่าความเข้าใจพฤติกรรมและการตอบสนองระหว่างมารดาและบุตร มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อการรับรู้ความสามารถและความมั่นใจในการเป็นมารดา การศึกษาของมนต์ตรา พันธุพิทักษ์ และคณะ (2551) ใช้วิธีการสาริตและฝึกปฏิบัติการเรียนรู้พฤติกรรมทารก การสร้างปฏิสัมพันธ์กับทารก และให้ข้อมูลด้วยสื่อต่างๆ พบว่าความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 6 สัปดาห์ ความพึงพอใจในบทบาทของมารดาและความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารกและการเจริญเติบโตของทารก มีน้ำหนักตัวและส่วนสูงเพิ่มขึ้นที่ 6 สัปดาห์หลังคลอด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่เข้าร่วมโปรแกรมนี้มีสัมพันธภาพกับบุตรมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา

ผลการวิจัย ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมโดยรวมพบว่า กลุ่มทดลองมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F \text{ test} = 12.532$; $p\text{-value} .001$) (ตารางที่ 4.16) ระยะก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ($p\text{-value} = .042$) (ดังตารางที่ 4.17) ระยะหลังทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในขณะที่กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .001$) (ตารางที่ 4.17) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1.1 และระยะติดตามผลพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเล็กน้อย กลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .011$) (ตารางที่ 4.17) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1.2 แสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาทำให้มารดาวัยรุ่นแรกมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาเพิ่มขึ้น

ก่อนการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อาจเนื่องมาจากประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กโดยส่วนใหญ่ของกลุ่มทดลองมีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูน้องและหลานมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ทำให้กลุ่มทดลองมีความรู้และทักษะประสบการณ์ ทำให้มีสมรรถนะในการทำบทบาทมารดา ประกอบกับก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองพักอาศัยอยู่กับพ่อแม่ ผู้ปกครองมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ทำให้มีผู้สนับสนุนช่วยเหลือในการเตรียมความพร้อมในการเป็นมารดา และมารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองมีความตั้งใจที่จะตั้งครรภ์มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ส่งผลให้ก่อนทดลองมารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ในกลุ่มทดลองพบว่า ระยะหลังทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .012$) (ดังตารางที่ 4.18) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.1 ระยะติดตามผลมีคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงขึ้น แต่เมื่อเปรียบเทียบคะแนนระยะติดตามผลกับระยะก่อนทดลองพบว่าระยะติดตามผลยังคงมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.2 (ดังตารางที่ 4.18) และระยะติดตามผลกับระยะหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาไม่แตกต่างกับระยะหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .144$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.3

หลังการทดลองและระยะติดตามผล กลุ่มทดลองมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาดีกว่าก่อนการทดลอง และดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นถึงผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ที่ได้รับแผนการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาตามแนวคิดของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1985) กระบวนการดำรงบทบาทมารดาเป็นในระยะต่างๆ ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ต่อเนื่องจนมาถึงระยะคลอดสามารถเพิ่มสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาได้ โดยผู้วิจัยให้ความรู้เตรียมมารดาวัยรุ่นครั้งแรกเข้าสู่บทบาทการเป็นมารดา ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ ซึ่งเป็นระยะของการเตรียมปรับตัวรับรู้ทางจิตสังคมเพื่อเข้าสู่บทบาทใหม่ มารดามีความรู้เพิ่มขึ้นจาก 1) การพูดคุยกับเพื่อนร่วมงานหรือกลุ่มมารดาที่ได้รับการสอนด้วยกัน 2) การศึกษาและการอ่าน ประสิทธิภาพการเลียนแบบอย่างบทบาท โดยการสังเกตและเลียนแบบมารดาคนอื่นๆ กิจกรรมให้ความรู้ที่ผู้วิจัยจัดให้ ได้แก่ การเลี้ยงดูบุตร การทำความสะอาดร่างกาย การขับถ่าย การนอนของบุตร ตลอดจนกิจกรรมตอบสนองความต้องการของบุตรที่เหมาะสมตามสถานะของบุตร การดูแลสุขภาพบุตร การสังเกตอาการผิดปกติ และมีการฝึกบทบาท (role play) ได้แก่ การอุ้มบุตร การดูแลทำความสะอาดร่างกาย การใส่ผ้าอ้อม การเตรียมพร้อมก่อนคลอด เป็นต้น หลังคลอดบุตรผู้วิจัยให้มารดาได้ปฏิบัติการดูแลบุตร เช่น อาบน้ำ เช็ดตัวสะดือ เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เรียนรู้การตอบสนองพฤติกรรมทารกด้วยตนเอง ติดตามเยี่ยมบ้านให้คำแนะนำเพิ่มเติมให้สามารถจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการดูแลทารกที่บ้าน และมีการให้บริการปรึกษาทางโทรศัพท์เมื่อมารดาวัยรุ่นพบปัญหาการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งมารดาวัยรุ่นโทรศัพท์สอบถามปัญหาการเลี้ยงดูบุตร เช่น การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ตัวตาคืออะไร สะดืออักเสบ จึงส่งผลทำให้ระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลมารดาวัยรุ่นกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาเพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา รายข้อ (ภาคผนวก ฉ) พบว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีการสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาเพิ่มขึ้น ทั้งทักษะการปฏิบัติและทักษะทางปัญญา ได้แก่ การให้ลูกดูนมทุกครั้งที่ถูกหิว (ร้อยละ 80.0) การอาบน้ำ (ร้อยละ 83.3) การรับวัคซีน (ร้อยละ 80.0) ยกเว้นข้อคำถามเรื่อง การให้ลูกดูนมแม่อย่างเดียวยังโดยไม่ให้สารอาหารอื่นใดหรือน้ำ ที่กลุ่มเปรียบเทียบมีระดับความคิดเห็น “เป็นความจริงมากที่สุด” มากกว่ากลุ่มทดลองเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 50 และร้อยละ 46.7 ตามลำดับ) เนื่องจากกลุ่มทดลอง 1) เลี้ยงดูบุตรเองเมื่อบุตรร้องก็จะป้อนน้ำหรือนมผสมแก่ทารก เพราะกลัวทารกจะขาดน้ำและได้รับนมแม่ไม่เพียงพอ 2) มารดาเด็มนอนอีกสัปดาห์หลังคลอด 7 วันต้องนอนรักษาในโรงพยาบาล จึงไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยัง 3) บุตรสะดืออักเสบมารดาจึงให้นมแม่และนมผสมพร้อมรับประทาน ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบไม่มีอาชีพ/ว่างงาน (ร้อยละ 14.0) มากกว่ากลุ่มทดลอง (ร้อยละ 10.0) และมีการวางแผนการให้นมบุตรด้วยนมแม่อย่างเดียวยังอยู่ในระดับสูงกว่ากลุ่มทดลองอยู่แล้ว

ตั้งแต่ก่อนการทดลอง พบว่ากลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงขึ้น ในระยะหลังการทดลอง ($p\text{-value} = .002$) และระยะติดตามผล ($p\text{-value} < .001$) เนื่องจากได้รับความรู้และฝึกทักษะการเลี้ยงดูทารกจากพยาบาลประจำการจึงมีความสามารถและความมั่นใจในการแสดงพฤติกรรมการเป็นมารดาได้เช่นเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วโดยรวมมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดามากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ระยะติดตามผลกลุ่มเปรียบเทียบมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองและระยะหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก 1) กลุ่มเปรียบเทียบได้รับการเรียนรู้และฝึกทักษะในกระบวนการโรงเรียนพ่อแม่ตามปกติ 2) โรงพยาบาลมีกิจกรรมสัปดาห์วันแม่ในเดือนสิงหาคม มารดากลุ่มเปรียบเทียบเข้าร่วมกิจกรรมทำให้ได้รับการเตรียมความพร้อมการเลี้ยงดูบุตรตั้งแต่ตั้งครรภ์ด้วย 3) มีการส่งต่อให้เวชกรรมสังคมเยี่ยมบ้าน มารดาหลังคลอดทุกรายตามมาตรฐานโรงพยาบาลสายใยรักแห่งครอบครัว ส่งผลให้ระยะหลังทดลองและระยะติดตามผลมารดาวัยรุ่นกลุ่มเปรียบเทียบมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาดีกว่าก่อนการทดลองได้

กระบวนการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาดีกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ เป็นไปตามแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของทฤษฎีเมอเซอร์ (Mercer, 1994 b) ที่กล่าวว่า ความสามารถในการทำบทบาทมารดามีความสัมพันธ์กับความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารกที่เป็นคู่บทบาท เป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำนายความสามารถในการแสดงพฤติกรรมบทบาทมารดาในระยะหลังคลอด สอดคล้องกับการศึกษาของนฤมล วิบุโร (2550) ซึ่งจัดกิจกรรมการเผชิญปัญหาลดความเครียดในการเลี้ยงดูบุตร โดยเยี่ยมบ้าน และการให้บริการโทรศัพท์สายตรงเมื่อมารดาต้องการคำปรึกษา นอกเหนือจากการนัดตรวจสุขภาพตามปกติ จะเพิ่มความสามารถในสมรรถนะของตนเองในการดูแลบุตร ซึ่งมารดาวัยรุ่นโทรศัพท์สอบถามปัญหาการเลี้ยงดูบุตร 4 ราย ได้แก่ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ตัวดาเหลืองสะดืออักเสบ และสอดคล้องกับการศึกษาของอดิณา ศรีสมบูรณ์ (2553) ที่ได้ส่งเสริมการเงินธนาคารเกี่ยวกับบทบาทการเป็นมารดา ให้ความรู้และฝึกทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพทารก และการดูแลทารก มีการอภิปรายกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และการติดตามเยี่ยมบ้าน การให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์เมื่อพบปัญหา พบว่ามีความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาเมื่อ 4 สัปดาห์หลังคลอด

ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา

ผลการวิจัยภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมโดยรวมพบว่า กลุ่มทดลองมีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 7.608$; $p\text{-value} = .008$) (ตารางที่ 4.19) โดยก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .033$) (ตารางที่ 4.20) ระยะเวลาหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในกลุ่มทดลองพบว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .004$) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1.1 (ตารางที่ 4.20) และระยะติดตามผลพบว่ากลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .139$) (ตารางที่ 4.20) ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานข้อที่ 1.2

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ในกลุ่มทดลองก่อนการทดลองกับระยะหลังการทดลองพบว่า ระยะเวลาหลังการทดลองมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .003$) (ตารางที่ 4.21) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.1 ระยะติดตามผลมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาลดลง แต่เมื่อเปรียบเทียบคะแนนระยะติดตามผลกับระยะก่อนทดลองพบว่า ระยะติดตามผลยังคงมีคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .007$) (ตารางที่ 4.21) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.2 และระยะติดตามผลกับระยะหลังการทดลองมีคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .762$) (ตารางที่ 4.21) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2.3

หลังการทดลองและระยะติดตามผล กลุ่มทดลองมีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ และภายในกลุ่มทดลองระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาดีกว่าก่อนการทดลอง แสดงให้เห็นถึงโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา สามารถทำให้มารดาเกิดความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา โดยผู้วิจัยนำทารกมาให้มารดาได้ใกล้ชิดแสดงความรักกับมารดาเมื่อแรกคลอด ให้ความรู้การสังเกตพฤติกรรมทารกเป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นสองทางระหว่างมารดาและบุตรของตนเอง กระตุ้นให้มารดาแสดงบทบาทมารดาโดยการสังเกตเสียงร้องของทารก เช่น หิว ง่วง ปวดท้อง เปียกชื้น เป็นต้น กิจกรรมผ่อนคลายความเครียด ให้ครอบครัวมีส่วนร่วมช่วยเหลือดูแลมารดาและทารก ผู้วิจัยได้ติดตามเยี่ยมบ้านและมีช่องทางให้มารดาวัยรุ่นโทรศัพท์สอบถามปัญหาการเลี้ยงดูบุตร ช่วยเหลือคอยกระตุ้นให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมารดาและบุตร และ

เนื่องจากผู้วิจัยมีความรู้และทักษะการช่วยเหลือแก้ปัญหาการเลียงคูทารกแรกเกิดในฐานะพยาบาลแผนกหลังคลอด เมื่อมารดาที่มีปัญหาการเลียงคูบุตรและเกิดการเรียนรู้ถึงเกิดความต้องการของบุตรได้เอง ก็จะเกิดความสุขความพึงพอใจในการเป็นมารดา ลดภาวะเครียดต่อบทบาทมารดา สอดคล้องกับการศึกษาของโฟว์เรส (Fowles, 1998: 83-94) ที่พบว่ามารดาที่รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถในการให้นมบุตร มีความสามารถในการดูแลบุตรและความสามารถด้านอื่นๆ เพิ่มขึ้นในระหว่าง 9-14 สัปดาห์หลังคลอด เมื่ออยู่บ้านมารดาที่มีความสามารถในการรับรู้ความรู้สึกและสื่อสัญญาณที่ทารกแสดงออก ช่วยให้มารดาเข้าใจบุตรตนเองและสามารถแก้ปัญหาตอบสนองบุตรได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้มารดาที่มีความมั่นใจในการเลียงคูบุตรจะแสดงพฤติกรรมความเป็นมารดา และมีความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดา

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นรายข้อ (ภาคผนวก ก) ภายหลังทดลองพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบทุกข้อ ได้แก่ การเลียงคูลูก (ร้อยละ 63.3) พึงพอใจมีความสุขในการเลียงคูลูก (ร้อยละ 76.7) แต่ยังมีคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาที่ลดลงเล็กน้อย ในข้อคำถาม 2 ข้อ จากข้อคำถาม 20 ข้อ ได้แก่ การมีลูกเป็นประสบการณ์ที่มีความหมายมาก (ร้อยละ 70.0) เมื่อมีลูกความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น (ร้อยละ 70.0) เนื่องจากมารดาวัยรุ่นครั้งแรกตั้งครรภ์ในระหว่างเรียนหนังสือจึงเรียนไม่จำเป็นต้องออกจากระบบการศึกษา ยังไม่มีความมั่นคงด้านจิตใจเกิดความวิตกกังวลตั้งแต่ตั้งครรภ์ ถึงแม้จะอยู่ร่วมกันกับสามีแต่เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก มีข้อจำกัดครั้งแรกจึงไม่คุ้นเคยกับบทบาทการเป็นมารดา อ่อนไหวง่ายตามสิ่งกระตุ้น เมื่อเลียงคูบุตรเองไม่สามารถแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินใจในการเลียงคูลูกได้ ทำให้ระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ส่วนกลุ่มเปรียบเทียบมีคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาเพิ่มขึ้นในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล เมื่อพิจารณาคะแนนพบว่ายังคงมีคะแนนต่ำกว่ากลุ่มทดลอง

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบคะแนนโดยรวมแล้วหลังการทดลองมีคะแนนพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลอง กระบวนการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาทำให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรกมีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ซึ่งสอดคล้องกับการให้คำจำกัดความพึงพอใจในบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1985) ที่ว่าความพึงพอใจเป็นความรู้สึกของมารดาที่มีต่อการแสดงบทบาทของตนเอง เกิดจากการที่มารดาได้กระทำการบทบาทและได้รับการตอบสนองที่ดีจากทารก ทำให้มารดาที่รู้สึกเกิดความกลมกลืนและสอดคล้องกับบทบาท เห็นได้ว่ามารดาวัยรุ่นครั้งแรกที่ได้รับจากแผนการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาสามารถช่วยให้

มารดาเข้าใจบุตรตนเอง สื่อสัญญาณที่ทารกแสดงออกและการตอบสนองอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการศึกษาของรัศมี อ่อนละมัย (2546) พบว่าการส่งเสริมให้มารดามีสัมพันธภาพกับบุตรมีความสามารถและความมั่นใจในการเลี้ยงดูบุตรจะแสดงพฤติกรรมการเป็นมารดา และมีความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดา และสอดคล้องกับการศึกษาของรุ่งทิพย์ ไชยโยยิ่งยงค์ (2544) ที่ศึกษามารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก ได้รับความรู้เกี่ยวกับการให้นมบุตร การทำความสะอาด การเจริญเติบโต พฤติกรรมทารก ความต้องการของทารก และการดูแลทารกร่วมกับการพยาบาลตามปกติ พบว่าจะแนบความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดาภายหลังคลอด 6 สัปดาห์สูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

ทั้งนี้ข้อมูลจากการบันทึกในใบงานจากกิจกรรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นคนแรก ช่วงระยะการรับบทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง หลังคลอด 4 สัปดาห์ดังกล่าว มีการเขียนอภิปรายประเด็น “คุณแม่คิดว่าตนเองประสบความสำเร็จในการเป็นแม่ และการเลี้ยงดูลูกหรือไม่ อย่างไร” มารดาวัยรุ่นคนแรกให้ข้อมูล ดังนี้

“ฉันมีความสามารถในการเลี้ยงลูกได้ดีที่สุด คอยดูแลเอาใจใส่ ปกป้องเสริมพัฒนาการลูก คอยหาความรู้เกี่ยวกับลูก เสริมความรู้ที่ยังไม่รู้เพื่อให้มีความรู้มากขึ้นและเลี้ยงลูกได้เอง”

“ภูมิใจที่สามารถเลี้ยงลูกด้วยตนเองได้และสามารถทำกิจกรรมต่างๆ กับลูก เช่น พุดคุย อาบน้ำ เวลาใส่เสื้อผ้า ฉันจะพุดคุยกับลูกและฉันก็รู้ว่าลูกต้องการอะไรในบางครั้ง”

“ฉันสามารถเข้าใจได้ว่าลูกต้องการอะไร เช่น หิว ปวดท้อง และฉันก็เลี้ยงลูกได้เหมือนแม่คนอื่นๆ”

“ครั้งแรกที่เห็นหน้าเขาแล้วรู้สึกดีใจมาก ก็ตั้งใจจะเลี้ยงเขาให้ดี เพราะเขาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเรา ตอนนอนก้นนอนกับเขาดื่นมาก็เห็นหน้าพุดคุย เพราะเราอยู่กับเขาแล้วมีความสุข”

จะเห็นได้ว่ามารดาวัยรุ่นคนแรกมีความสามารถในการเลี้ยงดูบุตรเป็นอย่างดี ยอมรับความสามารถตนเอง ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเสมอ สังเกตและตอบสนองความต้องการของบุตรได้ มีการสร้างสัมพันธภาพกับบุตรอยู่เสมอ มีความมั่นใจพอใจกับการเป็นมารดาของตนเอง ให้ความสนใจเอาใจใส่รับผิดชอบต่อการดูแลบุตร และสามารถผสมผสานพฤติกรรมบทบาทมารดาเข้ากับบทบาทอื่นๆ ได้อย่างมีความสุขและจนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นไปตามแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) จากการที่ผู้วิจัยได้จัดโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ยังพบว่า หลังการเยี่ยมบ้านทำให้มารดาวัยรุ่นคนแรกเกิดความไว้วางใจมากขึ้น ระบายความรู้สึกและติดต่อปรึกษาปัญหาการเลี้ยงดูลูกมากขึ้น ทั้งนี้ครอบครัวมีส่วนสนับสนุนช่วยเหลือ และจากการที่มารดาวัยรุ่นสังเกตพัฒนาการบุตร การเลี้ยงดูบุตรที่บ้านในแต่ละวันและ

การบันทึกความรู้สึกของมารดา สามารถช่วยให้มารดาเห็นการเจริญเติบโตและการพัฒนาการของบุตร เข้าใจภาวะอารมณ์ พฤติกรรมสื่อสัญญาณที่ทารกแสดงออกและการตอบสนองของทารกอย่างเหมาะสมตามแผนโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา จึงทำให้ผู้วิจัยได้รับทราบความรู้สึกและปัญหาของการปรับบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมากขึ้น สามารถให้ความรู้และแนะนำการดูแลได้ตามสถานการณ์จริงที่บ้าน และการปรึกษาทางโทรศัพท์เมื่อมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีปัญหาต้องการปรึกษาทั้งของตนเองและบุตร โดยภาพรวม มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีความรู้สึกพึงพอใจกับการจัดโปรแกรมในครั้งนี้มาก

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ในด้านความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ระหว่างกลุ่มมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับโปรแกรมการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา และกลุ่มมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ไม่ได้รับความรู้รูปแบบปกติของโรงพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ประจำการในโรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้ เป็นมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกอายุ 15-19 ปี อายุครรภ์ 36-37 สัปดาห์ ที่มาฝากครรภ์และคลอดบุตรในโรงพยาบาลบ้านโป่ง จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มเปรียบเทียบ 30 คน โดยดำเนินการศึกษาระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนธันวาคม 2555 รวมระยะเวลา 5 เดือน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ที่สร้างขึ้นตามแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) จัดกิจกรรมครอบคลุมทั้ง 4 ระยะคือ ระยะเตรียมสู่บทบาทการเป็นมารดา ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น ระยะพัฒนาบทบาทเป็นของตนเอง และระยะการรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถามความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา แบบสอบถามการมีสัมพันธภาพกับบุตร แบบสอบถามสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา แบบสอบถามความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ซึ่งผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง 3 ครั้งคือ ก่อนการทดลอง หลังการทดลองทันที และระยะติดตามผล 8 สัปดาห์ การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของแบบสอบถามโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน หาค่าความเที่ยงของแบบสอบถามโดยวิธีการหาค่าความเที่ยงของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามแต่ละส่วนดังนี้คือ ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาเท่ากับ 0.77, 0.71, 0.87 และ 0.86 ตามลำดับ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป คำนวณค่าความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Independent t-test, Repeated Measures ANOVA กำหนดระดับนัยสำคัญที่ 0.05 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล

มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ได้แก่ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส สัมพันธภาพกับคู่สมรส รายได้ครอบครัว การร่วมพักอาศัยที่เดียวกัน ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็ก ความรู้สึกต่อการตั้งครรภ์ การวางแผนผู้ช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตร การให้นมบุตร การคุมกำเนิด และความเครียดขณะตั้งครรภ์ การศึกษาของสามี อาชีพของสามี รายได้ของสามีต่อเดือน แหล่งที่มาของรายได้ ยกเว้นจำนวนคนที่พึงพิงรายได้ของครอบครัวกลุ่มทดลองมีปู่ย่าและพี่น้องที่พึงพิงรายได้ครอบครัวมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ และการวางแผนหลังคลอดบุตรกลุ่มทดลองทั้งหมดวางแผนจะเลี้ยงดูบุตรเองมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบที่จะเลี้ยงดูบุตรเองและให้ปู่ย่าตายายและญาติช่วยเลี้ยงดู

2. ผลที่ได้จากการทดลอง

หลังการได้รับโปรแกรมการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา หลังการทดลองกลุ่มทดลองการดำรงบทบาทมารดาโดยรวม ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา มีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาดีกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$) และดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$) ระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาโดยรวม ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา มีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาดีกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$) และดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$) ระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา มีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ดีกว่าหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$) และความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาใกล้เคียงกับหลังการทดลอง ($p\text{-value} = .139$)

การนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ (Theory Implication)

การศึกษาครั้งนี้ประยุกต์ใช้แนวคิดการดำรงบทบาทมารดา (Maternal role attainment) ของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) โดยส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา 4 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะเตรียมตัวบทบาท (Anticipatory stage) ในระยะตั้งครรภ์ 2) ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น (Formal

stage) 3) ระยะพัฒนาบทบาทเป็นของตนเอง (Informal stage) และ 4) ระยะการรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน (Personal stage) โดยประเมินการดำรงบทบาทมารดา ได้แก่ ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา สัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ความสามารถในการดูแลบุตรและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ผลการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความรู้การเจริญเติบโตของทารกในครรภ์ ใช้การจินตนาการและคาดหวังทารกในครรภ์ ส่งเสริมการสร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์ เรียนรู้และฝึกทักษะเลียนแบบการเลี้ยงดูทารก เช่น การอุ้มบุตรท่าต่างๆ เตรียมพร้อมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันระหว่างมารดาและทารกอย่างต่อเนื่องโดยการบันทึกพฤติกรรมและพัฒนารากทารกในสมุดบันทึกพฤติกรรมทารก ด้านความสามารถในการดูแลบุตรใช้การส่งเสริมในรูปของการกระทำหรือการแสดงความรู้สึกในการดูแลบุตรได้แก่ ขอมรับบุตร มีสัมพันธภาพกับบุตรโดยการประสานสายตา โอบกอด ปฏิบัติกิจกรรมการดูแลบุตรด้วยตนเอง ตอบสนองบุตร รวมทั้งศึกษาบททวนจากคู่มือแม่ไว้นและการเล่นลูก การส่งเสริมความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการผ่อนคลายความเครียด ติดตามเยี่ยมบ้านประเมินความก้าวหน้าการดำรงบทบาทมารดาในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การส่งเสริมพัฒนาการ การสังเกตอาการผิดปกติของทารก การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นการเผชิญปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงดูบุตร ดำเนินกิจกรรมกลุ่มฝึกทักษะพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับมารดาที่ได้รับการสอนด้วยกัน ผลการใช้โปรแกรมนี้ทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกดำรงบทบาทมารดาได้สำเร็จ แต่ในการศึกษาครั้งนี้เมื่อติดตามผลในระยะ 8 สัปดาห์ สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดามีการเปลี่ยนแปลงในทางเพิ่มขึ้นเล็กน้อย อาจเป็นเพราะมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกขาดความรู้และทักษะในการเลี้ยงดูบุตรตามการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงวัย และอาจยังไม่สามารถรับบทบาทมารดาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง จึงควรให้ส่งเสริมความรักความผูกพันระหว่างมารดาและทารกตั้งแต่วัยตั้งครรภ์ จากการสนับสนุนของพยาบาลและครอบครัวจะส่งผลให้มารดามีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา มีสมรรถนะและความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในระยะยาว เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกดำรงบทบาทมารดาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผลดีต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการของทารกต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษาและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งนี้อย่างต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษา

การส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาวัยรุ่นได้รับตามปกติในโรงพยาบาลจากการศึกษานี้เป็นการให้การดูแลตามปกติทั่วไปอยู่ในระดับคืออยู่แล้ว แต่มารดาวัยรุ่นครั้งแรกยังขาดการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา โปรแกรมนี้สามารถช่วยส่งเสริมการสร้างสัมพันธภาพกับบุตรเกิดความภาคภูมิใจในตนเองมีความมั่นใจในการดูแลบุตรมากขึ้น และส่งเสริมสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาให้มารดาเกิดความยินดีพึงพอใจในการปฏิบัติบทบาทการเป็นมารดา การนำโปรแกรมนี้ไปประยุกต์ใช้ ควรมุ่งเน้นการส่งเสริมการสร้างสัมพันธภาพกับบุตร เตรียมพร้อมการเป็นมารดาตั้งแต่ตั้งครรภ์ จะส่งผลให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรกมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาเกิดความมั่นใจพึงพอใจในการเป็นมารดาในระยะหลังคลอด เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสามารถดำรงบทบาทมารดาได้สำเร็จ

ด้านบริการ

1. พยาบาลที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานสามารถนำโปรแกรมการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกไปประยุกต์ใช้ในการดูแลมารดาวัยรุ่นตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์หลังคลอด และดูแลต่อเนื่องที่บ้าน เพื่อพัฒนาให้สามารถดำรงบทบาทมารดาได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ
2. พยาบาลที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลมารดาวัยรุ่น จะต้องมีการส่งเสริมสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์เมื่อเริ่มดูแลมารดาวัยรุ่นที่มาใช้บริการฝากครรภ์จนเกิดความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา แล้วจึงส่งเสริมสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา มีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาในระยะหลังคลอด เพื่อให้เกิดความสามารถในการดำรงบทบาทมารดาทารกมีสุขภาพที่ดีต่อไป
3. บุคลากรทางสุขภาพ ควรมีการศึกษาหาความรู้ใหม่ๆเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น มีการอบรมเจ้าหน้าที่เพื่อพัฒนาบทบาทการเป็นมารดา มีศูนย์ข้อมูลให้คำปรึกษาแก่มารดาวัยรุ่น จัดกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนสนับสนุนครอบครัวดูแลช่วยเหลือ และมีเครือข่ายผู้ให้บริการที่เป็นมิตรกับวัยรุ่น

ด้านการศึกษา

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปใช้ประกอบการสอนนักศึกษาพยาบาลให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกตั้งแต่ตั้งครรภ์

2. กิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องการส่งเสริมการค้าทางตลาด เนื้อหาควรประกอบด้วย การส่งเสริมความภาคภูมิใจในการเป็นมรดก การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการค้าทางตลาดและความพึงพอใจในการเป็นมรดก

3. จัดให้มีการอบรมพยาบาลระยะสั้น เกี่ยวกับการดูแลมรดกวัยรุ่นตั้งครรภ์ การส่งเสริมการค้าทางตลาด

ด้านการวิจัย

1. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการค้าทางตลาดในแต่ละช่วงระยะตั้งครรภ์ ระยะคลอดและระยะหลังคลอด ซึ่งจะช่วยให้ได้ข้อมูลที่จะเสริมความเข้าใจของการค้าทางตลาดและปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการค้าทางตลาดให้ดียิ่งขึ้น

2. พัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมการค้าทางตลาดในกลุ่มอื่นๆ เช่น การตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ การตั้งครรภ์ในกลุ่มเสี่ยงอื่นๆ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาแนวทางการทำกิจกรรมส่งเสริมสมรรถนะในการค้าทางตลาดและความพึงพอใจในการทำตลาด เพื่อให้เกิดการค้าทางตลาด

2. ศึกษาโปรแกรมส่งเสริมการค้าทางตลาด โดยติดตามในระยะยาวมากกว่า 2 เดือน เพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงของการค้าทางตลาดอย่างต่อเนื่อง

3. ควรมีการศึกษากิจกรรมส่งเสริมตลาดการเป็นมรดกในมารดาคนอื่นๆ และใช้กลุ่มตัวอย่างให้มากขึ้น เพื่อที่จะเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยทำนายการค้าทางตลาด ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาการส่งเสริมตลาดการเป็นมรดกของมารดาวัยรุ่นให้มีศักยภาพในการค้าทางตลาดต่อไป

ผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก

EFFECTS OF MATERNAL ROLE ATTAINMENT PROMOTION PROGRAM FOR PRIMIPAROUS TEEN MOTHERS

กนกทอง จาตุรงค์โชค 5236300 PHPH/M

วท.ม. (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาวิชาเอกการพยาบาลสาธารณสุข

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: ปัญญรัตน์ ลาภวงศ์วัฒนา, Ph.D. (NURSING),

ปาหนัน พิษขวิทยุ, Ph.D. (NURSING)

บทสรุปแบบสมบูรณ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การตั้งครรภ์และการคลอดในวัยรุ่นเป็นปัญหาสำคัญ และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นทั่วโลก ในแต่ละปีมีการตั้งครรภ์หญิงวัยรุ่น อายุระหว่าง 15-19 ปี จำนวนถึง 16 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 11 ของการตั้งครรภ์ทั่วโลก และร้อยละ 95 ของการคลอดบุตรในหญิงวัยรุ่นอยู่ในประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำถึงปานกลาง (May & Mahlmester, 1994 : 197-211) ประเทศไทยมีอัตราการตั้งครรภ์และคลอดของเด็กวัยรุ่นสูงถึง 70 ต่อพันประชากรที่ตั้งครรภ์และคลอด (WHO, 2011) ขณะที่มารดาคลอดบุตรที่อายุระหว่าง 10-19 ปี มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 14.3 ในปี พ.ศ. 2548 เป็นร้อยละ 16 ในปี พ.ศ. 2552 (สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์, 2553) หญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นจะมีสภาวะอารมณ์ที่ไม่มั่นคง เกิดความเครียด การรับรู้ว่าเป็นเด็กไม่ดี รู้สึกเสียคุณค่าของตนเอง ชีวิตวัยรุ่นได้สิ้นสุดลง โดยที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ เกิดการตั้งครรภ์สูงในวัยรุ่น และขาดความพร้อมที่จะดูแลตัวเอง ทำให้มีภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์สูงกว่าวัยผู้ใหญ่ เมื่อมารดาวัยรุ่นคลอดบุตรจะได้เด็กที่น้ำหนักตัวน้อย อัตราตายสูง ผิดปกติแต่กำเนิด (สุวชัย อินทรประเสริฐ, 2530: 513-521)

การดูแลหญิงวัยรุ่นในระยะตั้งครรภ์ คลอดและหลังคลอด ในด้านอนามัยแม่และเด็ก เน้นการฝึกทักษะการเป็นมารดา พบว่าในมารดาที่เริ่มเข้าสู่ระยะการเป็นวัยรุ่นช่วงแรกจะต้องการ

พึงพามารดาตนเอง หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในชีวิตที่คล้ายกับมารดาตนเอง ประกอบกับเป็นมารดาครั้งแรกไม่มีประสบการณ์การเลี้ยงดูทารก มารดาวัยรุ่นเผชิญความยากลำบากในการปรับตัวสู่บทบาทมารดา หรือไม่ประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา ขาดความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา จะทำให้เกิดผลด้านลบต่อสัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตร (Klaus & Kennell, 1976) และเกิดปัญหาหลายด้าน เช่น ด้านสุขภาพจิต วิตกกังวลเกี่ยวกับบุตร ขาดความสามารถในการดูแลบุตร ไม่มีความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมของบุตร ทำให้ไม่มีความไวต่ออาการและอาการแสดงต่างๆ ของบุตร จึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของบุตร พฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรไม่เหมาะสม (Howard & Sater, 1985 : 399-404; Ruff, 1987 : 249-253; วัจมาย สุขวนวัฒน์, 2541) ทำให้อาจมีการปฏิเสธบุตร ไม่สนใจที่จะดูแลบุตร มีการเลี้ยงดูบุตร ที่ผิดวิธี ทำร้ายบุตรและทอดทิ้งบุตร (Cropley, 1979 : 13-14)

การดำรงบทบาทมารดาเป็นกระบวนการที่ประกอบกันระหว่างสติปัญญาและอารมณ์ (Mercer, 1985) เกิดจากการเรียนรู้และพัฒนาตามลำดับขั้นตอนค่อยเป็นค่อยไปตามประสบการณ์ที่ได้รับ ขึ้นอยู่กับขั้นตอนการปรับบทบาทตามระยะเวลาประกอบด้วยความคาดหวังในบทบาทและการรับรู้บทบาท ความสำเร็จของการดำรงบทบาทมารดาเป็นพัฒนาการของมารดาที่เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตร เริ่มตั้งแต่ในขณะตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอด ซึ่งมีความสำคัญต่อพัฒนาการและการเจริญเติบโตของบุตร มารดาวัยรุ่นต้องใช้ศักยภาพและความสามารถระดับสูงในการปรับตัวทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสังคม การส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา มีขั้นตอนการปรับเปลี่ยนบทบาทการเป็นมารดาภายใต้กรอบแนวคิดทฤษฎีของรูบินและเมอร์เซอร์ (Rubin, 1967; Mercer, 1980, 1985, 1991) แบ่งเป็น 4 ระยะ 1) ระยะเตรียมสู่บทบาทการเป็นมารดา (Anticipatory stage) ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ โดยการเรียนรู้ความคาดหวังของสังคมและเริ่มมีการฝึกบทบาท 2) ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น (Formal stage) เริ่มตั้งแต่มารดาคลอดบุตร จะพัฒนาบทบาทตามการชี้แนะจากบุคคลอื่น 3) การพัฒนาบทบาทเป็นของตนเอง (Informal stage) เริ่มเมื่อมารดาสามารถพัฒนาวิธีเลี้ยงบุตรที่เป็นแบบฉบับของตนเอง ไม่ต้องการการชี้แนะจากบุคคลอื่นอีก 4) การรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน (Personal stage) เป็นระยะที่มารดามีความมั่นใจ มีความสามารถแสดงบทบาทมารดาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การศึกษาที่ผ่านมาสนับสนุนว่าการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา สามารถสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก ความสามารถในการเลี้ยงดูบุตร และความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา (มนต์ตรา พันธุ์ฝึก, 2551 : 91)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ตามแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) เพื่อเตรียมความพร้อมมารดาวัยรุ่นให้สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นมารดาอย่างมีประสิทธิภาพตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ จนคลอด สอนและสาธิตทักษะมารดา เสริมสร้างความสัมพันธ์กับบุตรมากขึ้น มีความรู้และสมรรถนะในการเลี้ยงดูทารก เรียนรู้สังเกตและตอบสนองพฤติกรรมลูก เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ส่งเสริมพัฒนาการ เฝ้าดูปัญหาและแก้ปัญหาสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ร่วมกิจกรรมกลุ่มกับครอบครัวและมารดาวัยรุ่นกลุ่มเดียวกัน มีความมั่นใจในการเลี้ยงดูบุตร เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา โดยผู้วิจัยเชื่อว่าโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาที่สร้างขึ้นนี้ จะช่วยให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกได้รับรูปแบบที่ตอบสนองความต้องการและเหมาะสมกับการดำรงบทบาทมารดาได้สำเร็จ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาการและการเจริญเติบโตของบุตรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อเปรียบเทียบความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล
2. เพื่อเปรียบเทียบความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก ระหว่างกลุ่มที่ได้รับ โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา กับกลุ่มที่ได้รับความรู้รูปแบบปกติของโรงพยาบาลก่อนการทดลอง หลังการทดลองและระยะติดตามผล

สมมติฐานการวิจัย

1. ภายหลังได้รับ โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก กลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

1.1 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ในระยะหลังการทดลอง

1.2 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ในระยะติดตามผล

2. ภายหลังได้รับโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาดีกว่าก่อนได้รับโปรแกรม

2.1 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลอง ระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

2.2 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกในกลุ่มทดลอง ระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

2.3 คะแนนเฉลี่ยความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลอง ระยะติดตามผลไม่แตกต่างกับระยะหลังการทดลอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ซึ่งมีรูปแบบการวิจัยที่แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ วัดผลก่อนการทดลอง หลังการทดลองทันทีและวัดผลซ้ำอีก 8 สัปดาห์ โดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา กลุ่มเปรียบเทียบได้รับความรู้รูปแบบปกติของโรงพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ประจำการ กลุ่มตัวอย่างคือ มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก อายุ 15-19 ปี อายุครรภ์ 36-37 สัปดาห์ ที่มาฝากครรภ์และคลอดในโรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม 2555 สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ สม่ครใจเข้าร่วมการศึกษา โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 30 คนและกลุ่มเปรียบเทียบ 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มี 2 ประเภท ประกอบด้วย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ซึ่งผู้วิจัยประยุกต์จากการทบทวนจากตำราและเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการดำรงบทบาทมารดาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาลมารดาวัยรุ่นครั้งแรก นำไปตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและภาษาที่ใช้ โดยผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติศาสตร์และกุมารเวชศาสตร์ อนามัยครอบครัว สุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ จำนวนรวม 5 ท่าน ปรับเปลี่ยนตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญก่อนนำไปใช้จริงเป็นแผนการจัดกิจกรรมประกอบซีดี Program Microsoft Powerpoint และมอบคู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก สมุดบันทึกพฤติกรรมทารก ผ่านกิจกรรม 4 ครั้งๆ ละ 1 ชั่วโมง โดยกิจกรรมที่ใช้มาจากแนวทางการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) ซึ่งประกอบด้วย 4 ระยะ ดังนี้ระยะที่ 1 ระยะเตรียมสู่บทบาทการเป็นมารดา ช่วงอายุครรภ์ 36-37 สัปดาห์ จินตนาการและความคาดหวังที่มีต่อทารกในครรภ์ เรียนรู้พัฒนาการลูกในครรภ์ สร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ และฝึกทักษะเลียนแบบการเลี้ยงดูลูก ระยะที่ 2 ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่นในระยะหลังคลอด 24-48 ชั่วโมง สร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก เรียนรู้การตอบสนองพฤติกรรมทารก ปฏิบัติกิจกรรมการเลี้ยงดูทารก การสนับสนุนของครอบครัว การผ่อนคลายความเครียด ระยะที่ 3 ระยะพัฒนาบทบาทที่เป็นของตนเอง หลังคลอด 2 สัปดาห์ ติดตามเยี่ยมบ้านช่วยเหลือการเผชิญปัญหาการสร้างสัมพันธภาพกับทารก การสื่อสารสัญญาณทารก ส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตของทารกและการสนับสนุนของครอบครัว และระยะที่ 4 ระยะการรับบทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน หลังคลอด 4 สัปดาห์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเลี้ยงดูทารก เรียนรู้พฤติกรรมและการตอบสนองความต้องการของบุตรตามพัฒนาการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

- 2.1 แบบสอบถามข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ประกอบด้วยข้อคำถามให้เลือกตอบหรือเติมข้อความสั้นๆ จำนวน 16 ข้อ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ครอบครัว แหล่งที่มารายได้ครอบครัว จำนวนคนที่พึงพิงรายได้ของครอบครัว การพักอาศัยอยู่ร่วมกัน ประสิทธิภาพในการเลี้ยงดูเด็ก สัมพันธภาพกับคู่สมรส ความรู้สึกต่อการตั้งครรภ์ ผู้เลี้ยงดูบุตร การวางแผนการเลี้ยงดูบุตร การให้นมบุตร การคุมกำเนิด ความเครียดขณะตั้งครรภ์ สำหรับข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลของสามี ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ แหล่งที่มารายได้ ข้อคำถามมีจำนวน 4 ข้อ

- 2.2 แบบสอบถามการดำรงบทบาทมารดาโดยรวม ของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ที่ผู้วิจัยประยุกต์จากแนวทางการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991)

ประกอบด้วยคะแนนรวมความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา และความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ช่วงความเป็นไปได้ของคะแนน 20-80 คะแนน ช่วงคะแนน 80.0 - 191.9 (0.0-59.9%) หมายถึง มีการดำรงบทบาทการเป็นมารดาอยู่ในระดับน้อย ช่วงคะแนน 192.0 - 255.9 (60.0-79.9%) หมายถึง มีการดำรงบทบาทมารดาอยู่ในระดับปานกลาง ช่วงคะแนน 256.0 - 320.0 (80.0-100.0%) หมายถึง มีการดำรงบทบาทมารดาอยู่ในระดับมาก

2.2.1 แบบสอบถามความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ผู้วิจัยประยุกต์จากแนวคิดความภาคภูมิใจในตนเองของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1965) ร่วมกับทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับมารดาวัยรุ่น ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ได้แก่ เป็นความจริงมากที่สุด เป็นความจริงส่วนมาก เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย ไม่เป็นความจริงเลย ช่วงความเป็นไปได้ของคะแนน 20-80 คะแนน ช่วงคะแนน 20.0-55.9 (0.0-59.9%) หมายถึง มีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาอยู่ในระดับน้อย ช่วงคะแนน 56.0-67.9 (60.0-79.9%) หมายถึง มีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาอยู่ในระดับปานกลาง ช่วงคะแนน 68.0-80.0 (80.0-100.0%) หมายถึง มีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาอยู่ในระดับมาก ค่าความเชื่อมั่น Cronbach $\alpha = 0.77$

2.2.2 แบบสอบถามการมีสัมพันธภาพกับบุตร ผู้วิจัยประยุกต์จากแนวคิด ความผูกพันระหว่างมารดาทารกของคลอสและเคนเนลล์ (Klaus & Kennell, 1982 : 72-82) ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ได้แก่ เป็นความจริงมากที่สุด เป็นความจริงส่วนมาก เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย ไม่เป็นความจริงเลย ช่วงความเป็นไปได้ของคะแนน 20-80 คะแนน ช่วงคะแนน 20.0-55.9 (0.0-59.9%) หมายถึง มีสัมพันธภาพกับบุตรอยู่ในระดับน้อย ช่วงคะแนน 56.0-67.9 (60.0-79.9%) หมายถึง มีสัมพันธภาพกับบุตรอยู่ในระดับปานกลาง ช่วงคะแนน 68.0-80.0 (80.0-100.0%) หมายถึง มีสัมพันธภาพกับบุตรอยู่ในระดับมาก ค่าความเชื่อมั่น Cronbach $\alpha = 0.71$

2.2.3 แบบสอบถามสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ผู้วิจัยประยุกต์จากแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ได้แก่ เป็นความจริงมากที่สุด เป็นความจริงส่วนมาก เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย ไม่เป็นความจริงเลย ช่วงความเป็นไปได้ของคะแนน 20-80 คะแนน ช่วงคะแนน 20.0-55.9 (0.0-59.9%) หมายถึง มีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาอยู่ในระดับน้อย ช่วงคะแนน 56.0 - 67.9 (60.0-79.9%) หมายถึง มีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาอยู่ในระดับปานกลาง ช่วงคะแนน 68.0-80.0 (80.0-100.0%) หมายถึง มีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาอยู่ในระดับมาก ค่าความเชื่อมั่น Cronbach $\alpha = 0.87$

2.2.4 แบบสอบถามความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของรัสเซลล์ (Russell, 1974) แปลและปรับปรุงเป็นภาษาไทยโดยนิลล รุจิรประเสริฐ (2539) ประกอบด้วย ข้อคำถาม 10 ข้อ และผู้วิจัยประยุกต์เพิ่มเติมจากแนวคิดการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) เพิ่มอีก 10 ข้อ รวมแบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด 20 ข้อ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ได้แก่ เป็นความจริงมากที่สุด เป็นความจริงส่วนมาก เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย ไม่เป็นความจริงเลย ช่วงความเป็นไปได้ของคะแนน 20.0-55.9 (0.0-59.9%) ช่วงคะแนน 20.0-55.9 หมายถึง มีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาอยู่ในระดับน้อย ช่วงคะแนน 56.0-67.9 (60.0-79.9%) หมายถึง มีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาอยู่ในระดับปานกลาง ช่วงคะแนน 68.0-80.0 (80.0-100.0%) หมายถึง มีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาอยู่ในระดับมาก ค่าความเชื่อมั่น Cronbach $\alpha = 0.86$

เครื่องมือทั้งหมดได้ผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นกุมารแพทย์ 1 ท่าน อาจารย์พยาบาลมารดาและทารก 1 ท่าน อาจารย์ด้านอนามัยครอบครัว 1 ท่าน อาจารย์ด้านสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์ 1 ท่าน และพยาบาลชำนาญการด้านการพัฒนาการเด็ก 1 ท่าน ได้ค่าความตรงของเนื้อหาที่เป็นที่ยอมรับได้ คือตั้งแต่ 0.84 ขึ้นไป

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยมีระยะเวลาดำเนินการศึกษาอยู่ในช่วงเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนธันวาคม 2555 ผู้วิจัยได้พิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง โดยได้รับการอนุมัติจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เอกสารรับรองเลขที่ MUPH 2012-172 หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองในกลุ่มทดลองโดยใช้โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ติดตามผลหลังสิ้นสุดโปรแกรมในสัปดาห์ที่ 4 และสัปดาห์ที่ 8 แล้วเสร็จจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มเปรียบเทียบ ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

ครั้งที่ 1 ระยะการเตรียมตัวเข้าสู่บทบาทการเป็นมารดา อายุครรภ์ 36-37 สัปดาห์

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลก่อนการทดลอง ผู้วิจัยให้มารดาเรียนรู้จินตนาการและคาดหวังต่อการทารกในครรภ์ เรียนรู้เรื่องพัฒนาการทารกในครรภ์ สร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์ ดำเนินกิจกรรมกลุ่มฝึกทักษะบทบาทการเลี้ยงดูบุตร พุดคุยแลกเปลี่ยนกับมารดาที่ได้รับการสอนด้วยกัน บันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ มอบคู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก

ครั้งที่ 2 ระยะแสดงบทบาทตามรูปแบบของผู้อื่น หลังคลอด 24-48 ชั่วโมง ผู้วิจัยช่วยเหลือการสร้างความรักความผูกพันระหว่างมารดาและทารกโดยการประสานสายตา สัมผัส โอบกอด ฝึกทักษะการดูแลทารกและสังเกตพฤติกรรมทารก ส่งเสริมช่วยเหลือการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การผ่อนคลายความเครียด ร่วมกับการสนับสนุนของครอบครัว มอบสมุดบันทึกพฤติกรรมทารก

ครั้งที่ 3 การพัฒนาบทบาทที่เป็นของตนเอง หลังคลอด 2 สัปดาห์

ผู้วิจัยติดตามเยี่ยมบ้านรายบุคคล ประเมินความก้าวหน้าการดำรงบทบาทมารดาในชีวิตประจำวันด้วยตนเอง ได้แก่ การสังเกตอาการผิดปกติของทารก การส่งเสริมพัฒนาการ แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นการเผชิญปัญหาและการแก้ปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงดูบุตร ให้กำลังใจและสร้างความเชื่อมั่นจากการสนับสนุนของครอบครัว ให้มารดาบันทึกสมุดบันทึกพฤติกรรมทารกอย่างต่อเนื่อง

ครั้งที่ 4 ระยะรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน หลังคลอด 4 สัปดาห์

ผู้วิจัยทบทวนความรู้การสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตร การเลี้ยงดูทารก ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อเนื่อง สังเกตและตอบสนองพฤติกรรมทารกตามพัฒนาการ จัดกิจกรรมกลุ่มแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความสำเร็จจากการบันทึกพฤติกรรมทารก ส่งเสริมความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา เก็บข้อมูลระยะหลังการทดลอง

ครั้งที่ 5 เก็บรวบรวมข้อมูลระยะติดตามผลการทดลอง หลังคลอด 8 สัปดาห์ ที่คลินิกสุขภาพเด็กดี

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Independent t-test และสถิติ Repeated Measures ANOVA

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไป

มารดาวัยรุ่นครุครั้งแรก กลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือมีอายุเฉลี่ย 17.3 ปี และ 17.2 ปี ตามลำดับ มีสถานภาพสมรสคู่ สัมพันธภาพกับคู่สมรสดี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อนการตั้งครรภ์เป็นนักเรียน/นักศึกษา มีรายได้รวมของครอบครัวโดยเฉลี่ย 7,000 บาทและ 7,250 บาท ตามลำดับ แหล่งที่มาของรายได้จากสามี พักอาศัยร่วมกันกับสามี คนที่พึ่งพิงรายได้ของครอบครัวมากที่สุดคือพ่อแม่ ไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กมากที่สุด มีความรู้สึกต่อการตั้งครรภ์ว่าตั้งครรภ์หรือไม่ตั้งครรภ์ก็ได้ กลุ่มทดลองทั้งหมดวางแผนจะเลี้ยงดูบุตรเองมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบที่จะเลี้ยงดูบุตรเองและให้ปู่ย่า ตายายและญาติช่วยเลี้ยงดู มีการวางแผนการให้นมบุตรโดยให้นมแม่และนมผสมควบคู่กันมากที่สุด วางแผนการคุมกำเนิดโดยฉีดยาคุมกำเนิด ความเครียดในขณะตั้งครรภ์อยู่ในระดับปกติ สามีมีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพรับจ้างทั่วไป แหล่งที่มาของรายได้จากงานอาชีพ รายได้โดยเฉลี่ยของสามี 7,000 บาท และ 5,000 บาทต่อเดือน ตามลำดับ

2. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครุครั้งแรก ก่อนการ ทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

2.1 การดำรงบทบาทมารดา ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรม มารดาวัยรุ่นครุครั้งแรก กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดาแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F \text{ test} = 13.324$; $p\text{-value} = .001$) ระยะก่อนการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดาใกล้เคียงกัน ($t = 1.750$; $p\text{-value} = .085$) ระยะหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.881$; $p\text{-value} < .001$) และระยะติดตามผลพบว่ากลุ่มทดลองยังคงมีค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.385$; $p\text{-value} = .001$)

2.2 ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรม มารดาวัยรุ่นครุแรกกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในตนเองแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F \text{ test} = 6.329$; $p\text{-value} = .015$) ระยะก่อนการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาใกล้เคียงกัน ($t = -0.380$; $p\text{-value} = .705$) ระยะหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจใน

การเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 2.729$; $p\text{-value} = .008$) และระยะติดตามผลพบว่ากลุ่มทดลองยังคงมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.591$; $p\text{-value} = .001$)

2.3 การมีสัมพันธภาพกับบุตร ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรม มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F \text{ test} = 14.802$; $p\text{-value} < .001$) โดยระยะก่อนการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบกับมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรใกล้เคียงกัน ($t = 1.901$; $p\text{-value} = .062$) ระยะหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 2.998$; $p\text{-value} = .004$) และระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 4.063$; $p\text{-value} < .001$)

2.4 สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรม มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F \text{ test} = 12.532$; $p\text{-value} = .001$) ระยะก่อนการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 2.083$; $p\text{-value} = .042$) ระยะหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.437$; $p\text{-value} = .001$) และระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 2.625$; $p\text{-value} = .011$)

2.5 ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรม มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาแตกต่างจากกลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F \text{ test} = 7.608$; $p\text{-value} = .008$) ระยะก่อนการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 2.184$; $p\text{-value} = .033$) ระยะหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบกับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 2.980$; $p\text{-value} = .004$) และระยะติดตามผลกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาใกล้เคียงกับกลุ่มเปรียบเทียบกับ ($t = 1.501$; $p\text{-value} = .139$)

3. เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกภายในกลุ่มทดลอง ก่อนการทดลอง หลังการทดลอง และระยะติดตามผล

3.1 การดำรงบทบาทมารดาโดยรวม เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดา ภายในกลุ่มทดลองพบว่า ระยะหลังการทดลองมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) ระยะติดตามผลมีค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดา สูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) และระยะติดตามผลกับระยะหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนการดำรงบทบาทมารดา ใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .096$)

3.2 ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาภายในกลุ่มทดลองพบว่า ระยะหลังการทดลองมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) ระยะติดตามผลมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) และระยะติดตามผลกับระยะหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .131$)

3.3 การมีสัมพันธภาพกับบุตร เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรภายในกลุ่มทดลองพบว่า ระยะหลังการทดลองมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .006$) ระยะติดตามผลมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) และระยะติดตามผลกับระยะหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยการมีสัมพันธภาพกับบุตร ใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .071$)

3.4 สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาภายในกลุ่มทดลองพบว่า ระยะหลังการทดลองมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .012$) ระยะติดตามผลมีค่าเฉลี่ยคะแนนสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .001$) และระยะติดตามผลกับระยะหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาใกล้เคียงกัน ($p\text{-value} = .144$)

3.5 ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาภายในกลุ่มทดลองพบว่า ระยะหลังการทดลองมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .003$) ระยะติดตามผลมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = .007$) และระยะ

ติดตามผลกับระยะหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาใกล้เคียงกัน (p-value = .762)

การอภิปรายผล

ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา ภายหลังการทดลองและระยะติดตามผลมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ (p-value < .05) และสูงกว่าก่อนการทดลอง (p-value < .05) อธิบายได้ว่าการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีความภาคภูมิใจในการเป็นมารดาเพิ่มขึ้น เนื่องจากผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาผ่านกระบวนการดำรงบทบาทมารดาของทฤษฎีเมอร์เซอร์ (Mercer, 1991) 4 ระยะ คือ การเตรียมตัวสู่บทบาทการเป็นมารดา การแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น การพัฒนาบทบาทที่เป็นของตนเอง และการรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน โดยผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมกลุ่ม สร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารกในครรภ์ ฝึกประสบการณ์การเรียนรู้แบบอย่างบทบาทการเป็นมารดา ปฏิบัติการดูแลทารก การเรียนรู้และตอบสนองพฤติกรรมของบุตร และแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่มเพื่อน เช่น ประสบการณ์การเลี้ยงดูบุตร รวมถึงการใช้คู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของของปิยะพร กองเงิน (2545) พบว่ากิจกรรมกลุ่มให้ผลส่งเสริมสร้างสรรค์ทางจิตวิทยามีการเปลี่ยนแปลงด้านการรับรู้ มีการตระหนักถึงความรู้สึกรักของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น เมื่อมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีความรู้สึกรักตัวเองได้รับการยอมรับด้วยความจริงใจจากสมาชิกในกลุ่ม ก็จะทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองกล้าเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ผู้วิจัยติดตามเยี่ยมบ้านในระยะรับบทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง เพื่อประเมินและช่วยเหลือให้สามารถเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้น จัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสมและให้กำลังใจในการกระทำได้ด้วยตนเอง มีการสนับสนุนของครอบครัว รู้สึกมีที่ปรึกษาผู้ช่วยเหลือให้เกิดความมั่นใจในการรับบทบาทการเป็นมารดา และประสบผลสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา

การมีสัมพันธภาพกับบุตร ภายหลังการทดลองมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีสัมพันธภาพกับบุตรสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ (p-value < .05) และสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < .05) ระยะติดตามผลมีคะแนนสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value < .05) อธิบายได้ว่าการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีการมีสัมพันธภาพกับบุตรเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับรูบิน (Rubin, 1967) ที่ศึกษาพบว่ามารดามีการพัฒนาความผูกพันกับบุตร และการเรียนรู้การทำบทบาทมารดาจะบรรลุความสำเร็จในการดำรงบทบาทการเป็นมารดาได้ และสอดคล้องกับกระบวนการดำรงบทบาทมารดาตามทฤษฎีเมอร์เซอร์ (Mercer, 1985) ที่พบว่าการ

แสดงการยอมรับบุตร การมีความรักดูแลเอาใจใส่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดาและบุตรจากกระบวนการเลี้ยงดูทารก มารดาสามารถสร้างสัมพันธภาพกับทารกได้ทีละเล็กละน้อยก่อให้เกิดความรักใคร่และคุ้นเคย มีพัฒนาการเรื่อยๆ และจะค่อยพัฒนาไปทีละขั้นต่อเนื่องกันไป อธิบายได้ว่าการมีสัมพันธภาพกับบุตรที่เพิ่มขึ้นเป็นผลมาจากโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา โดยผู้วิจัยจะเริ่มให้มารดาวัยรุ่นสร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์ เมื่อทารกอยู่ในครรภ์เริ่มต้น มารดาจะรู้สึกผูกพันกับทารกในครรภ์มากขึ้นและในไตรมาสท้ายๆ ของการตั้งครรภ์ ให้มารดาวัยรุ่นคิดฝันจินตนาการเกี่ยวกับเพศ บุคลิกลักษณะของบุตรอย่างเป็นจริงเป็นจังมากขึ้น นำวิธีการสร้างสัมพันธภาพกับบุตรไปปฏิบัติต่อ จะพัฒนาสัมพันธภาพกับบุตรทีละขั้นต่อเนื่องกันไปตลอดระยะการตั้งครรภ์จนกระทั่งคลอด รวมถึงการใช้สมุดบันทึกพฤติกรรมทารกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สอดคล้องกับอดิณา ศรีสมบุญ (2553) ที่ได้ส่งเสริมการจินตนาการเกี่ยวกับบทบาทการเป็นมารดา ให้ความรู้และฝึกทักษะการสร้างสัมพันธภาพทารก และการดูแลทารก มีการอภิปรายกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ และการติดตามเยี่ยมบ้าน การให้คำปรึกษาทางโทรศัพท์เมื่อพบปัญหา พบว่ามีการความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาเมื่อ 4 สัปดาห์หลังคลอด

สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ภายหลังการทดลองและระยะติดตามผลมารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ($p\text{-value} < .05$) เมื่อเปรียบเทียบภายในกลุ่มพบว่า ระยะหลังทดลองและระยะติดตามผลมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาทำให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกมีสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดาเพิ่มขึ้น ซึ่งเมอร์เซอร์ (Mercer, 1994b) กล่าวว่า ความสามารถในการทำบทบาทมารดามีความสัมพันธ์กับความรักใคร่ผูกพันของมารดาและทารกที่เป็นคู่บทบาท เป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำนายความสามารถในการแสดงพฤติกรรมบทบาทมารดาในระยะหลังคลอด จากการที่ผู้วิจัยให้ความรู้และฝึกทักษะการเลี้ยงดูทารกเตรียมพร้อมก่อนคลอด และหลังคลอดมารดาวัยรุ่นได้ปฏิบัติดูแลบุตรเช่น อาบน้ำ เช็ดตัวสะอาดเอง ช่วยเหลือให้นมบุตร เรียนรู้การตอบสนองพฤติกรรมทารก รวมทั้งติดตามเยี่ยมบ้านให้คำแนะนำเพิ่มเติม ให้สามารถจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการดูแลทารกที่บ้าน สอดคล้องกับการศึกษาของมนต์ตรา พันธุฝึก และคณะ (2551) ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดา โดยการสาธิตและฝึกปฏิบัติการเรียนรู้พฤติกรรมทารก การสร้างปฏิสัมพันธ์กับทารก และให้ข้อมูลด้วยสื่อต่างๆ พบว่าความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารกหลังคลอด 6 สัปดาห์ ความพึงพอใจในบทบาทของมารดาและความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารกและการเจริญเติบโตของทารกมีน้ำหนักตัวและส่วนสูงเพิ่มขึ้นที่ 6 สัปดาห์หลังคลอด

ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ภายหลังการทดลองมารดาวัยรุ่นครั้งแรก กลุ่มทดลองมีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ($p\text{-value} < .05$) เมื่อเปรียบเทียบภายในกลุ่มพบว่า ระยะหลังทดลองและระยะติดตามผลมีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$) การที่ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกเพิ่มขึ้นนั้น สามารถอธิบายได้ว่าโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาสามารถช่วยให้มารดาวัยรุ่นครั้งแรกเข้าใจพฤติกรรมที่ทารกแสดงออกและสามารถตอบสนองได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม มีความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดาเพิ่มขึ้น จากการที่ผู้วิจัยส่งเสริมให้มารดามีสัมพันธภาพกับบุตร ให้ความรู้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ สอนการสังเกตพฤติกรรมและความต้องการของทารก รวมทั้งผู้วิจัยช่วยเหลือการเลี้ยงดูทารกตามสถานการณ์จริงที่บ้าน และรับปรึกษาปัญหาทางโทรศัพท์เมื่อมารดาวัยรุ่นครั้งแรกมีปัญหาต้องการปรึกษาทั้งของตนเองและบุตร นั่นคือ การรับรู้ความสามารถของตนเองในการดูแลและเข้าใจความต้องการของบุตร ทำให้มารดาวัยรุ่นมีความสามารถที่จะแสดงบทบาทของตนเองออกมาได้เหมาะสม และมั่นใจในการทำบทบาทมารดา สอดคล้องกับการศึกษาของรุ่งทิพย์ ไชโยยิ่งยงค์ (2544) ที่ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ความพึงพอใจในบทบาทของมารดา ความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารก และการเจริญเติบโตของทารก ที่ได้รับการสอนเกี่ยวกับการให้นมบุตร การทำความสะอาดพฤติกรรมและความต้องการของทารก การเจริญเติบโตของทารก และการดูแลทารกร่วมกับการพยาบาลตามปกติ มีคะแนนความพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดาภายหลังทดลอง 6 สัปดาห์

จากการศึกษาโดยรวมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ($p\text{-value} < .05$) และเมื่อเปรียบเทียบภายในกลุ่มพบว่า ระยะหลังทดลองและระยะติดตามผลมีการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < .05$)

สรุปได้ว่า ภายหลังการให้โปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาทั้ง 4 ระยะ ได้แก่ 1) การเตรียมสู่บทบาทการเป็นมารดา ช่วยให้มารดาวัยรุ่นมีความรู้พัฒนาการลูกน้อยในครรภ์ สร้างสัมพันธภาพกับทารกในครรภ์ จินตนาการและคาดหวังต่อทารกในครรภ์ ดำเนินกิจกรรมกลุ่มฝึกทักษะเตรียมพร้อมการเลี้ยงดูบุตร ศึกษาจากคู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก 2) การแสดงบทบาทตามรูปแบบผู้อื่น ช่วยสร้างสัมพันธภาพระหว่างมารดาและทารก เกิดความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การดูแลทารกและการสังเกตพฤติกรรมทารก การผ่อนคลายความเครียด พุดคุยแลกเปลี่ยนกับมารดาที่ได้รับการสอนด้วยกันมีครอบครัวสนับสนุนช่วยเหลือติดตามบันทึกพฤติกรรมทารก 3) การพัฒนาบทบาทที่เป็นของตนเอง ได้รับการติดตามเยี่ยมบ้าน

ประเมินความก้าวหน้าการดำรงบทบาทมารดาในชีวิตประจำวัน ปรับบทบาทการเป็นมารดาที่บ้าน ได้รับกำลังใจและเกิดความเชื่อมั่นในการเผชิญปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงดูบุตร มีความเชื่อมั่นจากการสนับสนุนของครอบครัวสร้างสัมพันธภาพกับทารกต่อเนื่องและ 4) การรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน มารดาวัยรุ่นสามารถค้นพบเอกลักษณ์รูปแบบการเป็นมารดาของตนเอง ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและบุตร จากการเลี้ยงดูบุตร เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษา

การส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาวัยรุ่นได้รับตามปกติในโรงพยาบาลจากการศึกษานี้ เป็นการให้การดูแลตามปกติทั่วไปอยู่ในระดับคืออยู่แล้ว แต่มารดาวัยรุ่นครั้งแรกยังขาดการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา โปรแกรมนี้สามารถช่วยส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ให้เกิดการสร้างสัมพันธภาพกับบุตรมากขึ้น มีความมั่นใจในการดูแลบุตร และทำให้มารดาวัยรุ่นเกิดความพึงพอใจในการเป็นมารดา การนำโปรแกรมนี้ไปประยุกต์ใช้ ควรมุ่งเน้นการส่งเสริมมารดาวัยรุ่นครั้งแรก ตั้งแต่ตั้งครรภ์ สร้างให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างมารดาและบุตร และในระยะหลังคลอดส่งเสริมสมรรถนะสร้างความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา ซึ่งควรคำนึงถึงกลุ่มมารดาวัยรุ่นที่มีปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมด้วย โปรแกรมนี้สามารถเอื้อต่อการส่งเสริมให้พยาบาลนำไปประยุกต์ใช้ในการดูแลมารดาวัยรุ่นครั้งแรก โดยการส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาและยังสามารถนำโปรแกรมไปประยุกต์ใช้กับมารดาวัยรุ่นกลุ่มอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้สามีหรือครอบครัวช่วยเหลือสนับสนุนมารดา ให้สามารถดำรงบทบาทมารดาได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

**EFFECTS OF MATERNAL ROLE ATTAINMENT PROMOTION PROGRAM
FOR PRIMIPAROUS TEEN MOTHERS****KANOKTONG JATURONGKACHOK 5236300 PPH/M****M.Sc. (PUBLIC HEALTH) MAJOR IN PUBLIC HEALTH NURSING****THESIS ADVISORY COMMITTEE: PUNYARAT LAPVONGWATANA,
Ph.D. (NURSING), PANAN PICHAYAPINYO, Ph.D. (NURSING)****EXTENDED SUMMARY****Significance and Background of the study**

Pregnancy and childbirth in teenage are important problems, and tend to be increase the worldwide. There were 16 millions pregnancy woman aged between 15-19 years which was 11% of pregnancy worldwidely (May & Mahlmester, 1994). In Thailand, there were 70/1,000 of adolescent who have high pregnancy rates and delivery. Because of teen mothers have no maturity, and lack of understanding about physiology and growth development of the infant or children, they have to face challenge both teenage, and becoming stress mothers at the same time. Mothers who begin to reach teenage earliest stage will be depending on oneself mother. Primiparous teen mothers confronts the hardship in maternal role attainment, mother competence, maternal-infant attachment (Klaus & Kennell, 1976). They have many problems, such as anxious about her child, lack of ability in child care and lack of understanding in infant behaviors. They cannot meet the requirement of a child and treating inappropriate infant behavior (Howard & Sater, 1985; Ruff, Sukwattana, 1998). Primiparous teen mothers performs mother's duty differently from adult age (Voravong, 1994). Teen mothers has type requirement specifically to help give succeeds and bring about to the requirement follow the development of teenage period. This effect builds mental social stability and good health condition of a mother

and child. They might have denying child, not be interested in taking care a child, treating child wrong, unprotecting from injury or desert a child. (Cropley, 1979)

Doing maternal role was a composition between wisdom and emotion (Mercer, 1985). To take maternal role and take responsibility completely, one needed to gradually learn and develop from experience that have accumulated day by day. Maternal role attainment depends on finding role step follows the period of time composes the expectation in a role and role acknowledgement (Sabin, 1954 cited by Zabielski, 1994). Maternal role attainment is the mission of pertaining to having interaction between a mother and an infant. It begins on pregnancy til delivery which the development and growth was important. Mother cannot take care the infant, must adapt and learn to take care the infant in their new roles. Primiparous teen mother must use the latency and high-level ability adaptation on physical, mental and social aspects. There is the development likes to assess success acknowledgement in maternal role attainment beneath confiscates and use idea frame of Rubin and Mercer (Rubin, 1967; Mercer, 1980, 1985, 1991) had divided their theory into 4 stages: 1) Anticipatory stage: prepares mother roles in pregnant period, by expectation on learning of the social and starting training roles, 2) Formal stage: perform one's duty to follow the format of others since a mother delivery and develop a role follows the suggestion from others, 3) Informal stage: begin when a mother can feed a child who is the precedence of oneself, and 4) Personal stage: also needed to learn to correct and provide appropriate roles in order to meet the expectation and the mission as a real mother. Teen mothers have the confidences on appropriate duty as a mother. The education preceding support mother role attainment, maternal-infant attachment, competence of maternal role attainment and maternal role satisfaction (Phanthfak, 2008).

Accordingly, the researcher developed a maternal role promoting program in order to help enhance readiness of the teen mothers. This Program may help teen mother adjust to a maternal role during pregnancy til delivery. This Training will stimulate interaction between a mother and infant, child behavior observation, breastfeeding, growth development, confront a problem and solving problem, share group activity of the family and others. The researcher believes that maternal role promoting program leading to their attachment, maternal role satisfaction and maternal role competence.

General objective

This study aimed to examine the effect of maternal role attainment promotion program for primiparous teen mothers.

Specific objectives

The specific objectives of this research are as follows:

1. To compare the levels of maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency of maternal role attainment and maternal role satisfaction of primiparous teen mothers between the experimental group and the comparison group.
2. To compare the levels of maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency of maternal role attainment and maternal role satisfaction of primiparous teen mothers within the experimental group and the comparison group.
3. To compare the levels of maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency of maternal role attainment and maternal role satisfaction of primiparous teen mothers after the intervention and the follow up period between the experimental group and the comparison group.

Research hypotheses

1. After the maternal role attainment promotion program, the primiparous teen mothers in the experimental group would have more maternal role attainment than these in the comparison group.

1.1 The mean scores of the maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency of maternal role attainment and maternal role satisfaction of primiparous teen mothers in the experimental group would be higher than those in the comparison group at immediately after the intervention.

1.2 The mean scores of the maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency of maternal role attainment and maternal role

satisfaction of primiparous teen mothers in the experimental group would be higher than those in the comparison group at the follow up period.

2. After the maternal role attainment promotion program, the primiparous teen mothers in the experimental group would have more maternal role attainment than at before the intervention.

2.1 The mean scores of the maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency of maternal role attainment and maternal role satisfaction of primiparous teen mothers in the experimental group at immediately after the intervention would be higher than at before the intervention.

2.2 The mean scores of the maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency of maternal role attainment and maternal role satisfaction of primiparous teen mothers in the experimental group at the follow up period would be higher than at before the intervention.

2.3 The mean scores of the maternal role self-esteem, mother-infant attachment, competency of maternal role attainment and maternal role satisfaction of primiparous teen mothers in the experimental group at the follow up period would not different as after the intervention.

Research Methodology

This study was a quasi-experimental research with two groups: the experiment group and the comparison group. The experimental group received the maternal role attainment promotion program and the comparison group received usual nursing care. The samples were teenage mothers aged 15-19 years at Banpong Hospital, Rajchaburi. The study inclusion criteria were pregnant at 36-37 weeks, and can read and write in Thai. The samples were selected by a purposive sampling. There were 30 subjects in the experimental group and 30 subjects in the comparison group.

Research Instruments

There were 2 types of research instruments for this study namely:

1. The instrument for research intervention was the maternal role promoting program designed by the researcher from literatures review, checked and revised by 5 experts in Obstetrics, Pediatrics, Family Health and Health Education. It was produced in the form of Microsoft PowerPoint CD together with the teenage mother handbook. The Training program was divided into 4 sessions lasting about 60 minutes per each session. The program consisted of teaching-demonstration and practicing on how to learn infant behaviors based on the maternal role attainment of Mercer (Mercer, 1991). The tool was consisted 4 stage 1) Anticipatory stage: The stage started at 36-37 weeks pregnant. When the mothers adjusted on their psychosocial aspect by learning from social expectation, they would recall on child care behaviors of their mother in the past, and then try to imagine how they would take their own maternal role toward their unborn infant. 2) Formal stage: Primiparous teen mothers assumption of role with in the 24-48 hrs after birth. The researcher followed up teen mothers and reviewed knowledge on infant behaviors as well as interaction with infants. They also practiced breastfeeding and tension relaxation. They participated in group discussions about cooperate the supporting of a family. 3) Informal stage: Mother develops own ways of mothering: at 2nd weeks postpartum. The researcher followed up by reviewing social supports, which follow visit individual house, role being mother development, and assess maintenance role mother progress in everyday life. 4) Personal stage: Joy of motherhood: Primiparous teen mothers acting as comes into maternal role at 4th weeks of postpartum. The researcher followed up teen mothers and reviewed knowledge on interaction with the infant. The researcher encourage the mother-infant attachment, competence in infant and observed infant behaviors.

2. The instruments for data collection

2.1 The maternal role attainment questionnaire was modified by the researcher based on literature review about maternal role (Mercer, 1991). The questionnaire included the maternal role self-esteem, maternal-Infant attachment, competency in maternal role attainment and maternal role. The total score was ranged from 80 to 320 : a score of 80.0 – 191.9 (0.0-59.9%) was at a low level; a score of 192.0 – 255.9 (60.0-79.9%) was at a moderate level and a score of 256.0 - 320.0 (80.0-100.0%) was at a high level of maternal role attainment.

2.2 The maternal role self-esteem questionnaire was modified by the researcher, based on the literature review and self-esteem questionnaire (Rosenberg, 1965). The modified questionnaire included 20 items of the feeling of teenage mother toward oneself, that compare with others, and assessment of acceptance ability to be a good mother. There is ability on the self-confidence and achievement of child care. The happiness would belong to mother. This was a 4-point Likert scale (1 = is not the truth to 4 = the most truth). The total score was ranged from 20 to 80 : a score of 20.0-55.9 (0.0-59.9%) was at a low level; a score of 56.0 - 67.9 (60.0-79.9%) was at a moderate level and a score of 68.0 - 80.0 (80.0-100.0%) was at a high level of maternal role self-esteem, The reliability of the maternal self-esteem, using Cronbach alpha coefficient, was 0.77

2.3 The maternal-Infant attachment questionnaire was modified by the researcher based on the literature review and relationship idea between infant mother (Klaus & Kennell, 1976). The modified questionnaire included 20 items of the acknowledgement before infant image, maternal-infant attachment, the touch fosters the infant, the acceptance in a person of oneself and the infant and the preparation care the infant. This was a 4-point Likert scale (1= is not the truth to 4 = the most truth). The total score was ranged from 20 to 80: a score of 20.0-55.9 (0.0-59.9%) was at a low level; a score of 56.0-67.9 (60.0-79.9%) was at a moderate level and a score of 68.0-80.0 (80.0-100.0%) was at a high level of maternal-infant attachment. The reliability of maternal-infant attachment, using Cronbach alpha coefficient, was 0.71

2.4 The competency in maternal role attainment questionnaire was modified by the researcher based on literature review and maternal role (Mercer, 1991). The modified questionnaire included 20 items of the ability care child practice and meet the requirement have of a child correctly, follow development distance and follow the suitability, maternal role competence development of the child related to breastfeeding, elimination, comfort, skin care, growth development and health care. This was a 4-point Likert scale (1 = is not the truth to 4 = the most truth). The total score was ranged from 20 to 80: a score of 20.0-55.9 (0.0-59.9%) was at a low level; a score of 56.0-67.9 (60.0-79.9%) was at a moderate level and a score of 68.0- 80.0 (80.0-100.0%) was at a high level of maternal role competence. The reliability of maternal role competence, using Cronbach alpha coefficient, was 0.87

2.5 The maternal role satisfaction questionnaire was modified by Rugiraprasert (1996), based on the literature review and gratification questionnaire (Russell, 1974). The modified questionnaire included 20 items of the feeling and satisfaction of teenage mother to accept the role, enjoyment, or pleasure interacting with their infants. This was a 4-point Likert scale (1 = is not the truth to 4 = the most truth). The total score was ranged from 20 to 80: a score of 20.0 - 55.9 (0.0-59.9%) was at a low level; a score of 56.0 - 67.9 (60.0-79.9%) was at a moderate level and a score of 68.0 - 80.0 (80.0-100.0%) was at a high level of maternal role satisfaction. The reliability of maternal role satisfaction, using Cronbach alpha coefficient, was 0.86

All instrument validities were measured by one pediatrician, one mother and child nursing lecturer, one family health lecturer, one health behavior lecturer, one child development nurse. The content validity was reliable over 0.84.

The Research process

Data were collected in Banpong Hospital Rajburi from July to December 2012. The participants' rights were approved from the Ethics Review for Human Research, Faculty of Public Health, Mahidol University (MUPH 2012-172). The researcher collected data before the experiment at 36-37 weeks of gestation. The researcher collected data from the experimental group before the comparison group. The researcher operated in the experimental group by implementing the maternal role attainment promotion program and collected data after the experimental at the 4th weeks and follow up at the 8th weeks.

First session activities (36-37 weeks of gestation)

Data were collected on maternal role self-esteem before the experiment.

Anticipatory stage: The stage started from pregnancy. When mothers adjusted their psychosocial aspect by learning social expectation. They would recall child care behaviors of their mother in the past, and then try to imagine on how they would take their own maternal role toward their unborn infant. As well as start talking

about fetus. The researcher moderated the group activities by practicing the role. They also practiced and participated in group discussion about maternal skills by role playing. The researcher distribute Teenage mother handbook.

Second session activities (24-48 hrs. Post Partum)

Data were collected on maternal-infant attachment, maternal competence, maternal role satisfaction before at the experiment.

Formal stage: Primiparous teen mothers assumption of role at birth. The researcher guided the mother interaction with infant through eye-to-eye contact/touch/odor/entertainment. The researcher followed up teen mothers and reviewed knowledge on infant behavior as well as interaction with infants. They also practiced breastfeeding and tension relaxation. They participated in group discussion about cooperate the supporting of a family. The researcher distributed the personal note of the infant behavior.

Third session activities (2nd wks. Post Partum)

Informal stage: Mother develops own ways of mothering: The researcher followed up by reviewing social supports, which follow visit individual house role being mother development, assess maintenance role mother progress in everyday life, development, observation unusual symptoms of the infant, encourage maternal role attainment, building relations and the infant. The researcher exchange confronting problem child care, self-confidence and cooperate social support. Primiparous teen mothers would be given the record from on interaction with infant continuously.

Fourth session activities (4th weeks)

Personal stage: Joy of motherhood: Primiparous teen mothers acting into maternal role at 4th weeks after delivery when mothers come to be checked-up as appointment at the Family planning unit. The researcher followed up teen mothers and reviewed knowledge on interaction with infant. The researcher encourage the mother-infant attachment, competence in infant and breastfeeding. The researcher gives group

activity then observation and infant behavior. The researcher also participated in group discussion about maternal role attainment.

Data were collected immediately after the experiment.

Fifth session activities (8th weeks)

Data were collected on the follow up phase 8th weeks at well child clinic.

Data Analysis

Data were analyzed by frequency distribution, percentage, average, standard deviation, Independent t-test, and Repeated Measures ANOVA.

The Results of the research

1. Demographic data

The characteristics of the teen mothers in the experimental group and the comparison group were similar. The mean ages in the experimental group were 17.3 years old and 17.2 years old in the comparison group. Both groups had marriage status, the diplomatic relations and good spouse. The experimental group graduated high school education at the beginning before pregnancy is a student. The experimental group had total family income on the average of 7,000 baht and 7,250 baht of the comparison group. The income was from a husband, occupation, separate a family stays that same with a husband. Most of the teen mother's supporter income were parents. Most of teen mothers had no experience in taking care of children, feelings pregnancy or not pregnant all right. All samples planned to take care of a child by themselves more than in the comparison group that will be the grandparents, grandmother and the relatives. They planned to breastfeed and formula milk feed. Family planning was an injection contraception. The teen mothers in both group had normal tension during pregnancy. The husband of them had finished high school, an occupation works for general, and the monthly income on the average 7,000 baht in the experimental group and the monthly income 5,000 baht in the comparison group.

2. Comparison of the mean scores before the experiment, after the experiment, and at the 8th weeks follow-up between the experimental group and the comparison group.

2.1 Maternal role attainment

After participating in the program, the mean scores of the maternal role attainment of the experimental group and those of the comparison group were statistically difference (F test = 13.324; p-value = .001). Before the experiment, the experimental group had similar mean scores with the comparison group (t = 1.750; p-value = .085). After the experiment, the mean scores of the maternal role attainment the experimental group was significant higher than the comparison group (t = 3.881; p-value < .001). In the 8th week follow-up, the mean scores of the maternal role attainment in the experimental group was significantly higher than the comparison group (t = 3.385; p-value = .001).

2.2 Maternal role self-esteem

After participating in the program, the mean scores of the maternal role self-esteem of the experimental group and those of the comparison group were statistically difference (F test = 6.329; p-value = .015). Before the experiment, the experimental group had similar mean scores with the comparison group (t = -0.380; p-value = .705). After the experiment, the mean scores of the maternal role self-esteem in the experimental group was significantly higher than the comparison group (t = 2.729; p-value = .008). In the 8th week follow-up, the mean scores of the maternal role self-esteem in the experimental group was significantly higher than the comparison group (t = 3.591; p-value = .001).

2.3 Mother-infant attachment

After participating in the program, the mean scores of the maternal infant attainment of the experimental group and those of the comparison group were statistically difference (F test = 14.802; p-value < .001). Before the experiment, the experiment group had similar mean scores with the comparison group (t = 1.901; p-value = .062). After the experiment, the mean scores of the mother-infant attachment in the experimental group was significantly higher than the comparison group (t = 2.998; p-value = .004). In the 8th weeks follow-up, the mean scores of the

mother-infant attachment in the experimental group had similar mean scores with the comparison group ($t = 4.063$; $p\text{-value} < .001$).

2.4 Competency of maternal role attainment

After participating in the program, the mean scores of the competency of maternal attainment of the experimental group and those of the comparison group were statistically difference ($F \text{ test} = 12.532$; $p\text{-value} = .001$). Before the experiment, the mean scores of the competency in maternal role attainment in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($t = 2.083$; $p\text{-value} = .042$). After the experiment, the mean scores of the competency in maternal role attainment in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($t = 3.437$; $p\text{-value} = 0.01$). In the 8th weeks follow-up, the mean scores of the competency in maternal role attainment in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($t = 2.625$; $p\text{-value} = .011$).

2.5 Maternal role satisfaction

After participating in the program, the mean scores of the maternal role satisfaction of the experimental group and those of the comparison group were statistically difference ($F \text{ test} = 4.903$; $p\text{-value} = .031$). Before the experiment, the mean scores of the maternal role satisfaction in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($t = 2.184$; $p\text{-value} = .033$). After the experiment, the mean scores of the maternal role satisfaction in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($t = 2.980$; $p\text{-value} = .004$). In the 8th weeks follow-up, the mean scores of the maternal role satisfaction in the experimental group had similar mean scores with the comparison group ($t = 2.083$; $p\text{-value} = 1.501$).

3. Comparison of the mean scores before the experiment, after the experiment, and at the 8th weeks follow-up within the experimental group.

3.1 Maternal role attainment

When comparing the mean scores of the maternal role attainment in the experimental group, it was found that after the experiment the mean scores of the maternal role attainment was significantly higher than before the experiment ($p\text{-value} < .001$). In the 4th weeks follow-up, the mean scores of the maternal role

attainment in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} < .001$). In the 8th weeks follow-up, the mean scores of the maternal role attainment in the experimental group had similar mean scores with the comparison group ($p\text{-value} = .096$)

3.2 Maternal role self-esteem

When comparing the mean scores of the maternal role self-esteem in the experimental group, it was found that after the experiment the mean scores of the maternal role self-esteem was significantly higher than before the experiment ($p\text{-value} < .001$). In the 4th weeks follow-up, the mean scores of the maternal role self-esteem in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} < .001$). In the 8th weeks follow-up, the mean scores of the maternal role self-esteem in the experimental group had similar mean scores with the comparison group ($p\text{-value} = .131$).

3.3 Mother-infant attachment

When comparing the mean scores of the mother-infant attachment in the experimental group, it was found that after the experiment the mean scores of the maternal-infant attachment was significantly higher than before the experiment ($p\text{-value} = .006$). In the 4th weeks follow-up, the mean scores of the mother-infant attachment in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} < .001$). In the 8th weeks follow-up, the mean scores of the mother-infant attachment in the experimental group had similar mean scores with the comparison group ($p\text{-value} = .071$).

3.4 Competency of maternal role attainment

When comparing the mean scores of the competency of the maternal role attainment in the experimental group, it was found that after the experiment the mean scores of the competency of maternal role attainment was significantly higher than before the experiment ($p\text{-value} = .012$). In the 4th weeks follow-up, the mean scores of the competency of the maternal role attainment in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} < .001$). In the 8th week follow-up, the mean scores of the competency of the maternal role attainment in the experimental group had similar mean scores with the comparison group ($p\text{-value} = .144$).

3.5 Maternal role satisfaction

When comparing the mean scores of the maternal role satisfaction in the experimental group, it was found that after the experiment the mean scores of the maternal role satisfaction was significantly higher than before the experiment ($p\text{-value} = .003$). In the 4th weeks follow-up, the mean scores of the maternal role satisfaction in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} = .007$). In the 8th week follow-up, the mean scores of the maternal role satisfaction in the experimental group had similar mean scores with the comparison group ($p\text{-value} = .762$).

Discussion

Maternal role self-esteem. After the experiment, maternal role self-esteem in the experimental group was significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} = < .05$). After the experiment, the mean scores of the maternal role self-esteem in the experimental group was significant higher than the comparison. At the 8th weeks follow-up, the experimental group was significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} < .05$). These showed that the maternal role attainment promotion could increase the level of maternal role self-esteem. According to Mercer (Mercer, 1991), maternal role attainment develops over four stage-anticipatory, formal, informal, and personal. The researcher informed individual by beginning with social and acknowledge mental the social for reaches new role, perform one's duty follow the format and the expectation of other person. According to the study, teen mothers developed a role that is belong to oneself and acting their performance. The researcher proceeds group procedure by giving teen-age first mother to chat with mother group together. The education seeks the knowledge from mother teen-age handbook and treating child. It includes the skill and tasks involved in fostering the physical, social and psychological development of the child related to breastfeeding, elimination, comfort, skincare, activity and health, it consisted learning and observing infant behavior, building relationship, teaching maternal role experience. The researcher followed up by visit individual house role being mother development, assess

maintenance role mother progress in the everyday life. These stage teen mothers would develop their role after suggestion from other people or expectations from their close family members or people in their social networking. Primiparous teen mothers were encouraged in behaviors in oneself, developed the maternal role self-esteem, gave a mother with one's opinion and decided in child care with oneself. This was concluded because they understood their infants needs and provided what was needed, for acknowledge the needs of a child, pay attention to the responsibility child care. All procedures made teen mothers feel confident to perform the role and feel comfortable with their explored maternal role. A study of Klonggerng (2002) found that the mother group activity gave a result to encourage psychological acknowledgement. In personal stage, the researcher had combination group activity exchanges to learn with a family. This could bring about a good will and sincerity to help the teen mothers through the period of study. They will become confident and comfort in maternal role attainment. Teen mothers would enhance, support, or cope with problems and appropriated achieve the maternal role.

Mother-infant attachment. After the experiment, maternal-infant attachment in the experimental group were significantly higher than the comparison group (p-value ($p\text{-value} < .05$) and were significantly higher than before the experiment ($p\text{-value} < .05$). At the 8th weeks follow-up, the experimental group was significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} < .05$). These showed that the maternal role attainment promotion could increase the level of maternal role attachment. This can explain that, maintenance role mother made primiparous teen mothers having increase maternal-infant attachment. This is agree with Rubin (Rubin, 1967) that a mother had relationship development with a child, and doing role mother learning would achieve the success in maternal role or mother role attainment. According to Mercer (Mercer, 1985), this is corresponded with the procedure of maintains mother role follows acceptance of a child, love, interaction between a mother and a child. In the process of making relationship, the researcher to begin relations a mother and the fetus. When the infant is in the womb and begins to wriggle, a mother will feel were relationship with the fetus and more become in last three months of pregnancy. This program gave

teen-age mother opportunity to imagine about the personality of a child, he researcher taught them about the importance of the attainment between mother-child.

Competency of maternal role attainment. After the experiment, competency of maternal role attainment in the experiment group were significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} < .05$) and were significantly higher than before the experiment ($p\text{-value} < .05$). At the 8th weeks follow-up, the experimental group was significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} < .05$). It indicated that, maternal role competence made teen mothers to have capacity in mother role maintenance. This is agree which Mercer (Mercer, 1994 b), that the ability in doing role of a mother increased affection and relationship of pair a mother and the infant. Maternal role competence was the important factor to predict behavior of the role of mother after delivery. The researcher gave the knowledge and took action to take care of a child such as take a bath, wipe navel and eyes, help breast-feed a child, learn infant behavior. The researcher visited home give to advices and manage infant care problems. This was agreed with Panfak (2008) that educating on infant behaviors, competency in communicating and intervention with infants could increase knowledge of mothers on taking role properly.

Maternal role satisfaction. After the experiment, maternal role satisfaction in the experiment group were significantly higher than the comparison group ($p\text{-value} < .05$) with regard to the contentment in doing role a mother of the sample later from taking role mother maintenance, indicate arrive at a program encourages mother role maintenance made the contentment in doing increases maternal role. The researcher visits to gave the knowledge and tension relaxation. Home visit follow at a house made teen mothers trustworthiness newborn, let off the feeling and contact with to consult treating child problem. The researcher made teen mothers know the feeling and a problem of maternal role. Primiparous teen mothers can gave the knowledge and advise the care follow true situation at home. The researcher consulting by phone when primiparous teen mothers gets trouble both of oneself and a child, correspond with Chiyoging (2001) that primiparous teen mothers conceives first person have teach about breastfeeding, cleaning, learning behavior and the requirement of the

infant. The progress and the requirement of the infant and infant care cooperates something nurse normally, would have contentment points in maternal role delivers 6 weeks later.

When comparing the mean scores of maternal role attainment in the experimental group, In the 4th weeks follow-up, It was found that after the experiment the mean scores of maternal role attainment was significantly higher than before the comparison group (p-value <.05). In after experiment and the 8th weeks follow-up, the mean scores of maternal role attainment in the experimental group was significantly higher than before the comparison group (p-value <.05).

Later program encourages 4 role mother both of distance maintenances :

1) Anticipatory stage: The stage started from pregnancy the preparation adjusts oneself to mother role, help give teen-age imagine how they would take their own maternal role toward their unborn infant, bonding between mother and the fetus, group activity trains the skill, chat exchange with a teen mothers together. 2) Formal stage: primiparous teen mothers assumption of role at birth mother role show, help the maternal-infant attachment, minding a child with breastfeeding, be born the affection is related between a mother and the infant, it revealed that most of them encountered with problem related to infant care skill and behavior infant observation, tension relaxation, a family supports. 3) Informal stage: primiparous teen mothers develops mothering behavior infant development maternal role observations, have follow visit a house, assess maintenance mother role progress in the everyday life, for example, development push, symptoms unusual observation of the infant, fine maternal role that a house, build the relationship and continual infant, receive the will and is confidence in confronting problem that are born from treating child, there is the confidence from the supporting of family 4) Personal stage: primiparous teen mothers acting into maternal role pride families in maternal role, be born role mother learning comes in to oneself, encourage the diplomatic relations between a mother and a child, encourage minding a child with mother continual breastfeeding. Primiparous teen mothers received the knowledge trains care infant skill, the observation and meet infant behavior, be maternal role self esteem.

Recommendations

In this study, effects of the maternal role attainment promotion program Helped to improve mother role self-esteem, mother-infant attachment, competency of maternal role attainment, and maternal role satisfaction. There is the confidence in child care, and make teenage mother to contentment for being a mother. This program can help nurses, public health nurses to apply with teen-age group other mother, to encourage husband or family to support a mother, and to maintain maternal role attainment continuously and effectively.

รายการอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2547). รายงานทบทวนสถานการณ์เรื่องพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่น การสร้างเสริมทักษะชีวิตและการให้คำปรึกษา. ม.ป.ท.
- กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2549). รายงานผลการศึกษาบริการสุขภาพและอนามัยการเจริญพันธุ์สำหรับวัยรุ่น. นนทบุรี : กรมอนามัย.
- กรมอนามัย สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์. (2553). รายงานประจำปี 2552. นนทบุรี : กรมอนามัย.
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2552). รายงานประจำปี 2552. กรุงเทพฯ : กระทรวงมหาดไทย.
- กรรณิการ์ วิจิตรสุคนธ์. (2532). การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก. ในเอกสารการประชุมวิชาการคณะพยาบาลศาสตร์ครั้งที่ 2 เรื่อง การพยาบาล: ความก้าวหน้าในการศึกษา การวิจัย และการปฏิบัติ (หน้า 89-105). กรุงเทพฯ : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2552). สภาวะการมีบุตรของวัยรุ่นไทย. [Online]. Available: <http://childpregnancy.m-society.go.th>. [2554, มิถุนายน 9].
- จิราพร วรวงษ์. (2537). เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงสู่บทบาทมารดาระหว่างมารดาวัยรุ่นกับมารดาผู้ใหญ่ที่มีบุตรคนแรกในระยะหลังคลอด. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลมารดาและทารกแรกเกิด, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทัศนีย์ หลีค้วน. (2547). ผลของการให้ความรู้แก่มารดาวัยรุ่นหลังคลอดโดยใช้กระบวนการกลุ่มต่อความรู้และการตอบสนองต่อสัญญาณทารก. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นิลบล รุจิประเสริฐ. (2539). ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคม ปัจจัยบางประการกับการแสดงบทบาทการเป็นมารดาที่คลอดทารกแรกเกิดน้ำหนักน้อย. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลแม่และเด็ก, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นุชนารถ บุญมาศ. (2543). การรับรู้และการตอบสนองของมารดาต่อสัญญาณทารก. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัชณี ครองระวะ. (2548). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลแม่และเด็ก, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- รัศมี ศรีนนท์, นิสากร เขาวรัตน์, รุ่งทิพย์ ไชโยยิ่งยงค์. (2549). การวิจัยการสนับสนุนจากคู่สมรสและการแสดงบทบาทการเป็นมารดาในระยะหลังคลอด. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครบุรี, 80 หน้า.
- นฤมล วิบุโร. (2550). ปัจจัยทำนายการรับรู้สมรรถนะของมารดาในการดูแลทารก. วารสารพยาบาลศาสตร์. 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม), 47-59.
- บุญตา สุขวดี. (2545). ความเครียดและการแสดงบทบาทการเป็นมารดาในมารดาวัยรุ่นครั้งแรกหลังคลอด. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลแม่และเด็ก, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปิยะนันท์ ลิ้มเรืองรอง. (2540). ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมกับการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาในระยะหลังคลอดของมารดาที่ติดเชื้อ เอช ไอ วี. ภาควิชาการพยาบาลสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เพ็ญภา กักคิวงค์. (2548). การพัฒนาโมเดลความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของทฤษฎีเมอร์เซอร์ในมารดาไทยติดเชื้อ เอชไอวี. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาการพยาบาล, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เพ็ญภา กักคิวงค์. (2549). การดำรงบทบาทมารดา: แนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. วารสารสภาการพยาบาล. 21(3), 12-20.
- มนต์ตรา พันธุ์ฝึก. (2551). ผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาต่อความรักใคร่ผูกพันระหว่างมารดาและทารก ความพึงพอใจในบทบาทของมารดา ความสามารถในการเรียนรู้พฤติกรรมทารกและการเจริญเติบโตของทารก. วารสารรามคำแหงศึกษาศาสตร์ ฉบับ พ.ค.- เม.ย. 2552.
- ปิยพร กองเงิน. (2545). ผลของการให้ความรู้แก่ครอบครัวโดยใช้กระบวนการกลุ่มต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองและการทำหน้าที่คู่บทบาทในการดูแลทารกแรกเกิด. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลครอบครัว, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- รพีพร ประกอบทรัพย์. (2541). การสนับสนุนทางสังคมจากสามี การสนับสนุนทางสังคมจากมารดาและพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รุ่งทิพย์ ไชโยยิ่งยงค์. (2544). ผลของการพยาบาลระบบสนับสนุนและให้ความรู้ต่อการดำรงบทบาทมารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรก. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- วรพงษ์ ภู่งพงษ์. (2548). Adolescent Pregnancy. การประชุมวิชาการกลางปี พ.ศ. 2548: *Reproductive health in extreme age: How to approach ?*. กรุงเทพฯ: ราชวิทยาลัยสูตินรีแพทย์แห่งประเทศไทย.
- วิไลพรรณ สวัสดิ์พานิชย์. (2544). การพยาบาลมารดาหลังคลอด. ภาควิชาการพยาบาลแม่และเด็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี: โรงพิมพ์ศรีศิลป์การพิมพ์, 32.
- วีรพงษ์ ฉัตรานนท์. (2531). แนวความคิดปัจจุบันเกี่ยวกับการนำเอากายวิภาค, สรีรวิทยาและชีวเคมี มาประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่. *วารสารอนามัยครอบครัว*. 16(3), 133-135.
- วิมลย์ สุขวนวัฒน์. (2541). *ความรู้สึที่มีคุณค่าในตนเอง การรับรู้พฤติกรรมทารก สัมพันธภาพ ระหว่างคู่สมรส และการแสดงบทบาทการเป็นมารดาในมารดาวัยรุ่นหลังคลอด*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลแม่และเด็ก, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2549). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย วัยรุ่น-วัยสูงอายุ เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 336-340.
- ศรีสมร ภูมณสกุล. (2543). *รูปแบบเชิงโครงสร้างของการดำรงบทบาทมารดา ในมารดาครรภ์แรก ที่ทำงาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปบัณฑิต (พยาบาลศาสตร์), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศรีสมร ภูมณสกุล, อรพรรณ สมบูรณ์ทรัพย์ และอุษา ศิริวัฒนโชค. (2547). การพัฒนาแบบวัดความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา: ฉบับปรับปรุง และคุณสมบัติทางด้านการวัด. *วารสารพยาบาลศาสตร์*. 22 (1), 28-38.
- สุชา จันทรเฒ. (2542). *จิตวิทยาพัฒนาการ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาการพิมพ์, 136-137.
- สุธิดา ฉายาลักษณ์. (2533). การศึกษาสาเหตุและปัญหาการเป็นมารดาวัยรุ่น ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ป่วย สูติกรรม โรงพยาบาลราชวิถี ระหว่างเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2531. *วารสารบรรณสาร สวช*, 9 (1), 13-16.
- สุวรรณา เรืองกาญจนเศรษฐ์. (2551). *กลยุทธ์การสร้างเสริมสุขภาพ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชัยเจริญ.
- สุวชัย อินทรประเสริฐ. (2530). การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ใน กำแพง จาตุรจินดาและคณะ (บรรณาธิการ). *สูติศาสตร์รามาธิบดี*. กรุงเทพฯ: โอ เอส พรินต์เฮาส์, 511-522.
- สุพรรณิ สุ่มเล็ก. (2538). *รูปแบบเชิงสาเหตุของความสามารถในการดำรงบทบาทมารดาเป็นครั้งแรก*. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาพยาบาลศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- อาภาพร เฝ้าวัฒนา. (2552). การป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น: การมีส่วนร่วมของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โนเบิล.
- อดิศา ศรีสมบุญ. (2553). ศึกษาผลของโปรแกรมการส่งเสริมบทบาทการเป็นมารดาต่อความสำเร็จในบทบาทการเป็นมารดาของมารดาวัยรุ่นที่ไม่ได้วางแผนการตั้งครรภ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อุดมวรรณ ภาระเวช. (2532). ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติต่อการเลี้ยงดูบุตร การสนับสนุนจากมารดาของมารดาวัยรุ่นในระยะหลังคลอด. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ฤดี ปุณฺงบางกระดี. (2544). ประสบการณ์การเป็นมารดาในระยะแรกของเด็กวัยรุ่นไทย. พยาบาลศาสตร์เชียงใหม่.
- Anderson, G.C. (1981). Risk in mother-separation postbirth. *Journal of Nursing Scholarship*, 21(4), 196-199.
- Bloom, B. S., Englehart, M.D., Furst, E. J., & Hill, W. H., (1976). *Tasonomy of education objective handbook I: Cognitive domain*. New York: David Mckey, 47.
- Bowlby. (1981). *Attachment and loss, I : Attachment*. New York : Basic Book.
- Beck. (1998). The effects of postpartum depression on child development: a meta- analysis. *Achieves of Psychiatric Nursing*, 12(1), 12-20.
- Berk, L.E. (1996). *Infants, children and adolescents (2nd ed.)*. New York: Allyn & Bacon.
- Bobak, J.M.,& Jensen, M.D.(1991). Maternity & gynecology care. *The nurse and the family*. St Louis: Mosby.
- Berk, L. E. (1996). *Infants, children and adolescents (2nd ed.)*. New York: Allyn & Bacon.
- Cohen, J.P. & Goirand, R. (1982). *Your baby*. New Jersey: Prentice – Hall., 173-176.
- Council of Nurse Researchers and the American Nurses Association. (1991). “*Maternal Role: Model and Consequences*” Symposium, International Research Conference, Los Angeles, Oct, 24.
- Cropley, C. In Suzanne Hall. (1979). *Family high risk parenting: Nursing assessment and strategic for the family at risk*. Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Fowles, E.R. (1998). *The relationship between maternal role attainment and postpartum depression*. Health Care for Women International, 19, 83-94.

- Gottlieb, L.N. (1987). Construct validation of the perceived maternal task performance scale. *Nursing Papers/Perspective in Nursing*, 19(4), 20-35,105-115.
- Howard, J.S., Sater, J. (1985). Adolescent mothers: Self-perceived health education needs. *JOGNN*, 14(5), 399-404.
- Jensen, M.D. & Bobak, M.I. (1985). *Normal postpartum. In Maternity & Gynecological Care: The nursing and the family. (5 th ed.)* St. Louis: Mosby.
- Jones, F.A. (1980). Maternal responsiveness of primiparous mothers during the postpartum period: Age difference. *Pediatric*, 65(March), 578-584.
- Klaus&Kennell. (1976). *Maternal-Infant bonding*. St Louis :The C.V. Mosby Company.
- Klaus&Kennell. (1982). *Parent-Infant bonding*. St Louis :The C.V. Mosby Company.
- Koniak-Griffin, D. (1993). Maternal role attainment. *Image: Journal of Nursing Scholarship*,25(3), 257-262.
- May,K.A.,& Mahlmester, L.R. (1994). *Comprehensive maternity nursing: Nursing process and the childbearing family(2nd ed)*. Philadelphia: J.B. Lippincott, 197-211,793.
- Mercer, R.T. (1981). A Theoretical framework for studying factors that Impact on the maternal role. *Nursing Research*, 30(2), 73-77.
- Mercer, R.T. (1985). The process of maternal role attainment over the first year. *Nursing Research*, 34(4), 49-76,198-204.
- Mercer, R.T. (1986). Predictors of maternal role attainment at one year postbirth. *Western Journal of Nursing Research*, 8(1), 3-32.
- Mercer, R.T. (1994). Predictors of maternal role attainment competency by risk status. *Nursing Research*,43(1), 38-43.
- Mercer, R.T. & Ferketich,S.L. (1991). Predictors of parental attachment during early Parenthood. *Journal of Advanced nursing*, 15(3), 268-280.
- Mercer, R.T. & Ferketich, S.L. (1995). Experience and inexperienced mother' s maternal competence during infancy. *Research in Nursing & Health*, 18(4), 333-343.
- Mercer, R.T. (2004). Becoming a mother versus maternal role attainment. *Journal of Nursing Scholarship*, 36, 226-232.
- Neilsen, V. (1991). *Adolescence: A contemporary view (2nd ed.)*. Fort Whorth: Holt, Rinehart and Winston, 384.

- Neinstein LS,Kaufman FR. (2002). *Normal physical growth and development*. In: Neinstein LS, editor. *Adolescent health care: a practice guide* (4th ed). Philadelphia: Lippincott, 3-51.
- Nystrom, K., & Ohrling, K. (2004). Parenthood experience during the child's first year: Literature review. *Journal of Advance Nursing*, 46(3), 319-330.
- Olds, S.L.,London, M. L., & Ladewig, P.W. (1996). *Maternal-newborn nursing: A family-centered approach* (5th ed). Menlo Park: The Benjamin/Cummings Publishing.
- Potts, N.L., & Horner, S.D. (2002). The children in cortex of family. In N.L. Potts., & B.L.Madleco (Eds.). *Pediatric nursing caring for children and their families*. New York: Delmar.
- Pilliteri, A. (1992). *Maternal and child health nursing: Care for child and family* .Philadelphia: Lippincott. Company, 675-690.
- Pilliteri, A. (1995). *Maternal and Child health nursing: Care for child and family* (2nd ed.). Philadelphia: Lippincott Company, 108.
- Reeder, S.J.,Mastroianni,L.L. & Martin, L.L.. (1983). *Maternal nursing* (15th ed.). Philadelphia : J.B. Lippincott company, 421.
- Reeder, S.J.,Martin,L.L. & Koniak,D.. (1992). *Maternal nursing : family newborn and woman's health care*. Philadelphia : J.B. Lippincott, 421,606.
- Rogan F, Shmied V, Barclay L, Everitt L, Wyllie A. (1997). "Becoming a mother"—Developing a new theory of early motherhood. *Journal of Advanced Nursing*; 25, 877-885.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rubin, R. (1967a). Attainment of maternal role Part1: Process *Nursing Research*, 16(4), 237-245.
- Rubin, R. (1967b). Attainment of maternal role Part1: Process *Nursing Research*, 16(4), 342-346.
- Ruff, C.C. (1987). How well adolescent mother *MCN*, 12(4), 249-253.
- Rusell, C.S. (1974). Transition to parenthood: Problem and gratification. *Journal of Marriage and the Family*, 294-310.
- Schuster, C.S. & Ashburn,S.S. (1992). *The process of human development : A holistic of life-span approach* (3rd ed.). Philadelphia : J.B. Lippincott.
- Sheehan, F. (1981). Assessing postpartum Adjustment. *JOGNN*, (January-February), 16-35.
- Steinberg,L.D. (1993). *Adolescent* (3rd ed.) New Baskerville: Mc Graw-Hill, 5.

- Thornton, R. H., & Nardi, P. M. (1975). The dynamics of role acquisition. *American Journal of Sociology*, 80, 870-885.
- Twisk Jos. W.R. (2003). *Applied longitudinal data analysis for epidemiology: a practical guide*. Cambridge, UK: Cambridge University.
- Walker, L.C., Crain, H., & Thompson, E. (1986). Maternal behavior and maternal role attainment during postpartum period. *Nursing Research*, 35(6), 352-355.
- White-Traut, R.C., et al. (2002). Effect of auditory, tactile, visual, and vestibular intervention on length of stay, alertness, and feeding progression in preterm infants. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 44, 91-97.
- World Health Organization. (2004). Definition in Adolescent Pregnancy. Development of Reproductive Health and Research World Health Organization Geneva.
- World Health Organization. (2011). Teenage pregnancy.[Online].Available: http://www.who.int/topics/sexual_health/en/. [2554, มิถุนายน 9].
- Young, J. (1986). *Development care of the premature baby*. London; Bailliertindall, 259-272.
- Zabielski, M.T. (1994). Recognitive of maternal identity in preterm and fullterm mothers. *Maternal-child Nursing Journal*, 22 (January-March), 2-36.
- Zigel, E.E. & Cranley, M.S. (1984). *Obstetric Nursing. (8 th ed.)*. New York : Milan Publishing Company.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐา จำรูญสวัสดิ์
ภาควิชาอนามัยครอบครัว
คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภรณ์ วัฒนสมบุญ
ภาควิชาสุขศึกษาและพฤติกรรมศาสตร์
คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
3. แพทย์หญิงสมศรี เกษโกวิท
กุมารแพทย์ กลุ่มงานกุมารเวชกรรม
โรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
4. นางรัชนี ครองระวะ
พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ
วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
5. นางสาวนิสรา สัตย์ธรรม
พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ
หัวหน้าหน่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็ก โรงพยาบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ภาคผนวก ข

หนังสือยินยอมตนให้ทำการวิจัย

โครงการวิจัย เรื่อง ผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

วันที่ให้คำยินยอม วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว) .....

ขอทำหนังสือนี้ไว้ต่อหัวหน้าโครงการเพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่า

ข้อ 1. ก่อนลงนามในใบยินยอมตนให้ทำการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายจากผู้วิจัย ให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย กิจกรรมการวิจัยความเสี่ยงรวมทั้งประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นจากการวิจัยอย่างละเอียด และมีความเข้าใจดีแล้ว

ข้อ 2. ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่างๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยด้วยความเต็มใจ ไม่ปิดบัง ซ่อนเร้น จนข้าพเจ้าพอใจ

ข้อ 3. ข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้โดยสมัครใจ และข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้เมื่อใดก็ได้ และการบอกเลิกการเข้าร่วมวิจัยนี้จะไม่มีผลกระทบต่อการที่ข้าพเจ้าจะพึงได้รับต่อไป

ข้อ 4. ผู้วิจัยรับรองว่า จะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับ และจะเปิดเผยได้เฉพาะในรูปที่เป็นสรุปผลการวิจัย การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กระทำได้เฉพาะกรณีจำเป็นด้วยเหตุผลทางวิชาการเท่านั้น

ข้อ 5. ผู้วิจัยรับรองว่า หากมีข้อมูลเพิ่มเติมที่ส่งผลกระทบต่อการวิจัย ข้าพเจ้าจะได้รับการแจ้งให้ทราบทันทีโดยไม่ปิดบัง ซ่อนเร้น

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้วมีความเข้าใจดีทุกประการ และได้ลงนาม ในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงชื่อ .....ผู้ยินยอม
(.....)

ลงชื่อ .....ผู้วิจัย
(.....)

[ในกรณีที่ผู้ที่ยินยอมตนให้ทำการวิจัยไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้ จะต้องได้รับการยินยอมในขณะที่ยังมีสติสัมปชัญญะ และระบุข้อความไว้ดังนี้]

ข้าพเจ้าไม่สามารถอ่านหนังสือได้แต่ผู้วิจัยได้อ่านข้อความในเอกสารชี้แจงการวิจัยให้แก่ข้าพเจ้าฟังจนเข้าใจดีแล้ว ข้าพเจ้าจึงลงนาม หรือประทับลายนิ้วหัวแม่มือของข้าพเจ้าในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม/ประทับลายนิ้วหัวแม่มือ ..... ผู้ยินยอม
(.....)

ลงนาม..... ผู้วิจัย
(.....)

[ในกรณีที่ผู้ยินยอมตนให้ทำการวิจัยยังไม่บรรลุนิติภาวะ จะต้องได้รับการยินยอมจากผู้ปกครองหรือผู้อุปการะโดยชอบด้วยกฎหมาย]

ลงนาม ..... ผู้ปกครอง/ผู้อุปการะ
(.....)

ลงนาม ..... ผู้วิจัย
(.....)

[ในกรณีที่ผู้ที่ยินยอมตนให้ทำการวิจัยไม่สามารถตัดสินใจเองได้ เช่นกรณีที่ผู้ยินยอมตนให้ทำการวิจัยอยู่ในภาวะหมดสติ ให้ผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือผู้ปกครอง หรือญาติที่ใกล้ชิดที่สุดเป็นผู้ลงนามยินยอม]

ลงนาม ..... ผู้แทน/ผู้ปกครอง/ญาติ
(.....)

ลงนาม..... ผู้วิจัย
(.....)

ภาคผนวก ก

เครื่องมือวิจัย

เรื่อง ผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก
คำชี้แจง เครื่องมือในการวิจัยชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรง
บทบาทมารดาของมารดาวัยรุ่นครั้งแรกเครื่องมือชุดนี้มีทั้งหมด 5 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการมีสัมพันธภาพกับบุตร จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา จำนวน 20 ข้อ

ส่วนที่ 5 ข้อมูลความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา จำนวน 20 ข้อ

คำตอบที่ได้จากท่านจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงงานพยาบาลสาขารณสุข
ด้านการส่งเสริมการมีสัมพันธภาพระหว่างมารดาวัยรุ่นครั้งแรกและบุตร มีสมรรถนะในการดำรง
บทบาทมารดา มีความมั่นใจและพึงพอใจในบทบาทการเป็นมารดา เกิดความภาคภูมิใจในการเป็น
มารดา การจัดการกับปัญหาแก่มารดาวัยรุ่นครั้งแรก ซึ่งจะส่งผลต่อการปรับตัวสู่การดำรงบทบาท
มารดาต่อไป

ผู้วิจัยจึงขอความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถาม ตามความเป็นจริง ข้อมูล
ที่ได้จากการตอบคำถามนี้จะถูกนำไปใช้เฉพาะในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ไม่มีการเสนอผลเป็น
รายบุคคล ข้อมูลที่ได้จากท่านจะเก็บเป็นความลับและไม่มีผลต่อท่านทั้งทางตรงและทางอ้อม หาก
ท่านมีความสงสัยประการใดเกี่ยวกับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยยินดีตอบข้อสงสัยตลอดการศึกษาวิจัย
และขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือเติมคำลงในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. อายุ.....ปี (อายุเต็มปี)

2. ระดับการศึกษาชั้นสูงสุด

1. ☐ ไม่ได้เรียนหนังสือ
2. ☐ ประถมศึกษา
3. ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
4. ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
5. ☐ ปวส./อนุปริญญา
6. ☐ เรียนไม่จบ (ระบุชั้นเรียนสุดท้ายที่เรียน).....

3. สถานภาพสมรสปัจจุบัน

1. ☐ โสด
2. ☐ คู่
3. ☐ หย่า
4. ☐ หม้าย
5. ☐ แยกกันอยู่

3. อาชีพก่อนการตั้งครรภ์

.....
 .....
 .....

20. ผลการประเมินความเครียด ตามแบบประเมินและวิเคราะห์ความเครียดด้วยตนเองในสมุด

บันทึกสุขภาพแม่และเด็ก ประเมินได้.....คะแนน

1. ☐ เครียดน้อยกว่าปกติ (0-5)
2. ☐ เครียดระดับปกติ (6-17)
- 3.....

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้ต้องการทราบความรู้สึกหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวท่าน โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อแล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของท่านมากน้อยเพียงใด และกรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกหรือความคิดเห็นของท่าน โดยในแต่ละข้อคำถามขอให้ท่านตอบเพียงคำตอบเดียวและกรุณาตอบทุกข้อ

ข้อคำถามความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา	ระดับความคิดเห็น			
	เป็นความจริงมากที่สุด	เป็นความจริงส่วนมาก	เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย	ไม่เป็นความจริงเลย
ความรู้สึกที่มีต่อตัวเอง				
1.ฉันพอใจในการตั้งครรภ์ของตนเองในขณะนี้				
2. ฉันรู้สึกว่าเป็นแม่ที่ไม่มีอะไรดีเลย				
3. ฉันมีความสามารถดูแลสุขภาพตนเองได้ดีเพื่อดูแลลูก				
19.ฉันได้รับการชื่นชมยอมรับจากบุคคลอื่นในการเลี้ยงดูลูก				
20.คนส่วนมากบอกว่าฉันมีความสามารถเลี้ยงดูลูกได้ดี				

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามการมีสัมพันธภาพกับบุตร

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้ ต้องการทราบว่าท่านมีความรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของท่านต่อบุตรอย่างไร โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อแล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึก และการปฏิบัติของท่านมากน้อยเพียงใด และกรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกและการปฏิบัติของท่าน โดยในแต่ละข้อคำถามขอให้ท่านตอบเพียงคำตอบเดียวและกรุณาตอบทุกข้อ

ข้อคำถามการมีสัมพันธภาพกับบุตร	ระดับความคิดเห็น			
	เป็นความจริงมากที่สุด	เป็นความจริงส่วนมาก	เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย	ไม่เป็นความจริงเลย
1. ฉันมีความสุขเมื่อได้อุ้มลูก				
2. ฉันอุ้มและโอบกอดลูกเสมอ				
3. ฉันชอบมองสบตากับลูกบ่อยครั้ง				
4. ฉันอยู่ใกล้ชิดลูกเพื่อให้ลูกรู้สึกปลอดภัย				
9. ฉันไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลลูกเท่าที่ควร				
19. ลูกของฉันเป็นเด็กน่ารักอย่างฉันคิดไว้ที่				
20. ฉันฝึกฝนการเตรียมการเลี้ยงดูลูก				

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา

คำชี้แจงแบบสอบถามนี้ ต้องการทราบว่าท่านมีความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของท่านต่อบุตรอย่างไร โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อแล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึก และการปฏิบัติของท่านมากน้อยเพียงใด และกรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกและการปฏิบัติของท่าน โดยในแต่ละข้อคำถามขอให้ท่านตอบเพียงคำตอบเดียวและกรุณาตอบทุกข้อ

ข้อคำถามสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา	ระดับความคิดเห็น			
	เป็นความจริงมากที่สุด	เป็นความจริงส่วนมาก	เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย	ไม่เป็นความจริงเลย
ทักษะการปฏิบัติ				
1.ฉันให้ลูกดูนมฉันอย่างเดียวโดยไม่ให้สารอาหารอื่นใดหรือน้ำ				
2. ฉันให้ลูกดูนมทุกครั้งทีลูกหิว				
ทักษะทางปัญญา				
19.ฉันมั่นใจว่าฉันสามารถตอบสนองความต้องการของลูกได้อย่างเหมาะสม				
20.ฉันปรับปรุงตนเองให้สามารถเลี้ยงลูกได้อย่างมีประสิทธิภาพ				

ส่วนที่ 5 แบบสอบถามความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา

คำชี้แจงแบบสอบถามนี้ ต้องการทราบว่าท่านมีความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและการปฏิบัติของท่านต่อบุตรอย่างไร โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อแล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นตรงกับความรู้สึก และการปฏิบัติของท่านมากน้อยเพียงใด และกรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกและการปฏิบัติของท่าน โดยในแต่ละข้อคำถามขอให้ท่านตอบเพียงคำตอบเดียวและกรุณาตอบทุกข้อ

ข้อคำถามความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา	ระดับความคิดเห็น			
	เป็นความจริงมากที่สุด	เป็นความจริงส่วนมาก	เป็นความจริงบ้างเล็กน้อย	ไม่เป็นความจริงเลย
1.ฉันไม่คุ้นเคยกับบทบาทการเป็นแม่				
2.การเลี้ยงดูลูกเป็นเรื่องยากสำหรับฉัน				
3. ฉันแก้ปัญหาในการเลี้ยงดูลูกได้ง่าย				
19.ฉันรู้สึกลำบากใจเมื่อทำหน้าที่แม่ร่วมกับหน้าที่อื่น				
20. ฉันรู้สึกมีความสุขกับการเลี้ยงดูลูกคนนี้				

ภาคผนวก ง

แผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา

แผนการจัดกิจกรรม ครั้งที่ 1 ระยะการเตรียมตัวสู่บทบาทการเป็นมารดา

เรื่อง การเตรียมตัวสู่บทบาทการเป็นมารดา ในระยะตั้งครรภ์ 36-37 สัปดาห์

เวลา 1 ชั่วโมง

จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้มารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

1. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างแม่และลูกในครรภ์ พัฒนาการลูกในครรภ์ การเลี้ยงดูลูก
2. ระบุถึงความคาดหวังของตนเองต่อทารกในครรภ์
3. ระบุถึงแนวทางการปฏิบัติตนและการเตรียมตัวสู่บทบาทการเป็นมารดาในระยะตั้งครรภ์
4. มีทักษะในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับลูกในครรภ์ เลียนแบบการเลี้ยงดูลูกได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

สาระสำคัญ การเตรียมปรับตัวเข้าสู่บทบาทการเป็นแม่ จินตนาการและความคาดหวังที่มีต่อลูกในครรภ์ พัฒนาการลูกในครรภ์ การสร้างสัมพันธ์ภาพกับลูกในครรภ์ ฝึกทักษะเลียนแบบการเลี้ยงดูลูก

สื่อการสอน

1. ใบความรู้
2. ใบงาน
3. วิดีทัศน์การเจริญเติบโตทารกในครรภ์
4. รูปเด็กน่ารัก
5. คู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก
6. หุ่นทารก
7. โมเดลเต้านม

กิจกรรมการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ เชิงพฤติกรรม	กิจกรรมการเรียนรู้	ระยะเวลา	สื่อ การเรียนรู้	การ ประเมินผล
1. สร้าง ความสัมพันธ์ ระหว่างผู้วิจัย และกลุ่มแม่ วัยรุ่น	ชั้นนำ - ผู้วิจัยกล่าวต้อนรับและแนะนำ ตนเอง - แม่วัยรุ่นแนะนำตนเองและข้อมูล เกี่ยวกับการตั้งครรภ์	10 นาที	.....	.....
2.ระบุถึง แนวทางการ เตรียมตัวสู่ บทบาทการ เป็นแม่ใน ระยะตั้งครรภ์ ได้ 3.....	ขึ้นดำเนินกิจกรรม - ผู้วิจัยสอบถามแม่วัยรุ่น ว่า “การ เตรียมตัวเป็นแม่ ควรเรียนรู้ อะไรบ้าง” - แม่วัยรุ่นนึกถึงลักษณะ เพศ การ คั่นของลูก และบันทึกในแบบ บันทึกความคาดหวังของตนเองต่อ ลูกในครรภ์	40 นาที	.....	.....
	ขั้นสรุป - ผู้วิจัยสรุปประเด็นการเตรียมสู่ บทบาทการเป็นแม่	10 นาที	.....	.....

แผนการจัดกิจกรรมครั้งที่ 2 ระยะการแสดงผลตามรูปแบบผู้อื่น**เรื่อง การแสดงผลบทบาทการเป็นแม่ ระยะหลังคลอด 24-48 ชั่วโมง****จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้มารดาเรียนรู้ครั้งแรก**

1. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพระหว่างแม่และลูกหลังคลอด การเลี้ยงดูลูก การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การผ่อนคลาย ความเครียด การสนับสนุนของครอบครัว
  2. ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างสัมพันธภาพระหว่างแม่และลูกหลังคลอด การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การเลี้ยงดูลูก การผ่อนคลาย ความเครียด การสนับสนุนของครอบครัว
  3. มีทักษะการเลี้ยงดูลูก และตอบสนองความต้องการของลูกได้ถูกต้องเหมาะสม
- สาระสำคัญ** การสร้างสัมพันธภาพระหว่างแม่และลูก ทักษะการเลี้ยงดูลูก การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การผ่อนคลายความเครียด การสนับสนุนของครอบครัว

สื่อการสอน 1. ใบความรู้

2. ใบงาน
3. คู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก
4. วิดีทัศน์การเลี้ยงดูทารกแรกเกิด
5. สมุดบันทึกพฤติกรรมทารก

กิจกรรมการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ เชิงพฤติกรรม	กิจกรรมการเรียนรู้	ระยะเวลา	สื่อการ เรียนรู้	การ ประเมินผล
	ขั้นนำ - ผู้วิจัยสร้างสัมพันธภาพกับแม่ วัยรุ่น ด้วยการแนะนำตนเอง - ผู้วิจัยสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับแม่ วัยรุ่น	5 นาที		
2.ยอมรับ ประโยชน์ของ การสร้าง สัมพันธภาพ ระหว่างแม่ลูก	ขั้นดำเนินกิจกรรม - ผู้วิจัยนำลูกมาให้แม่กอดเพื่อสร้าง สัมพันธภาพ - ผู้วิจัยกล่าวเปิดประเด็น	50 นาที	.....	.....
	ขั้นสรุป - ผู้วิจัยสรุปหมวดหมู่ประเด็น ความรู้และทบทวนการสอนทั้งหมด	5 นาที	.....	.....

แผนการจัดกิจกรรมครั้งที่ 3 ระยะการพัฒนบทบาทที่เป็นของตนเอง

เรื่อง การพัฒนบทบาทการเป็นแม่ ระยะหลังคลอด 2 สัปดาห์

จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้มารดาเรียนรู้ครั้งแรก

1. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการสังเกตและตอบสนองพฤติกรรมทารก การส่งเสริมพัฒนาการ การสังเกตอาการผิดปกติของทารก

2. ตระหนักถึงความสำคัญและมีทักษะในการสังเกตและตอบสนองพฤติกรรมทารก การส่งเสริมพัฒนาการ การสังเกตอาการผิดปกติของทารก

สาระสำคัญ การส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การสังเกตและตอบสนองพฤติกรรมทารก การส่งเสริมพัฒนาการ การสังเกตอาการผิดปกติของทารก

- สื่อการสอน**
1. ใบความรู้
  2. ใบงาน
  3. คู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก
  4. สมุดบันทึกพฤติกรรมทารก

กิจกรรมการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ เชิงพฤติกรรม	กิจกรรมการเรียนรู้	ระยะเวลา	สื่อการ เรียนรู้	การ ประเมินผล
	ขั้นนำ - ผู้วิจัยแนะนำตนเอง - ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การเยี่ยม บ้าน อธิบายกิจกรรม	5 นาที		
1.ระบุงการ สังเกตและ ตอบสนอง พฤติกรรม ลูกได้	ขั้นดำเนินกิจกรรม - ผู้วิจัยซักถามถึงปัญหาการเลี้ยงดู ลูกที่ผ่านมา - ให้แม่วัยรุ่นฝึกสังเกตและ ตอบสนองพฤติกรรมลูก ตามใบ กิจกรรมที่ 1	10 นาที	.....	.....
	ขั้นสรุป - ผู้วิจัยสรุปหมวดหมู่ประเด็น ความรู้และทบทวนการสอนทั้งหมด		.....	.....

แผนการจัดกิจกรรมครั้งที่ 4 ระยะการรับรู้บทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตน**เรื่อง ความภาคภูมิใจในบทบาทการเป็นมารดา ระยะหลังคลอด 4 สัปดาห์****จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้มารดาวัยรุ่น**

1. มีความรู้ ความเข้าใจการสร้างสัมพันธภาพระหว่างแม่และลูก พฤติกรรมความต้องการของลูก การเลี้ยงดูและตอบสนอง ความต้องการของลูก ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
2. ตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างสัมพันธภาพระหว่างแม่และลูก พฤติกรรมความต้องการของลูก การเลี้ยงดูและตอบสนองความต้องการของลูก ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
3. มีทักษะในการแสดงบทบาทมารดาได้อย่างเหมาะสม สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างแม่และลูกได้ถูกต้อง

4. มีความมั่นใจ พึงพอใจกับการดำรงบทบาทมารดา เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา

สาระสำคัญ การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างแม่และลูก พฤติกรรมความต้องการของลูก การเลี้ยงดูและตอบสนองความต้องการของลูก ภาคภูมิใจในบทบาทการเป็นมารดา

สื่อการสอน 1. ใบความรู้

2. ใบงาน
3. คู่มือแม่วัยรุ่นและการเลี้ยงดูลูก
4. สมุดบันทึกพฤติกรรมทารก
5. สมุดบันทึกสุขภาพมารดาและทารก

กิจกรรมการเรียนรู้

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม	กิจกรรมการเรียนรู้	ระยะเวลา	สื่อการเรียนรู้	การประเมินผล
	ขั้นนำ - ผู้วิจัยแนะนำตนเอง - ให้แม่วัยรุ่นแนะนำตนเองและเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับ การสร้างสัมพันธภาพกับลูก เพื่อการตระหนักรู้ตนเองจากสมุดบันทึกพฤติกรรมลูกรัก	5 นาที		
2. ระบุวิธีสร้างสัมพันธภาพกับทารกได้ 3. สร้างสัมพันธภาพกับลูกด้วยเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสม	ขั้นดำเนินกิจกรรม - ผู้วิจัยบรรยายบททวนการสร้างสัมพันธภาพระหว่างแม่และลูก - ผู้วิจัยซักถามการสร้างสัมพันธภาพระหว่างแม่และลูกว่า “คุณแม่มีวิธีการเลี้ยงลูก และสร้างสัมพันธภาพกับลูก อย่างไร” - ผู้วิจัยสุ่มถามแม่วัยรุ่น 2-3 คน ออกมาเล่าและเขียนสรุปใน Flip chart และชมเชยที่ตอบคำถาม	50 นาที	.....	....
	ขั้นสรุป - ผู้วิจัยสรุปกิจกรรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดาทั้ง 4 ครั้ง – เปิดโอกาสให้แม่วัยรุ่นสอบถาม	5 นาที	.....	....

ภาคผนวก จ

คู่มือ แม่ไว้นรู้และการเล่นดูลูก

จัดทำโดย นางกนกทอง จาตุรงค์โชค

นักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุข

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปัญญรัตน์ ลาภวงศ์วัฒนา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปาหนัน พิทยภิณฺโญ

ภาคผนวก จ

สมุดบันทึกพฤติกรรมลูกรัก

จัดทำโดย นางกนกทอง จาดรงค์โชค

นักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) ภาควิชาการพยาบาลสาธารณสุข

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปัญญรัตน์ ลาภวงศ์วัฒนา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปานัน พิชยภิญโญ

ภาคผนวก ข

ตารางที่ ข1 แสดงคุณลักษณะส่วนบุคคลของมารดาวัยรุ่นครรภ์แรก

ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคล	กลุ่มทดลอง (n= 30)		กลุ่มเปรียบเทียบ (n=30)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
* แหล่งที่มาของรายได้ครอบครัว (1)หาด้วยตนเอง (2) สามี (3) พ่อแม่ ผู้ปกครอง				
1, 2, 3	2	6.7	1	3.8
2, 3	3	10.0	0	0.0
1	2	6.7	4	13.3
2	16	53.3	19	63.3
3	6	20.0	6	20.0
* คนที่พึ่งพิงรายได้ของครอบครัว (1) พ่อแม่ (2) ปู่ย่า (3) พี่น้อง (4) พ่อแม่ ปู่ย่า				
1	11	36.7	6	20.0
2	1	3.3	0	0.0
3	3	10.0	4	13.3
4	1	3.3	0	0.0
* ปัจจุบันพักอาศัยที่เดียวกัน (1)สามี (2)พ่อแม่ ผู้ปกครอง (3)ญาติพี่น้อง				
1, 2, 3	1	3.3	0.0	0.0
1,2	4	13.3	0.0	0.0
1	14	46.7	19	63.3
2	10	33.3	10	33.3
3	1	3.3	1	3.3

ภาคผนวก ข

ตารางที่ ข1 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา การมีสัมพันธภาพกับบุตร สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา โดยรวมทั้งสามช่วงเวลาของการ ของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง (n=30) $\overline{X} \pm S.D.$	กลุ่มเปรียบเทียบ (n=30) $\overline{X} \pm S.D.$
ความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา	67.2 $\pm$ 3.9	64.0 $\pm$ 5.8
การมีสัมพันธภาพกับบุตร	70.8 $\pm$ 4.3	66.4 $\pm$ 4.4
สมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา	70.7 $\pm$ 4.5	66.3 $\pm$ 5.1
ความพึงพอใจในการทำบทบาทมารดา	70.0 $\pm$ 4.0	66.1 $\pm$ 6.5

ภาคผนวก ณ
ตารางแสดงการจำแนกรายข้อ

ตารางที่ ณ1 จำนวนและร้อยละของความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา จำแนกตามระยะเวลา

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
1.ฉันพอใจ.	ทดลอง	14 46.7	11 36.7	4 13.3	1 3.3	19 63.3	10 33.3	1 3.3	0 0.0	19 63.3	9 30.0	2 6.7	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	8 26.7	15 50.0	7 23.3	0 0.0	10 33.3	16 53.3	4 13.3	0 0.0	17 56.7	7 23.3	5 16.7	1 3.3
2. ฉันรู้สึกว่าการ.	ทดลอง	1 3.3	2 6.7	18 60.0	9 30.0	0 0.0	0 0.0	11 36.7	19 63.3	0 0.0	1 3.3	11 36.7	18 60.0
	เปรียบ เทียบ	0 0.0	5 16.7	12 40.0	13 43.3	0 0.0	3 10.0	9 30.0	18 60.0	0 0.0	1 3.3	12 40.0	17 56.7
3. ฉันมี.....	ทดลอง	7 23.3	20 66.7	3 10.0	0 0.0	21 70.0	9 30.0	0 0.0	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	10 33.3	17 56.7	3 10.0	0 0.0	13 43.3	14 46.7	3 10.0	0 0.0	12 40.0	13 43.0	5 16.7	0 0.0
4. ฉันรู้สึกว่าการ.	ทดลอง	8 26.7	19 63.3	3 10.0	0 0.0	23 76.7	7 23.3	0 0.0	0 0.0	25 83.7	5 16.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	8 26.7	17 56.7	5 16.7	0 0.0	17 56.7	9 30.0	4 13.3	0 0.0	17 56.7	10 33.3	3 10.0	0 0.0
5. ฉันพึง.....	ทดลอง	11 36.7	15 50.0	4 13.3	0 0.0	21 70.0	9 30.0	0 0.0	0 0.0	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	8 26.7	17 56.7	5 16.7	0 0.0	14 46.7	13 43.3	3 10.0	0 0.0	13 43.3	16 53.3	1 3.3	0 0.0
6. ฉันรู้สึกว่าการ....	ทดลอง	7 23.3	20 66.7	3 10.0	0 0.0	21 70.0	6 20.0	3 10.0	0 0.0	18 60.0	10 33.3	18 60.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	9 30.0	13 43.3	8 26.7	0 0.0	10 33.3	15 50.0	3 10.0	2 6.7	7 23.3	19 63.3	3 10.0	1 3.3

ตารางที่ ๗1 จำนวนและร้อยละของความภาคภูมิใจในการเป็นมารดา จำแนกตามระยะเวลา (ต่อ)

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
7. ในการ.....	ทดลอง	0 0.0	3 10.0	5 16.7	22 73.3	1 3.3	2 6.7	5 16.7	22 73.3	0 0.0	3 10.0	8 26.7	19 63.3
	เปรียบ เทียบ	1 3.3	2 6.7	6 20.0	21 70.0	0 0.0	2 6.7	4 13.3	24 80.0	0 0.0	0 0.0	4 13.3	26 86.7
8. ฉันรู้สึกว่...	ทดลอง	0 0.0	0 0.0	13 43.3	17 56.7	2 6.7	0 0.0	4 13.3	24 80.0	2 6.7	0 0.0	8 26.7	20 66.7
	เปรียบ เทียบ	1 3.3	2 6.7	6 20.0	21 70.0	0 0.0	1 3.3	6 20.0	23 76.7	0 0.0	1 3.3	6 20.0	23 76.7
9. ฉันพอใจ...	ทดลอง	5 16.7	16 53.3	9 30.0	0 0.0	21 70.0	8 26.7	1 3.3	0 0.0	24 80.0	5 16.7	1 3.3	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	10 33.3	16 53.3	3 10.0	1 3.3	15 50.0	14 46.7	1 3.3	0 0.0	11 36.7	16 53.3	2 6.7	1 3.3
10. ฉันรู้สึก...	ทดลอง	2 6.7	4 13.3	6 20.0	18 60.0	1 3.3	6 20.0	23 76.7	0 0.0	1 3.3	0 0.0	6 20.0	23 76.7
	เปรียบ เทียบ	1 3.3	3 10.0	8 26.7	18 60.0	0 0.0	2 6.7	9 30.0	19 63.3	1 3.3	2 6.7	5 16.7	22 73.3
11. ฉันมี.....	ทดลอง	13 43.3	14 46.7	3 10.0	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0	27 90.0	3 10.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	15 50.0	9 30.0	5 16.7	1 3.3	16 53.3	12 40.0	2 6.7	0 0.0	22 73.3	6 20.0	2 6.7	0 0.0
12. ฉันตัดสินใจ...	ทดลอง	6 20.0	17 56.7	7 23.3	0 0.0	13 43.3	15 50.0	2 6.7	0 0.0	14 46.7	16 53.3	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	9 30.0	11 36.7	10 33.3	0 0.0	10 33.3	19 63.3	1 3.3	0 0.0	10 33.3	16 53.3	4 13.3	0 0.0
13. บางครั้ง.....	ทดลอง	5 16.7	7 23.3	8 26.7	10 33.3	1 3.3	1 3.3	12 40.0	16 53.3	0 0.0	2 6.7	15 50.0	13 43.3
	เปรียบ เทียบ	2 6.7	3 10.0	14 46.7	11 36.7	2 6.7	5 16.7	8 26.7	15 50.0	1 3.3	2 6.7	7 23.3	20 66.7
14. ฉันรู้สึก.....	ทดลอง	2 6.7	5 16.7	11 36.7	12 40.0	1 3.3	1 3.3	8 26.7	20 66.7	0 0.0	0 0.0	9 30.0	21 70.0
	เปรียบ เทียบ	0 0.0	6 20.0	11 36.7	13 43.3	2 6.7	1 3.3	8 26.7	19 63.3	2 6.7	1 3.3	5 16.7	22 73.3

ตารางที่ ฅ1 จำนวนและร้อยละของความภาคภูมิไ้ในการเป็นมารดา จำแนกตามระยะเวลา (ต่อ)

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
15.ฉัน ทำ.....	ทดลอง	4 13.3	19 63.3	5 16.7	2 6.7	13 43.3	15 50.0	2 6.7	0 0.0	13 43.3	13 43.3	3 10.0	1 3.3
	เปรียบ เทียบ	5 16.7	14 46.7	11 36.7	0 0.0	8 26.7	21 70.0	1 3.3	0 0.0	13 43.3	14 46.7	3 10.0	0 0.0
14. ฉันรู้สึก ว่า...	ทดลอง	2 6.7	5 16.7	11 36.7	12 40.0	1 3.3	1 3.3	8 26.7	20 66.7	0 0.0	0 0.0	9 30.0	21 70.0
	เปรียบ เทียบ	0 0.0	6 20.0	11 36.7	13 43.3	2 6.7	1 3.3	8 26.7	19 63.3	2 6.7	1 3.3	5 16.7	22 73.3
15.ฉัน ทำ.....	ทดลอง	4 13.3	19 63.3	5 16.7	2 6.7	13 43.3	15 50.0	2 6.7	0 0.0	13 43.3	13 43.3	3 10.0	1 3.3
	เปรียบ เทียบ	5 16.7	14 46.7	11 36.7	0 0.0	8 26.7	21 70.0	1 3.3	0 0.0	13 43.3	14 46.7	3 10.0	0 0.0
16. ฉัน ภูมิใจ...	ทดลอง	9 30.0	15 50.0	5 16.7	1 3.3	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0	25 83.3	4 13.3	1 3.3	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	11 36.7	12 40.0	6 20.0	1 3.3	8 26.7	17 56.7	5 16.7	0 0.0	12 40.0	11 36.7	4 13.3	3 10.0
17.ฉันคิด ว่า.....	ทดลอง	0 0.0	5 16.7	8 26.7	17 56.7	3 10.0	7 23.3	7 23.3	13 43.3	7 23.3	10 33.3	10 33.3	3 10.0
	เปรียบ เทียบ	3 10.0	3 10.0	8 26.7	16 53.7	6 20.0	4 13.3	10 33.3	10 33.3	4 13.3	2 6.7	9 30.0	15 50.0
18.ฉัน	ทดลอง	1 3.3	6 20.0	8 26.7	15 50.0	0 0.0	0 0.0	8 26.7	22 73.3	1 3.3	0 0.0	10 33.3	19 63.3
	เปรียบ เทียบ	2 6.7	5 16.7	10 33.3	13 43.3	3 10.0	3 10.0	10 33.3	14 46.7	3 10.0	5 16.7	5 16.7	17 56.7
19. ฉัน ได้รับ....	ทดลอง	2 6.7	9 30.0	19 63.3	0 0.0	12 40.0	14 46.7	3 10.0	1 3.3	12 40.0	17 56.7	1 3.3	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	4 13.3	7 23.3	13 43.3	6 20.0	5 16.7	19 63.3	6 20.0	0 0.0	6 20.0	18 60.0	5 16.7	1 3.3
20. คน ส่วนมาก	ทดลอง	2 6.7	11 36.7	17 56.7	0 0.0	14 46.7	12 40.0	3 10.0	1 3.3	17 56.7	10 33.3	3 10.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	5 16.7	11 36.7	10 33.3	4 13.3	11 36.7	13 43.3	6 20.0	0 0.0	9 30.0	14 46.7	7 23.3	0 0.0

ตารางที่ ๗2 จำนวนและร้อยละของการมีสัมพันธภาพกับลูก จำแนกตามระยะเวลา

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
1. ถิ่นมี.....	ทดลอง	27 90	2 6.7	1 3.3	0 0.0	28 93.3	2 6.7	0 0.0	0 0.0	30 100	0 0.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	21 70.0	8 26.7	1 3.3	0 0.0	19 63.3	10 33.3	0 0.0	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0
2. ถิ่น.....	ทดลอง	19 63.3	11 36.7	0 0.0	0 0.0	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0	27 90.0	3 10.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	18 60.0	12 40.0	0 0.0	0 0.0	18 60.0	12 40.0	0 0.0	0 0.0	21 70.0	9 30.0	0 0.0	0 0.0
3. ถิ่น ชอบ.....	ทดลอง	19 63.3	10 33.3	1 3.3	0 0.0	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0	27 90.0	3 10.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	20 66.7	8 26.7	2 6.7	0 0.0	21 70.0	12 40.0	0 0.0	0 0.0	20 66.7	9 30.0	1 3.3	0 0.0
4. ถิ่น อยู่.....	ทดลอง	21 70.0	8 26.7	1 3.3	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0	25 83.3	3 10.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	20 66.7	10 33.3	0 0.0	0 0.0	23 76.7	7 23.3	0 0.0	0 0.0	16 53.3	14 46.7	0 0.0	0 0.0
5. ถิ่น ศึกษา.....	ทดลอง	6 20.0	17 56.7	7 23.3	0 0.0	3 10.0	20 66.7	7 23.3	0 0.0	5 16.7	19 63.3	6 20.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	5 16.7	15 50.0	6 20.0	4 13.3	7 23.3	9 30.0	14 46.7	0 0.0	7 23.3	10 33.3	10 33.3	3 10.0
6. ระยะเวลาให้ นม	ทดลอง	18 60.0	9 30.0	3 10.0	0 0.0	16 53.3	13 43.3	1 3.3	0 0.0	19 63.3	11 36.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	17 56.7	9 30.0	4 13.3	0 0.0	19 63.3	7 23.3	4 13.3	0 0.0	18 60.0	10 33.3	2 6.7	0 0.0
7. ถิ่น พูดคุย....	ทดลอง	18 60.0	10 33.3	2 6.7	0 0.0	20 66.7	9 30.0	1 3.3	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	16 53.3	13 43.3	1 3.3	0 0.0	19 63.3	11 36.7	0 0.0	0 0.0	18 60.0	10 33.3	2 6.7	0 0.0
8. ถิ่น ทำ.....	ทดลอง	11 36.7	14 46.7	5 16.7	0 0.0	18 60.0	10 33.3	2 6.7	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	13 43.3	11 36.7	6 20.0	0 0.0	14 46.7	13 43.3	3 10.0	0 0.0	23 76.7	6 20.0	1 3.3	0 0.0

ตารางที่ ๗2 จำนวนและร้อยละของการมีสัมพันธภาพกับลูก จำแนกตามระยะเวลา (ต่อ)

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
		(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
9. ฉันไม่มี....	ทดลอง	0 0.0	3 10.0	7 23.3	20 66.7	0 0.0	0 0.0	7 23.3	23 76.7	0 0.0	3 10.0	2 6.7	25 83.3
	เปรียบเทียบ	1 3.3	3 10.0	11 36.7	15 50.0	0 0.0	2 6.7	4 13.3	24 80.0	1 3.3	8 26.7	21 70.0	0 0.0
10. ฉันต้อง.	ทดลอง	0 0.0	1 3.3	1 3.3	28 93.3	0 0.0	0 0.0	7 23.3	23 76.7	0 0.0	1 3.3	3 10.0	26 86.7
	เปรียบเทียบ	0 0.0	1 3.3	5 16.7	23 76.7	0 0.0	1 3.3	2 6.7	27 90.0	0 0.0	1 3.3	5 16.7	24 80.0
11. ฉันยินดี...	ทดลอง	23 76.7	6 20.0	1 3.3	0 0.0	23 76.7	7 23.3	0 0.0	0 0.0	28 93.3	2 6.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบเทียบ	19 63.3	10 33.3	1 3.3	0 0.0	19 63.3	10 33.3	1 3.3	0 0.0	21 70.0	8 26.7	1 3.3	0 0.0
12. ทุกครั้ง..	ทดลอง	1 3.3	9 30.0	15 50.0	5 16.7	0 0.0	7 23.3	15 50.0	8 26.7	1 3.3	4 13.3	12 40.0	13 43.3
	เปรียบเทียบ	2 6.7	6 20.0	18 60.0	4 13.3	0 0.0	6 20.0	18 60.0	6 20.0	2 6.7	9 30.0	14 46.7	5 16.7
13. ลูกเป็น.....	ทดลอง	25 83.3	4 13.3	1 3.3	0 0.0	29 96.7	1 3.3	0 0.0	0 0.0	26 86.7	4 13.3	0 0.0	0 0.0
	เปรียบเทียบ	23 76.7	7 23.3	0 0.0	0 0.0	19 63.3	9 30.0	2 6.7	0 0.0	26 86.7	2 6.7	1 3.3	1 3.3
14. เมื่อลูก....	ทดลอง	10 33.3	11 36.7	7 23.3	2 6.7	10 33.3	8 26.7	4 13.3	8 26.7	11 36.7	8 26.7	4 13.3	7 23.3
	เปรียบเทียบ	10 33.3	11 36.7	5 16.7	4 13.3	10 33.3	11 36.7	5 16.7	4 13.3	14 46.7	3 10.0	8 26.7	5 16.7
15. ฉันวางแผน...	ทดลอง	5 16.7	21 70.0	4 13.3	0 0.0	9 30.0	19 63.3	2 6.7	0 0.0	11 36.7	17 56.7	2 6.7	0 0.0
	เปรียบเทียบ	6 20.0	18 60.0	4 13.3	2 6.7	8 26.7	17 56.7	3 10.0	2 6.7	15 50.0	11 36.7	4 13.3	0 0.0
16. ฉันไม่มี.....	ทดลอง	0 0.0	1 3.3	2 6.7	27 90	0 0.0	0 0.0	2 6.7	28 93.3	0 0.0	0 0.0	2 6.7	28 93.3
	เปรียบเทียบ	4 13.3	3 10.0	9 30.0	14 46.7	3 10.0	1 3.3	9 30.0	17 56.7	2 6.7	4 13.3	2 6.7	22 73.3

ตารางที่ ๓2 จำนวนและร้อยละของการมีสัมพันธภาพกับลูก จำแนกตามระยะเวลา (ต่อ)

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
18. ฉัน พุดคุย.	ทดลอง	21 70.0	9 30.0	0 0.0	0 0.0	19 63.3	10 33.3	1 3.3	0 0.0	18 60.0	11 36.7	1 3.3	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	15 50.0	14 46.7	1 3.3	0 0.0	16 53.3	12 40.0	2 6.7	0 0.0	19 63.3	6 20.0	5 16.7	0 0.0
19. ลูก ของ	ทดลอง	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0	23 76.7	7 23.3	0 0.0	0 0.0	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	18 60.0	11 36.7	1 3.3	0 0.0	21 70.0	7 23.3	2 6.7	0 0.0	20 66.7	3 10.0	6 20.0	1 3.3
20. ฉัน ฝึกฝน...	ทดลอง	14 46.7	13 43.3	3 10.0	0 0.0	14 46.7	13 43.3	3 10.0	0 0.0	16 53.3	13 43.3	1 3.3	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	10 33.3	10 33.3	8 26.7	2 6.7	9 30.0	17 56.7	4 13.3	0 0.0	11 36.7	11 36.7	8 26.7	0 0.0

ตารางที่ ๓ จำนวนและร้อยละของสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา จำแนกตามระยะเวลา

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
		(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
1.ฉันให้ลูก..	ทดลอง	16 53.3	11 36.7	3 10.0	0 0.0	14 46.7	10 33.3	6 20.0	0 0.0	10 33.3	14 46.7	6 20.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	14 46.7	11 36.7	3 10.0	2 6.7	15 50.0	6 20.0	8 26.7	1 3.3	18 60.0	6 20.0	5 16.7	1 3.3
2.ฉันให้ลูก..	ทดลอง	23 76.7	5 16.7	2 6.7	0 0.0	24 80.0	5 16.7	1 3.3	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	23 76.7	4 13.3	3 10.0	0 0.0	20 66.7	8 26.7	1 3.3	1 3.3	25 83.3	3 10.0	1 3.3	1 3.3
3. เมื่อลูก.....	ทดลอง	12 40.0	11 36.7	7 23.3	0 0.0	18 60.0	9 30.0	3 10.0	0 0.0	21 70.0	8 26.7	1 3.3	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	10 33.3	9 30.0	10 33.3	1 3.3	12 40.0	10 33.3	4 13.3	4 13.3	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0
4.ฉันสังเกต..	ทดลอง	7 23.3	18 60.0	5 16.7	0 0.0	13 43.3	13 43.3	4 13.3	0 0.0	14 46.7	12 40.0	3 10.0	1 3.3
	เปรียบ เทียบ	10 33.3	14 46.7	4 13.3	2 6.7	10 33.3	12 40.0	8 26.7	0 0.0	16 53.3	10 33.3	4 13.3	0 0.0
5. ฉันทำ.....	ทดลอง	27 90.0	3 10.0	0 0.0	0 0.0	26 86.7	3 10.0	1 3.3	0 0.0	26 86.7	4 13.3	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	19 63.3	10 33.3	1 3.3	0 0.0	20 66.7	10 33.3	0 0.0	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0
6.ฉันดูแล..	ทดลอง	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0	17 56.7	13 43.3	0 0.0	0 0.0	24 80.0	5 16.7	1 3.3	0 0.0
7.ฉันปรับ...	ทดลอง	3 10.0	9 30.0	7 23.3	11 36.7	3 10.0	7 23.3	8 26.7	12 40.0	4 13.3	1 3.3	12 40.0	13 43.3
	เปรียบ เทียบ	2 6.7	8 26.7	8 26.7	12 40.0	4 13.3	5 16.7	11 36.7	10 33.3	6 20.0	4 13.3	4 13.3	16 53.3
8.ฉันสามารถ..	ทดลอง	7 23.3	12 40.0	11 36.7	0 0.0	12 40.0	13 43.3	5 16.7	0 0.0	13 43.3	15 50.0	2 6.7	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	5 16.7	16 53.3	8 26.7	1 3.3	10 33.3	15 50.0	3 10.0	2 6.7	14 46.7	13 43.3	3 10.0	0 0.0

ตารางที่ ๓3 จำนวนและร้อยละของสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา จำแนกตามระยะเวลา(ต่อ)

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
		(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
9.ฉันสามารถ..	ทดลอง	17 56.7	13 43.4	0 0.0	0 0.0	25 83.3	3 10.0	2 6.7	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	10 33.3	17 56.7	3 10.0	0 0.0	13 43.3	10 33.3	6 20.0	1 3.3	19 63.3	9 30.0	2 6.7	0 0.0
10.ฉันเลือก.	ทดลอง	14 46.7	16 53.3	0 0.0	0 0.0	25 83.3	4 13.3	1 3.3	0 0.0	25 83.3	4 13.3	1 3.3	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	19 63.3	10 33.3	1 3.3	0 0.0	20 66.7	9 30.0	1 3.3	0 0.0	24 80.0	4 13.3	2 6.7	0 0.0
11.ฉันทำ...	ทดลอง	17 56.7	13 43.3	0 0.0	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	19 63.3	9 30.0	2 6.7	0 0.0	18 60.0	12 40.0	0 0.0	0 0.0	26 86.7	4 13.3	0 0.0	0 0.0
12.ฉันจะ...	ทดลอง	20 66.7	10 33.3	0 0.0	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0	18 60.0	12 40.0	0 0.0	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0
13.ฉันสามารถ....	ทดลอง	16 53.3	13 43.3	1 3.3	0 0.0	11 36.7	18 60.0	1 3.3	0 0.0	14 46.7	16 53.3	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	8 26.7	17 56.7	5 16.7	0 0.0	10 33.3	18 60.0	2 6.7	0 0.0	19 63.3	10 33.3	1 3.3	0 0.0
14. ฉันรู้วิธี.	ทดลอง	14 46.7	14 46.7	2 6.7	0 0.0	16 53.3	13 43.3	1 3.3	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	9 30.0	17 56.7	4 13.3	0 0.0	10 33.3	11 36.7	9 30.0	0 0.0	15 50.0	11 36.7	4 13.3	0 0.0
15.ฉันเข้าใจ....	ทดลอง	3 10.0	21 70.0	6 20.0	0 0.0	9 30.0	19 63.3	2 6.7	0 0.0	16 53.3	14 46.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	4 13.3	17 56.7	9 30.0	0 0.0	4 13.3	18 60.0	8 26.7	0 0.0	8 26.7	13 43.3	9 30.0	0 0.0
16.ฉันพูด.	ทดลอง	17 56.7	13 43.3	0 0.0	0 0.0	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	13 43.3	17 56.7	0 0.0	0 0.0	10 33.3	19 63.3	1 3.3	0 0.0	18 60.0	10 33.3	2 6.7	0 0.0

ตารางที่ ๓ จำนวนและร้อยละของสมรรถนะในการดำรงบทบาทมารดา จำแนกตามระยะเวลา (ต่อ)

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
17.ฉันรู้วิธี.....	ทดลอง	13 43.3	13 43.3	4 13.3	0 0.0	14 46.7	16 53.3	0 0.0	0 0.0	21 70.0	9 30.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบเทียบ	8 26.7	21 70.0	1 3.3	0 0.0	10 33.3	19 63.3	1 3.3	0 0.0	12 40.0	18 60.0	0 0.0	0 0.0
18.ฉันมีวิธี.....	ทดลอง	13 43.3	15 50.0	2 6.7	0 0.0	21 70.0	7 23.3	2 6.7	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบเทียบ	9 30.0	15 50.0	6 20.0	0 0.0	13 43.3	13 43.3	4 13.3	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0
19.ฉันมั่นใจ.....	ทดลอง	14 46.7	15 50.0	1 3.3	0 0.0	21 70.0	8 26.7	1 3.3	0 0.0	18 60.0	12 40.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบเทียบ	8 26.7	20 66.7	2 6.7	0 0.0	10 33.3	16 53.3	4 13.3	0 0.0	16 53.3	14 46.7	0 0.0	0 0.0
20. ฉันปรับ...	ทดลอง	13 43.3	17 56.7	0 0.0	0 0.0	20 66.7	10 33.3	0 0.0	0 0.0	17 56.7	13 43.3	0 0.0	0 0.0
	เปรียบเทียบ	10 33.3	18 60.0	2 6.7	0 0.0	8 26.7	22 73.3	0 0.0	0 0.0	14 46.7	16 53.3	0 0.0	0 0.0

ตารางที่ ๓4 จำนวนและร้อยละของความพึงพอใจในการทำบทบาทราคา จำแนกตามระยะเวลา

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
		(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
1.ฉันไม่	ทดลอง	1 3.3	9 30.0	13 43.3	7 23.3	0 0.0	3 10.0	12 40.0	15 50.0	0 0.0	6 20.0	17 56.7	7 23.3
	เปรียบ เทียบ	7 23.3	8 26.7	14 46.7	1 3.3	7 23.3	8 26.7	14 46.7	1 3.3	1 3.3	9 30.0	9 30.0	11 36.7
2.การ เลี้ยง....	ทดลอง	2 6.7	3 10.0	16 53.3	9 30.0	0 0.0	1 3.3	10 33.3	19 63.3	0 0.0	0 0.0	13 43.3	17 56.7
	เปรียบ เทียบ	2 6.7	5 16.7	15 50.0	8 26.7	2 6.7	5 16.7	15 50.0	8 26.7	2 6.7	2 6.7	5 16.7	21 70.0
3. ฉัน แก้....	ทดลอง	3 10.0	18 60.0	9 30.0	0 0.0	8 26.7	18 6.0	4 13.3	0 0.0	8 26.7	17 56.7	5 16.7	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	3 10.0	17 56.7	10 33.3	0 0.0	3 10.0	17 56.7	10 33.3	0 0.0	5 16.7	17 56.7	6 20.0	2 6.7
4.ฉันไม่รู้ ว่า....	ทดลอง	2 6.7	6 20.0	14 46.7	8 26.7	0 0.0	4 13.3	16 53.3	10 33.3	1 3.3	1 3.3	20 66.7	8 26.7
	เปรียบ เทียบ	1 3.3	6 20.0	15 50.0	8 26.7	1 3.3	6 20.0	15 50.0	8 26.7	0 0.0	5 16.7	12 40.0	13 43.3
5.ฉัน รู้สึก.....	ทดลอง	17 56.7	11 36.7	2 6.7	0 0.0	14 46.7	13 43.3	3 10.0	0 0.0	16 53.3	14 46.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	11 36.7	14 46.7	4 13.3	1 3.3	11 36.7	14 46.7	4 13.3	1 3.3	10 33.3	15 50.0	5 16.7	0 0.0
6.ฉัน รู้สึก.....	ทดลอง	20 66.7	8 26.7	2 6.7	0 0.0	24 80.0	5 16.7	1 3.3	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	11 36.7	14 46.7	3 10.0	2 6.7	11 36.7	14 46.7	3 10.0	2 6.7	17 56.7	11 36.7	2 6.7	0 0.0
7.ฉัน รู้สึก.....	ทดลอง	18 60.0	11 36.8	1 3.3	0 0.0	19 63.3	11 36.7	0 0.0	0 0.0	24 80.0	6 20.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	11 36.7	12 40.0	7 23.3	0 0.0	11 36.7	12 40.0	7 23.3	0 0.0	20 66.7	7 23.3	3 10.0	0 0.0
8.ฉัน เป็น.....	ทดลอง	3 10.0	23 76.7	4 13.3	0 0.0	7 23.3	20 66.7	3 10.0	0 0.0	7 23.3	21 70.0	2 6.7	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	6 20.0	14 46.7	10 33.3	0 0.0	6 20.0	14 46.7	10 33.3	0 0.0	14 46.7	16 53.3	0 0.0	0 0.0

ตารางที่ ๓4 จำนวนและร้อยละของความพึงพอใจในการทำบทบาทรดา จำแนกตามระยะเวลา (ต่อ)

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
9.ฉัน รู้สึก.....	ทดลอง	17 56.7	12 40.0	1 3.3	0 0.0	23 76.7	6 20.0	1 3.3	0 0.0	23 76.7	7 23.3	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	16 53.3	11 36.7	2 6.7	1 3.3	16 53.3	11 36.7	2 6.7	1 3.3	22 73.3	7 23.3	1 3.3	0 0.0
10.ฉัน รู้สึก.....	ทดลอง	26 86.7	4 13.3	0 0.0	0 0.0	28 93.3	2 6.7	0 0.0	0 0.0	27 90.0	3 10.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0	22 73.3	8 26.7	0 0.0	0 0.0	21 70.0	9 30.0	0 0.0	0 0.0
11.การมี ลูก....	ทดลอง	22 73.3	6 20.0	1 3.3	1 3.3	21 70.0	7 23.3	2 6.7	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	14 46.7	13 43.3	3 10.0	0 0.0	14 46.7	13 43.3	3 10.0	0 0.0	21 70.0	8 26.7	1 3.3	0 0.0
12.ฉัน มี.....	ทดลอง	12 40.0	17 56.7	1 3.3	0 0.0	16 53.3	13 43.3	1 3.3	0 0.0	21 70.0	9 30.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	8 26.7	19 63.3	3 10.0	0 0.0	8 26.7	19 63.3	3 10.0	0 0.0	17 56.7	10 33.3	3 10.0	0 0.0
13.ฉัน เป็น.....	ทดลอง	11 36.7	15 50.0	4 13.3	0 0.0	13 43.3	13 4.3	4 13.3	0 0.0	12 40.0	16 53.3	1 3.3	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	10 33.3	17 56.7	3 10.0	0 0.0	10 33.3	17 56.7	3 10.0	0 0.0	16 53.3	13 43.3	1 3.3	0 0.0
14. ฉัน รู้สึก....	ทดลอง	25 83.3	4 13.3	1 3.3	0 0.0	26 86.7	3 10.0	1 3.3	0 0.0	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	18 60.0	11 36.7	1 3.3	0 0.0	18 60.0	11 36.7	1 3.3	0 0.0	22 73.3	7 23.3	1 3.3	0 0.0
15. ฉัน รู้สึก...	ทดลอง	25 83.3	5 16.7	0 0.0	0 0.0	27 90.0	2 6.7	1 3.3	0 0.0	27 90.0	2 6.7	1 3.3	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	22 73.3	6 20.0	2 6.7	0 0.0	22 73.3	6 20.0	2 6.7	0 0.0	20 66.7	8 26.7	2 6.7	0 0.0
16. เมื่อมี ลูก....	ทดลอง	23 76.3	6 20.0	1 3.3	0 0.0	21 70.0	8 26.7	1 3.3	0 0.0	23 76.7	7 23.3	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	16 53.3	9 30.0	4 13.3	1 3.3	16 53.3	8 30.0	4 13.3	1 3.3	20 66.7	8 26.7	2 6.7	0 0.0

ตารางที่ ๓4 จำนวนและร้อยละของความพึงพอใจในการทำบาทมรรคาจำแนกตามระยะเวลา
(ต่อ)

คำถาม	กลุ่ม	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง				ระยะติดตามผล			
		4	3	2	1	4	3	2	1	4	3	2	1
		n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)	n (%)
17. ฉันรู้ว่า....	ทดลอง	4 13.3	16 53.3	10 33.3	0 0.0	9 30.0	17 56.7	4 13.3	0 0.0	9 30.0	18 60.0	2 6.7	1 3.3
	เปรียบ เทียบ	6 20.0	16 53.3	8 26.7	0 0.0	6 20.0	16 53.3	8 26.7	0 0.0	11 36.7	13 43.3	6 20.0	0 0.0
18. การได้....	ทดลอง	20 66.7	8 26.7	2 6.7	0 0.0	25 83.3	3 10.0	2 6.7	0 0.0	24 80.0	5 16.7	1 3.3	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	16 53.3	11 36.7	3 10.0	0 0.0	16 53.3	11 36.7	3 10.0	0 0.0	17 56.7	7 23.3	6 20.0	0 0.0
19. ฉันรู้สึก.....	ทดลอง	3 10.0	2 6.7	10 33.3	15 50.0	0 0.0	3 10.0	10 33.3	17 56.7	2 6.8	4 13.3	12 40.0	12 40.0
	เปรียบ เทียบ	1 3.3	5 16.7	8 26.7	16 53.3	1 3.3	5 16.7	8 26.7	16 53.3	0 0.0	1 3.3	6 20.0	23 76.3
20. ฉันรู้สึก.....	ทดลอง	24 80.0	5 16.7	1 3.3	0 0.0	27 90.0	3 10.0	0 0.0	0 0.0	30 100	0 0.0	0 0.0	0 0.0
	เปรียบ เทียบ	19 63.3	11 36.7	0 0.0	0 0.0	19 63.3	11 36.7	0 0.0	0 0.0	16 53.3	11 36.7	1 3.3	2 6.7

Certificate of Approval
Ethical Review Committee for Human Research
Faculty of Public Health, Mahidol University

COA. No. MUPH 2012-172

Protocol Title : EFFECTS OF MATERNAL ROLE ATTAINMENT PROMOTION PROGRAM FOR PRIMIPAROUS TEEN MOTHERS

Protocol No. : 146/2555

Principal Investigator : Mrs. Kanoktong Jaturongkachok

Affiliation : Master of Science (Public Health) Program in Public Health Nursing
Faculty of Public Health, Mahidol University

Approval Includes :

1. Project proposal
2. Information sheet
3. Informed consent form
4. Data collection form/Program or Activity plan

Date of Approval : 10 July 2012

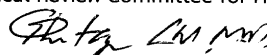
Date of Expiration : 9 July 2013

The aforementioned project have been reviewed and approved according to the Declaration of Helsinki by Ethical Review Committee for Human Research, Faculty of Public Health, Mahidol University.

(Assoc. Prof. Sutham Nanthamongkolchai)

Chairman of Ethical Review Committee for Human Research

(Assoc. Prof. Phitaya Charupoonphol)

Dean of Faculty of Public Health

420/1 Rajvithi Road, Bangkok, Thailand 10400.

Tel. (662) 3548543-9 ext. 1127, 7404 Fax. (662) 6409854

เอกสารรับรองโครงการวิจัย
โดยคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เอกสารรับรองเลขที่	MUPH 2012-172
ชื่อโครงการ :	ผลของโปรแกรมส่งเสริมการดำรงบทบาทมารดา ของมารดาวัยรุ่นนครนายก
รหัสโครงการ :	146/2555
ชื่อหัวหน้าโครงการ :	นางกนกทอง จาดรงคโชค
หน่วยงานที่สังกัด :	หลักสูตร วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) สาขาวิชาการพยาบาลสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
เอกสารที่รับรอง :	1. แบบเสนอโครงการวิจัย 2. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย 3. หนังสือยินยอมตนให้ทำการวิจัย 4. แบบการเก็บรวบรวมข้อมูล/โปรแกรมหรือกิจกรรม
วันที่รับรอง :	10 กรกฎาคม 2555
วันที่หมดอายุ :	9 กรกฎาคม 2556

ขอรับรองว่าโครงการดังกล่าวข้างต้นได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบโดยสอดคล้องกับคำประกาศเจตจำนงจาก
คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ลงนาม .....
(รองศาสตราจารย์สุธรรม นันทมงคลชัย)

ประธานคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ลงนาม .....
(รองศาสตราจารย์พิทยา จารุพูนผล)

คณบดีคณะสาธารณสุขศาสตร์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล

นางกนกทอง จาคูรงค์โชค

วัน เดือน ปีเกิด

26 กรกฎาคม 2508

สถานที่เกิด

จังหวัดราชบุรี ประเทศไทย

วุฒิการศึกษา

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี พ.ศ.2528-2531

ประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์และ

ผดุงครรภ์ชั้นสูง

มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ.2532-2535

ศึกษาศาสตรบัณฑิต (สุขศึกษา)

มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.2552-2556

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขารณสุขศาสตร์)

สาขาวิชาเอกการพยาบาลสาธารณสุข

คณะสาธารณสุขศาสตร์

สถานที่ทำงาน

โรงพยาบาลบ้านโป่ง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

โทรศัพท์ 032-222841-46 ต่อ 273

ที่อยู่ปัจจุบัน

59/56 หมู่ 6 ตำบลเบิกไพร อำเภอบ้านโป่ง

จังหวัดราชบุรี

โทรศัพท์ 081-3820363

Email: kanocktong@hotmail.com